Digitized by Google

6
6-F
25

6
4 L
29

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

68-3-13
D
12

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ORIGINE; ET STATV
BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ
Hemidecas.

Digitized by Google

Digitized by Google

PETRI PAVLI BOSCHÆ BIBLIOTHECARII,

Ex ſodalitio Sacerdotum Oblatorum,

DE ORIGINE, ET STATV BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ Hemidecas.

AD

EMINENTISSIMVM PRINCIPEM

S. R. E. CARDINALEM

FEDERICVM BORROMÆVM

A Secretis Status Clementis X. Pontificis Maximi,

Comitem Aronæ, Marchionem Angleriæ,

Ducem Cerri &c.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MEDIOLANI, MDCLXXII.

Typis Ludouici Montiæ. *Superiorum permiſſu, & Priuilegio.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

FEDERICVS BORROMAEVS CARD. ARCHIEPISCOPVS MEDIOL.

PRINCEPS
EMINENTISSIME.

QVÆ profecta ſunt à Federico Cardinali Borromæo, ea reddimus Cardinali Federico. Debuerat quidem Magnus Patruus tuus liberare inuidiâ hoc nomen, cum memor excidij ſui Patria magis odiſſe Federicum videretur, quàm Roma Vatinium. Deleuerat Federicus Aenobarbus vrbem: reſtituit prope Federicus Borromæus, non modò quia ſacras Aedes reficiendas ſuo ære curauit, atque pudicitiæ domicilia condidit, verùm ſubſtructâ mole, quæ vna illatis literarum opibus vrbanas opes auxit, & ſuo faſtigio Patriam ſupra cæteras Italiæ vrbes collocauit. Bibliothecam igitur, cuius donatus iam cælo Federicus conditor fuit, tradimus tibi: vt quando fuiſti ac-

cep-

ceptiſſimus Federico, ea exporrectâ fronte accipias, quæ illi chariſſima fuerunt, & iucundiſſima. Prouiderat Cardinalis Borromæus, cum adhuc moraretur in terris, excelſam indolem tuam, atque animum maximarum cogitationum rectorem, atque architectum, ac proinde inſtitutiones optimas ad formandam pueritiam ſcripſit. Finxere profectò mentem tuam, Princeps Eminentiſſime, hæc præcepta: & fortaſſe Ioanna Parens ex nobiliſſimâ Cæſiorum familiâ Federicum Cæſium Cardinalem tibi exprimendum propoſuit: vt ex patrij, & materni generis purpurâ regium ſpiritum haurires, ac magno incitamento eſſet ex heroum progenie prodijſſe, atque heroum nominibus inſigniri. Profectus es ad Romanam aulam honoribus iam dignus, quos deinde es conſecutus; & quidem cum in te omnia eſſent, præter ætatem, matura, honores tamen virtus negauit, quò induſtriæ, & meritis obſequi videretur, non gratiæ. Vel ipſum nomen ſatis te Vrbano Pontifici Maximo conciliauit: vt, quando te Magnus Patruus auxiſſet honoribus, ille pergeret cumulare. Præfuiſti nobiliſſimis vrbibus in Piceno, profectus es in Melitenſem Inſulam Quæſitor: vtrumque munus eâ ratione, & conſilio geſtum eſt, quâ rectiùs ad-

mi-

miniſtrare nec Themis ipſa poſsit, nec Aſtræa. Gentilitijs nimirum annulis tuis maritari nouerat virtus, improbitas frænis coerceri: nec quiſquam te, poſtquam tot honoribus es perfunctus, auſus eſt odiſſe, niſi qui amaret flagitium. Diutius apud Heluetios moratus eam legationem viſus es conſecraſſe; tentauit tuam patientiam diuturnitas temporis, vt hæc etiam conſtantiæ tuæ laus accederet. Reuocauit Federicum ab eâ legatione Alexander VII. breuique curriculo temporis diuturnam eam moram iuſta Principis prouidentia redemit. Præfectus es Vrbi, non modò cum Alexander Pontifex Eccleſiæ præſideret, verùm cum res Eccleſiaſtica ad interregnum veniſſet, frequenti Quiritium acclamatione, & Patrum omnium Purpuratorum conſenſu; tot enim ſuffragatorum iudicio honeſtari debuerat, qui tot monumentis diu ſpectatæ virtutis ornabat ſuffragatores ſuos, cum ornaretur. Verùm hæc communia cum multis (nam & alijs vacua Petri ſedes prorogauit imperium); illa ſingularia, vt in Madritenſi legatione ædes Legatorum regio planè ſumptu reficeres, vt rei Hiſpanæ conſilio, & ope adeſſes, ac doceres, Borromææ familiæ ſplendorem, & lumina etiam in ijs regionibus occaſum neſcire,

quas

quas cùm attingit Phœbus, occidit. Inuidit Madrito Roma: deeſſe Federico noluit Clementem X., cui Clemens alter plurimum detulerat. Committuntur tuæ fidei arcana Pontificiæ mentis: redimitur Borromæus multiplici lumine, cum prope Alteriana Sidera collocatur. Rutilas nimirum oſtro: felici aſtrorum afflatu Solem tibi, immo purpureum imbrem, Alteriæ Pleiades ferunt, atque IN FLVMINE MAGNO conchas inuenis, quibus virtus antè fulgeat, quàm amictus. Tibi igitur, qui hæreditarium muricem facis (iam enim quartùm Romana purpura Borromæam Gentem decorauit) Bibliothecam tuam tradimus, non minorem fortaſſe Alexandrinâ, quam olim *Patriarchalis* vrbs tua glorioſè iactauit. Cæterùm ſcriptori gratiam nullam debes, cum tibi conſecrat tua; nihil enim deferre tibi præter ſe ipſum poteſt: quanquam neque ſe ipſum, nam totus eſt in ære tuo, mancipio proprius, & nexu. Vale diutius ad Eccleſiæ totius opem, & ornamentum.

Mediol. Cal. Quintilibus anno 1671.

Eminentiæ Tuæ

Hum.mus, addict.mus, & obſeq.mus ſeruus

Petrus Paulus Boſcha.

Digitized by Google

TESTIMONIA
SCRIPTORVM,

Qui Ambroſianam Bibliothecam, aut eius Conditorem Federicum Borromæum Cardinalem Archiepiſcopum Mediolani commendarunt.

Ioannes Antonius Velaſquez ex Sodalitate Ieſu

IN Caput ſecundum Epiſtolæ B. Pauli ad Philippenſes cap. 2. verſ. 6. ſuam interpretationem tuetur Catenà Græcà in Paulũ totidem verbis: eadem enucleatiùs habentur in Catena Græca in Paulum, quæ in Bibliotheca Ambroſiana Mediolanenſi aſſeruatur; cuius quidem cum potiri percuperem, Illuſtriſſimus Fredericus Borromæus, qui non modò pari purpurà, & Mediolanenſi Cathedrà, ſed cæleſtibus etiam virtutibus Patruelis ſui, Magni, inquam, illius Caroli

Diui veſtigia preſſit:

plura, quibus tam hic, quàm alij Pauli loci mirificè illuſtrantur, inde ad me, ne de facie quidem notum, quæ mira tanti Principis humanitas, & in ſapientiæ ſtudioſos ſingularis beneficentia eſt, transferri iuſſit.

Digitized by Google

Andreas Schottus ex eàdem Sodalitate

Literis Antuerpiâ ad Federicum Cardinalem Borromæum miſſis Idibus Octobris anno 1607. laudat Bibliothecam, Doctorum Collegium, & Græcæ linguæ ſtudia: *Probaui equidem (ait), vehementerque laudaui, ſimul inaudiui tantum abs te beneficium adornari Italiæ, hoc eſt, in maximo ingeniorum theatro, atq; adeò vniuerſo terrarum Orbe excitari abs te interiores haſce literas, Græcas præſertim perpaucorum hominum, quibus cæteræ diſciplinæ adornatæ veluti in illuſtri lumine collocatæ ſplendeſcunt; vt, abſit verbo aſſentatio, ſi iuris eſſem mei, capite iam diminutus, & ſi ea eſſet ætas, quâ olim in Iberiam profectus, tanquam in laudandarum artium mercatum, doctiſſimis me hominibus ſpontè adiunxi Ant. Auguſtino, & Coaruuijs, Petro Nunneſio, & Ioanni Marianæ noſtro, mihi crede, nuſquam gentium libentiùs, quàm tuorum in cœtu literatorum acquieſcerem: quos & exemplo excitas tuo, & pramijs foues, atque amplificas &c.*

Ex Tabulario Biblioth.

Idem Andreas Schottus

Ex eodem Tabulario.

TOrnaco decimo cal. Aprilis anno 1610. ſcribit ad Cardinalem Federicum, ſeque libenter ait decedere Antonio Salmatio in Sermonibus Paſchalibus D. Cyrilli in latinum ſermonem conuertendis (quam modeſtiam Patris Schotti eximiâ laude eſt proſecutus idem Salmatius in epiſtolâ ad lectorem, cum typis interpretationem illam ederet) ego verò quis ſum, qui in hac ingenij mediocritate, nullâque doctrinâ, creſcentis Ambroſiani Collegij honori obijcere meas nugas audeam? In quo illud verendum, vt duos hic Cyrillus interpretes admittat, cum vnus ſatis, ſuperque ſit futurus: ſi Salmatius Græca adiunget, cedo equidem libens, laboreque defungor.

Ioſephus Scaliger epiſt. 133. lib. 2. ad Iſaacum Caſaubonum anno 1607.

ILluſtriſſimi Cardinalis Borromæi iudicium de te tam mihi gratum eſt, quàm iucundum te à tam laudato Viro laudari.

Idem

Idem Scaliger ad eundem Caſaubonum epiſt. 140.
lib. 2. anno 1608.

Illuſtriſſimi Cardinalis Borromæi literæ argumento ſunt, non prorſus humanitatem ex rebus ſublatam: & ſupereſſe animas,
Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

Iacobus Auguſtus Thuanus Lutetiâ Pariſ.
Pridie Nonas Ian. 1508.

Ad Cardinalem Federicum Borromæum.

Subitus Antonij Olgiati diſceſſus, nam ipſum ad paucas tantùm horas videre contigit, cauſa fuit, vt nec erudito viri optimi colloquio diutius frui, nec quædam ad Ambroſianæ Bibliothecæ tuæ olim Alexandrinis comparandæ ornamentum facientia, quæ tunc negotiorum mole obruto in mentem non veniebant, cum eo communicare licuerit; quæ etſi ab alijs meliùs, ac pleniùs; atque ex te ipſo in primis ſcire potes, tamen hoc extitiſſet deuoti erga amplitudinem tuam animi noſtri monumentum. Ex Tablin. Bibliothecæ.

Philippus Vuannemacherus Dominicanus in libro, cui titulus, triumphus literatorum pag. 80., & ſequ.

Nobiliſſimam, maximamq; non Inſubriæ tantùm, ſed Heſperiæ totius vrbem appuli (Superis gratia) fœlici ſucceſſu, & acceſſu. Et vt primũ licuit Illuſtriſs. Borromæum adij &c. eà occaſione cum Bibliotheca mentionẽ facerem, quam magnificè eum ſtruere, & inſtruere famà percepiſſem, voluit primà à meridie horà ad eum reuerterer comitaturus me ad illam &c. Cæpi autem oculos auidè circumferre ad libros, ad ædificia, ad ſtructuras, ad humanæ vix potentiæ monumenta. Stupeo, dum narro; nec dum ſatis oculis meis credo, atque identidem me, an viderim, interrogo. Ducor per omnia, & ſingula. Quid primùm miror? Non refero pompam, & ſelectiſſimum librorum apparatum, erat numerare 14. millia voluminum manuſcriptorum. Quot de alijs? Summe Deus! Innumerabilia in omni genere, in omni ſcientiâ, in omni

ſtilo. Ibi SS. Patres Græci, Latinique: hic Theologi; illic Iuriſconſulti, Philoſophi, Medici, iſtic Mathematici, Aſtronomi: alibi Oratores, Poetæ, Hiſtorici, Grammatici. Clariſſimi Vincentij Pinellij Bibliotheca, quam apud omnes rumor, & fama commendauerat, tamquam rarum theſaurum, & quam Cardinalis poſt ipſius è vità diſceſſum comparauerat, angulum aliquem occupabat, & viceſimam partem. Reliqui ex omni Orbis plagà aſportati, & conquiſiti. Nam ſunt, quibus illam curam prudentiſſimus Princeps curæ commiſit: alijs Orientem, alijs Occidentem, alijs Septentrionem, alijs alium Mundi angulum ad Bibliothecas, Bibliopolarumque officinas perluſtrandas, ſi quid deeſſet. Hi verò nullum maius, gratiuſque munus Antiſtiti adferre poſſunt, quàm rariorem, & electiorem librum. Iam imagines, & Diuorum, Magnorum, Illuſtrium, Doctiſſimorumque virorum veræ, ac viuæ effigies in ſummitate per circuitum depictæ, quo elogio explicabo? nihil illis artificioſius, nihil pulchrius. Illam è Græcià acceperat, alteram è Syria, ex Aſià, alteram è nouo Mundo. Erant etiam, quas ingenioſiſſimus Antiſtes collegerat ex annulis aureis & numiſmatibus &c.

Iuſtus Lipſius Louanio 3. Idus Ian. anno 1605. ad Card. Fed. Borrom.

Ex Tablino Bibliotheca.

Significat aliquid Illuſtriſſima Dom. tua, ſed communiter, aut obſcurè; diſtinctius de Bibliothecà tangit Erycius noſter, quam ait magno impendio, curà, iudicio, magnam, & amplam ab Illuſtriſs. Dom. Tua iri inſtructum. Gaudeo equidem, & applaudo tam præclaro operi magis, quàm Prætorijs, aut Palatijs aliorum manufactis &c. Idem Lipſius laudat pluribus Bibliothecam, & Collegium Ambroſianum epiſt. 88. Centuriæ V., commendat autem Federicum Cardinalem Borromæum epiſt. 19. 73. 92. centuriæ ſingularis epiſtolarum ſelectarum, quam eidem Federico nuncupauit.

Ery-

Erycius Puteanus Louanio Pridie Cal. Octob. 1615.
Ad Cardinalem Borromæum.

A*C ſanè, qui inclytas virtutes tuas, qui ſummam doctrinam, qui abſolutam facundiam, qui reliquas pluſquam humani pectoris diuitias intuebitur, integram aptæ, & perfectæ Bibliothecæ laudem, gloriamque vnico Auctori Borromæo aſcribet. Nomina Ambroſianam: à te tamen appellationem deſumet poſteritas. Hoc pium erit originem non auditæ hactenus liberalitatis profiteri. Ego quidem quantùm ſtylo potero, æui noſtri Bibliothecas percurram omnes, & deſcribam ordine: ſed vt tuam oſtendam eminere. In hanc rem ſi curioſus ero, verus ero &c.* Ex Tabulario Bibliothecæ.

Idem Puteanus Louanio 12. Cal. Decembris 1609.
Ad Cardinalem Feder. Borr.

D*E Bibliotheca iam audiui publicis vſibus aperiendam eſſe, die Diuo Ambroſio Sacro. O bis igitur lucem illam magnæ vrbi tuæ felicem! bis notandam bono lapillo! quia & vetus tutelaris ſui beneficium ciues agnoſcent, & nouum hoc tuum, quod etiam inſignire ipſius Ambroſij nomine voluiſti &c.* Ex Tabulario Bibliothecæ.

Alphonſus Ciaconius in hiſt. Pontif., & Cardinal. vol. 2. col. 1810.

B*Ibliothecam Ambroſianam totâ Europâ celebrem innumeris ferè libris, & multis codicibus manuſcriptis inſignibus inſtructam, quam Federicus Cardinalis Borromæus ſuo ære parauit, & viris doctis auxit, viri eruditi Mediolanum proficiſcentes admirantur, & laudant.*

In libro, cui titulus *Succeſſores S. Barnabæ Apoſtoli*, eiuſmodi elogio commendatur Cardinalis Federicus Borromæus.

L*Iterarum impenſus cultor, literatorum impendioſus Mæcenas fuit. Sapientiæ ſuæ magnum Inſigne poſuit, inſignem,*

totà-

totàque Europâ celebrem Bibliothecam, cui peculiare Collegium adſtruxit, hoc eſt, lectiſſimos Viros eius decoro ſeruitio adligauit. Affectatâ ſui nominis negligentiâ nomen promulgauit Ambroſij.

Saluator Vitalis Franciſcanus in Theatro triumphali Magnalium Vrbis Mediol. Spectaculo Quarto.

AMbroſianam Bibliothecam Eminentiſſimi Federici Borromai S. R. E. Cardinalis Archiepiſcopi Mediolani magnanimitas ſplendida, largitas Principalis inſtituit &c. Opus equidem regium, & magnale: vt, Bibliothecam Vaticanam ſi demas, Ambroſiana ſit meritò, iureque quàm optimo palma danda. Cuiuſmodi rei myſterium ſignare crediderim ferream, aneamue illam paſſis ad oſtium atrij ſpatalionibus ſitam.

Philippus Ferrarius Seruita in Lexico Geographico.

VRbs Mediolani cæteras Italiæ vrbes excellit, quatuor inter alia, populi frequentiâ, Templo auguſtiſsimo vix vnquam perficiendo, Arce firmiſsimâ, & Bibliothecâ Ambroſianâ à Federico Borromæo Cardinali & Archiepiſcopo Mediolanenſi viro doctiſsimo, & ſtudioſorum Mæcenate de ſuo extructâ, libriſque omnis generis, & linguæ, ac reditibus amplis ad perpetuitatem inſtructâ.

Ferdinandus Vghellus Abbas Ciſtercienſis Vol. 4. Italiæ Sacræ columna 397.

INter plura pietatis opera, quæ ſalubriter Federicus Borromæus vrſit, Bibliotheca Ambroſiana eſt, quæ propemodum Vaticanæ æmula tantâ librorum copiâ abundat, tantoque ordine digeſta eſt, vt ad commoditatem mortalium nil videatur potuiſſe fieri abſolutius &c. Reliquit aliquot monumenta tum Latinâ, tùm Italicâ linguâ conſcripta, quæ reconditam ſapiunt eruditionem, pietatis autem ſtudium ſingulare.

Ianus

Ianus Nicius Erythræus Vol. pr. libri, cui titulum prætulit, *Pinacotheca Virorum illuſtrium*.

FEdericus Cardinalis Borromæus inſignem Bibliothecam magnifico opere excitatam erexit, ac ditauit, omnibus cuiuſuis profeſsionis libris vndique magno ſumptu conquiſitis refertam, Ambroſianam ex Diui Ambroſij nomine, Eccleſiæ illius tutelaris Diui, nuncupatam, quam duodecim Sacerdotibus omnium doctiſſimis commiſit, quos etiam Collegij Ambroſiani Doctores appellauit. Fuit ingenio præſtanti, eruditione magnâ, eloquentiâ maiore, & à ſummis ſuis occupationibus feriatus non aliam animi remiſsionem habebat, præter hanc literarum humaniſsimam, ac liberaliſsimam &c.

Lucilius Terzagus in Dialogo de Bibliotheca Ambroſ.

CArdinalis Federicus Borromæus Archiepiſcopus Bibliothecam omni librorum genere repelendam curauit, eamque non de ſuo nomine Borromæiam, ſed de Diui Ambroſij Patroni noſtri Ambroſianam nuncupari voluit. In quo non poſſum non vehementèr tanti viri admirari ſummam prudentiam, qui omnem inanis gloriæ ſuſpicionem vitans, cui ſemper inimicus fuit, maioremq; publici commodi, quàm ſui & ſuorum rationem habens, vt omnes intelligerent ad communem omnium vſum, & vtilitatem eſſe comparatam, eam, vt dixi, Ambroſianam appellauit &c.

Ioannes Henricus à Pflaumern in libro, qui inſcribitur *Mercurius Italicus*, editionis ſecundæ, in Elogio Mediolani.

LIterati in vniuerſum, quibus ad libros emendos res anguſta domi, habent Bibliothecam publicam omnium vſui quotidie patentem, in qua, cum Mediolani agerem, numerabantur librorum XL. millia, & conquirebantur vndique noui codices Friderici Borromæi Cardinalis iuſſu, & impensâ. Bibliotheca præter libros legendos, exhibet oculis luſtrandas pictas effigies virorum eruditione, & vitæ ſanctitate illuſtrium. Ioan-

Digitized by Google

Ioannes Petrus Puricellus Laurentianæ Baſilicæ Mediolani Archipresbyter Cap. 2. libri, qui inſcribitur *Diſſertatio Nazariana*.

H*IC ipſe codex* (*ſcilicet Michaelis Pizolpaſsi*) *nunc extat in Ambroſianà Bibliotheca, quam noſtrà ætate magnanimus ille Federicus Card., & Archiepiſcopus Borromæus, æternùm propterea etiam celebrandus, à fundamentis erexit, multiplicique librorum copià ad ſtuporem locupletauit.*

Henricus Spondanus in Auctario Chronologico ad Annales Cardinalis Baronij pag. 94.

F*Ridericus Borromæus Cardinalis, Archiepiſcopus Mediolanenſis, egregius pietatis, ac virtutum Patrui* (rectiùs Patruelis) *S. Caroli imitator, locupletiſsimà Bibliothecà inſtructà, Collegium etiam inſignium virorum inſtituit, quod Ambroſianæ Bibliothecæ Collegium nuncupari voluit, quo præclara ingenia excolantur ad Orbem Chriſtianum ſuis ſcriptis illuſtrandum.*

Eiſdem diſertè verbis commendat Federicum Parentem Bibliothecæ Claudius Robertus in 2. parte appendicis ad Galliam Chriſtianam pag. 44.

Benedictus Sociacus libro ſecundo Epigrammatum commendat Bibliothecam Ambroſianam.

N*Iliaci taceant Muſeum nobile Reges,*
Ante Paratonijs quod poſuere locis:
Nec quas hoſpitibus congeſsit Pollio Muſis
Diuitias iactet porticus alta ſuas;
Quin Vaticano conſurgens vertice ſedes,
Ipſa ſuos faſtùs erubuiſſe poteſt.
Omnibus inſultet mirabile Borromæum:
Sol etenim maius nullibi ſpectat opus.

Aliud

Digitized by Google

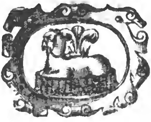
GRaiugenas Federicus opes congeſſit in vnam,
Inque vnam Latium contulit omne domum:
Culmine ſub tanto ſeruatur tota vetuſtas,
Orbis in hoc totus clauditur vſque loco.
Cælicola hic populos omnes ſeruare poteſtis,
Hic Syrus, hic Solimas, Auſon, Achiuus, Arabs.

Ioannes Baptiſta Spadius Dominicanus In Idyllio, quod ex Virgilianis centonibus conflatum, laudibus Cardinalis Federici Borromæi, eiuſq; rebus geſtis exornauit, Ambroſianæ Bibliothecæ meminit.

Geor. 2. *Diues opum variarum opera inter talia primũ* Aenei.6.
Aenei.7. *Tectũ auguſtũ, ingens, ſublime è marmore ponit* Geor. 3.
Aenei.4. *Cũcta virũ monumẽta ferẽs, opera, atq; labores* Aen. 11.
Aenei.1. *Ambroſiæ, & gentis nomen dedit, armaq; fixit* Aenei.1.

Antonius Franciſcus Columbus Placentinus, Petrus Franciſcus Petruccius Apuanus, vulgò Pontremulenſis, & Octauius Guaſtauinus Alexandrinus carmine Bibliothecam Ambroſianam, eiuſque Conditorem Federicum Borromæum illuſtrarunt.

Longè plura ſcriptorum Italorum teſtimonia Latinis inſerere importunum viſum eſt.

Mens

Digitized by Google

Mens Authoris.

A*Vdi Romanæ Religio: voces fati, fortunæ, & commentitiorum numinum, characteris gratià, illatas in ſcriptionem ſcito: elogia ſummorum virorum nihil Maximorum Pontificum oraculis aduerſari volo; ſicubi verò imprudens peccaui, palinodiam canam. Adeò me in poteſtate tua ſemper futurum profiteor.*

Cæ-

Digitized by Google

Cæſar Bartholomæus Gorranus, Abbas Sancti Michaelis Archangeli in Regno Neapolitano, Inſignis Collegiatæ, ac Regij Sacelli Sanctæ Mariæ Scalenſis Canonicus, Prothonotarius Apoſtolicus, & S. Officij librorum Reuiſor, & Cenſor &c.

IVſſu Reuerendiſſimi Patris Iulij Mercori Mediolanenſis huius Ciuitatis, ac Status Inquiſitoris Generalis vidi librum Petri Pauli Boſchæ Bibliothecarij, cui titulus: *De origine, & ſtatu Bibliothecæ Ambroſianæ Hemidecas*. In eo non ſolum Inſtitutoris Auguſtiſſimi operis Cardinalis Federici Borromæi, dignitas cum magnificentia, ſed Auctoris Libri diligentia cum eruditione certatim reſplendent; vnde tanquam vtilem valde Reipublicæ litterariæ, & omnium laude dignum typis edi in lucem totius Orbis terrarum debere cenſeo.

Mediolani die 5. Auguſti 1671. in fidem

Locus ✠ ſigilli.

Cæſar Bartholomæus Gorranus
S. Officij librorum Reuiſor.

Digitized by Google

Die 10. *Auguſti.*

Stante ſupradicta atteſtatione.

IMPRIMATVR.

Fr. Antonius Maria Cruccius Sac. Th. Magiſt., & Commiſs. S. Officij Madiolani.

Iacobus Saita S.T.D. Canonicus S. Ambroſij pro Eminentiſs., ac Reuerendiſs. D.D. Cardinali Litta Archiepiſcopo &c.

Franciſcus Arbona pro Excellentiſſimo Senatu.

Digitized by Google

AMICO LECTORI Scriptor.

FElix Latium, totamque prouinciam caſtiſſimi ſermonis parentem, cum ſæpius vaſtauerint barbari latinitatis hoſtes, quàm ab Attila, aut Odoacro quondam direpta Italia eſt, æquum fuit, vt voces ab eiſdem in Latium illatæ alijs itidem literis ederentur in vulgus: quaſdam etiam cum mutuati eſſemus à Græcis, ijſdem omnino formis euulgandas curauimus (quanquam adhuc aliquæ caſtigantibus typographiæ menda exciderint) præteritis tamen ijs, quæ oppida, familias, honores, aut certas ſedes indicant. Obuerſabuntur item oculis nonnullæ voces, quæ cum alià atque alià ratione ab Orthographis ſcribantur, verbi causà, odeum, muſeum, cæremonia, numus, ſepulchrum, ſcalptor & ſculptor (quamuis ſecundùm Diomedem ſcalpendi verbo vſi ſimus) & aliæ eiuſmodi, nobis placuit, aut ademptà diphthongo, aut immutatis literis ſcribere. Neque aduerbia paſſim apice onerauimus (quod plerique perperam ſolent) ſed ea tantùm, quæ homonymià laborant, vel in emendatis codicibus eruditiſſimorum ſcriptorum apice inſigniri animaduertimus. Cum autem hæc monumenta traderemus, non vnas ſcribendi formulas, & voces conſectati ſumus, quas religiosè non minùs, quàm putidè, nonnulli aucupantur ſoli Tullio emancipati, atque omnia ad illius obruſſam exigentes. Et quidem meis Auditoribus, quos in Seminario Mediolanenſi inſtitutionibus oratorijs formaui, author ſemper fui, vt diurnà, nocturnàque manu verſarent Ciceronem; nam illud certius eſſe cenſui, quàm quæ apud Sagram, quod à Gherardo Ioanne Voſſio lib. 4. cap. pr. inſtitutionum didici: muſtæ illi

ætati

ætati in primis commendamus lacteam copiam, ac facilitatem Ciceronis, quem & aliquandiu ſolum legi volumus, quò in ſanguinem vertatur, ac ſuccum. At poſtquam habebit oratio lineamenta corporis, ac Romani ſermonis habitum, legendi alij, & ante omnes Plautus &c. *Itaque & cæteri ſcriptores euoluendi ſunt, præcipuè qui aureo, atque argenteo latinitatis ſeculo floruerunt* (*quanquam inter ſe diſſentiant admodum viri doctiſſimi : nam quos Gaſpar Scioppius in libello, cui titulus*, conſultationes de ſcholarum & ſtudiorum ratione, *aneæ ætati adiudicat, alij in ſcriptores ætatis argenteæ cooptant*); neque enim (*ſi credimus eidem Voſſio*) omnibus de rebus ſcripſit Tullius, ideòque nec omnium rerum vocabula peti poſſunt è ſummo quidem illo, attamen non ſolo Latinæ linguæ authore. *Subſcribit Voſſio Scioppius agens de rhetoric. exercitationũ generibus, pag.* 33. facilè mihi perſuadeo, nec Ciceronem, Celſi, Senecæ, Columellæ, & Plinij verba repudiaturum fuiſſe, ſi ei de re medicà, de re ruſticà, deque multis alijs rebus phyſicis ſcribendi occaſio eueniſſet. *Cum igitur hiſtoria ſcribenda eſſet, componere me ad hiſtoricorum imitationem debueram; ſiquidem* cum omne ſcripti genus (*vt contendit Franciſcus Floridus Sabinus lib. pr. lectionum ſucciſiuarum cap.* 2.) proprios habeat limites, proprias etiam virtutes, quo pacto Ciceronem in hiſtoriâ imitabimur, quam ille nunquam ſcripſit? Niſi fortè tres libros, quos de ſuis temporibus carmine compoſuit, quique multis iam ſeculis exciderunt, hiſtoriam appellemus? *Poſtulabatur quidem à Cicerone, vel flagitabatur potiùs hiſtoria; ſic enim putabant Romani, ſe, illam tractante Tullio, effici poſſe, vt in hoc etiam genere Græciæ nihil cederent; verùm Cicero*, (lib. pr. acephalo de legibus) *cum ſibi nullum vacuum tempus, & liberum tribui fateretur, hiſtoriam verò nonniſi præparato otio inſtitui, nec exiguo tempore abſolui poſſe cenſeret, eum ſcribendæ hiſtoriæ laborem*

borem

borem recuſauit. Quapropter optimum quemque Latinæ linguæ ducem in his caſtris ſequuti ſumus; quòd ſi quædam aliquibus ſubobſcura videbuntur, tuebitur noſtram cauſam Voſſius (eodem lib., & cap.) non eſt neceſſe (*inquit*) ita ſcribere, vt omnes omnia intelligant, ſed potiùs vt quædam ſint, quæ rudiores inueſtigare, ac diſcere cogantur; *quanquam paræneſim illam apud Ciceronem lib. 2. de finibus multùm moratus ſum*: ſed tu iſtuc dixti bene Latinè, parum planè; *idcirco conatus ſum & planè ſcribere & Latinè. Cæterùm quæ ſcriptor, & typographus peccauere (peccauit autem vbique ſcriptor, alicubi typographus) amicus Lector facilè emendabit, inimicus nunquam. Verum noſti quid Callicles ancillis dixerit apud Plautum in Truculento?*

Egone tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim, vt animus meu'ſt?
Propemodum expertæ eſtis, quàm ego ſim mitis, tranquilluſque homo.

Id & ſi graue eſt, nihilo minùs placidè feram. Tu me ama, & bene vale.

MENDA GRAVIORA.

Quæ ſe animaduerſioni ſcriptoris ſubduxere, (nam interpunctiones, & commata, aliaque eiuſmodi facilè emendabit Lector beneuolus) hoc pacto

pag. 8. Calaminus	*corrige*	Galaminius
14. trienni		*trienni*
20. qui cum ſe puer		qui cum ſe puerum
33. Pyrro		Pyrrho
42., *& alibi* Stateliorum		Statiellorum
44., *& alibi* infulati		*infulati*; ea eſt vox Suetonij, & Sidonij.
48. ſagmentis		ſegmentis
49. ſcalæ cochleæ deducunt		ſcalæ cochleæ in ſpeciem deducunt;

nam

	nam cochlides eas ſcalas appella-lauere Daniel Barbarus, & Gulielmus Philander in comment. ad caput ſecundum lib. 9. Vitruuij, Ripamontius in vita Card. Feder. pag. 239. cochleam Budæus, cochlidia Strabo; Vitruuium ætatis aureæ ſcriptorem ſequutus fuiſſem, ſi eà voce eſset vſus.
*pag.*55. orbiculari	orbiculatà
70., *& alibi* orientalium	*orientalium*; eſt Ripamontij, & recentiorum.
72. vrbeculam	*vrbiculam*
76. gentem propinquam ſibi	gentem conſanguinitate propinquam ſibi
81. Credant hoc inueſtes pueri, vt taciti &c.	Credent hoc *inueſtes* pueri? Vt taciti &c.
87. defluente	defluenti
88. pelliceos	*pelliceos*
100. Martiſanam Merula	Martheſanam Chalcus & Ripamontius: ſine aſpiratione à Marte.
101. aut egentes, ſeminis	aut egentes ſeminis
120. conſtricto gelu fontes	conſtrictos gelu fontes
122. flammas artifices	flammas artifices
133. vocum Armenicarum	vocum Armeniarum
147. eam enim ſpem conceperat animo Federicus, vt facultatibus &c.	eam enim ſpem conceperat animo Federicus, fore vt facultatibus &c.
150. Fontanablò	in libris Gallicis legitur Fontanableò
152. Emanuel	Emmanuel
154. à læua nimirum ora paginæ ad dexteram	à dextera nimirum ora paginæ ad læuam
158. Mediolanenſium Antiſtites	Mediolanenſium Antiſtes
161. vrbis Præfectura	Vrbis Præfectura
171. Ioannis Bolognæ	Ioannis vulgò Bolognæ
178. ſucollantibus	ſuccollantibus
183. Lucernenſes	Lucerienſes
ibid. ex Senatus conſulto	ex Senatuſconſulto

In ora pag. 179. vſi ſumus teſtimonio Bruſoni cum titulo *Hiſtoriæ belli Italici*; locus emendabitur, cum titulus libri ſit *Hiſtoriæ Italiæ libri duodequadraginta*, qui nuperus ex typis Venetis prodiuit.

PETRI

Digitized by Google

PETRI PAVLI BOSCHÆ BIBLIOTHECARII DE ORIGINE, ET STATV BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ

LIBER PRIMVS.

HIſtoriam ſcribere, & veteris memoriæ exempla obliuioni ſubducere, tam puto difficile, quàm Iouis auribus placere. Monumenta quidem rerum geſtarum ſi ab vltima antiquitate repetantur, iam commento propiora videntur; præterità verò gentium, regnorumque origine, rerum incunabula curioſè quærimus, negaturi fidem, niſi doceat ſcriptor, ex quibus initijs ſingula ſint profecta. Suo æuo proxima qui chartis tradunt,

Digitized by Google

nihilò felicius operam ponunt; primùm enim principum virorum ſceleribus, & temerè factis narrantem blandiri neceſſe eſt: tum verò de re publica ita diſputandum, vt nuſquam veritas moderatorum errata prodat. Quòd ſi fuco vitium afferimus veritati, aut eorum ſupercilio deterriti, qui vrbibus præſunt, in procerum maleficijs conniuemus, Vopiſcus meritò iraſcitur nobis, ac proinde rectè affirmat neminem eorum, qui ſcripſerint, non aliquo mendacio fidem corrupiſſe; facit verò dictis fidem, ac Liuium, Saluſtium, Tacitum, & Trogum huiuſce criminis inſimulat: quin etiam propoſitis eorundem locis mendacia indicat. Mihi autem facilior ſcribendæ hiſtoriæ ratio omne prorſus eiuſmodi negotium eripit; neque enim Principum arcanis intereſſe, non Magiſtratuum impunè peccantium conſilia damnare, aut populares turbas, & imperia fortunæ vicibus obnoxia referre iuuat. Quænam propagandi imperij libido regum animos incendat ad martem: quis fœdera percutiat, aut violet, quærere noſtri conſilij non eſt. Nuſquam hic Macedones, vel Perſæ: non Spartacus, aut Sylla; ſingula pacata ſunt, & incruenta. Igitur, quæ aliorum ingenijs crucem figunt, cum ſunt prætermittenda, facilem viam ſternunt ad ſcribendum. Illud ſanè, quod ij, qui annalium monumenta perſequuntur, proponunt animis, deeſſe in hac librorum luxuria haud poteſt; habebunt enim viri principes, quod imitentur: certè in ampliſſima Inſubrum Bibliotheca muſarum amorem diſcent, quam ornauit ſtudioſa magnificentia literarum. Cæterùm noua ſcribendi ſupellex alliciet fortaſſe magis animos, præſertim cum antiquitatis rudera effodienda non ſint, quæ altiùs abdita alienant legentes, ipſius vetuſtatis faſtidio, ne annales, & commentarios iam diu cum carie pugnantes de ſcribentis fide interrogent. Opus enim ſeculis omnibus

In Aureliano.

bus admirandum noſtra ætate contigit, quod vrbis famam, & ſcientiarum opes auxit; tam breui autem temporis ſpatio in eam magnitudinem creuit, vt iam terris omnibus ſit miraculo. Huius verò hiſtoriæ prouinciam Cardinalis Federicus Borromæus Bibliothecæ conditor mandauerat Fortunato Raulio Ambroſiani Collegij Alumno: verùm is, fatis incœpto obluctantibus, authoris, & poſterorum deſideria eſt fruſtratus. Ioſephus Ripamontius, & Franciſcus Riuola, dum acta Federici in annales ſuos retulere, pluribus Bibliothecæ Ambroſianæ originem, paucis incrementa deſcripſerunt. Iacobus Philippus Opicellus libellum de Bibliotheca Ambroſiana vulgauit: ſed ipſa tantùm primordia, & quæ initijs ſunt proxima, recenſuit. Nos candidè originem, & ſtatum Bibliothecæ ſcribendo proſequemur, ſcriptorum, & tabularum fide, ac teſtimonio: ne monumenta patria, vt plerique ſolent, ciuibus conſecrare, exteris amplificare videamur.

VIxerat Gaſpar Vicecomes Mediolanenſis Eccleſię Antiſtes, cum Clemens VIII. Pontifex Maximus Ambroſianæ rei Cardinalem Federicum Borromæum præfecit. *Anno 1595.* Recuſauerat quidem excelſo animo honorem illum Federicus: verùm Philippi Nerij viri Sanctiſſimi, qui Cardinalis conſcientiam moderabatur, hortatione permotus ab ea ſententia deceſſit. *Riuola in rebus geſtis Fed. lib. 2. cap. 15.* Depinxerat nimirum cogitatione *Epiſcopales* curas, quæ bene gerendi muneris officia conſequuntur: tum verò recens in omnium oculis fratris patruelis viuendi, regendique diſciplina, ipſa etiam ætas, vt ei videbatur, immatura (cum annum trigeſimum, & alterum ageret) ab honoris maieſtate Borromæum ſubmouebant. Vicit tamen pudorem ratio, & Pontificis Summi imperium: atque ab ipſo Cle- *Gluſsianus in rebus geſtis D. Caroli lib. pr. cap. 8.*

Riuola lib. 2. cap. 16.

Anno 1601.

17. Cal. April.

Auguſtinus Florentinus lib. pr. hiſt. Camald.

mente inauguratus Ambroſianum honorem capeſſiuit. Inito Pontificatu maxima quæque animo complecti cœpit; ad hæc literatus ipſe exoſculari literas, earumque causâ ſe ſe in ſolitudinem frequentiùs abdere. Hanc ſiquidem amabat vnicè: eratque iucundiſſimum, cum ſe ab vrbanis negotijs vindicaret, loca ſola incolere ad ſcribendum, meditandumue. Inceſſit inde animum ponendæ eremi cupiditas; quamobrem ſcriptis ad Pontificem Maximum literis poteſtatem illius excitandę exorauit, eamque Camaldulenſium legibus formare ſtatuit. Architectus fuerat inſtituti Romualdus Rauennas, cum in Apennini verticem euadens, ad annoſas, proceraſque abietes meditabundus ſubſtitiſſet in campo, qui ab herili nomine Malduli diceretur: iſque Maldulus in agendis feris obuius fortè factus Diuo, campum illi dono dedit, ſeſeque Romualdi ſectatoribus adiunxit. Hic eremus condita, atque ex gemina voce vna coaluit, Camalduli appellata. Accenderat fortaſſe Cardinalis animum æmulatio; Camaldulenſem enim eremum Sanctiſſimus Cardinalis Carolus Borromæus adamarat impenſiùs, atque eo ſeceſſu delectatus cæleſtibus addixerat animum: & Cardinalis Gabriel Palleottus, qui D. Carolo vſus fuerat amiciſſimo, Camalduli hoſpitalitios lares Bononienſis Eccleſiæ Archiepiſcopis excitarat, ſi illuc otij, pietatiſue cauſa vellent diuertere. Sedem certè eremo Federicus ibi ſtatuerat, vbi ornatæ poſtmodũ Diui Caroli ædiculis rupes Aronenſem montem arce ipſa validiùs muniunt. Attributus etiam à conditore cenſus eſt; copiam fecerat Clemens Octauus, vt ex opulentiſſimis reditibus Collegij Borromæorum (hoc enim nomen à conditore Carolo impoſitum ſedi, quæ ſubſtructa regio ſumptu Ticini eſt) ſex millia aureorum numùm admerentur, eaque erigendæ eremo cederent. Igitur miſſitatis literis eremi-

Io. Petrus Gluſ. in rebus geſtis D. Caroli lib. 6. cap. pr.

Ferdinand. Vghellus in Italia ſacra vol. 2.

Ex Diplomate Pontif. 17. Cal Aprilis.

colæ

colæ Pontificis voluntati ſeruiebant. Arſenius cœnobita promiſerat Cardinali, fore vt Paulus Præfectus totius ordinis Mediolanum Camaldulenſis familiæ anteſignanos duceret duos, Angelum videlicet, & Aegidium, quorum auſpicio inciperet inſtitutum. Rurſum idem Paulus Camaldulenſium Antiſtes Fauentiâ literas miſerat ad Cardinalem de Angelo Mediolanenſis eremi conditore; ſimulque ſolicitè cauerat, vt omnia ad leges Benedictinorum dirigerentur; ad hæc rogauerat, vt medijs in lucis, qui totam eremum tegerent, cellulam ſacram excitandam curaret, ac ex tabulatis ad cœnobitas recipiendos cubicula, ne degerent ſub dio: illudque eſſet contra imbres, & Iouis frigidi inclementiam munimentum, donec ingens poſtea ſubſtructio iuſtæ eremi, & cœnobij ſpeciem faceret. Hic operis ardor ſenſim elanguit: nec inconſtantiæ vitium, ſed molis alterius cogitatio immutauit propoſitum; etenim magiſtra grauiſſimæ cogitationis dies eſt: nec pudet conſilia damnare, cum ratio conſilium emendat. Reputauerat animo Federicus eremum totam, eremique diſciplinam: abditam illam intra ſiluas viuendi ſeueritatem vrbanis moribus minùs profuturam intellexerat: eſſe præſtantius, quod Eccleſiæ foret vſui, & ſeculi iam non ſua vitia ferentis audaciæ, atq; hæreſi luis in morem graſſanti obuiam eundum; reuocaſſe myſtarum vitam ad numinis cultum patruelem Carolum: facturum ſe vtique operæ pretium, ſi eandem ſanctimoniam ſeruet, immo ex equo veluti Troiano milites euocet, qui hæreſim exarment; id impetrari poſſe, ſi literas ſacrorum hominum decus tueatur, & Regiam aliquam ſapientiæ extruat in vrbe: hoc muſarum, & literatorum contubernio Religionem, & bonarum artium ſtudia adiutum iri plurimùm. Quæ diu agitata mente Cardinalis, placuere poſtmodum: ſicque mutata voluntas, atque

Ex literis Cal. Iun.

8. Idus Iunias.

Digitized by Google

atque à ſolitudine abducta ad literas. Hanc Federici voluntatem probauit Pontifex Maximus, de cuius ſententia

Annis 1602., & 1603.

dicemus opportunè. Inde Borromæus meditari Bibliothecam, Collegiumque; atque hoc vno conſilio Principis animus feruebat, excitaturus fortaſſe veterem famam

Ripamontius lib. 2. decad. pr. hiſtor. Eccleſ.

vrbis, cum, Mona Archiepiſcopo, Bibliotheca publica ciues ad ſcientiarum otia inuitaret. Porrò fruſtra eſt Be-

In Theatro Vitæ humanæ tom. pr. verbo Bibliotheca: idem mendum irrepſit in librum, cui titulus Voyage d'Italie tomo p. pag. 143.

yerlinchus, qui Diuum Carolum parentem operis, Federicum amplificatorem fuiſſe tradit; nam aream hanc Bibliothecæ inſederant, cum moraretur in terris Carolus, ædes ciuium multæ, ac gymnaſia Taberniana: tum verò tabulæ omnes, & ſuperſtites ædificationis teſtes peregrino ſcriptori refragantur. Igitur exquiſiti codices ſacri, profanique, barbaræ, latinæque linguæ, autographa, membranæ, ex papyro, & philyra; nam deſcripti codices minimè vulgares ſunt, nec in plebe vileſcentium librorum præſtolantur emptorem. Etiam cum Romæ mo-

6. Cal. Mart. anno 1591.

raretur Federicus, inſtruxerat Bibliothecam, maximamque librorum vim collegerat vndique, animo futura prouidente. Eius rei argumento literæ ſunt Roberti Bellarmini viri doctiſſimi admonentis Borromæum de Franciſco Pitæo homine Gallo; namque id Cardinalis quæſiuerat à Bellarmino, & cognouerat plura Conciliorum

Anni 1596. Nonis Septemb.

volumina apud illum Lutetiæ Pariſiorum ſeruari, eaque deſcripta, & vetuſtati erepta; immo & tabulas legimus tanti apparatus indices. Ante omnes Octauius Boldonus Ambroſianæ Bibliothecæ ſcrinia ditauit; eius quaſi anathema exterorum hæc inuiſentium oculis ſubijcimus duplex literarum autographum, quas Imperator Turcarum Baiazetes ad ſummos Pontifices Innocentium Octauum, & Alexandrum Sextum exarauit; character epiſtolarum nitidus ſatis, & humanior, quàm vt à tyranno proficiſci potuiſſe videatur. Nomina plurima, & commentitiæ

ma-

Digitized by Google

magnitudinis tituli frontem literarum implent: ſalus dicitur, tum officia, & ſtudia humanitatis epiſtolas commendant, & claudunt: elementares autem notæ græcis formulis finguntur. Per eas verò literas Baiazetes dono miſerat Innocentio lanceam, qua vnus militum tranſuerberauit Seruatoris pectus: vt eo munere deliniret Pontificis animum, cum Zizimus frater ipſius Baiazetis Romam abductus fuiſſet in vincula. Poſtquam autem ſatis inſtruxerat totam molem Cardinalis, conſilij ſui rationem Pontifici Maximo probat: immutatam videlicet mentem docet, neque ſe iam eremicolas, ſed literatos homines in ſpem ſeruandæ Religionis quærere. Sedit ea cura Clementi VIII., literęque ad Borromæum miſſæ; hæc ſumma: commendare ſe conſilium Federici de condenda Mediolani Bibliotheca: ea nolle rata, & firma eſſe, quibus Camaldulenſis eremi inſtitutionem probaſſet: ac proinde addicere ſe huic operi ſex millia aureorum numùm olim attributa eremo, & mandare ſe, vt eadem, imminuto reditu Ticinenſis Collegij Borromæorum, in molem Ambroſianam erogarentur. Hæc Pontificis munificentia, & animus ſtimulauit Federicum ardentiùs: atque palàm profiteri ſua ſtudia, & communicare cum exteris cœpit; & quamquam domeſticam Bibliothecam ſummis opibus apparaſſet, ingentia tamen cogitāti, neque ipſa fortaſſe Ambroſiana moles ſatisfecit. Habiti in conſilium literatiſſimi viri: ſcriptæ ad vnumquemque literæ, & ab omnibus reſponſum perhumaniter. Quærebantur potiſſimùm græcorum, latinorumque codices deſcripti à librarijs, antiqui, ſemeſique, eò ditior ſupellex, quò vetuſtior; illa verò conquiſitio apud Calabros, Venetos, Germanoſque fiebat ope Antonij Aquinatis Epiſcopi Sarnenſium, Iacobi Barotij, & Marci Velſeri. Pari ſtudio contendit Franciſcus, Ciuis

Me-

Gaſpar Aluerus p. 2. libri, qui inſcribitur Roma in ogni ſtato.

Anno 1604. *8. Id. Septembr.*

Ex literis ad Card. Fed. ſcripſis, & ex Tab. Bibl. depromptis.

Mediolanenſis, Franciſcanæ Cucullatorum familiæ vir, cum Placentiæ moraretur; namque Ferrariæ rem tranſegerat ita, vt Biblia hebraicis literis exſcripta magno etiam ſumptu redimerentur, quæ olim Clementis Octaui oculis ad ſpectaculum, miraculumque fuerant oblata, cum illuc ad vrbis imperium capeſſendum ſe contuliſſet. Alius item Bibliorum codex ſeptingentis antè annis exaratus proponebatur venalis: & Dominicus Hieroſolymitanus nullũ in Italia tota eiuſmodi codicem eſſe affirmabat, niſi apud Ducem Vrbinatem; porrò hæc Biblia eſſe Mantuę apud Hebræum quendam ſalis redemptorem: pretium pluſquam tercentum aureorum numùm fore. In hoc certamine officiorum eminuit munificentia ſingularis Pauli Garexij; is enim cum Dominicano Ordini in Prouincia Inſubrum præeſſet, dono dedit Cardinali paginas duas autographas Diui Thomæ Aquinatis contra ethnicos, decerptas ex codice, quem Bergomatum Religio exportatũ Neapoli anno MCDIV. intulit in Aedem Dominicanorum. Has autem paginas Auguſtinus Calaminus ſacer Quæſitor Mediolani iuſſus à Garexio tradidit Borromæo. Tantam Federici curam interpellauit Clementis Octaui Pontificis Maximi funus: itaque ad comitia profectus creandi Summi Pontificis cauſa, Romæ paulò opinione omnium longiùs ſubſtitit. Nam Leo Vndecimus (hunc Pontificem illa comitia renuntiauerant) cum vix ſummum totius Eccleſiæ honorem iniuiſſet, rurſus ad interregnum cõtinuatis prope funeribus res Romana redijt; eoque ſublato Pontificatum Maximum obtinuit Paulus V. maximo Ambroſianæ Bibliothecæ bono, atque compendio. Reditum in patriam eſt, nihiloque ſegniùs res curata. Auguſtæ Taurinorum Ioannes Franciſcus Rantius conſilium Federici indicauerat Allobrogum Duci: cuius vt adhuc animo Caroli Borromæi ſan-

Ex literis Bartholom. Georgij quarto Idus Nouemb.

Anno 1605. 4. Non. Martias.

Ex literis, quas ſcripſit Vercellis 7. Idus Ian.

ſanctimonia obuerſabatur, ita in Cardinalem Caroli patruelem ſtudia ſua omnia facilè conferebat. Commendauit magnificentiſſimis verbis illius propoſitum: mandatumque, vt Federico aliquot antiquæ epigraphæ mitterentur. Ex eadem vrbe Metamorphoſes Ouidianæ vetuſtiſſimis exſcriptæ notis, alijque codices magni nominis, & ſumptus Mediolanum tranſmiſſi. Eodem tempore Iuſtus Lipſius, ſcriptor eruditiſſimus, Bibliothecę erigendæ conſilium probauit: eamque ſtructuram maiori emolumento futuram dixit, *quàm inſanas domos, & faſtigiata Pario ſilice palatia*. Comparandi autem libros curam gnaui homines in ſe receperant, ad quos literas dederat Cardinalis, nimirum Bartholomæus Georgius Mantuæ, Iacobus Barotius Venetijs, de quibus antea ſcripſimus. Et quidem à Barotio acceperat Cardinalis lemmata orationum Diui Ioannis Chryſoſtomi, quæ antiquiſſimis voluminibus continebantur; ex quo itidem Barotio intellexerat libros græcè ſcriptos Byzantio delatos Venetias fuiſſe, ſumptuoſos nimiùm, ideòque chariores Cardinali, cuius magnificentiam ſumptus magnitudo vehementiùs incitaret. Regio Lepidi Camillus Boſius tertio Cal. ſextiles exemplaria permulta deferenda Borromæo curauit. Erant verò autographa Caroli Sigonij ſcriptoris clariſſimi, archetypum Annibalis Cari, quo Italicà linguà rhetoricas Ariſtotelis inſtitutiones donauerat: ad hæc latini commentarij in Porphyrium membranà deſcripti. Duo pariter hoc tempore Epiſcopi Ambroſianæ Bibliothecæ commodis ſeruiebant: Marcus Cornelius Patauinorum Præſul de quærendis hebræorum libris erat maximè ſolicitus: Raphael Zacynthi, & Cephaleniæ Epiſcopus per epiſtolam ſe curaturum promiſerat, vt libri omnes exquirerentur, quot quot inſulæ illæ ſeruarent: donoque dederat codicem

Ex literis 3. Idus Febr. eaq; ſeruantur in Tablino Biblio.

Conſtantinopoli

Reggio.

Ex literis 14. Cal. Octobr.

Zante, e Cefalonia.

Ex literis 3. Cal. Sextiles.

Federico, in quo græcis literis exaratæ fuerant orationes Leonis Imperatoris nondum typis vulgatæ. Hæc exterorum hominum munificentia: par ciuium. Cœnobitæ Ciſtercienſes ærarium ſanctius Bibliothecæ ijs opibus auxere, quales ne Vaticanis quidem ſcrinijs continentur. Cum enim librum philyrà contextum tot vrbis caſibus eripuiſſet fortuna, ac veluti Cumanæ vatis codices in Ambroſiano Cœnobio condidiſſet, *Monachi* tradidere Borromæo, maiori neſcias munificentiæ, an muneris pretio. Vtrumque profectò magnum; nam abhinc annos mille & trecentos exaratus codex antiquitatem Iudaicam à Flauio Ioſepho traditam latino ſermone narrat; deſcripſit autem ſingula in cortice Ruffinus Aquileienſis, Diui Hieronymi æqualis. Literæ eminent adhuc toto opere, nec alicubi blattam ſenſerunt; quod autem maximè mirere, magnificentiſſima Mediolanenſium Bibliotheca vnicum librum ſuis in forulis ſeruat. Porrò illud autographum delatum ad Inſubres fuiſſe ab Attila, poſtquam euertit Aquileiam, conijcit Puricellus: neque eam coniecturam futilem arbitramur; nitet liber argenteis vmbilicis, ac præfert titulum tantæ munificentiæ teſtem. Eadem apparandæ Bibliothecæ cura, procedentibus annis, ſequuta eſt Federicum: nec Principem cogitatio eiuſmodi dimiſit, niſi cum rebus humanis eſt exemptus; his verò ſtudijs ferebatur Cardinalis etiam ad extremas ſuperi maris oras. Corcyræ totius officinas diligenter interrogauit Vincentius Archiepiſcopus (quamquam & alio loco conquiſitio Corcyrea faſtis Ambroſianis addet plurimum) ſed temporum magis, quàm pelagi tempeſtatibus plura volumina perierant. Acturum ſe tamen per literas idem Antiſtes memorabat cum cœnobitis Epiri: vt, cum ibi primùm deſæuijſſet peſtis, libri compararentur; ſeque eandē operam in inſula Zacynthi adhi-

De Ruffino Gennadius, & Honorius agunt in libro, cui titulus de Illuſtribus Eccleſiæ Scriptoribus, *& de hoc Codice Puricellus in diſſertatione Nazariana cap. 64. n. 35.*

Villa in libro ſeptem Baſilicarum, & Ioannes Henricus à Pflaumern in Mercurio Italico. Chalcus lib. 3. hiſt. Patriæ. Geſnerus in Biblioth. vniuerſ. pag. 587.

Corſu.

Ex ipſius literis 13. Cal. Feb.

Albania.

Zante.

Digitized by Google

adhibuiſſe, ſed ne libellum quidem expiſcatum. Apud
Corcyreos cum ſpes omnis decollaſſet, affulſit alibi. Bu- *Pragæ.*
biemi Ioannes Stephanus Ferrerius Vercellarum Epiſco-
pus, quem à Germanica legatione Pontifex Maximus re- *Ex literis deci-*
uocabat in Italiam, antequam iter ingrederetur, obtule- *mo nono Cal. Septemb.*
rat vltro ſuam operam Cardinali, libroſque ſe omnes,
quos vellet, delaturum ſpoponderat. Ipſi etiam cucul-
latæ familiæ homines Franciſcani, qui Genuæ moraban- *Ex literis P. E-*
tur, licèt rerum omnium egentiſſimi, has opes librorum *liſei Bergomatis*
prodigebant: & Bobienſe Cœnobium Benedictini Ordi- *15. Cal. Sept., & 5. Cal. Febr.*
nis librorum ſpem fecerat, quos deinde munificè oblatos *Ex literis 13. Cal. Febr.*
accepimus. Adeò nemo ſe in officiorum certamine vin-
ci patitur, ſi paulò humanior ſit. In hunc ferè modum
ſenſim ſupellex libraria diteſcebat, auctarium nobilius
paulò poſt acceptura. Ingenti enim incremento rebus *Anno 1607.*
auctis, decus aliud deſiderari videbatur, & ornamentum
ad tuendas potiùs literas, quàm hæc præſidia literarum.
Hactenus multos eſſe intellexerat conditor Borromæus,
qui thecas libris refercirent, nullos (niſi Deus præſenti
ope reſpiceret muſas) fore, qui libros ſcriberent ad im-
plendas thecas: hanc copiam variorum codicum etiam à
priuatis hominibus iactari, proponi pretio, & blattis in-
terdum eſſe ludibrio, quibus cum infeliciter verſentur:
maius aliquid excogitandum, quod magnitudine ſua
omnes, minimè vinceret Federicum: ſecum iam inde
rationem iniuiſſe quemadmodum debacchantem hære-
ticorum audaciam cohiberet: eàdem homines literarum
negligentes poſſe conciliari muſis; tot malis præſentiſſi-
mum fore amuletum, ſi virorum ſapientum cœtùs coge-
ret: fieri vtique bono publico, cum ingenuis artibus my-
ſtæ excoluntur; ſcientiarum autem diſciplinis excultos,
Bibliothecæ Ambroſianæ emancipandos, vbi nec ſcribē-
tium, nec ſcribendi exempla deſiderentur: Seminarien-

Collegij Ambroſiani inſtitutionem laudat Ioannes Stephanus Menochius Ieſuita Centuria 8. hiſtoriarum cap. 12. & centur. 5. cap. 5.

ſem ſobolem in hanc ſpem adoleſcere poſſe. Huc igitur animum, & vota conuertit Borromæus, & Collegium Ambroſianum inſtituit; hoc enim nomine cœtum maluit inſignire. Placuerat quidem ſcholæ appellatio; ſed ea vulgaris, & gregaria videbatur, à priſcis nimirum Philoſophis vſurpata: tum verò pueriliblusludis cognominem eſſe nouerat, eamque olere Grammaticos, & Orbilij virgas. Nec ſpecie ipſa venerandi nominis improbauerat titulum Academiæ: ſed nondum hæc appellatio æquabat grauitatem cœtus, ſiue aſcribendos homines, ſiue ipſius conditoris famam ſpectares. Collegij nomine hunc conuentum ſapientum virorum nuncupauit recentiori appellatione, quali duo iam nobilia iuris, & medicæ artis conſultorum Collegia vrbis nomen latiùs ad exteros propagarent. Cæterùm cum Fidei Catholicę defenſio ageretur totius Eccleſiæ commodo, euocauit ex Mediolanenſi *Clericorum* Seminario florentiſſimum quemque, quem adoptaret Collegio, noſtrates tamen, aut certè prouinciæ, agriue Mediolanenſis accolas, quò Inſubrum dignitati ſtuderent impenſiùs. Seminarium frequentiſſimam veluti ſacræ iuuentutis coloniam deduxerat D. Carolus initi Pontificatus auſpicio; immo ne multitudini adoleſcentum deeſſet, quos Eccleſia ad templorum præfecturas, & ſacerdotia expectaret, tria in vrbe condidit, vnum alendis adoleſcentibus ingenio promptis, duo aliquantò grandiori ætate hominibus ad veteris *Canonicæ* ædes, & ad Fulconis delubrum; reliqua verò erudiendæ iuuentutis domicilia in Diœceſi collocauit. Quod tamen in Orientali vrbis regione condidit, id veluti *metrocomia* eſt, & caput rerum. Ibi adoleſcentes politioribus literis formantur primò, tum ad Philoſophantium gymnaſia dimiſſi ijs facultatibus immorantur, poſtremam operam Theologiæ impendunt. Præclarum

Ex Ioanne Petro Gluſsiano cap. 5. lib. 2 in vita D. Caroli.

opus

opus, cum Eccleſiæ Mediolanenſis compendio, quæ ex hac ſparta viros pietate, & literis nobiles ſibi hactenus pergit oppignerare, tum immani ſubſtructionis mole. Hanc excitauit Carolus, faſtigium impoſuit Federicus: eam vtrique Borromæo debet poſteritas. Moles ipſa columnata, quadrata ſpecie, multiplici porticu, qualem Solis Regiam columnis ſublimibus altam ſomniauit Poeta; eæ teretes, & continuo marmore, fornicatas porticus fulciunt, diſceptantium adoleſcentum ſonore iugi repercuſſas, & vocales. Conclauia ingentia; horum quidem alia ſomnus, & epulæ, alia Pietas, & Muſæ ſibi vendicarunt. Sedes Ioanni Baptiſtæ ſacra eſt: manet adhuc vetus nomen Diui præſidis, licèt ſint æquata ſolo antiqua *Humiliatorum* ibi incolentium tecta. Seminarienſes autem Muſæ vberrimos prouentus attulere Bibliothecæ huic; à Federico adoleſcentes octo (quamquam Riuola *Lib. 3. cap. 27.* nouem delectos fuiſſe tradat, quem numerum certè non explet, niſi etiam Olgiatum iam natu magno, & huiuſce familiæ patrem annumeret) ex vniuerſo grege iuuenum ſecreti Ambroſiano Collegio ſunt aſcripti, Antonius Salmatius, Ioſephus Ripamontius, Antonius Gigæus, Franciſcus Bernardinus Ferrarius, Benedictus Sociacus, Franciſcus Collius, Antonius Ruſca, Ioſephus Vicecomes; agminis ductor Antonius Olgiatus, quem cæteri humaniorum literarum præcepta tradentem audiuerant: ij verò omnes Seminarienſis medulla. Iam ſtudiorum carceribus egreſſi metam attigerant: erantque ad ea munia obeunda idonei, queis à conditore deſtinabantur. In hoc delectu Ripamontius nonnullos memorat fuiſſe vocatos ad Ambroſianum laborem, quos adhuc facultas oratoria vmbraticis exercitationibus ad dicendum excoleret. Si vera narrat, Doctorum aliqui aſperſi tantùm maioribus diſciplinis in hunc cœtum ſunt cooptati (res mi-

Hos laudat Borſerius in ſupplemento Nobilit. Mediol. ca. 9.

Decadis 5. lib. 3. cap. 4. Verſus Riuola in vita Fed. lib. 3. cap. 27.

minùs digna Collegio); licèt enim trienni ſtudio viam facilem inuenerat Cardinalis, Philoſophiæ, & Theologiæ addiſcendæ, neutiquam tamen hæc aſſequi ob anguſtias temporis integrum erat. Nam Collegio addicti ſtatim ea tractauerunt, quæ ſcribenda propoſuerat Cardinalis: tum duo tantùm anni poſt hunc delectum abierunt, cum extructa moles Bibliothecæ ciuibus patuit. Vt autem omnia caderent auſpicatò, cum priùs ad aram feciſſet Cardinalis, ſeptimo Idus Septembres coactam hactenus vim librorum ex Pontificali Palatio ad Sepulchri domicilium deferri iuſſit; nam iuxtà illas ædes excitabatur Bibliotheca.[a] Acta in tabulas relata ſunt, vt munificentiam Principis poſteritati narrarent. Aedium Sepulchri author fuit Diuus Carolus, cum dirutis veteribus in illa tecta induxiſſet[b] Oblatos Sancti Ambroſij (is cœtus eſt myſtarum vltro ſe Mediolanenſis Eccleſiæ commodis temporibuſque offerentium):[c] templum verò Benedictus Rozo condidit, dicauitque Diuinæ Trinitati; refecit autem poſt expeditionem, & victoriam Hieroſolymitanam anno ab orbe terrarum ſeruato centeſimo ſupra milleſimum Benedictus alter Rozo ad ſepulchri Dominici ſpeciem, quæ obuerſata fuerat oculis, cum Hieroſolymis moraretur. Templum luſtrauit Anſelmus IV. Archiepiſcopus, dedicauitque. In vetuſtioribus libris Ambroſianæ *Liturgiæ* ſolennem legimus fuiſſe diem dedicationis iſtius, eique ſacras Idus Quintiles, quibus, iuſſu Anſelmi, Cardinales Eccleſiæ Mediolanenſis (hac enim appellatione Templi maioris *Canonicos* honeſtatos quondam fuiſſe in omnibus faſtis, tabuliſque legimus) ad fanum Sepulchri ſupplicatum ibant: eaque dies celebris erat nundinis. Hìc olim rem ſacram, & pſalmodiam octo *Monachi* peragere, & quatuor *Canonici* (cuiuſmodi cultu inſignis eſt etiam in præſens Baſilica Ambroſiana);

Hanc Bibliothecam laudat Soctacus li. 6. epig.

a *Ex tab. Cæſaris Pozzani.*

b *De Oblatorum inſtitutione præter Scriptores Mediol. vide Hēric. à Pflau. in Mercurio Italico, & Aubertum Miræū in libro, cuius titulus* de Congregationibus Clericorum &c. *Iacobum Mercantium in virga Aaronis.*

c *Triſtanus Chalcus lib. 6. Donatus Boſſius in Chron. ad annum 1096. Ioannes Petrus Puricellus in Ambroſ. Baſil. monum. n. 234. 287. Georgius Merula lib. 3. Chron. Med., & alij Scriptores rei patriæ.*

Franciſcus Caſtellus in quodlibetis.

Villa in libro, cuius titulus le ſette Chieſe, *& ſupra memorati Scriptores.*

na); verùm iamdiu *Monachi* exulant: *Canonicorum* ſupereſt nomen, & cenſus tantùm: templum autem religioſiſſimè tuentur Oblati. Ad hæc me deflexiſſe non piget, tum quia frequens redibit Sepulchri mentio deinceps, tum quia Oblatorum ſodalitati etiam nos dedimus nomen. His omnibus, quæ excelſa, & alta moliebatur, parem animum cum afferret Cardinalis, placebat exteri, barbarique ſermonis multiplex ſcientia: eaque videbatur naſcenti Collegio cumprimis decora; tanti autem momenti rem peſſimo publico negligi dolebat, & neminem inuidere feris humanas voces, græcaſque ipſas dicendæ ſalutis formulas, magiſtrà fame, conantibus. Stimulabant præterea animum exempla Principum extruentium gymnaſia ad linguarum notitiam. Et quidem induxerat antea in Seminarienſes ſcholas græci ſermonis facultatem: ſed pauci græcè, nemo hactenus hebraicè loqui. Eius ſermonis elementa tradidit Dominicus Hieroſolymitanus accerſitus Mantuà, aulicus olim Imperatoris Turcarum, & Perſarum Regis, poſtea verò execratus gentis dogmata ad Chriſtianos tranſijt, ſeque ad obſequium Ducis Mantuæ contulit. Nouerat hominem optimè Federicus, ætate ſenem, infœcundi coniugij virum, literis addictum, qui confirmandæ Catholicæ Fidei causà lucubrationes aliquot contrà Hebræos apparaſſet. Plurium etiam nationum ſermones apprimè callere ferebatur, Aegyptium nimirum, & Chaldæum, Maurorum, & Arabum, Græcanicum inſuper, & Hebraicum. Ea propter vocauerat huc hominem, illiuſque operà vſus, quà ad ſermonis hebræi diſciplinam, quà ad peregrinationem Salmatij. Ignotæ tamen erant noſtratibus linguæ populorum, qui orientem Solem ſpectant, ineratque cupiditas Borromæo etiam hæc ſtudia fouendi. Probabat maximè Perſici, Arabis, Armeni, & Abyſſini ſer-

Ex literis Barthol. Georgij Nonis, & 5. Id. Decembris anno 1605.

ſermonis ſcientiam, meditatus, quemadmodum damnatam illam terrarum partem, & caligantem in Sole excitaret ad Fidei Chriſtianæ lumina; quod ſe aſſecuturum ſperabat, ſi *cathechiſmus* Perſici ſermonis emanaret, iſque apud gentem illam vulgaretur. Igitur conquiſiti ad hanc diſciplinam præceptores, qui Collegium, totamque hanc familiam muſarum peregrinis ſermonibus formarent, & loqui docerent. Qui Perſicæ linguæ elementa traderet, venit ad nos Perſa quidam nomine Abdala: ſed è Perſide natales tantùm voluptates regionis deduxerat. Virgunculæ amores magiſterij curam excuſſerant primùm, deinde mentiri ſubobſcura verba inanis ſoni, comminiſci denique ſermonem à Perſica lingua prorſus abhorrentem. Alia ratione, ſed pari euentu, Arabici ſermonis præceptor ſpem noſtram eluſit. Homini nomen Simoni; is ſe à Monte Libano profectum memorabat, & Arabicæ linguæ conſultiſſimum; narrabat fortaſſe vera: difficilis tamen moribus vterat, & agreſtis: ad hæc ira præcipiti, & patriæ ſuæ deſiderio incenſus, deſeruit noſtra ſigna, paulòque poſt in meritoria taberna fato ſublatus. Fraudatum ita ſua ſpe Cardinalem ipſa prope deſperatio ſolata eſt; namque cum immineret inaduentum peregrinorum hominum ab oriente Sole ad nos commeantium, ſiue illos lucri cupiditas, ſiue fuga, & odium regionis dimitteret in has terras, obtulit ſe ſe fortuna melior. Ab his quidem erronibus poſſe impetrari ſermonis illius diſciplinam ſperauerat, cum humaniter inuitarentur ad hæc otia literarum, atque fugà, vel peregrinatione ſqualentes pretio alliceret, moraretur que mercede. Aliquando noſtros in ſinus ſponte conuolare fortunam animaduerterat, adeſſe inuocatam: vocatam verò longiùs auertere ſe ſe, atque aliò pennis ſublimem ferri. Hæc Ripamontius tradit, & Franciſcus Riuo-

Lib. 3. in Vita Card. Fed. Borr. cap. 10., & Riuola in eiuſdem Vita lib. 3. c. 29.

la

la, qui tandem, diuinâ veluti virgulâ, Michaelem Maronitam ad nos delatum affirmat. Vtriuſque ſententiam infirmant apertè literæ Antonij Longi Ieſuitæ, quo cum egerat Borromæus, vt alumnum aliquem Collegij Maronitarum, cui præerat, ad Inſubres mitteret; eiuſque deinde auſpicio venit Michael, quem ſe nobis oſtendiſſe veluti Deum ex machina Ripamontius, & Riuola aſſerebant. Ingentem quidem expectationem ſui concitauerat Michael, nec fefellit; ita enim ſcripſerat Rector Collegij Longus, bonis auibus ſolum vertere Maronitam, voluntati Cardinalis, & votis obſequuturum egregiè: emendaturum certè ea, quæ Simon peccaſſet, licèt præterita nullâ ratione corrigi poſſe videantur. Commendatitijs præterea epiſtolis Cardinalis Ioannis Baptiſtæ Deti cum Borromæo conciliaretur, huc ſe contulit ad inſigne magiſterium. Perfici quidem ſermonis, Arabici quoque, & Syriaci ſcientiſſimus erat, & dignus omnino auditoribus tantis, qui tradebantur. Immo anno ſuperiore ſcripſerat ad Cardinalem idem Longus, atque in Collegio Maronitarum myſtam ali memorauerat peritum Syrorum linguæ, ætate & moribus grauem, expertam plures annos ipſius indolem, atque ſcientiam, cum eâdem linguâ rudes imbueret: indicioque ſpectatæ virtutis eſſe populare ſtudium omnium Cypriorum, quorum ſuffragijs, vbi Româ diſceſſiſſet, ad patriæ vrbis Pontificatum vocaretur: ea propter longius fuiſſe Cypriæ Eccleſiæ interregnum, cum nemo alius ſummo honori idoneus haberetur: eam tamen alumni eſſe modeſtiam, vt de inſula nihil cogitans, tandiu ſe Romæ moraturum affirmaret, quandiu Federicus obſequij vadimonio non exſolueret. Tanti videlicet erat etiam apud homines peregrinos Cardinali Borromæo obtemperare. Ad tradenda Armeni ſermonis præcepta, pellexit Franciſcus Riuola

7. Cal. Maias anno 1609.

Ex literis eiuſdem P. Longi vndec. Cal. Apr. 1609.

Vnd. Cal. Apr. 1609.

1606. Pridie Id. Iannar.

Digitized by Google

uola exterum hominem Bartholomæum Abbagarum; vertit primùm varias in partes fortaſſe reluctantem, tum verò expugnauit illius propoſitum, atque Venetijs ſecum abduxit. Natus apud Armenos homo in aula Romani Pontificis ſermonem patrium interpretabatur eiuſmodi linguæ rudibus; relicta Vrbe, Venetijs familiaritatem iniuit cum Riuola, quem deinde cum trimeſtri labore Armenum ſermonem docuiſſet, redeuntē in patriam eſt ſequutus. Hoſpitio exceptum à Riuola Abbagarum largè aluit ſex menſes Cardinalis, ſacro munere, & pecunià donauit diſcedentem, ne locatam erudiendis Inſubribus operam odiſſet. Valuit certè largitatis Borromææ memoria apud hominem; nam Cœnobitam Armenum Paulum Copum in eadem ſtudia induxit, pari exitu doctrinæ. Alia præſidia linguarum molitus eſt Cardinalis, ſed irrito conatu; adoleſcentes enim appellebant animos etiam ad Abyſſinæ linguæ ſtudia, ſed docentium vitio nihil profectum videbant. Præter hanc peregrini ſermonis curam eò intendit animum Borromæus, vt frequentià exercitationum ſubigeret Collegarum ingenia, ita amoueri, abſtergique poſſe rubiginem mentium ratus, ſi nunquam pateretur elangueſcere impetum ingeniorum, & certamine laudis ſcriptioniſque excitaret quotidie ad famam, & æmulationem eruditionis. Edixit igitur, vt in ædibus Sepulchri hæc ſtudia recitandi aggrederentur, interea dum Bibliothecæ moles iactis fundamentis erigebatur, atque peregrinus quiſque arbiter intereſſe exercitationibus literarum poſſet. Conueniebat etiam ipſe Cardinalis, audiebatque, volenti animo, ſuorum lucubrationes, ſiue quis Theologicos nexus, & recondita ſcientiarum explicaret, ſiue literis ſuauioribus muſarùm charites, & mella depromeret. Hæc veluti facies, & apparatus rerum erat, conditiſque legibus manſerunt

Digitized by Google

ſerunt pòſt. Recitabantur autem de ſcripto lucubrationes, typis poſtmodum committendæ: nec quiſquam intra vnius horæ anguſtias cogebatur, quemadmodum poſtea iuſſit Cardinalis ad moleſtiam longioris moræ auertendam. Præterea amplificandæ Bibliothecæ librorumque cura tenebat adhuc Federicum, ſiquidem in tanta codicum copia inopem reputabat hanc molem, & inanem. Officinæ vrbis omnes, & tabernæ librariæ accolarum viduatæ prope libris commigrauerant in hanc literarum coloniam: ſed quia moles ipſa per ſe immanis, & par magnitudini Cardinalis ſenſim ad faſtigium ſurgebat, deſiderabatur profectò librorum copia digna olim vel Græcà Bibliothecà Piſiſtrati, vel Romanà Cæſaris Auguſti. Itaque erant quærendæ opes librariæ etiam apud gentes longo regionum interuallo diſiunctas; quamobrem amicæ depopulationes factæ ſunt apud exteros, direptæq; non modò apothecæ, ſed priuatæ ædes, maximoque etiam pretio conuectæ vndique literatorum hominum exuuiæ in patriam. Hinc ſcilicet magnitudinem Ambroſianæ molis licet conijcere, ſi Europam libris prope omnibus viduatam cogitemus vnius Bibliothecæ causà. Peregrinationem verò totam, immo ipſam conquiſitionem librorum profuſo ſumptu adornatam, inſtructamque, niſi etiam exteri prædicarent, videremur fortaſſè aliquibus, iniquà ratione, æſtimantibus Federici largitatem & animum emere mendacio fidem. Nos certè minora putaremus, niſi eſſent omnibus miraculo, neque tanto Principi aſcribenda, niſi opinionem vincerent ſingulorum. Summis viris Borromæus hanc prouinciam commiſit conquirendi libros apud exteras nationes: eàdemque operà mandatum, vt inirent cum literatis hominibus amicitiam, mutuis poſtmodum epiſtolarum, & ſcriptionum officijs colendam. Quæ res proſpe-

In clepſydram Coll. Amb. luſit Sociacus lib. 2. epigr.

Philippus Vuanemakerus Belga, Saluator Vitales Sardus.

rè cecidit Collegio, mirumque in modum coiuerunt cum noſtratibus animi peregrinorum, felicium inſtar arborum, quę alienos ſurculos facilè in communionem fœtus admittunt. Atq; vt ordine res tota procedat, nec temporibus diſſideat, quibus peregrinatum iuere, Ripamontij, & Opicelli narrationem non ſatis probamus; primus enim diſceſſit ad expeditionem ſuam Olgiatus, poſt Olgiatum Salmatius: poſtremus abijt Gratius, Ferrarius autem, qui Hiſpanias peragrauit, aliquo pòſt interuallo ſuam peregrinationem ſuſcepit; ſiquidem anno vndecimo in Hiſpaniam perrexit, quemadmodum ex literis eius didicimus, atque ab eodem nos accuratè hæc omnia ſumus percunctati. Natus fuerat Lucani Antonius Olgiatus (frequens id Oppidum eſt inter Larium lacum, & Verbanum à lacunæ vicinia nominatum ante, quàm ex ſummo montium vertice, penitiſque terræ viſceribus erumpentes aquæ per conualles illas, & vada ſtagnarent) qui cum ſe puer Seminarienſibus diſciplinis Mediolani tradidiſſet, muſas ſibi adiunxit, magnique poſtmodum nominis auditores in Seminario eodem ad illarum adyta deduxit, tribus penè luſtris, ærumnabili labore, conſumptis. Vix iniuerat Pontificatum Borromæus, cum intentum huic operi Olgiatum amauit maximè, ſemperque poſtea in oculis tulit: eximiàque virtute, ac doctrinà ſpectatum hominem in Collegium Ambroſianum induxit, ac Bibliothecæ præpoſuit. Ad Germanicam igitur expeditionem, Belgicam, & Gallicam ire Olgiatum iubet, probè quidem in primis munitum ære, tum literis ad proceres viros ſcriptis, vt exterorum animos ſibi faciliùs pararet. Hæc autem peregrinatio Olgiatum ante alios poſcebat, cum quia non ita pridem operæ pretium fecerat in emenda Bibliotheca Franciſci Cæſarini, comparandiſque libris Cæſaris Rouidij, Rafarij,

Ex literis peregrinantium, immo ex ipſo Ri ... ola Gratium peregrinatum fuiſſe anno 8. huius ſeculi conijcimus lib. 3. cap. 29.

Lugano.
Lago di Como.
Lago Maggiore.
Bonauentura Caſtillionæus de Gallorum Inſubrum antiquis ſedibus.

Ioannes Petrus Puricellus in Monum. Ambr. Baſ. n. 297. pag. 504. & ſeq.

Ex actis Bibl. in tabulario.

rij, Ferrarij, Merulæ, Pinelli, & Sophiani, tum quia facilitate morum plura à peregrinis nationibus eblandiri, & aſſuetus Heluetijs, quibus paret Lucanum, ſine negotio ſibi Germanorum animos demereri poterat. Acceſſit comes itineris Petrus Martyr Locarnus non ignarus viarum, ac rei librariæ, cuius opulentam officinam habebat Mediolani: quem poſtea, cum ad vrbem reueniſſet, Federicus aureo torque donauit. Egreſſus è Venetorum finibus Olgiatus, ad ipſum veluti veſtibulum totius Germaniæ peruenit Tridentum. Ab vrbe Tridentina migrauit Oenipontem, ijſque in ſedibus quidquid æra Soſijs merere poterat, comparatum eſt ab Olgiato in Mediolanenſem Bibliothecam. Vadit inde ad Vindelicos, ac principem vrbem Auguſtam; frequentiſſima ea eſt ciuibus, & mercatoribus, qui ex Noricis, atque affinibus prouincijs illuc confluunt. Huc fama vrbis inuitauit Olgiatum: vir literatiſſimus coluit Marcus Velſerus alter ex Duumuiris. Iunxerant quidem iamdudum amicitiam Velſerus, & Olgiatus miſſitatis inuicem literis: ſed nondum dederat copiam fortuna fandi coram, ac mutuo aſpectu amicorum vultûs commiſerat. Eminuit lætitia vtriuſque oculis primùm: tum erectis in admirationem, ac reuerentiam animis ventum eſt ad officia humanitatis, & obſeruantiæ. Grauiſſimis erat moribus Velſerus, ingenio ſpectabilis, tantà literarum famà apud exteros, vt ab ijs etiam ſibi laudem quæſierit; conſilij autem experientià præfectus fuerat Auguſtæ eà lege, vt viuo nunquam abrogaretur imperium. Et quidem nos, cum pictam tabulam, quæ expreſſam ipſius imaginem refert, in Ambroſiano Muſæo ſpectamus, grauitatem eam ex oculis conijcimus, & ex oris ipſius maieſtate vim literaturæ, ac conſilij in adminiſtranda Vindelicorum prouincia deprehendimus. Conceperat igitur de Velſero

Vide nuncupat. literas ad ſecundam partem Azorij, quæ edita eſt Mediolanenſibus typis.

Trento.

Iſpruch.

Auſpurgh.

Baronius tomo 2. annalium ad annum Chriſti 303. pag. 731., & Hieronymus Ghilinus in theatro virorum Illuſtrium.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ro ſpem optimam Olgiatus, quà coniunctione literarum & animorum, quà dominatu, & imperio, cum ſuo arbitratu regere rem cunctam poſſet. Iam verò affectari etiam per vrbem Antonium ſuum Velſerus, humaniter habere domi, oſtendere principibus viris; quæ omnia tum Olgiatum multorum amicitijs cōſociauit, tum apud bibliopolas commendauit, vt offerre infimi ſubſellij codices minimè auderent, ſed intima officinarum ſcrutarentur, nobiliora quæque proponendo emptori. Interea appetebant Francofurti nundinæ, ad quas eunt non modò frequentes accolæ, ſed remotarum gentium mercatores propter emporij celebritatem. Plus vice ſimplici quotannis mercatus indicitur; cum autem variarum nationum mercatores eo tempore conueniant, emptori proſtat quidquid pretioſi vſquam eſt aut in Belgio, aut in Gallijs, vel apud Germanos, diuiſamque toto terrarum orbe Britanniam. Huc profectus Olgiatus plurimos, melioriſque notæ codices retulit; à Francofurto conceſſit Louanium Brabanticarum rerum dominam vrbem, & Academià totius Belgij maximà inſignem: indè Bruxellas adijt; ſanè ex vtraque vrbe corrogatum quidquid in officinis ſeruaret Brabantia, niſi quòd Antuerpięſes apothecæ adhuc erant conſulendæ. Mercibus, & libris opulenta vrbs Antuerpia Olgiatum ad inuidiam vſque ditauit. Comitas, & eruditio Andreæ Schotti Ieſuitæ (non autem Iacobi, quo nomine abutitur Ripamontius) plurimùm conduxit homini; nam cum morum ſimilitudo, & literarum coniunctio amicitiam coniugare ſoleat, Schottus operam ſuam omnem Olgiato viro eruditiſſimo impendit. Cuius quidem literatiſſimi viri familiaritatem Cardinalis Federicus perpetuis beneuolentiæ teſſeris copulatam, firmatamque voluit, nec niſi dira neceſſitas fregit, amicoſque diſſociauit. Iuuat verò

Francfort. *Fiandra.* *Louagna.* *Bruſelles.* *Anuerſa.*

Lib. 3. in vita Fed. Card. Borr. cap. 16.

Digitized by Google

verò hìc laudare poſteris hominis doctiſſimi modeſtiam; eà enim fuit æquanimitate, ac tantum Schottus Ambroſiano Collegio detulit: vt, cum Cyrilli orationes, quas latinè fuerat interpretatus, penè ſubieciſſet prælo, plumbeis formis ſubduxerit, deferens hunc honorẽ Salmatio, quem eſſe addictum eiuſdem ſcriptoris interpretationi per literas narrauerat Borromæus; quod indicare itidem æquum fuit in veſtibulo operis, fragmentum autographi ipſius fideliter proponendo. Immo eidem Salmatio nuncupauit deinde carmina, aliaſque lucubrationes, quas libera oratione Diuus Ennodius Ticinenſium Pręſul conſcripſerat (nam falsò Cyrillum inſcriptum fuiſſe affirmant Ripamontius, & Opicellus): nec ea laude contentus Schottus, quam Federico Bibliothecæ authori tribuit, Olgiatum præterea ſuum, Ripamontium, Ferrarium, & Sociacum eiſdem nuncupatorijs literis commendat; tanta fuit exiſtimatio eruditiſſimi ſcriptoris de Collegio: eamque iure indicauit Olgiatus Cardinali, ne ſtudia viri amiciſſimi ignoraret. Iam Gallia expectabat Olgiatum, ad quam longo itinere peruenit. Tres modò vrbes in ea prouincia ad librorum conquiſitionem exploratas fuiſſe reperimus; incertum: an vt alias pari magnitudine nobiles, ſed hæreticorum tabe noxias, prohibente Federico, vitaret: an Galliarum lumina adijſſe ſatis videretur. Lutetia venientem ex Belgio accepit; læta vrbis facies, & pulchra: Geryonem totius Galliæ rectè appellaueris, ita tribus quaſi corporibus, partibuſque dirempta in vnum coit. Vrbem interſecat Sequana patiens nauium, mediamque veluti inſulam circumfluit, inſanæ ſubſtructionis tecta, ac templa ferentem. Inſula vtrinque pontibus vrbi coniungitur: diſcriminat tamen ſuo interuallo Academiam totam à frequentia Oppidi: & lymphæ vectigales placido alueo regias ædes venerantur. Hìc verò

copia

Huius rei meminit ſcriptor ad Glaphyra S. Cyrilli in nuncupatorijs literis ad Car. Gaſp. Borgia Velaſco.

Alegambe in Biblioth. Scriptorum Societatis Ieſu.

Lib. 3. in vita Fed. Card. Borr. cap. 16., & Opicellus lib. 2. Monum.

Literis 14. Cal. Septemb. 1610, & 8. Cal. Decembres.

Parigi.

Sainne.

Digitized by Google

copia mercium, & gymnaſij fama Bibliothecæ fuit emolumento. Complures codices inuenti; iuuerunt autem laborem Olgiati homines doctiſſimi, Ioannes Baptiſta Faber, quem puer Rex ipſe Gallorum audiuerat, Carolus Labbæus ſtudijs hiſce mirificè poſtea delectatus, miſſo inſuper libro ad incrementum Bibliothecæ, cui titulum prætulerat, *obſeruationes, & emendationes in Synopſin Baſilicon*, & Fronto Ducæus è Sodalitate Ieſu, græci, latinique ſermonis conſultiſſimus, quem meritis in cælum laudibus extulit Cardinalis Baronius: iſque Ducæus amicè coniurauerat cum Federico Borromæo, vt Iſaacum Caſaubonum à Catholicæ Fidei deſertoribus abduceret; quod ſignificauit Cardinali per literas Marcus Velſerus ſalutem ante Federico dicens verbis Gretſeri, & Raderi virorum doctrinà nobilium ex eadem Societate: tum à Ducæo memorans deductum fuiſſe Caſaubonum ad Maximi Pontificis Legatum, & Cardinalem Iacobum Perronium, nodos omnes explicitos homini, expeditumque vanis ambagibus, nondum tamen illius pertinaciam expugnari potuiſſe ancipiti conſilio fluctuantem. Habuit etiam perhumaniter Olgiatum Iacobus Auguſtus Thuanus magiſtratu ipſo, quem gerebat, & literis inclytus: doluitque homini (quemadmodum Federico indicauit) quòd paucas tantum horas colloqui cum Olgiato licuiſſet, tum diſceſſu inopinato hoſpitis, tum quia negotiorum magnitudo congreſſus dulciſſimi iucunditatem læuo tempore interpellaſſet. Cum Pariſijs plurimos codices coemiſſet Olgiatus, Lugdunum conceſſit vrbem mercatorum multitudine celebrem, nec gemino tantùm flumine Arari, & Rhodano opportunam, verùm etiam ſitu, quòd eam in media Europa poſitam eſſe plerique ſcriptores autument. Sui itineris rationem, & emolumenta hìc expoſuit Olgiatus Antiſtiti Borromæo, docens

4. Cal. Quintil.

Vol. 9. ad annum Christi 726. Gregorij 2. Papæ 13., Leonis Iſauri Imper. Vndecimo; Ducæum laudat Philippus Alegambe in Bibl. Scriptorum Ieſuit.

Pridie Cal. Nouembres anni ſequentis.

Alegambe in Biblioth. Societ. Ieſu.

Literis pridie Nonas Ianuar. anni 1603.

Lione.

Sonna, e Roſno.

Literis 12. Cal. Sextiles.

cens

cens cogitare ſe Auenionem, arcas decem Lugduni refertas libris: his in auctarium commodæ conquiſitionis accedere duodecim alias, quas Lutetiæ codicibus impleuerit, complures itidem à ſe tranſmiſſas Inſubribus Auguſtà Vindelicorum vſque, Francofurto, & Antuerpià: vereri tamen, ne cæleſtes aquæ per eos dies crebræ membranis offecerint. Ex Lugdunenſi conquiſitione profectus eſt Auenionem: inde in Italiam reuerſus Taurini ſubſtitit: tandem Mediolano ſuccedens obuios habuit Collegas omnes, qui excipientes reducem, honoris causà, affectati ſunt ad ædes Federici gaudentis maximè aſpectu Antonij, & fructu vberrimo expeditionis. Paucis pòſt diebus miſſum fuiſſe Olgiatum Venetias ad aliam conquiſitionem tradunt Ripamontius, & Opicellus; talia affirmantibus conſentire nequaquam poſſumus: nam ex autographo literarum, quas Olgiatus miſit Cardinali, elapſis à Germanica peregrinatione duobus annis ad Venetos contendiſſe, librorum conquirendorum gratià, nouimus. Nec dum ad nos rediuerat ex Germanica, Gallicaque conquiſitione Olgiatus, cum Antonius Salmatius mittitur in Græciam, aditurus quoque Byzantium turcicæ feritatis luſtrum, inde Hieroſolymam, tum ſuperſtitioſa diuinitate inſanientem Aegyptum, & Babylonem varij quondam ſermonis parentem, ſicubi apud truculentos homines humanitatis inſtituendæ codices cædibus, direptionibuſq; earum regionum ſuperſtites inueniret. Peregrinatio quidem omnium difficillima cenſebatur, non modò quia maria tentanda eſſent infeſta barbaris piraticam exercentibus, obnoxia tempeſtatibus, ſed etiam quia cum incolis agendum vel ipsà æquoris procellà nocentioribus. Erat tamen Salmatius eiuſmodi indole, atque ingenio, vt cum barbaris agere perhumaniter poſſet: tum verò inſtructus ijs facul-

Auignone.

Eiſdem libris, & cap.

Quinto Nonas Octobres anno 1609.

Conſtantinopolis.

D tatibus

tatibus, quæ feros homines negotiandi ſuauitate ad manſuetudinem perducunt. Porrò ſermonis græci ſcientià facilè Pelaſgos ſibi conciliaſſet, ceu ſub eodem cælo natus conueniret tribules ſuos, & conterraneos. Aſſumpſit in ſocietatem nauigationis Rabinum Dominicum Hieroſolymitanum ad conquirenda hebraicæ linguæ volumina, licèt inauſpicatò. Nonis ſextilibus profecti ab vrbe perrexere Venetias limen, & vniuerſi maris ſuperi firmamentum. Aduerſa vis venti iniecit moram Salmatio, & Rabino; ſe tamen ſoluturos quarto nonas Octobres nunciauerant Cardinali, operamque ſuam omnem locaturos, vt ex Corcyræ inſula, ac regione tota, quæ Orientem Solem excipit, opulentam prædam conueherent. Iam antè in illo tractu Orientis Alexander Turrianus Antiſtes Hierapytnæ vim maximam librorum collegerat, eamque in Romani Pontificis Bibliotheca ad ædes Vaticanas collocauerat; cum tamen Ambroſianum hoc domicilium muſis excitari, & referciri voluminibus peregrinà conquiſitione comparatis audiuit, doluit vicem ſuam, quòd occupare vota Borromæi minimè potuiſſet, homo præſertim à Mediolanenſibus oriundus; adiecit rem tunc integram non fuiſſe: id vnum, quod reliquum faciebat fortuna, ſe pro virili curaturum, vt apud Præſules, & Metropolitas Orientis alios codices quæreret, qui locupletarent nouam hanc ſapientiæ officinam. Soluerunt tandem Hieroſolymitanus, & Salmatius: verùm nihilo mitius mare nauigantes tulit; quippe deuehebant aliò ſæuientes ventorum afflatus, & vndarum æſtus: quas eluctati aliquando nauim appulere ad Corcyram hortis Alcinoi quondam, & Phæacum mollitie luxuriantem, frugibus tamen adhuc, & ſoli vbertate felicem. Porrò inſula Lunæ ſpeciem refert, cum nondum orbem impleuit: nautis ſtationem ampliſſimam offert: oppida pleraque,

Ex literis Salmatij Cal. Octobris, & ex Opicello lib. 2.

Corfù.

Girapietra.

Ex literis ad Card. Fed. Borrom. 18. Cal. Ianuarias.

que, nec prorſus obſcura: princeps inſulæ eſt vrbs Corcyra, quæ ſedem eam ſuo nomine inſignit. Hìc ex animi ſententia cœpit fieri conquiſitio: ſiue remota illa Adriaticæ ditionis ora pretium ignoraret facultatum græcarum, quæ exteris venum irent: ſiue æris pretio victa pecuniam (vt fit) præferret ſapientiæ. Erant etiam adiumento quærentibus Cœnobitæ, veluti internuntij (hos vulgò Corcyrei appellant *Caloieros*) qui commercio propinquarum regionum Macedoniæ, Græciæ, & Epiri comparabant merces eiuſmodi librarias, ſedulò renuntiantes ſingula Salmatio, præſentique argento græcanicæ doctrinæ codices vndique redimebant. Huic negotiationi inuidit fortuna, frequens malum bene cogitantibus; inconſtantia primùm comitis, tum ciuiles Turcarum turbæ minimo minùs ab inſtituto dimouerant Salmatium. Namque Dominicus ille alterum vix menſem moratus Corcyræ iraſci cœpit inſulæ, aſpirare ad Inſubres, quòd exhauſtæ opibus cultoribuſque regiones tradere plura volumina emptoribus non poſſent, nec vltra peregrinari ob tumultuationem barbarorum liceret. His patrocinabatur Hieroſolymitanus ſuæ inconſtantiæ apud Salmatium: cæterùm homo cupidus rem magis domeſticam, quàm librariam ſpectabat, conſtrictus vxore videlicet. Tradidit Antonius abeunti geminas fere arcas exaratis manu codicibus graues, vt deueherentur ad Cardinalem, cui etiam memorabat ſe à comite deſertum, & vltimum prope diſcrimen impendere, ſi in Cretam placeret proficiſci; obſtare ſiquidem incœptis motùs turcicos, queis maria clauderentur. Res tamen feliciter proceſſit Salmatio, etiam poſtquam diſceſſerat Rabinus, coemptis pluribus libris in ipſa vrbe Corcyræ: alia quoque volumina ſuppetebant extra vrbem, & inſulam paranda pretio. Ad hæc

Città di Corfù.

Ex literis 4. Cal. Decembres.

Candia.

Ex literis 17. Cal. Ian.

D 2 im-

imminebat Bibliothecæ cuiuſdam Imperatoris multis optimiſque codicibus inſtructæ; fuerat autem Conſtantinopoli aduecta in regiones proximas Corcyræ; interea duas inſulas Zacynthi, & Cretæ explorabat. Immo Byzantij quærebantur Hieronymi Bibulci viri Mediolanenſis operâ, qui in ea vrbe gemmariam exercebat, græci ſermonis codices: & ſubinde mittebantur ad Borromæum, veteris quondam ſapientiæ ſcripta impenſiùs venerantem. Dum verſatur Corcyræ Salmatius, ſeneſcente iam anno, itum in Græciam maiorem eſt, nouæ expeditionis causâ. Vt eam adiret, mandauit Cardinalis Gratio Mariæ Gratio, ciui Senenſi, ſermonis vtriuſque linguæ docto. Tentauerat primùm ipſius ingenium Federicus in erudienda Seminarienſi ſobole: floruitque Gratius humaniorum literarũ doctrinâ; vocatus deinde ad famulatum Borromæi, exarandis epiſtolis, arcaniſque herilibus excipiendis, nauauit operam. Rem quidem Ambroſianam amplificauit maximè, non modò cum in Græcia magna verſaretur, ſed quandiu moratus eſt Venetijs, atque Patauij, valetudinem confirmaturus. Et vt habitauerat in auribus Federici, ipſiuſque arcanas cogitationes introſpexerat, ita intentione maximâ virium ſui Principis voluntati ſubſeruiebat; eiuſmodi enim aulicis vtebatur Cardinalis, vt planè, ad Poetæ inuidiam, qui vellent eſſe pij, atque ad muſarum ſacra admitti, Federici aulam adire poſſent, ſeque bene moratis illius contubernalibus adiungere. Charitas patriæ tandem Gratium à Federico diuulſit: aut quia deſiderio ſuorum contabeſceret, quod affirmat Opicellus: aut (quod vero propius) accerſitus illuc, vt Academiæ Piſanæ eſſet ornamento. Nec fugit talia ſcribentem ratio; nam Magnus Hetruriæ Dux euchariſticas literas Cardinali ſcripſit, quòd Gratio redeundi ad Senenſes poteſtatem feciſſet; ipſa quoque,

Ex literis 18. Cal. Nouembr., & 18. Cal. Ian.

Exeunte Nouẽbri ex Ripamontio cap. 15. in rebus geſtis Federici Cardin.

Ex literis ſexto Idus Nouembr., & 3. Cal. Decembr. anno 1608.

Aulam, auliciſq; Fed. Card. Borr. laudat Ianus Nicius Erythreus vol. pr. pinacoth. virorum illuſtriũ

Lib. 2. Monum.

4. Idus Nouembres anno 1609.

que, Piſis cum degeret, Magna Hetruſcorum Dux quàm officioſas miſit literas ad Borromæum Gratij cauſa, quòd ad natale ſolum optatò reueniſſet. Immo ipſe Gratius narrat Cardinali, quanta ſignificatione ſtudiorum, & beneuolentiæ amplexi fuerint reducem vterque Princeps; ipſius præſertim Magnæ Ducis comitatem laudat, ſeque in Piſano gymnaſio lapidem ſuum iterum voluere, humaniores literas tradendo. Exeunte Nouembri mandauit ſe itineri Gratius; acceſſit ſocius viarum, & laboris Guidus Caualcantius, claro loco natus, literarum itidem amantiſſimus. Peregrinos homines excepit Mutinæ Camillus Boſius, veterem ſuam beneficentiam nouis muneribus cumulans: iugem præterea operam vltro obtulit abeuntibus, redditurus in loco librorum copiam, quam illis interea peregrinantibus coegiſſet. Ex itinere Gratius diuertit Senas; ibi negotium Annibali Lomenio datum, vti ex veteri Latio, & Hetruria tota vim aliquam voluminum colligeret. Romæ, in emporio videlicet terrarum omnium, ſubſtitere tandiu, quandiu celebriores apothecæ explorari poſſent; nam peregrinos homines auocabat aliò præda maior. Deceſſerat Neapoli Ioannes Vincentius Pinellius rei literariæ ſtudioſiſſimus, eiuſque gratià nullis facilè ſumptibus parcens. Inter cætera ad eruditionis vberrimæ varietatem inſtruxerat Bibliothecam autographis præſertim exſcriptiſque codicibus; cum autem latinis, græciſque literis eſſet eruditus, idcirco optimos quoſque ſcriptores, & prima ſcribentium exemplaria religioſè delegerat. Hæredes, quod moris eſt, aut in ercîſcunda familia, aut cum hæreditatem cernunt, libros inanem veluti ſupellectilem voci præconis deſtinare, collocaturi in fœnus pecuniam laxiorem. Diditus per vrbem rumor facilè ad aures Gratij peruenit: ſed maximis itineribus opus eſſe

Cal. Martij anni 1610.

Literis pridie Idus Martias ſcriptis anno 1610.

Modena.

Siena.

eſſe intellexit, ne, rem trahendo, auolaret è manibus præda: cum perſæpe mora magnas cogitationes eludat. Extemplo ſe contulit Neapolim Gratius: ibique præcluſa omnia, & ardua eſſe animaduertit. Libri primùm omnes exportati fuerant in villam, cui nomen Iuliano, modico locorum interuallo ab vrbe diremptam; tum verò nonniſi ingenti pretio ſtare poterant, quòd multi inhiarent emptioni, & eruditiſſimus quiſque permagno literarias illas merces æſtimaret. Ita multitudine, & doctrinâ emptorum nihil vileſcebat in Pinellij Bibliotheca; iamq; Seuerus Cœnobita Carthuſianus admonuerat de ſcriptis codicibus Cardinalem; nam id mandauerat homini Borromæus, vt libros deſcriptos vbique gentium conquireret, Pinellianos in primis. Et quamquam Neapoli viros doctiſſimos, ac ſui ſtudioſos Gratius reperit Franciſcum Lombardum, Iulium Cæſarem Capacium, & Ioannem Baptiſtam Portam, necdum tamen labefactare potuit propoſitum liberorum, ad quos paterna hæreditas tranſierat, tum religione à viris doctis iniectâ matronæ orbitatem prolis tuenti, tum metu, ne vendendi celeritas pretium eleuaret. Plurimùm quidem valebat apud illos hæredes Lombardus græci, latinique ſermonis ſciens, arctâ etiam familiaritate Pinellij, & ornamentis Sacerdotij, quod obibat, ſatis commendatus liberis: Capacius, & Porta, quà nomine, quà literarum ſcientià cum eminerent, erant propterea apud vnumquemque gratioſi. Hic autē Porta adeo poſtea probauit ſtudia Bibliothecę Mediolanēſis, vt profeſſus fuerit Franciſco Plateæ, qui tū Neapoli morabatur, ſe Cardinali Borromæo ſua vota, & ſtudia emancipaſſe; proinde offerre forulos ſuos omnes librarios, & quidquid aut pecuniâ, aut legendo, ſcribendoq; corrogaſſet: ſibi curę rem Ambroſianam eſſe, ac pro virili amplificaturum conquirendis codicibus,

Literis 3. Calen. Nouemb. anni 1607.

Literis 3. Idus Quintiles anni 1607.

Literis 14. Cal. Sextiles anno 1611.

Digitized by Google

bus, cum vel in ipſo ætatis flore diligenter libros ſibi vndique comparaſſet. Neque verò glorioſè iactabat hæc Ioannes Baptiſta Porta; nam eidem Plateæ elenchum vberem ſuarum lucubrationum tradiderat, vt mitteretur Cardinali; recenſebantur autem ipſa Portæ autographa, aut plumbeis formis iã vulgata volumina, tantà ſcriptoris voluptate, vt diceret fortunantibus vtique malam ſuam ætatem Superis fieri, vt ſcriptiones ſuæ in Ambroſianos nidos inferrentur: ſicque fati neceſſitatem vinceret, vitaretque Libitinam. Hos præclari muneris triumuiros Gratius Pinellianis hæredibus admouit, tractandis illorum animis aptos, promptoſque ad omnia officia, literarum denique ſtudioſiſſimos. Ante omnia ſolicitauere pretij magnitudine matronæ animum, in cuius tutela relicti fuerant liberi, tum obſequijs (quæ expugnandi muliebris animi ratio eſt facillima) peruicere, vt ſe illorum arbitrio commiſſuram negotium affirmaret, ijſque ſe legibus, quas tuliſſent, non interceſſuram. Qua ſpe erectus Gratius Iulianum adijt, libroſque omnes cum exploraſſet, ac in ſyllabo deſcripſiſſet, Lombardi rurſus, Capacij, & Portæ obligatam fidem implorauit: ne, interea dum peregrinaretur, à conditionibus muliebris inconſtantia diſcederet. Profectus Neapoli apud Lucanos luſtrauit Melfiam Apulis, & Hirpinis conterminam vrbem; ibi Placidus Marra Antiſtes vrbis, literatis hominibus impenſiùs fauens, locorum rationem, gentiumque mores docuit, quominus irrito labore ignotas terras circumirent. Indicauit celebres librorum officinas, thecas item librarias priuatorum hominum, ſimulque viros, quorum eruditio, vel authoritas peregrinantes conciliare poſſet exteris, atque Ambroſianos nidos implere; cum autem propoſitum iter peragere inſiſterent, donauit abeuntes Catulli carminibus graphicè deſcriptis. Lucaniam

Ex literis 8 Id. Septembr. anno 1611., & 4. Non. Octobres eiuſdem anni.

Melfi.

Baſilicata.

Puglia. niam excipit Apulia mari ſupero adiacens, Solibus aduſ-
ta, meſſium tamen ferax: eaque in Dauniam à ſocero
Puglia piana, e Capitanata, Diomedis, & Peucetiam ab Oenotri fratre diuiditur.
Terra di Bari. Monſtrabo hìc ordine rationem itineris, & peregrinatio-
Dec. 5. lib. 3. cap. 15. nis; Ripamontius enim, & Opicellus progredientem ali-
Lib. 2. Monum. quando, redeuntemque Gratium ad ſedes, quas iam fue-
rat prætergreſſus ita narrant præpoſterè: vt, ſi iter illud
confecit Gratius, Vlyſſe infeliciùs errauiſſe neceſſe ſit.
Igitur à Melfitana vrbe primò tenuiſſe Canuſium, tum
Canoſa, Barletta, Trani. Barulum, Tranum denique; conſultò enim Gratium
proceſſiſſe exiſtimamus, non autem petijſſe Barulum re-
motius vtique, inde Canuſium, Tranumque. Barulum
nempe ſitum eſt, quà fluuius Aufidus ſuperum mare ſu-
bit, Canuſium verò propius Melfi, vnde noſtrates diſceſ-
ſerant, Tranum Barulo. Nobiles ſunt eæ ſedes vellere,
atque Cannenſi clade; pugna ſiquidem inauſpicatò
commiſſa à Romanis cum Pœno inter Canuſium, & Ba-
rulum latè has terras fuſo ſanguine cruentauit. A Trano
Bari. profectus Barium Oppidum piſcatu nobile, hinc ad
amœnas Formiarum ſedes peruenit Gratius, quas olim
Leſtrygones truculenti cultores habebant humanis car-
Gnazzi. nibus placantes famem, tum verò Egnatiam, & quà Pa-
ctius flumen Calabros diſterminat ab Apulia. Itum in-
Brindiſi. de ad Brunduſinos eſt: hinc Cælium, Baleſium, Ale-
Ceglie, S. Cataldo, Lecci, tium, & Hydruntum, quà extremi limites maris ſuperi
Otranto. Italiam definiunt; Hydrus autem mons imminet vrbi,
Capo d'Otranto. Terra d'Otranto regionemque totam Salentinorum, atque oppidum
ipſum portu celebre à ſuo nomine Hydruntum appellat.
Superatis verò iugis, quæ totam illam oram continuo
Nardò. culmine interſecant, ventum ad Neritinos, & Gallipo-
Gallipoli. Soleto. lim. Antequam Soletum adueniret, reſtitit in oppido,
S. Pietro in Galatina. quod vulgò appellant Sancti Petri in Galatina, ab eàque
Anno 1608. vrbe diſtat mille paſsùs; nam rigebat Februarius, ac lutu-
lenta

lenta ob ſolutas niues itinera peregrinari hominem vetabant. Hæc mora plurimùm Ambroſianæ rei conduxit; nam literis commendatitijs Alexandri Donzellij gratiam ſibi ab incolis iniuit; accedebant Federici Meſij Epiſcopi Bubæ ſtudia, qui iam antea operam ſuam maiori huic *Termole.* Federico vectigalem detulerat, grateſque egerat Borromæo, quòd argentea numiſmata ob codices exſcriptos *Sexto Idus Quintiles anni ſuperioris.* donaſſet. Neque ſubſcribere poſſumus Ripamontio Præſulem Meſium tum in illo oppido commoratum aſ- *Eodem libro, & capite.* firmanti, quòd terras illas luſtraret ſui muneris causâ; nam vrbs Bubæ in Apulorum finibus ad oſtia Tipherni poſita eſt: Galatinam verò ſitam eſſe in medijs Salentinis inter Cælium, & Soletum docet Leander Albertus. Eò *In deſcriptione Italiæ.* magis crediderim Meſium Antiſtitem oppidanum Galatinæ fortè eò temporis diuertiſſe ad ſuos, quò literas legi- *Ex literis Ioannis à S. Maura 19. Cal. Febr. anni 1606.* mus rei indices. Per illos autem dies ſublatum fuiſſe fato Sacerdotem quendam Ripamontius, & Opicellus falsò *Eiſdem libris.* retulere; anno ſiquidem ſexto huius ſeculi nouerat Borromæus myſtam hunc *Archipresbyterum* pagi, cogno- *Ex literis ſuperioribus Ioãnis à S. Maura.* mento Eſternathiæ, è viuis abijſſe, ſingulari doctrinâ vi- *Sternatio.* rum, cuius in nidis librarijs lectiſſimi quique codices græcè exarati ſeruarentur. Cum igitur Eſternathia tria paſſuum millia diſiungatur Soleto, ſeceſſit illuc Gratius, melioriſque notæ libros, quinquaginta ferè ab hæredibus accepit. Hinc Soletum: tum obſcura oppida prætereundo, Tarentum ventum eſt. Patet ibi celebris por- *Taranto.* tus ad oſtia fluminum Tarenti, & Syris ex montibus in *Seno.* mare defluentium; vrbs verò longè clariſſima eſt, ſiue Tarantem Neptuni filium authorem oppidi faciendo ſuas origines à Superis deducat, ſiue cognominis fluuij viciniâ, tum copiâ velleris, & opportunitate ſtationis. Sanè auſa eſt hæc vrbs Romanorum arma laceſſere, & Pyrro Epirotarum rege copias iungente, dominam terrarum

gentem in diſcrimen imperij vocare. Literæ autem minorem veluti Græciam æmulatæ, hoc ſinu declinauiſſe bellorum procellas viſæ ſunt; certè vnius Architæ ales quamlibèt ligneus percurrit latè terras omnes, Tarentinàque fāmà impleuit, adeò vt ad inuiſendum Architam etiam Plato huc aduolarit. Porrò eam Italiæ regionem, quæ in extremo vtroque cornu interiacet, atque oram ſinus Scyllacæi, ac Tarentini complexa, inter Brutios, & Salentinos ſpectat Auſonium mare, Magnam Græciam appellamus, huic quidem profectioni auſpicatiſſimam; quando illuc etiam Pythagoram olim fuiſſe peregrinatum fama eſt. Tarentina quidem expeditio noſtris fuit compendio, quòd celebritas portus multùm eam conquiſitionem ditauit. Nobiliora deinde maioris Græciæ oppida circumeundo venit Ruſciam poſtremò; iamque comparatis vndique libris tranſmiſſurus erat in Siciliam, niſi Cererem ibi magis florere, quàm Palladem accepiſſet, inſulamque eam librarijs opibus nudatam. Hæc ita deſcripſimus, ſicuti certas ſedes, & loca indicant Geographi; à Ruſcià Gratius ad Pinellianos libros redijt. Verùm, vt nunquam eiuſdem propoſiti tenaces fœminæ ſunt, ſublatam ſpem omnem emptionis vidit, cum illuc reuerſus eſſet Gratius, immutatà eius voluntate, quæ paruos liberos regebat. Refigebantur leges, quas nobiles triumuiri, proficiſcente Gratio, tulerant; & cum domeſticum illud ornamentum in alias ædes, terraſque deferri turpiſſimum exiſtimarent, redimi ſaltem fœditatem eam volebant hæredes magnitudine æris. Deiectus igitur ſpe ſua Gratius Romam, & Senas reuenit, ibique à Lomenio affine ſuo, ſicut alibi à clariſſimis viris, quibus mandauerat, vim librorum ingentem accipiens, Mediolanum redijt: emenſus quidem breui temporis interuallo magna terrarum ſpatia, cum exeunte Nouembri pro-

Squillaci.

Quare Magna Grecia dicta ſit, docet Leander Albertus in deſcriptione Italia, & Reuſnerus lib. primo de Italia.

Roſſano.

Digitized by Google

profectus, calendis Aprilibus inſequentis anni regreſſus eſſet. Peccaſſe autem crediderim in Ripamontij hiſtoria typographum veriùs, quàm ſcriptorem, qui primùm diſceſſiſſe affirmat Gratium, cum in exitu eſſet Nouember, regreſſum autem Aprilis initio: deinde exeunte Ianuario à Cardinali miſſum, ineunte verò Aprili ſe ſe reducem obtuliſſe Borromæo; quo temporis ſpatio citatis debuiſſet equis Gratius vorare iter, & Camillam, aut Ladam curſu celeres præuertere. Federicum reditus hominis & librorum copia recreauerat; cum autem totam peregrinationis ſuæ ſeriem, exitumque expoſuiſſet, conclamatam Pinellianæ Bibliothecæ emptionem doluit; quamquam conſilio ipſam etiam deſperationem vicit; neque enim auguſtum Federici animum agendi difficultas poterat impedire. Commiſſum proinde negotium eſt Ioanni Baptiſtæ Beſutio, & Fabio Leuco, vt Pinellianis libris pretium quodcunqe ſtatuerent, modò redimerentur. Tandem ſiue pecunia, ſiue dexteritas flexit animos: aureis numis ter mille, & quadringentis Pinellij Bibliotheca coempta eſt; & minori certè pretio conſtare potuiſſet, niſi quorundam liuor interueniſſet emptioni. Sequenti autem anno libri omnes ex Iuliani villà delati ad Cœnobium S. Seuerini, ijque ſeptuaginta capſis incluſi promiſcua quidem ſupellex, Latini cum Græcis immixti, autographa, deſcriptique codices nouem curribus deuehebantur in Bibliothecæ Mediolanenſis triumphum. Impoſitæ poſtmodum nauibus eiuſmodi opes, & in Genuenſem portum inuectæ Bartholomæi Clappij fidem implorarunt, Ianuenſis *Metropolitanæ Theologi*, quem Diuus Carolus Mediolanenſibus Oblatis adoptauerat; ſiquidem de Pinellianis libris ad illum ſcripſerat Federicus; hi deinde Mediolanum tranſuecti, nidos Ambroſianæ Bibliothecæ ditauerunt. Hic

Eodem libro, & capite.

Ex literis Leuci 15. Calendas Quintiles.

Ex literis Beſutij 11. Cal. Quint.

Ex literis Beſutij, & Leuci 3. Non. Febr. 1609

Ex literis Clappij 15. Cal. Decembres 1609.

exitus fuit emptionis Pinellianæ, quæ narrari debuit hoc loco, ne in ſequentem annum extracta legentium memoriam peruerteret, cogeretque ad ſuperiora legendo peregrinari. Inter hæc morabatur adhuc Corcyræ Sal-
Ex literis 7. Cal. Maias. matius, eamque inſulam cum libris omnibus viduaſſet, nihilo ſegniùs foris rem agebat. Ad Cœnobium Sancti
Butintrò. Ioannis, quod vnius diei iter diſtat Buthroto, delata fuerat Bibliotheca Byzantina Imperatoris cuiuſdam; itaque ſpes emptionis, ac vicinia prædæ quamquam ſtimulabant animum Salmatij, eò tamen vehementiùs tangebat, quòd negotiari has merces non liceret propter Turcarum ſtationes inſidentium litoribus Buthroti. Spes tamen aliò ferebat hominem, nam in alijs cœnobijs, &
Gallipoli. Callipoli multos codices aſſeruari audiuerat, alios ve-
Iannina, ò Gioannina, Tricola. nales eſſe Caſſiopeiæ, longè plures Triccæ. Cum bene cœptis adulari fortuna videretur, procedere tamen negotiatio haud poterat, quòd inter Græcos, & Italos (barbarorum fortaſſe inuidià) concitati motus, vtrinque factà cæde, multos ſuſtuliſſent: atque odio Italici nominis vix ſe diſcrimini ſubduxerat Salmatius, qui eas turbas improuidus arbiter ſpectabat. Bono igitur dolo, ne conſilij expers negotiatio mole ſuà corrueret, agendum erat deinceps; licet barbari Italo homini etiam poſtmodum inſultauerint: atque adiecerint terricula ſupplicio
Ex literis pridie Idus Maias. Promethei etiam ſæuiora: ſeque ex imis præcordiorum fibris peregrini emptoris euulſuros cum corde iecur interminarentur, quòd affinium populorum Bibliothecas diripiendo, Italiam græcanicis opibus locupletaret. Codices quidem plures proponebantur Salmatio, facta pri-
Ex literis 4. Cal. Maias. mùm Diuorum vno volumine contenta, quæ tamen redimi nequirent minoris, quàm quinquaginta aureis Venetis, aliorum item codicum vis ingens, quos aiebat theſauros rectiùs appellari, & literarum fodinas aureas,

quàm

Digitized by Google

quàm volumina. Ad hæc emerat D. Ioannis Climaci lucubrationes antiquioris notæ: item impij Mahumetis res geſtas turcicis literis exaratas; necadhuc Bibliotheca Byzantina exciderat homini: ſeque ob eam profecturum Buthrotum affirmabat, vt per internuntiorum colloquia veterem illam gazam librorum in Ambroſianum ærarium poſſet inferre. Dum hæc meditaretur Salmatius, quoties ſe opportunitas vectorum offerret, mittebat ſubinde arcas librorum Venetias ad clariſſimum virum Dominicum Triuiſanum; cum Dominico enim coiuerat iuſſu Cardinalis amicitia, eaque cura Veneto homini fuerat demandata. Cum autem Corcyram, Macedoniamque exploraſſet, ſperabat Salmatius, appetente hyeme, ſe Cretam aditurum, inde ad Montem Athum, hinc ad inſulam Zacynthum, cum ſudum eſſet; ſed aut tædio peregrinationis, aut barbaricarum nationum metu tandem victus Salmatius Venetias primùm ad Dominicum (fortaſſe expeditionis ſuæ causà) tum ad Inſubres reuerſus, exeunte Autumno, ſatis nidos Ambroſianos libris impleuit; eoque argumento credimus, quòd cum honoris noſtri auſpicio, curàque hàc tractandæ Bibliothecæ libros, thecaſque penè ſingulas interrogaremus, libri in noſtras manus inciderunt, vel in inſula Chio à Salmatio comparati. Hanc conquiſitionem ſequuta eſt Pauli Quinti Pontificis Maximi ſingularis erga Collegium Ambroſianum voluntas. Mandauerat quidem antea Pontifex *Vicario Generali* Viglebanenſium, vt Collegium, & Bibliothecam, atque initia omnia rei Ambroſianæ tueretur; verùm quia mendis aliquibus librarij turpiter oſcitantis incuria Pontificias literas corruperat, idcirco is, qui tum Viglebanenſium Antiſtitis vices obibat, mandanti Paulo obtemperare minimè potuit. Id fuit in causà, vt anno quinto earum literarum mentionem prudens om-

Ex literis 4. Cal. Iunias.

Ex literis 4. Idus Maias.

Ex literis 5. Idus Maias, 14. Cal. Iunias, & Pridie Nonas Quintil.

Ex literis pridie Idus Maias. Monte Santo.

Ex literis ſexto Idus Nouembr.

Scio.

Ex diplomate Pontif. 5. Cal Martias anno 1605.

Ex diplomate ſeptimo Idus Quintiles.

omiſerim; Pontificij diplomatis hæc ſententia: bene ſemper animatum fuiſſe Pontificem erga eos, qui Collegia inſtituerent, præſertim ſi Purpuratorum Patrum aliquis eius inſtitutionis foret author: audiuiſſe preces Federici Cardinalis, ac Mediolanenſium Antiſtitis, qui patriæ felicitati natus intelligeret ex Collegijs à Beato Carolo conditis prodire quidem homines florentis, & ſubacti ingenij, ſed iuuenilem impetum reſidere poſtmodum: nec adhuc vllum eſſe cœtum eccleſiaſticis viris magno natu alendis, qui catholicam Fidem, ac Religionem tuendam ſcriptis, ſtudijſque ſcientiarum ſuſciperent. Horum cauſà excitatam ab eodem Federico fuiſſe Bibliothecam iuxta ædes Sepulchri, vocatoſque ad Societatem cœtus eccleſiaſticos Collegas; quibus omnibus conſeruandis cum ſors aliqua eſſet ſtatuenda, adimere ſe vtique ex Ticinenſi Collegio Borromæorum ad arbitrium Federici annui reditus aureos mille. Porrò in cœtum Ambroſianum duodecim tantùm Collegas eſſe cooptandos: quorum quidem quatuor diutinam operam impendant Theologiæ, cæteri reliquis diſciplinis famulentur; Doctores autem, vbi primùm iudicio Cardinalis renuntiati fuerint, tum deinde inter ſe latis ſuffragijs nouos Collegas ſubrogare poſſe, ſi quis priorum in ordinem redigatur, aut morari deſinat in terris. Doctoribus omnibus Pontificis edicto mandari, vt ſinguli lucubrationes aliquot edant in vulgus: Bibliothecam verò e à lege excitari, vt non eiſdem modò Collegis, ſed ciuibus, exteriſque omnibus, ſtudiorum cauſà, pateat: eos tamen exſecrari, qui codicem aliquem, aut membranam piceatis manibus attingant, efferantque, eoſdemque ſontes lauerniones reſecrari non poſſe à quoquam, niſi à Pontifice Maximo. Bibliothecæ præponendum neminem, niſi qui ex Oblatorum Sodalitate ſit; Præfec-

tum

Digitized by Google

tum autem huiuſmodi degere poſſe in ædibus Sepulchri eiſdem ornamentis inſignitum, quibus reliqui conuictores illarum ædium decorentur: in præſens verò Antonium Olgiatum præfici Bibliothecæ. Nefas eſſe inde amoueri libros, aut venum ire: aut prædia, censùſue imminui, tolliue; hiſce autem ſeruandis, tutandiſque viros ex ſingulis ordinibus Ciuium Mediolanenſium deligendos: duos videlicet ex Collegio *Metropolitano*, ex vrbanis Sacerdotibus totidem, qui à ſuo Collegio, vel *hierarchis* renuntientur, Præfectum Oblatorum, vnum ex ſexaginta Decurionibus Ciuitatis, item ex ſingulis Collegijs Iuriſperitorum, & Phyſicorum vnum; quos Decuriones reliqui, Iuris, & Medicinæ Conſulti creent; adimere ſe eiuſmodi curam Mediolanenſis Eccleſiæ Archiepiſcopis, quòd illorum induſtriam omnem, & vigilantiam latè florentis populi frequentia, atque ampliſſimi honoris operoſa ſolicitudo conſumat. Ea Conſeruatorum fore munia, vt rem Ambroſianam adminiſtrantes, eandem ſartam, tectamque eſſe velint, curentque, ne quà in re quidquam faciat detrimenti: eiuſdem ærario vnus Conſeruatorum præſit: forulos, indiceſque librorum quotannis conſulant, explorentque: Conſeruatorum veluti Præſes creetur vnus ex *Canonicis Metropolitani* Templi; ſi verò quid litium oriatur, id omne *Vicarij Generalis* iudicio committendum. Probare, quæ de ſacris faciundis ad aram Deiparæ in maiori vrbis Baſilicà inſtituiſſet Federicus: ratam ſe habere eiuſdem munificentiam, quà ſactam ſupellectilē ad myſtarum veſtes, & ſacrificij ipſius pompam apparaſſet: edicere autem vt quotidie in illà ara Doctores operentur, quos deindè ſingularibus ornamentis decoratos ex reliquo hominum grege eximit. Vetat enim eos intereſſe ijs conuentibus, aut ſupplicationibus, quas obire debent cæteri myſtæ; iubet

iubet tum ire ſupplicatum, cum Sanctiſſimum Chriſti Corpus, aut Clauus fræno incluſus per vrbem circumfertur, cum triduanis precibus coluntur Superùm fana, & Prouinciæ totius, aut Diœceſis Synodus habetur. Hæc deinde accedunt decora, atque ornamenta Collegio; donantur Doctores ſinguli Romana Ciuitate, immo antiquiſſimis illius Ciuibus aſcribuntur: Palatij, & Aulæ Lateranenſis Comites, & Milites creantur, creatiq; ijs ornamentis honeſtantur, quibus cæteros Comites, & Milites Romanorum Pontificum decorauit magnificentia. Hic ſplendor ordinis; tutelam autem Summorum Pontificum fore perennem ſpondet, vt Collegium, & Bibliotheca Apoſtolici nominis præſidio ſit incolumis; ad locupletandam eiuſdem ſortem Collegij Ticinenſis Borromæorum eleuatos reditùs velle, ademptis prædijs domus Thisbes, & Vici Iriæ; leges, quas Collegio ſcripſerit Federicus, eiuſdem arbitrio refigi poſſe, ac immutari: quo fatis erepto prohibet quemquam, aut illas abolere, aut emendare. Poſſe Mediolanenſium Antiſtitem vnà cum Conſeruatoribus Collegij ſecundo quoque anno eà lege Bibliothecam adire, ac explorare, vt nihil omnino ſciſcere, iubere queat, aut antiquare, niſi priùs Pontificem Maximum conſulat. Hiſce autem literis, atque inſtitutioni tuendæ præſidere iubet *Auditorem Generalem Cauſarum Cameræ Apoſtolicæ*, *Archipresbyterum* Eccleſiæ Mediolanenſis, & *Vicarium Generalem*; quibus omnibus ſi quis intercedere audeat, ſacrum eum, ac inteſtabilem, diriſque cum Diuorum, tum hominum eſſe deuotum profitetur. Hæc Pontificij diplomatis ſumma, cuius tamen aliqua idem Paulus V. immutauit, vt poſtea memorabimus.

Caſa di Tiſmo Voghera.

DE

DE ORIGINE, ET STATV

BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ

LIBER SECVNDVS.

INſignis erit hic annus Collegarum noſtrorum experientià, & abſolutà mole Bibliothecæ. Cum iam ritè teſtimonia morum, & rerum geſtarum Beati Caroli relata eſſent in acta, reliquum erat vt Pontificià conſecratione inter Superos recenſeretur; *apotheoſim* verò illam cum ſummi rerum Italarum proceres, & Philippus Tertius Rex Hiſpaniarum votis omnibus expetijſſent à Paulo Pontifice Maximo: ipſius tantùm *Metropolis*, atque Antiſtitum preces deſiderabantur; eapropter vocauit ad Prouincialem Conuentum Epiſcopos omnes Federicus, quotquot ſunt in *Metropolitæ* Mediolanenſis poteſtate. Conuenere numero quidem pauciores, quàm vt olim parebant Archiepiſcopo huic; nam Eccleſiam Mediolanenſem latè protuliſſe ſui imperij fines apud grauiſſimos ſcriptores in confeſſo eſt.[a] Certè Mediolanenſium Pontifici magna capita Eccleſiarum mo-

Anno 1609.

[a] *Mirans in Geographia Eccleſiaſt. à Baſilica Petri de Metropoli Mediolani, Vitalis in Theatro Triumphali pag. 232., & ſeq. Puricellus in Baſilicæ Ambroſianæ monumentis nu. 2., & 99., & in vita S. Laurentij Litta c. 24. Vicecomes lib. 2 de ritibus Miſſæ c. 13. Ripamont. hiſt. Eccl. Med. dec. pr. lib. 9., & alij.*

 rem

Digitized by Google

rem geſſere, Ianuenſis nimirum, Taurinas, & Bononienſis; immo Ambroſiana *Metropolis* Antiſtites [a] Colonienſem, & Aquileienſem ſuà habuit in poteſtate. Inſubrum autem Epiſcopi, Ligurum, Aemiliæ vniuerſæ, ac Venetiarum obtemperabant olim Ambroſiano Capiti: atque intra fines huiuſce poteſtatis Rhætorum Eccleſiæ, Alpinæ omnes, Illyricum denique coercebantur. Etiam in Ticinenſem [b] Eccleſiam ius dixit *Metropolita* Inſubrum; quamquam Vghellus Papienſium Præſulem interdum Mediolanenſi eximat imperio, nouiſſimè verò ſubijciat. Habuit ergo ſeptimus hic Prouincialis Conuentus frequentiſſimos Patres, videlicet Paulum Sfondratum Cardinalem, & Antiſtitem Cremonæ, qui paulò ante arbiter fuerat rerum Romanarum, cum Gregorius Decimus quartus patruus Eccleſiæ præſideret, Præſules præterea Brixiæ, Vercellarum, Aſtæ, Aquenſium, Viglebani, Laudis Pompeiæ, Alexandriæ Stateliorum, Bergomatum, Caſalenſium, Dertonæ, Nouariæ, Albæ, & Intimelij. *Sauona.* Sabatiæ Antiſtes, quòd Pontificio nomine apud Ducem Allobrogum ſubſiſteret, mandauerat Ioanni Baptiſtæ Ferro *Canonico*, vt ipſius verbis cœtui intereſſet, ac ſubſcriberet. Tanta adhuc iuriſdictionis Ambroſianæ magnitudo eſt, licèt ſæpenumero decurtata, vt à Beneuentano [c] nullus *Metropolita* apud Italos imperij fines habeat ampliores. Etiam Antonius Seneca (quem Paulus Quintus Anagninà infulà ornauerat, tanto tamen honori pertinaciter obluctantem) præpoſitus olim domui Sanctiſſimi [d] Cardinalis Caroli, atque Eccleſiæ Mediolanenſis *Vicarius Generalis*, factà à Pontifice Maximo poteſtate ad nos venit, expetitus propterea à Federico, quòd peritiſſimus comitiorum eiuſmodi eſſet, cum à Diuo Carolo haberentur. Eadem cupiditas conueniendi huc incesſerat Sanctum Franciſcum Saleſium

a Ioannes Antonius Caſtillionæus in Mſſ. Puricellus in vita S. Laurentij Littæ c. 24. num. 46. Vicecomes l., & cap. ſupra recenſitis Michael Pizolpaſſus in Mſſ. in vita S. Anathalonis Arch.

b Puricellus in vita D. Laurentij Littæ ca. 13. Vghellus in pr. Tom. Italia Sacra ad Epiſcopos Papien., & in 4. de Archiepiſc. Mediol.

c Id liquet enumerantis ex cath. Cathed. Eccleſ. Pacis Iordani vol. pr., & Vghelli vol. 8. Beneuent. autem Eccleſię 18. Epiſcopi ſuffraganatur. In actis Eccleſiæ Mediol. 17. Epiſcopi recenſentur.

d Ex ipſius ep., atque aliorum nunciatorijs ad Cardin. Feder. Borrom. anni 1607. 4 Nonas Ianuar.

ſium Epiſcopum Geneuæ; neque obſcuram voluntatis *Ginevra.*
huiuſce ſignificationem dederat Ioannes Stephanus Fer-
rerius Vercellenſium Antiſtes ad Cardinalem. Nam ſcrip- *Literis 4. Idus*
ſerat in hanc diſertè ſententiam: quando percrebuerit *Februarias.*
rumor cogendæ ſynodi, ardere eius ſpectandæ deſide-
rio Epiſcopum Geneuenſium, obtutumque venerandi
conſeſſus iucundiſſimum ei futurum; id amicè quæri in
præſens à Federico, num alienæ Prouinciæ Antiſtitem
ad Mediolanenſem conuentum placeat admittere: aut
ſi conuenire vetet, quibus officijs aduenientem complec-
ti in animo ſit; eum ſcilicet Præſulem eſſe, qui inter cun-
ctos Allobroges emineat doctrinà, ſummà, nec vulgari
eloquentià fulminantem, cum Gallicè concionetur; ad
hæc Diuino inflammatum Spiritu id vnum ſolicitè anhe-
lare, vt hæretici homines ab impietatis conſuetudine
abducantur: eo in numero apud principes viros haberi,
vt ſinguli ſe illius precibus commendatos velint. Facere
autem tantum Antiſtitem maximi hæc comitia, quà
Cardinalis Borromæi Archiepiſcopi nomine, quà con-
uentus ipſius celebritate, & actorum normà: ex quà ve-
luti ex lycæo plurima ſe hauſturum documenta profite-
tur. Hæc referre attinuit, vt poſteritas intelligeret, quàm
bene viri ſanctiſſimi de Federico opinarentur: abſtinuit
autem hac peregrinatione Saleſius, profectus deinde huc
ad colendos D. Caroli cineres; quamquam humaniſſi- *Carolus Augu-*
mè ad Ferrerij literas reſpondiſſet Cardinalis (vt in *opiſ-* *ſtus Saleſius in ipſius vita lib. 8.*
thographis eiſdem legimus, quas exarauerat ſcriba inti- *8. Cal. Martias.*
mus) probauiſſetque voluntatem hanc Saleſij Antiſtitis,
ſua officia omnia, beneuolentiamque pollicitus. Has
literas vnà cum euchariſticis, quas idem Saleſius ſcripſit
Aniſio ad Borromæum Cardinalem, ob exuuias D. Ca- *Aniſij.*
roli dono miſſas, cum in reliquarum grege offendiſſem,
in arcula cupreſſina condidi; nam Franciſci ipſius ſancti-

tatem, & bonam de Federico ſummorum hominum opinionem ſunt venientibus ſeculis liquidò teſtaturæ. Cum iam Maximi Pontificis voluntas ad hæc Borromæi ſtudia acceſſiſſet (illum enim de futura ſynodo Seneca fecerat certiorem) ac infulati Patres conueniſſent, multiplex dedit ſpecimen Cardinalis Ambroſiani Collegij, (huc enim ſpectant ea omnia, quæ de Prouinciæ Concilio tradimus). Pridie Idus Maias (quo primùm die Epiſcopi in *Metropolitanum* cœtum coiuere) cum menſæ aſſiderent, Ioſeph Vicecomes latinam habuit orationem, luminibus diſtinctam, argumentiſque neruoſam; docuit autem orator, ex quo fonte emanarint horum conuentuum initia, quænam inſtituta, & præſtantia, rebus aptè propoſitis ad inſidias aurium, & eſcam animorum. Sic à conuiuis delibata eſt eloquentia cœtus Ambroſiani; maiores autem diſciplinæ nondum venerant in certamen. Eductus eſt in aciem Franciſcus Collius, iſq; centum ſexaginta quinq; ſupra mille facultatis Theologicæ effata propugnauit; totidem enim recenſentur in ipſius libello, quem Prouincialibus Epiſcopis Mediolanenſis Concilij nuncupauit. In Pontificali Palatio propoſitum certamen. Conſederant frequentiſſimi Antiſtites, euocatus ad contentionis ſpectaculum ex Academijs, & Cœnobijs doctiſſimus quiſque, neque componebatur Collius cum tribus modò Theologis, qui contra ſolenni diſceptantium ritu obijcerent: verùm ſinguli, immo Patres ipſi dimicare cum adoleſcente, qui vix ex vmbratica exercitatione prodierat. Decimo ſexto Cal. Iunias Ciuitas, ac propemodum Prouincia vniuerſa erudito certamini interfuit, quod poſteri nunquam admirari deſinent, imitari certè nunqam audebunt. Res adhuc miraculo eſt, cum legimus; ſi quidem ipſius theſes ita dimicationi fuiſſe propoſitas ſatis liquet: vt abdita quæque

Literis 18. Cal. Octobres anno 1608., & 18. Cal. Decembres anno 1607.

Parona in actis Concilij.

Ripamontius dec. V. lib. 3. c. 5. Riuolà lib. 4. in vita Federici cap. 8., & Paronia.

que, & arcana illius doctrinæ ſcrutaretur primùm, tum varios authores theſium, atque inter ſe multùm diſſidentes, aut conſentire iuberet, aut omnino refelleret. Itaque in ipſius libello excelſum adoleſcentis ingenium ſuſpeximus; caput, atque frontem occupauerat Sanctus Thomas Aquinas, effatis aureis planè, atque oraculis doctrinæ: alius Thomas ſequebatur, Caietanus videlicet: eoſdem excipiebant Ioannes Capreolus, Franciſcus Ferrarienſis, Bartholomæus Medina, Ioannes Duns, Durandus à S. Portiano, Gulielmus Ochamus: calcem obtinuerant Alexander Alenſis, Henricus Gandauenſis, omnes antiſtites eius diſciplinæ, quorum dicta eximiè defendit Collius, deſcriptis ordine ſingulorum theſibus. Illud etiam miraculo non caret, quòd Federicus compendiariam viam Ambroſianis adoleſcentibus diſcendi Philoſophica, atque Theologica indicauerat, ne iuueniles anni fruſtra inanibus quæſtionibus perirent; cum interdum id aſſequantur adoleſcentes, docentium fortaſſe vitio, vt ſtultiſſimi fiant in ſcholis. Tres omnino anni inſumebantur: reliqui autem ætatis illius tradebantur alijs facultatibus, quas nobis tricæ Philoſophicæ, & Grammaticorum nugæ malè inuident, duobus ferè decennijs triſti literarũ fato in huius Troię obſidione contritis. Idem certamen inſtauratum eſt nono Cal. Iunias ab Antonio Ruſca pari exitu pugnæ, & triumphi adoreà; ambo autem tres annos vtrique diſciplinæ vacauerant, mirabili ad eas conſequendas compendio. Benedicti Sociaci, quem plurimùm amauit Poeſis, eminuit ingenium apparatu vrbis, cum ſacræ Diuorum exuuiæ, quæ in fano Calimerij, atque Protomartyris deliteſcebant, effoſſæ ab Epiſcopis deferrentur; hæc enim ſuprema fuerunt acta Concilij; dimiſſique extemplo Patres ad ſuas quiſque ſedes, Tullius Carettus verò, & Carolus à Baſilica

Riuola in vita Fed. lib. 4. cap. 8. 14., & 38.

Parona in actis Concilij.

lica Petri, hic Nouariæ, ille Caſalenſium Præſul ad impetrandam à Romano Pontifice Beati Caroli *apotheoſim*. Inter hæc res libraria minimè exciderat Federico; nam nobiles Bibliothecæ, quæ alios emptores poterant adducere, tantum redemptorem ardentiùs expectabant. Marcus Aurelius Grattarola Præfectus Sodalitati Oblatorum cum Romæ moraretur ob cæleſtes honores Beati Caroli, ſe diligentiſſimè conquiſiturũ codices deſcriptos nuntiauerat, immo oſtenderat ſingulos Borromæo, quos fratres Cardinalis Horatij Maphæi (is fato conceſſerat) auctioni propoſuerant. Cardinalis item Aſcanij Columnæ Bibliotheca, qui è viuis exceſſerat, cum libros plures manu exaratos ſeruaret, iamque tota licitationi offerretur, ſtudia Federici inſe conuertit. Cognouerat id quidem Borromæus ex Ioanne Salazario, atque indicem ſingulorum penè voluminum acceperat; verùm Duci Altaempſio ingens ea præda poſtmodum ceſſit. Cum hæc foris quæreret Cardinalis, adlaborabat domi, vt compararet, ſi quid pretioſi vrbs latè domina vrbium penitioribus nidis abdidiſſet. *Hierarchæ* Templi Maximi (nobiliſſimum id apud Inſubres Collegium eſt, certis tantùm familijs atque florentiſſimis inſtitutum) plurimos antiquioris notæ codices habebant, quos Franciſcus Pizolpaſſus bonarum artium ſtudioſiſſimus, olim Archiepiſcopus vrbis, legauerat Collegio. Has opes auxerat ingentem in modum Bibliotheca Diui Caroli, quam ille migraturus ad Superos Aedis maximæ myſtis donauerat. Pizolpaſſi codices iam antè emerat à *Metropolitano* Collegio Federicus vetuſtis literis in membrana deſcriptos, ac ferreis vmbilicis ita munitos, vt durare omnino valerent aduersùs cariem. In Caroli autem Bibliotheca inerant primò Biblia ad vtramque oram illuſſtrata animaduerſionibus ipſius Diui, antiqui precum, ac

Sept. Idus Feb.

Ex literis Prid. Cal. Martias.

Hoc anno 3. Id. Ianuarias.

Anno 1608. 16. Cal. Iunias; inſignem fuiſſe hanc Bibliothecam Cardinalis Columnæ tradit in ipſius vita Ciaconius.

Vndec. Cal. Septembres.

Ex literis Bartoli 4. Idus Septemb. an. 1611., venitque aureorum tredecim millibus.

Ex lib. Mſſ. in Bibl. Ambr., cui titulus Status Eccleſ. Mediol., *in quo familiæ omnes recenſentur Metropol. Coll. Sacerdotijs idoneæ.*

Gluſsianus in vitâ D. Caroli lib. 7. cap. 13.

Li-

Liturgiæ Ambroſianæ codices, Plautini, & Terentiani atticiſmi à Petro Galeſino deſcripti, Bibliorum, legumque interpretes, græci, latinique ſermonis ſcriptores plurimi; quæ omnia inſpeximus, ac penè vorauimus oculis, cum ea nobis humaniſſimi viri Horatius Cruceius, & Ioannes Andreas Rhaudius ex Collegis *Metropolitanis* proponerent contemplanda. Ergo exorauerat à Pontifice Maximo poteſtatem deuehendæ Bibliothecæ huius in Ambroſianam; iamque breues literæ miſſæ fuerant ab Vrbe. Cur autem propoſiti pœnituerit Federicum, non ſtat ſcio, niſi quia fortaſſe ſupremas tabulas ſanctiſſimi patruelis antiquari nollet: aut quia minùs decorum amplitudini putaret ſuæ, ſi alienis opibus noua diteſceret Bibliotheca, nobiliorum inſtar ſiderum, quæ nolunt etiam à Sole lucem mutuari. Erat interea in exitu annus, cum vnus dies ſeculorum omnium faſtos inſigniuit; nam toto vertice ſurrexerat ſupra reliquas vrbis ædes Bibliotheca, maximo conatu artis, atque operoſà ſubſtructione molis; cuius fundamenta poni cœpere pridie Cal. Quintiles anni ſexcenteſimi tertij ſupra milleſimum; architectus autem operis fuiſſe traditur Fabius Mangonus. In vmbilico, eàque regione vrbis, quæ dicitur Vercellenſis, ſedes ſtatùta operi eſt, exteris, ciuibuſque opportunior. Molis multiplex forma propoſita ab architectis: alijs cuneata placuit, columnata alijs: laxam, amplamque probauit Federicus. Ingens primùm area totam ſubijcit oculis frontem: æneæ literæ cubitales Ambroſio Antiſtiti ſacram eſſe docent: gradus in hemicycli formam recenti ſtructurà appoſiti. Idcirco autem Ambroſio nuncupatam molem conſtat, quòd cum res ſuas Cardinalis nihili faceret, inanem gentilitij cognominis appellationem faſtidiuit, totamque Diuo vrbis Præſidi aſcripſit, redeunte ſic apud poſteros cumulatiore glorià, Fortaſſe etiam

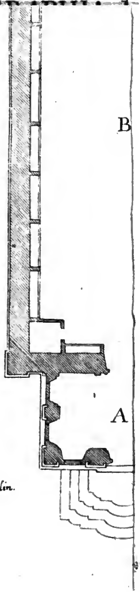
Ex literis Senecæ, & Bartoli 4. Cal. Decemb.

etiam in ciuium memoriam reuocare placuit veterem Bibliothecam, quam olim iuxta Templum Ambroſij conditam fuiſſe, atque ipſius Antiſtitis nomine appellatam fama eſt: eiuſque ſuperſtites adhuc in tabulario *Canonicorum* Ambroſianæ Baſilicæ aliquot libri ſunt monumento. Ima quadratæ molis aſſurgunt ex marmore, idemque lapis quadratis ſagmentis munit angulos, & coronat faſtigium: iſque ordo perpetuus circa molem totam excurrit. Supra veſtibulum laxatur arcuato opere in feneſtram paries ad Solem occidentem: ſimiliſque aditus excipiendæ luci aperitur à poſtico, quà ſpectat Ortum. Veſtibuli ipſius frontem clathratæ feneſtræ, ac marmoreæ pilæ interſecant: geminà deinde coronà, & arcu ſe attollens, infra vicinæ molis ſupercilium ſubſidit. Interiora veſtibuli ſuſpicientibus offerunt ductos ex ære vultus conditoris Federici, cum indice nominis, atque honorum, quos geſſit, tum geminas vtrinque metuendi carminis tabulas; nam aqua, & ignis ijs interdicitur, qui libros, aut membranas audeant auferre; latinà vero, italicàque linguà Pontificales diræ legentibus proponuntur. Implet deinde oculos concamerata ſedes, eaque capaciſſima: nec vno tamen obtutu contemplantium admirationem exhaurit. Cubitis ſexdecim lata eſt, porrigitur quadraginta in longum: ipſam autem altitudinem cubitis quinis vicenis æſtimamus. Area deniq; tota molis Ambroſianæ, quæ ſpatium Bibliothecæ, vtriuſque muſei, reliquorumque conclauium amplectitur, patet in longitudinem cubitis centum triginta. Hæc ex fide ipſius formæ, & circini, tum ex menſuræ iudicio tradimus. Teſtudo aureis bracteolis coruſca, nitidiſque floribus, atque cauliculis vibrans, diſcriminatur ſuſpenſis per æqua interualla faſcijs marmoratò elaboratis; eiuſdem pretij coronis concamerationem definit, quæ totum fornicem

Huius Biblioth. meminit Purīcellus in diſſertatione Nazariana cap. 2. n. 2. & Pizolpaſſus in Mſſ. vita Archiep. Med. in epiſt. nuncupatoria.

Biblioth. Orientem verſus ſunt excer. ex Vitruuio lib. 6. Architect. cap. 7. & Henrico Salmuth. vol. pr. de rebus deperditis pag. 119.

IC

Paggius Arch. delin.

Digitized by Google

Huius Be
meminit
cellus in
tatione
rianacap
& Pizo
in Mſſ.
Archiep.
in epiſt.
patoria

Bibliothe
tem ver ſ
excit. ex
uio lib.
chitect. e
& Henr
muth. v
rebus de,
pag. 119

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

nicem ambit infernè. Infra coronam receptæ in parietem, incluſæque auro Superùm imagines irritant oculos, ſiue radiati oris dignitate, ſiue antiquà veſtium formà. Primã ſedem Chriſti Seruatoris effigies, proximã Deiparæ, reliquas ordine implent Græcanicæ, Latinæque Eccleſiæ infulati Patres, tum ex vtroque ſexu lectiſſimus quiſque. Infra icones nidi librarij cubitis tredecim in ſublime elati ſedis ambitum implent; ad ſuperiores thecas ſcalæ cochleæ deducunt, & ligneo margine circumeuntium veſtigia tuentur: inferiùs tranſennæ oculos admittunt, non manùs. Si quid verò in *autographis*, aut membranis pretioſi eſt, in ſcrinijs ad angulos molis prominentibus deliteſcit. Sequitur periſtylium; huius foribus imminet picta tabula expreſſam ad imaginem ferens vultum Federici Cardinalis, tantà maieſtate oris, quantà, cum viueret, Inſubrum oculis obuerſata eſt. Subiecta *epigraphe* indicat conditum ipſius beneficio Ambroſianum Collegium, & Bibliothecam, cunctas quoque artes ſtudio, & munificentià eàdem reſtitutas. Octo nidi alternant ſpatia periſtylij, in ijs collocata ſigna fictilia corpore muliebri, vultùs referentia ſcientiarum, & artium nonnullarum; ſingula verò ſuis aptè inſignibus ornantur, ac ferunt libros præceptores facultatum, & indices doctrinæ eius, cuius ſpecies offertur oculis. Author operis Dionyſius Buſſola ſculptorum Inſubrum hac tempeſtate anteſignanus. Fulciuntur porticu ſuperiores aliquot ædiculæ ad ſecretos congreſſus Muſarum; pergula autem ferreis vndique clathris obſepta vadentes circumducit. Medium impluuium occupat palma, frondibus ex cupro comata. Hæc vna reſpuit Hamadryades, lymphis videlicet contenta. Spiritus agit intus ludentes aquas, quæ arcanis erroribus vagæ ex ſummà arbore, ac frondium apice erumpentes, ſubiectam muſiui ope-

ris aream mergunt. Et fortaſſe aquas amœnitate loci delectatas putauerim, ne Muſæ contubernales ſuum fontem expeterent. Ex periſtylio itur in aulam Ambroſiani cœtus, inde in aliam ampliorem, vtramque tamen fornicatam. Hæc varios vultùs noſtratium, & peregrinorum hominum literis, aut liberalibus diſciplinis nobilium proponit ſpectantium oculis: quò recordatio illa præſtantium virorum, & cognitio formarum recreet contemplantes. In hanc ſedem inferemus poſtea codices deſcriptos, cum iam ſcrinia omnia exundent, libros non antè admiſſura, quàm alij foruli accedant. Florentes deinde areolæ veſtibulum pinacothecæ exornant: vt hìc pinxiſſe natura, in muſeo ars floruiſſe videatur. Hæc, quemadmodum in præſens manet rerum forma, deſcripſimus; nam immutauit pleraque ſtudioſa poſteritas ad recentioris ſtructuræ exempla. Nos verò indicaſſe talia non piguit: ne, qui noſtras lucubrationes euoluere minimè grauabuntur, Ripamontio, aut Opicello minùs credant, aut contrà nobis fidem negent, ſi ab eruditis ſcriptoribus, & Federici æqualibus videant diſſidere. Porrò pinacothecæ formam, & deſcriptionem in illos annos conſultò reijcimus, quibus ſtatuariorum, & pictorum ſchola vel inſtituta eſt, vel reſtituta. Ergo conditâ iam mole Bibliothecæ, dieque indictâ, renuntiantur Collegij Ambroſiani Doctores, & ſedes libraria aperitur. Sexto Idus Decembres in Aede Sepulchri peragitur cæremonia. Is potiſſimùm dies placuit tum Conceptæ Virginis nomine, tum alterius diei celebritate, quæ olim Ambroſium Inſubrum Pontificem inaugurauit; vtriuſque enim patrocinio noui Collegæ committebantur. Et quamquam terno ſinu pateat Sepulchri fanum, & xyſtos etiam ſuperiores ferat, tum ad ſpectaculum rei ſacræ, cum fit, tum ad modulationes muſicas,

cele-

celebritati tamen ſufficere haud potuit. In ſinu medio, eoque ampliori, conſederat Federicus princeps totius coronæ, iuxta Cardinalem *Magnus Cancellarius* Salazarius, Præſes Iacobus Mainoldus, Senatuſque vniuerſus cum rerum capitalium Præfecto, ponè Senatum Magiſtratus vterque: propiùs ſeptis aræ maximæ aſſidebant itidem F[illegible]rico *Vicarius Generalis*, & Templi Maioris *Canonici*. E regione Antiſtitis Borromæi roſtra ad dicendum ſublata: contra Patres Conſcriptos ſedere Præfectus vrbis, & Aediles: propiùs aræ ſuccedere Dominicanus Quæſitor, Iuris, artiſque medicæ Conſulti: tum reliqua fani ſpatia ſtipari *Præpoſitis*, *Theologiſque* Collegiorum vrbanorum, & municipalium, tum Præfectis, Laureatiſque religioſorum Ordinum. Hæc orcheſtra; nam infimam caueam ad extremum ſinum Templi, immo forum quantum eſt, totum permixti ſummis infimi homines ſtipatis corporibus implebant, multitudine (vt in conferta turba accidit) fluctuante. Certè res inaudita, ac inuiſa conuulſerat propè ex ſuis ſedibus vrbem, magnitudo etiam, & celebritas pompæ ciues euocauerat ex tectis, ſtudio præcipuè Inſubrum eò frequentiùs affluentium, quò res noua oculis vſurpanda eſt, memori poſtea liberorum admirationi commemoranda. Inuitabat etiam ſpectatores apparatus Templi barbaro periſtromate niteſcentis: forum ipſum obuelabatur laneo tegmine, deſcendentibus ad oram aulæis: pompaque tota à delubri valuis ad proximas molis Ambroſianæ fores definiebatur. Ergo veniente ad Aedem Federico occinuere chori: ſymphoniam excepit latina oratio Aloyſij Boſſij *Metropolitanæ* Baſilicæ *Theologi*; dicentis hæc ſumma. *Aloyſij Boſſij laudes vide in Athenæo Picinell.*
Superis, hominibuſque plaudentibus factum, vt Collegium Ambroſianum bono ſcientiarum conderetur: nec quidquam aliud ferme ad colendas literas au-

guſtius excitari potuiſſe, quàm Templum veluti quoddam Muſarum, ex quo oracula illuc adeuntibus, & Apollineos tripodes conſulentibus redderentur. Sedem eam fore perennem, & peregrinis, noſtriſque hominibus frequentem, vbi exteri ſermonis ſcriptores diſciplinarum commercia iungerent, Græci præcipuè, & Arabes erepti flammis, & cladi ſæuitiæ vaſtantis cuncta. Hoc decus maximum vrbi accedere, vt ſcientiâ linguarum, & facultatum laceſſere veteres Athenas poſſet, molis verò magnificentiâ nomini ſuo, & magnitudini reſponderet. Nolle tamen vaniſſimam tantùm oſtentationem ædificationis Federicum: proinde Collegas illuc induci, qui librariam eam ſupellectilem ſcribendo augerent. Quorſum enim membranæ ſubductæ æuo exedenti omnia inferrentur in nidos, aut barbaras etiam terras noſtrates adijſſent, niſi ſcriptis molem refercirent Collegæ? Blattis rectiùs, quàm Muſis ſubſtructā fore; ſatius quidem eſſe, vt libri legentium tandem manibus terantur, quàm intacti temporis diuturnitate lacerentur. Sibyllinis profectò folijs fore ſimillimos, fierique ſemper ludibria ventis. Hanc eſſe mentem conditoris Borromæi, eàque lege ſubſtructam Bibliothecam, vt inibi ciues cum exteris Phœbo, & Muſis operentur; myſtis verò ante omnes commendari hæc ſacra literarum, eoſque *Eccleſiaſticorum* hominum Collegio ad fouendas facultatum omnium diſciplinas incendi. Habitâ oratione, Doctorum nouiſſimus de ſuggeſtu citat nominatim vnumquemque Collegarum: ac primò ex odeo aræ maximæ (ibi conſederant Doctores) euocatur Antonius Olgiatus ductor literati agminis, atque præeunte cæremoniarum Præfecto prouolutus ad Cardinalis pedes numiſmate aureo donatur, quod Collegij inſigne deferret deinceps. Cudendum id curauerat Florentiæ Federicus, at-

que

que Deiparæ Diuinam Prolem ampleƈtentis imagine ſi-gnandum: infra inciſæ literæ, quibus rogabatur, vt ſe Collegij MATREM MONSTRARET; auerſa facies numiſmatis ferebat ora Præſulum Ambroſij, & Caroli, quos omnes præeſſe Collegio voluerat. Diuorum vultibus ſuberat hoc ſymbolum SINGVLI SINGVLA; nam ſinguli Collegæ emancipabantur facultatibus ſingulis, quas vnas excolere iubebantur. Formam eius numiſmatis cum Federici pietate coniunƈtam commendauerat admodum Velſerus, bene Collegio ominatus, cui Virgo Parens Numinis præſideret. Eàdem operà ſignificabatur demandata Olgiato Præfeƈtura Bibliothecæ, indicabantur ſtudia parandi *ſyllabum* vberem librorum: conciliabatur etiam auditoribus commemoratione doƈtrinæ, & ſcientià, tum caſtimonià latini ſermonis. Inter hæc plaudebant chori verſiculis, quos ſcripſerat Sociacus; tum Horatius Caſatus Præfeƈtus cæremoniarum (ex cuius aduerſarijs hæc omnia hauſimus) Olgiatum, qui ſubmiſſo poplite iam coluerat Cardinalem, ante Patres Conſcriptos conſtituit: quorum dexteras ſingularis officij causà oſculatus, reliquos poſtmodum Magiſtratùs, & conſeſſum omnem ſalutauit. Eodem ordine deducuntur cæteri, niſi quòd ſingulos ſua elogia, atque ſtudia comitantur. Antonius Salmatius latino, græcoque ſermone ſpeƈtatus pari honore inſignitur: hunc Ioſephus Ripamontius eccleſiaſticæ primùm, tum patriæ hiſtoriæ ſcriptor elegantiſſimus, Ripamontium excepit Antonius Gigæus Hebraicæ, Syriacæ, atque Arabicæ linguæ doƈtiſſimus: Gigæum Franciſcus Bernardinus Ferrarius eccleſiaſticis antiquitatibus inueſtigandis à Cardinali addiƈtus, tum deliciæ Muſarum Benediƈtus Sociacus, vtrumq; ſecutus eſt Franciſcus Collius, quem Patres infulati Prouincialis Conuentus diſceptantem de Theo-

Ex literis Gaſparis Mil. 3. Cal. Oƈtobris.

Literis 2. Idus Ianuarias anni ſuper.

Ex aduerſaria ſeruantur in Tabul. Bibl. Lucilius Terzagius in Dialogo de Bibl. Ambr.

Theologicis effatis audiuerant. Adiuere Cardinalem poſtremi Antonius Ruſca pari Theologicarum diſputationum adoreà nobilis, atque Ioſephus Vicecomes, cui de Sacramentorum ritibus, ac cæremonijs ſcribendi prouinciam detulerat Borromæus. Eminebant interea non modò Federici, ſed vniuerſæ Ciuitatis ſtudia, atque latè circumfuſus ad ſpectaculum populus, & plebes expectabat prodeuntem ex fano Antiſtitem ſuum, & Magiſtratùs. Hoc verò ordine proceſſere; præire ſacri homines, deinde Federicus, Federicum ſubſequi *Magnus Cancellarius*, Senatus, & Ordines reliqui: rectà itum ad Bibliothecam. Varius hinc ad ſpectaculum multitudinis clamor, obſtrepente etiam auribus blandè tubarum cantu; inde pro ſe quiſque laudibus in cælum ferre Cardinalem robur, & ſpem literatorum: reſeratis item foribus ſpectare, quà licet oculis, ſedem propè in immenſum recedentem, atque, vt cuique proxima corpora ſtipauerat concurſus, vicinis Collegas nouos indicare. Primus in Bibliothecam inferre gradum Cardinalis, tum ſequente Senatu, cæteriſque Ordinibus ad molis caput ſubſiſtere. Enim verò oſtendere Patribus Conſcriptis ſtructuram, docere ſingulos ſtudia, animumque ſuum, monſtrare ſcrinia, & nidos, tradere manibus tractandas Muſarum opes. Oſtendebatur liber Ruffini Aquileienſis contextus philyrà, Diui Thomæ Aquinatis *autographum*, volumina diuinæ magis, quàm oratoriæ artis ad inſidias animorum, quæ Diuus Carolus Borromæus ad concionandi apparatum confecerat, ſectis in ſingulas partes argumentorum quibuſdam veluti ramulis (quidquid ſomniet Maurolicus, aſcribens eas concionum arbores Gregorio neſcio cui Ordinis Barnabitarum) vbertate rerum tantà in omnes locos oratorios, & in omnem dicendi materiam, vt aurei oris Præſules ipſe

Ripamontius in vita Diui Caroli lib. 7. pag. 356.

In libro, qui titulum præfert Mare Oceano di tutte le Religioni *pag.* 400

aureus

aureus expreſſiſſe videatur.[a] Hæc volumina, impendente letho, legauerat Carolus Ioanni Franciſco Bonhomio Vercellenſium Epiſcopo, quæ poſtliminio ad Federicum Borromæum patruelem Caroli redierunt, cum ea diligenter curaſſet vir integerrimus [b] Ludouicus Moneta, nam [c] Bonhomius [d] Leodij deceſſerat. Euoluebantur itidem manibus Conſcriptorum Patrum volumina literarum, quas idem Diuus Carolus ad Legatos & Patres Tridentinæ *Synodi* ſuâ manu ſcripſerat, item aliæ *autographa*, quas Pius Quintus Pontifex Maximus, Paulus Iouius, vterque Manutius, atque alij clariſſimi viri exarauerant, aſperſas adhuc lituris, cum irati ſuis lucubrationibus aliquando verterent ſtylum, & Virgilij liber, quem lectitando triuerat penè Franciſcus Petrarca; eius voluminis latera animaduerſionibus idem Poeta illuſtrauit, atque originem amoris ſui, quo Lauram deperijt, in priori pagella expoſuit. Liber deſcriptus eſt Gothicis propè literis, Romæ permagno emptus de Bibliothecà Antonij Auguſtini viri doctiſſimi. Ad hæc cernere erat codicem, qui Ruthenico ſermone Euangeliorum oracula referret; hunc dono dederat Petrus Porta, ſacro pariter munere donatus à Federico, ſegmine nimirum ſubuculæ Diui Caroli: exemplar item Bibliorum, quæ Hebræus Rabbi mille ducentis abhinc annis deſcripſerat: tum Samaritanorum Biblia ex vrbe Sichem aduecta; porrò liber vterque ſuam vetuſtatem quà literarum ductibus, quà conglutinatione prodit. Offerebantur horrentibus oculis Mahumeticæ impietatis codices, & peſtis nefaria Alcorani, Arabicis, Perſicis, ac Turcicis literis ad Chriſtianæ Religiônis interitum vulgata, vnus præcipuè ab ijs deſcriptus, qui Iuliæ Cæſareæ degunt, ſtipatis ita verſibus, tenuiſſimis literis, ac orbiculari formà, vt cum Homericà Iliade in iuglande concludi ferme poſſit.

Margin notes:

[a] *Fed. Card. Borr. in libro, cui titulus* de Sacris noſtrorum temporũ Oratoribus *lib.* 3. *Valerius in vita S. Caroli. Gluſsianus in vita D. Caroli lib. 7. cap. 13., & lib. 8. c. 29.*

[b] *Moneta commendat. à Gluſſiano in vita D. Caroli lib. 2. c. 4., & à Carolo à Baſilica Petri lib. 3. pag. 93., & ſequ.*

[c] *De morte Bonhomij Vgellus tomo 4. Italiæ Sacræ in ep. Vercell.*

[d] *Liege.*

Ex literis ſexto Idus Septembr.

Algieri.

poſſit. Illa verò gregaria (quæ tamen in cæteris Bibliothecis principes nidos obtinent) Græcanica, Hebraica, Syriaca, Perſica, Chaldaica ſuis ſittybis aptè incluſa, quæ ad nos ex Corcyrea peregrinatione peruenerant: tum latini, atque italici ſermonis codices deſcripti à librarijs, ex Bibliotheca præcipuè Cœnobitarum ad Aedem Virginis Coronatæ Mediolani deprompti, quorum beneficio munificentia Cardinalis largè reſpondit. Dum hæc etiam Ordinibus reliquis offerrentur, Patres Conſcripti mirari ſtructuram operis, librorum copiam, & delectum: eademque admiratio defixerat Ordines ſingulos. Et quidem ſi æſtimemus quantum auri in condendam Bibliothecā impenſum eſt, quæ centum quinq; millibus pondo ſignati æris ſtetit, ſiue ad coemendos apud exteras gentes libros, atque facienda itinera effuſum eſt, ſiue librorum vim, cum nobilioribus Europæ Bibliothecis, etiam cum Vaticana certare poſſe iudicabimus, & eminere fortaſſe. Neque verò ſum neſcius Pontificiam Romæ ampliſſimam eſſe conclauibus, ac libris refertam, eaque propter Ambroſianà maiorem: verùm humiliores thecæ, nuſquam obiecti aduenientium oculis codices, niſi præſidentium humanitas eximat forulis, & nunquam patens ad ſtudioſi laboris arbitrium Bibliotheca, hoc nomine concedere Mediolanenſi videtur, quæ nidis in altum ſuſpenſis, propoſitis vndique ad ſpectaculum libris, ac quotidie binas horas matutino, totidem pomeridiano tempore recluſa, ciues, ac peregrinos homines ad literarum ſtudia vocat, & excipit: immo ſi quid deſcribendum eſt, gratuitò pugillares offert, & ſtylum. At ſi cui hæc fortaſſis maiora veris videantur, quòd fauere exiſtimer huic inſtituto, ſumptum facilè credet, qui de tota mole candidè iudicabit; librorum certè vim intra triginta millia conſtitiſſe, vix dum naſcente

Ex Calendarijs Bibliothecæ.

ſcente

ſcente Bibliothecà, affirmat Parona, deſcriptorum autem quatuordecim millia; eorum, qui typis ſunt vulgati, numerum iniri non poſſe Vuannemakerus profitetur: vt ſaltem huic homini extero fidem habere cogantur, qui Paronæ res patrias deſcribenti minùs velint aſſentiri. Certè Cardinalis Bentiuolus Bibliothecam Ambroſianam Europæarum omnium nobiliſſimam, ac celeberrimam eſſe affirmauit (debuit enim eſſe magnificentiſſima, quæ condebatur à Federico). Et quamquam ipſa per ſe immanis, & oblata intuentibus codicum copia conditoris largitatem, & magnificentiam prædicat: nobis tamen hæc ſcribentibus nemo vnus veniam negabit, ſi parua, atque exilia quædam citra dignitatem fortaſſe fuimus conſectati; obſequendum enim fuit quà ciuium memoriæ, quam ſenſim vincet obliuio, niſi ſcriptores accuratiùs quædam tradiderint, quæ faſtis, aut rerum copia, aut incuria perſæpe ſubducit, quà etiam exteris curioſè à nobis percunctantibus omnia, cum iſtuc adueniunt, atque rerum ſingularum monumenta exquirentibus. Dum hæc ſpectarent Patres Conſcripti, & cæteri Magiſtratus, interuenit veſpera; tum Senatui, ac reliquis Ordinibus egit ingentes gratias Borromæus, quòd operis eius, & Collegij primordia ſuo beaſſent aſpectu; abijt poſtmodum affectantibus cunctis ad fores molis, à Præfecto autem vrbis ad hexaphorum vſq; deductus: tum Patres, & Magiſtratus omnes diſceſſere.[a] Sequenti anno Conſeruatores ad tuendam Bibliothecam primò creatos reperio, videlicet Iacobum Terzagum Templi Maximi *Decanum*, Ludouicum Beſutium Canonicum *Ordinarium*, (hoc enim nomine nuncupantur [b] *Metropolitani Canonici*, aut quia in partem vocentur adminiſtrandæ Eccleſiæ, aut quia Antiſtes Mediolanenſium [c] nō niſi ex eorum Collegio crearetur, ac propterea Vidonem

In actis Conc. Mediol. 7.

In libro, cui titulus, triumphus literatorū.

In libro qui inſcribitur memorie.

a Anno 1610. *7. Idus Septem. vt ex libro Decretor. Colleg. Ambr.*

b *Ioſephs Vicecomes de Miſſæ ritibus lib. 2. cap. 18.*

c *Chalcus lib. 6. hiſt. Pat. pag. 129, & Ioſeph Ripamont. lib. pr. Decad. 3., & extrem l. 5., & 9. Dec. pr. hiſt. Eccleſ., & alij ſcript. rerum Mediol.*

Sigonius lib. 7. de regno Italiæ. Triſtanus Chalcus lib. 6. hiſt. pat.

Valuaſſorium, qui primus extra illorum cœtum rem Ambroſianam capeſſiuit, vitio factum tradiderunt ſcriptores). Renuntiati prætereà Conſeruatores à Federico Iulius Cæſar Bonhomius Præfectus Baſilicæ Nazarianæ, Andreas Baſſus Laurentiano Templo Præpoſitus, Ioannes Petrus Gluſſianus, & Stephanus Bigattus Sodalitio Sacerdotum Oblatorum Præfectus. Submoti à conſeruandæ Bibliothecæ munere fuerant profani homines; idque impetrauerat Borromæus à Paulo Pontifice, qui conſilium commendauit Federici: ne ſacrorum hominum Collegio viri à ſacris abhorrentes, & obligati plerumque coniugio præſiderent. Is autem honor ſeruandi Collegij quinquennis eſt, & Romanæ cenſuræ ſimillimus; ac proinde quinto quoque anno abrogatos, mandatoſue hos Magiſtratùs memorabimus deinceps; his enim veluti conſulatibus anni, & monumenta debent inſigniri. Qui cæteros Conſeruatores honore antecedit, hic eſt pater agminis: ſingulis item ſortitò rerum agendarum, tuendarumque prouinciæ contingunt, atq; vnus eorum ærario præficitur. Conſtitutæ itidem leges ſunt Collegio: vt tertio quoque anno ſinguli Doctores lucubrationes ſuas ederent typis (eaque propter ingentibus impenſis parata eſt typographia plumbeis ſingularũ penè linguarum formis) vt ſeptimo quoque die cum conuenirent, recitarent ordine lucubrationes ſuas, propoſità ijs pœnà, qui cœtui minimè intereſſent. Antequam publici iuris fierent ſcripta, ſecreuerat ex eo ordine, atque compoſuerat inter ſe Collegas criticos, qui cenſorià ferè ſeueritate inquirerent in lucubrationes alienas, ac triſtem literam apponerent, ſi quæ aduerſis Muſis forent natæ. Qui viginti, & quinque annos in Ambroſianis exercitationibus tranſegerit, is vt donetur rude, mandat Cardinalis: eiſdem etiam legibus Collegæ alternis vici-

Ex Diplom. Pauli V. ſept. Idus Septembr. Ex literis Seneca 4. Cal. Dec.

Typographiam Coll. Ambroſ. laudat epig. Sotiacus lib. 3.

bus

bus Collegio ſuo præficiuntur, Præſidis titulo ornati. Cætera demum exſequitur Borromæus ad ſuas cuique partes, tum Conſeruatoribus, tum Collegis rectè obeundas; Doctoribus item ſtipendia decernit, queis honeſtè alantur. Enimuero hanc ingentem lætitiam, quæ Federicum ob fundatam rem Ambroſianam perfuderat, alia maior eſt ſequuta, cum cælum Carolo patrueli decretum eſt. Antequam tamen Borromæus Romam ad cæleſtes honores Sanctiſſimi Cardinalis proficiſceretur, externa auxilia ad amplificandam Bibliothecam implorauit. A Cœnobitis, qui terras ad Athum in Macedonia *Monte Santo.* colunt, libros Græcorum, atque Illyricorum exquiſierat Iacobus Luccarus, & Michael Maronita, ac interea *Literis 15. Cal. Septembr.* quidquid Luccarus collegerat, aut cum legatione in Oriente fungeretur, aut longà peregrinatione luſtraret prouincias, quæ ad Occaſum pertinent, deſcriptum mittebat ad Cardinalem, ſingula etiam de gente Otomanicà tradens, atque ab origine vſque repetens, adiectis inſuper annalibus Epidaurijs. Immo idem Michael ceſſationem ſuam oderat Epidauri; cum enim regionem vaſta- *Raguſa.* rent Turcæ, inanem parandis libris operam collocabat, ac proinde volebat Aulonem, quæ in poteſtate Turca- *Vallona.* rum eſt. Nec Romæ Ioannes à S. Maurà, Græcus homo, minimè ſegnis librarius otio conſeneſcebat (nam illius *Riuola lib. 4. cap. 14. in vita Card. Fed.* operà vtebatur Federicus); is enim (quemadmodum nuntiauerat per literas Papirius Bartolus) codicem *ho- Sexto Cal. Apr. & 5. Cal. Sept.* *miliarum* Diui Cyrilli, quem deſcripſerat, conferebat cum Vaticanis exemplaribus, ſicubi mendoſa ſcriptio ab emendatis codicibus diſſentiret. Borromæus quoque ad alendos Collegas prouentùs Ambroſianos auxerat; nam ampliſſimos fundos emerat prope pagum *Gudi Gambareni* perennibus aquis irriguos ad beatitatem ſoli. Cum verò ineunte Nouembri Pontifex Max. in cæli-

tum numerum eſſet relaturus Beatum Carolum, adornandum fuit iter Federico ad patruelis ſui *apotheoſim*; idcirco Conſeruatorum, & Collegarum punctis facta eſt poteſtas Ioſepho Ripamontio, Antonio Gigæo, & Benedicto Sociaco, vt irent comites itineris, atque conditorem Collegij ſui Romam proſequerentur. Quandiu verò in ea vrbe commoratus eſt Borromæus, cæremoniæ eius pompam, & magnificentiam regio ſumptu curauit. Nobis tamen ſatis erit indicaſſe nonnulla, cum eam conſecrationem totam Grattarola diſertè deſcripſerit, ſicut vſurpauerat ipſe oculis, & eius cæremoniæ initia, atque exitum ſolicitè apud Purpuratos Patres, & reliquos Ordines tractauerat. Sacræ quidem veſtes tum tegendis aris, tum ad ſacros operantium amictùs acu pictas, gemmiſque diſtinctas ita miratus fuerat Angelus Rocca Præſul literatiſſimus, atq; Aedituus maior Summi Pontificis: vt vaticinaretur, Quirites eiuſmodi indumenta, & opes viſuros nunquam; immo ipſe Pontifex Maximus negaret Romanas acùs phrygiæ eius artis opera conari poſſe. Nos cum libros rationum in hac Bibliotheca conſuleremus, qui expenſas conſecrationis fideliter narrant, ancipites diu fuimus, vtrùm plus æris in eam cæremoniam impenſum ſit, an effuſum, an vtrumque. Siue enim italico, ac phrygio opere elaboratas veſtes æſtimamus, quæ ad Romanam, ac Mediolanenſem pompam ſunt paratæ, ſiue ſubſtructam in Romano Templo Diui Petri inſanam molem, ſiue in apparatu *Metropolitanæ* Baſilicæ Inſubrum, veſtiendis videlicet immanibus pilis, ac pingendis tabulis, quarum maiores facta Caroli ſpectantibus offerrent, minores verò mala, & morbos à cæleſti Auerrunco depulſos referrent, tum excitandæ in ipſius Sanctiſſimi Præſulis tumulo aræ ſub profundo deſpectu teſtudinis, ingentibus impenſis

omnia

Libro, cui titulus I ſucceſſi marauiglioſi di S. Carlo.

Grattarolam laudat Sociacus lib. 6. epig.

Ex Grattarola par. pr. cap. 47.

omnia peracta reperimus. Tantinimirum ſtare debuerat Mediolanenſibus ea pompa; alia enim omnis aut minor fuiſſet magnificentiâ ciuium, aut impar eius magnitudini, cui cæleſtes honores quærebantur. Eam ſanè dum inſtrueret pari animo, ſumptuque Federicus, commendauit Antonius Seneca magnificentiam Principis, monuitque, vt magnitudinem, ac faſtigium Ambroſianæ infulæ, tum ſacri muricis decus acceptum Beato Caroloreferret, qui teneram illius ætatem compoſitiſſimis moribus finxiſſet; cum enim vir Sanctiſſimus curam in ſe adoleſcentis Federici reciperet, Ludouici Monetæ viri lectiſſimi, atque ipſius Senecæ iudicio, profeſſus eſt, ſe formandi patruelis ſui libenter negotium ſuſcipere, quòd Eccleſiæ toti, Mediolanenſi præſertim, futurus eſſet adiumento. Nec fefellit ea diuinatio vatem; tantum enim oraculum Federicus impleuit. Iam redierat Romà Cardinalis, cum abit miſſus à Borromæo in Hiſpanias Franciſcus Bernardinus Ferrarius. Placuit Federico ingenium hominis, non modò quia obeundæ erant prouinciæ, quæ illuſtres viros gignunt literis, verùm quia dexteritatem miram ineſſe Ferrario intelligebat ad illam negotiationem. Accedebat Græci, Latinique ſermonis ſcientia, tũ apta indoles captandis moribus exterorum; & quidem bene cœptis aſpirauerat primùm fortuna, poſtea obſtitit propter incommodam valetudinem Ferrarij. Sic noſtris conſilijs fata imponunt: & quibus mens valida eſt, eorum conatibus corporis interdum imbecillitas officit. Cardinalis probauit iter maritimum breuius, ac vtilius ob Saulianam Bibliothecam, quam proſtare pretio apud Ligures acceperat. Iuuit hoſpitem Ferrarium Genuæ Bartholomæus Clappius, quem ad Bibliothecam Cucullatorum deduxit Orientalium linguarum codicibus opulentam, atq; eadem operâ explorare

Literis 12. Cal. Septembres.

Anno 1611.

Ex literis eiuſdem Clappij 5. Cal. Maias, & Nonis Maij.

Brugnato. plorare iuſſit libros, quos Epiſcopus Brugnati ceu amplam Muſarum gazam comparauerat. Simul ex eiuſdem Clappij literis intellexerat Borromæus, quàm diligenter ſuum penſum accuraret Ferrarius in exquirendis libris deſcriptis in Cœnobio, quod vulgò vocant *Hoſpitalettum*; ſed fruſtra locatus labor negotiationem perdidit; nam eà lege Philippus Saulius ſuos codices legauerat Cœnobitis, vt eos illico faceret exhæredes bonis ſuis, ſi libri vnquam venum irent. Itaque nauigatio cogitari feriò cœpta eſt; quippe Liguſtica expeditio non vltra quærentem morabatur. Obſtructos enimuero alios omnes ventos fuiſſe, præter Iapyga tum putamus, cum ſoluit Ferrarius; nam celeri adeò, pacatoque curſu lymphæ detulerunt vectores, vt triduo tranſmiſerint mare in Barcellona. ferum, ac tenuerint Barcinonem. In ea vrbe proſperè tranſacta negotiatio eſt; nam quemadmodum totius citerioris Hiſpaniæ creditur florentiſſima, ita quærenti Ferrario plurima volumina obtulit notæ primoris. Et quidem codices lectiſſimorum ſcriptorum, quales fert Hiſpania literatis hominibus, atq; Academijs compluribus felix, in officinis proponebantur emptori, nec alibi plumbeis formis impreſſi; ſingulari fortaſſe ornamento eius vrbis, aut ciuium ſtudio, aut opportunitate portus, quò facilè ad regiones exteras deuehuntur. Profectus Bar-
Lerida. cinone adijt Ilerdam, nec ſine magno peregrinationis
Saragozza. ſuæ compendio, ab Ilerda Cæſarauguſtam. Inde Com-
Alcalà. plutum venit inclytam omnis literaturæ ſedem; habent hìc nimirum ſcientiæ cultores optimos mirà ingeniorum felicitate graſſantes ad ſummum decus, earum præſertim facultatum, quæ nodis implicant mentes. Complutenſis enim Academia omnium Philoſophorum ſcholis abdita diſciplinarum myſteria interpretatur. Tanti igitur gymnaſij fama peregrinantem Ferrarium ſeriùs dimiſit,

ſit, quòd alloquio doctorum hominum frueretur, & cõquirendis codicibus in eà vrbe omnino longiùs reſiſtere deberet. A Complutenſibus vadit in Carpetanos, atq; ad Hiſpaniæ totius columen Madritum. Cælum etiam exteris mite: tellus non modò pluribus aquis irrigua, ſed hortenſibus etiam opibus, quà ſoli ingenio, quà cultu diteſcens. Amnis, vulgò *Manzanares*, ex montium cacumine delapſus ad regias ædes fluit. Iungit vtramque ripam fluminis pons multiplici arcu ſubnixus: alueum verò definiunt arbores miræ ſalubritatis aquas vehentem, tum curandis corporibus, tum ad leuandos æſtùs. Forum ingens quadrati operis, veteri hippodromo ſimillimum, latè ſinum Madriti aperit; id loci ſpatium cingitur propylæo, quo ſublata ſpectacula ad deſpiciendos ludos. Regis palatium veteri ſtructurà conditum: frontem molis excitauit Peregrinus de Peregrinis Archimedes Mediolanenſis, cuius ars potiſſimùm eminuit faſtigio immanium operum, quæ in vrbibus, agroque Inſubrum admiramur. Madriti Ferrarium comiter habuit Hieronymus Caimus Patritius Mediolanenſis, in ſupremo rerum Italicarum Conſilio *Regens*, ac peregrinationi hominis nunquam ſuis ſtudijs defuit. Inde itum ad Toletanam vrbem; quidquid ibi apothecæ propoſuerant venale, acceſſit Ferrario; nam vrbs ea, quà magnitudine, quà frequentià ciuium, atque vicinià regiæ ſedis, literarias eiuſmodi merces habet opulentiſſimas. Salmantica tum verò fuerat obeunda, quemadmodum Bætica Prouincia, ac Luſitana: verùm quia inanes eas ſedes libris periti locorum affirmabant, minimè illam expeditionem Ferrarius ſuſcepit. Et quidem Salmanticenſi itinere, quamuis breuiori, fortaſſe abſtinuit, quòd iam morbo tentari cœpiſſet: alioqui nobilitas gymnaſij inuitaſſet hominem in rebus eiuſmodi minimè hoſpitem.

Caſtiglia nuoua. Madril; Madritum appellãt Ferrarius in Lexico Geographico, Ripamontius in vita Federici lib. 3. cap. 18.

Vt liquet ex literis ſeptẽ Nonas Quinctiles.

Toledo.

Salamanca. Andaluzia. Portogallo.

Interea cum apud Carpetanos curaret Mediolanenſis Bibliothecæ incrementa, Eſcuriaci ingentem Bibliothecam à Philippo Secundo Rege Hiſpaniarum ſubſtructam inſpexit in Cœnobio Laurentiano. Inſanæ quidem molis conclauia, quorum alterum vulgatos codices, alterum deſcriptos continet, Philippum hunc Macedone maiorem eſſe affirmabunt, atque Philippico nomini infenſum Demoſthenem conciliarent, ſi ab inferis poſſet excitari. Inuaſit ab Eſcuriaco reducem Ferrarium longinquus morbus, tum quia nondum aſſueuerat cælo, tum quia iter fecerat ad inquirendos codices Quintili menſe, cum Procyon furit noxius nimium corporibus. Difficilè autem expugnari poterat morbus; quod enim præſentiſſimum erat in ſecanda vena remedium, ea incidi minimè poterat, cum eſſet *cacoſtomachos*. Se ſe tamen laboranti Ferrario pro virili adfuturos, & Hercules Ramuſius medicæ falcutatis peritiſſimus, & Hieronymus Caſtanus nunciauerant Cardinali, qui ad deferendam Philippo Regi vnam ex coſtis Diui Caroli miſſus fuerat Madritum à Federico. Defunctus tandem morbo exceſſit è Carpetanis, atque Cæſarauguſtæ conuenit Gabrielem Soram virum ex Sodalitate Ieſu doctum in primis, qui inſtructam à ſe Bibliothecam humaniſſimè Ferrario oſtendit. Redeunti placuit iter terreſtre, ſuperatiſque Pyrenæorum montium iugis, quæ Hiſpaniam dirimunt à Gallia, contendit Auenionem ad Patritium Fattorium ſuauiſſimum hominem (vt ſæpiſſime eius viri comitatem laudauit mihi memor maximè officiorum Ferrarius) à quo cum audiuiſſet Fattorius acceptiſſimum fore Borromæo Antiſtiti, ſi codices, & membranas conquireret ad opulentiam Ambroſianæ ſedis, omnem ſuam operā adhibuit, ſcriptis etiam ad Cardinalem literis, quibus monebat Federicum de libris à ſe repertis: quos inter recenſe-

Eſcuriale.

Abrahamus Ortelius, & Iacobus Middendorpius.

Literis 3. Cal. Sextiles.

Riuola lib. 4. cap. 21. vitæ Fed. Borr.

Ex literis Cal. Decembres.

cenſebat codices *Decretalium* (vt vocant) deſcriptos, ornatoſque picturà, ijque ferebantur quondam in Ioannis Vigeſimi Secundi Pontificis Maximi poteſtate fuiſſe. A Tranſalpinis ad Gallos Inſubres reuenit cumulatà Cardinalis lætitià, cum ſoſpitem Ferrarium cerneret, aduectamque ſimul librorum copiam, quam Hiſpana peregrinatio comparauerat. Nihilo felicius peregrinatum legimus Michaelem Maronitam, nec morbo triſtem tantùm, ſed etiam funeſtatam ipſius Maronitæ letho expeditionem, quemadmodum narraturi ſumus. Michael hic, cuius antè meminimus, cum eſſet inter Federici familiares, multùm ſibi emendatis moribus, ac literis demeruerat herilem animum, ſeque negotiationi tantæ idoneum probauerat. Porrò Maronitas appellari gentes eas ſatis conſtat, quæ Libanum montem colunt (quamuis aliæ eiuſdem factionis etiam in vrbibus Damaſci, Hierapolis, Tripolis Syriæ, atque in inſula Cypro verſentur) à Marone quodam morum, ac diſciplinæ ſeuerioris reſtitutore. Accipit igitur à Cardinali Michael commendatitias literas ad Marcum Parutam, & proceres Venetos: quibus magnopere commendauerat Borromæus Maronitam euntem ad damnatas ferè terrarum orbis prouincias, Perſas videlicet, Babylonios, Aegyptios, & Medos; cur autem profectionem hanc vnam minimè alicui de Collegis mandauerit Federicus, idcirco opinamur, quòd pars alijs peregrinationibus feſſi, pars operibus lucubrandis eſſent addicti, quæ veluti ſcriptorum vicaria terras omnes peragrarent. Fortaſſe etiam Hiſpanæ peregrinationis exitu permotum Cardinalem arbitramur, ne Collegæ morbo impliciti Muſas habere res ſuas iuberent, aut miſſum ad populares ſuos conſultò Michaelem: vt, cum patrias ſedes repeteret, gratior eſſet tribulibus, atque adeò in-

Libro primo.

De Maronitis agunt in literis ſuis nunciatorijs ad Summũ Pontif. quæ in Ambroſ. Bibl. ſeruant, Eliannus, & Raggius ex Societ. Ieſu. Damaſco, Aleppo, Tripoli.

gentem prædam ex Maronitarum forulis conueheret. Ergo Maronita literis Federici commendatus optimatibus Venetis, Parutæ operà maximè vſus eſt Venetijs, admiſſus etiam in onerariam nauim, quæ Prætorem Hierapolis ad ſedem illam, honoris obeundi causà, ferebat. Idibus Iunijs ingreſſus iter ad calendas ſextiles Corcyram tenuit, peregrinatione Salmatij viduatam opibus, ſtatimque alias inſulas cogitauit Zacynthum videlicet, & Cretam. Ex Zacyntho quidem, cum eam inſulam adijſſet, ſcripſit literas Cardinali, indicans operam, ſtudiumque ſuum in comparandis codicibus; quæ ſanè literæ deſiderare videntur Ripamontij in ſcribendo fidem, qui Maronitam ex Corcyrà recto itinere profectum Tripolim Syriæ affirmauit, ad quam vrbem conceſſit poſtea magno peregrinationis fructu. Namque oblatis ſacris muneribus, quæ largè tradiderat abeunti Federicus, incendit adeò Præſulis, atque ciuium animos, vt pro ſe quiſque geſtiret hunc literarum inſtitorem cumulare codicibus, nobiliora quæque depromendo. Inde, poſtquam refertam libris arcam religioſis hominibus Franciſcanæ familiæ in Italiam profecturis commiſit, ad montem Libanum peruenit. Natale id fuerat ſolum Maronitæ, atque cum ibi Antiochenorum *Patriarcha* principe tanquam in ſede cunctos latè populos moderetur, detulit Michael Antiſtiti ſacra dona, exuuias nimirum Diui Caroli, caſulam vnam, atq; calicem ad rem diuinam. Quæ munera cum mirum in modum Petrum *Patriarcham* deuinxiſſent Borromæo, gratias deinde egit, ſignificans præterea animum ſuum, atque earum gentium vota: velatum ſe tradito amictu feciſſe coram Archiepiſcopis, & Epiſcopis, qui ſibi obtemperarent: eundem calicem impoſitũ aris ad potum Diuini Sanguinis, populo interea ſacris circumfuſo: omnes ſimul, cum *Liturgia*

Corfù.

Ex literis ſept. Idus Auguſtas.

Zante, e Candia.

4. Idus Auguſt.

Dec. V. lib. 3. cap. vndeuigeſ.

17. Cal. Sept.

turgia perageretur, pro incolumitate Federici imploraſſe clementiam numinis: aliquot Chaldæorum libros iam creditos Michaeli, alioſque traditurum inſuper, ſi offerantur; quòd ad ſe attinet, obæratum, ac nexum eſſe Cardinali, quemadmodum id intellexit ex Georgio Amiræo Archiepiſcopo, cum viueret Clemens Octauus: eiuſdem benignitati commendatum ſuo quoque nomine velle Georgium Antiſtitem Cypri ad legationem Romanam proficiſcentem. Hæc *Patriarchæ* illius ſenſa fideliter expoſui, quemadmodum literæ narrauerunt legenti. Ventum inde eſt Hieroſolymam; in ea vrbe Biblia *Gieruſalemme.* deſcripta chaldaicè ſunt empta; iamque volebat Babylonem *Cairo, ò ſia Babilonia.*: verùm, prohibente procellà, maluit adire Byzantium, quàm in Aegyptum penetrare. Byzantij verò *Conſtantinopoli.* quamquam iam dudum artes ingenuæ ob turcicæ feritatis impotentiam defloruerant, plurimos tamen coemit libros, quà Medicæ, ac Aſtronomicæ, quà Arithmeticæ facultatis, Turcicis item, Perſicisque literis exaratos codices, Paruta Veneto homine eam conquiſitionem iuuante, qui tum Conſtantinopoli morabatur. A Byzantio reuertitur Hieroſolymam; audiuerat ſiquidem ex Franciſcanis complures Chaldaicorum libros in ea vrbe venales proponi. Luſtratà iterum Hieroſolymà poſt varios tempeſtatum, atque locorum, hominumque casùs, ex quibus partim bono dolo, partim beneuolentià Diuùm emerſerat, Hierapolim reuenit, vbi Perſici, at- *Aleppo.* que Armeni ſermonis volumina collegit. Inter hæc adeſſe lethum homini: ſiue vis morbi deiecerit Michaelem longà nauigatione, laboreque confectum, ſiue cum obiret vicinas regiones, contractà tabe, nam vulgaris morbus per eos dies finitimas Hierapoli ſedes depopulabatur. In cœnobio Franciſcanorum mortalitatem expleuit: ex eoque Ordine cœnobitarum vnus fatum Ma-

ronitæ nuntiauit Cardinali. Triſte id nuntium fuit, cum deſiderio ipſius Michaelis, tum iacturæ metu, ne collecta librorum copia periret; quamquam veluti funeris prouidus Maronita miſerat cuncta ad Parutam, eaque poſtmodũ reddita Federico. Maximam vim pecunię Borromæus in conſanguineos Michaelis effudit, gratum hàc ratione animum ſuum teſtatus, cum reddere ſuperſtiti beneficium haud integrum eſſet. Sic ereptus nobis eſt Maronita neutiquam rudis, & barbarus, quales habet tellus illa cultores turcicà crudelitate efferatos, verùm ſuauitate morum, & diſciplinis ad humanitatem factus. Profectò ſpem Borromæi pręcidit lethi malignitas; reuerſus enim Maronita tanto negotiationis ſuæ fructu, quantum attulit, cætera fuiſſet executus, quæ literas exornare potuiſſent. Omnis itaque peregrinatio in Michaelis funere conquieuit: nec quiſquam ampliùs ad exteros miſſus, niſi Gigæus, cuius expeditionis rationem reddemus, cum tempus poſcet. Et quidem me quoque iuuat, velut ipſe in longi itineris partem venerim, conquiſitiones tandem omnes peregrinantium Inſubrum deſcripſiſſe. Tot enim terras Europæ, atque Aſiæ, quas certè nunquam pedibus teram, regionum inter ſe interuallo longè diſſociatas, peruagari ſcribendo debui: vt iam alienà peregrinatione feſſus litus libentiſſimè attingam. Præterea nemo non vnus ęquũ magis animum afferet ad euoluenda rerum monumenta, quæ penè habitant in oculis; nam citra mendacium referuntur, ac legentium animos blanditer tenent. Quamobrem redimus ex peregrinationibus ad Ambroſianam molem geſtiente animo, cum cætera deinde futura ſint in expedito; veluti qui ſe itineri commiſit, ſi ex ſaltibus, ac præruptis montium iugis euaſerit, reliquam viam vorat: ita nos eo lubentiùs proſequemur reliqua, quo longius iter emenſi peregri-
nas

nas regiones peragrauimus aliquando, immo tot maria alienâ nauigatione traiecimus. Hic idem annus Collegium ditauit; nam Pontifex Maximus pecuniam Ticinenſi Borromæorum Collegio latè ex ſuperuacaneo reditu redundantem tanto rurſus operi donauit: atque à Mediolanenſi Noſocomio empta prædia in agris Laumellinæ rem Ambroſianam amplificauere.

Ex dipl. Pauli V. decimo tertio Cal. Auguſtas.

Ex publicis tabulis 13. Cal. Septembres.

Super hæc conquirebantur adhuc codices; Alexander Turrianus Antiſtes Scythiæ, & Hierapytnæ ſic egerat cum Cretenſium Archiepiſcopo: vt ambo operam ſuam omnem in comparandis voluminibus promitterent, ſeque eam prouinciam cæteris Cretæ Epiſcopis demandaturos, quorum nomenclaturam fuse ſuis in literis exſequitur Turrianus.

Literis pridie Cal. Ian.

Piſis collegerat Gratius deſcriptos codices Græcorum, qui olim in poteſtate fuerant Mercurialis: ac Romæ aureis numis quindecim emerat Papirius Bartolus librum de illuſtribus Italorum familijs, cui (vt arbitramur) adulterinum Fanuſij Campani nomen veterator Cicarellus impoſuit. Neapoli res feliciter procedebat Fabij Leuci dexteritate; quærebatur autem ibi à Guidone Caualcantio Arabici ſermonis doctoliber vocum eius linguæ (vulgò Camus) quem cum Regi Hiſpaniarum antea dono dediſſet Caualcantius, indicabat eiuſmodi codicem Byzantij centum aureis venalem eſſe.

Leo Allatius de hoc libro in animaduerſionibus ad libros Alphonſi Cicarelli.

Ex literis ſexto Cal. Octobres.

Hunc verò Camum accepimus pòſt, ac linguæ Arabicæ ſtudioſis profuit magnopere. Et quia Federicus inducere in Collegas noſtros Arabici ſermonis ſcientiam decreuerat (quemadmodum poſtea feliciſſimè Gigæus eſt aſſecutus) tranſegerat negotium Franciſcus Platea cum Didaco Vreenſi verbis Borromæi, vt ſe Mediolanum ad doctrinam eius linguæ conferret. Satisfacere tamen Cardinalis voluntati minimè potuit Didacus, quòd Neapoli ob rei Hiſpanæ commoda moraretur: ſtudia quidem

Literis 4. Nonas Octobres.

ſua

ſua indicauit, atque rationem comparandi Arabum codices, pollicitus etiam iturum ſe in Orientis plagas ad eiuſmodi negotiationem. Hanc exercitationem, ac diſciplinam Orientalium linguarum gratulatus eſt maximè Federico Ioannes à Ieſu Maria Antiſtes Carmelitarum *nudipedum* (vulgus excalceatos vocat), quòd plurimùm eſſet futura ex eorum vſu, qui ad ſacram Perſidis expeditionem mitterentur. Quæ Ioannis ſenſa teſtatus etiam eſt Antonius Seneca; nam, cum Federicus ingenti incremento augere rem Chriſtianam vellet, voluebat animo quemadmodum *orthodoxa* Religionis rudimenta Perſicè deſcripta in mediam barbariam inferri poſſent. Tantis verò cogitationibus ſeruire debuerant Ambroſiani Collegæ in ſcribendo *catechiſmi* codice, & ſeuerioris inſtituti Carmelitæ, quos tum Cardinalis inducebat in vrbem, amplis deinde ſedibus exædificatis in regione, quam à Nouellio Tricongio, Nouam appellamus. Reperimus quidem, cum literas ad Federicum ſcriptas digeſtis in annos ſingulos voluminibus colligeremus, *nudipedes* Carmelitanos de Perſicà expeditione retuliſſe Cardinali, memorando homines ſecuri percuſſos, exciſaſque antè familias, quàm veri numinis cultum eiurarent; quæ tabulæ indicant ſtudia Borromæi, cui velut duci, atque auſpici nuntiarentur enucleatè Catholicæ inſtitutionis incrementa. Cum tertio quoque anno, vt Ambroſianis legibus cauetur, Collegæ iubeantur vulgare typis lucubrationes, aut ſaltem adornatum opus oſtendere Cenſoribus, abrupit moras omnes Poeſis Sociaci. Factà ſibi à Salmatio Præſide Collegij poteſtate (id enim eſt moris) edidit Sociacus ſyluas, atque opuſcula ſacra blandientibus vtique Muſis, cum vbique accuratæ imitationis veſtigia emineant in adumbrandis Papinij ſyluis. Sociacum æmulati Doctores cæteri profeſſi ſunt anno ſequenti,

Anno 1612. Literis 18. Cal. Ianuarias.

Perſia.

Literis 14. Cal. Ian.

Riuola lib. 3. cap 28. in rebus geſtis Federici.

De Nouellio Cagnatus variarũ obſeruat. lib. 3. cap. 2., & Plinius lib. 14. ca. 22., & Alciatus hiſt. lib. 2. eiuſque ſimulachrum adhuc imminet portæ vrbis.

Literis Proſperi a Spiritu Sancto anni 1625.

Anno 1613.

ſequenti, quibus ſtudijs darent operam; & quidem Salmatius publici fecit iuris libros Ioannis Zonaræ in Canones veterum Conciliorum, quos latinâ primus omnium linguâ donauerat: & Ferrarius de antiquo Eccleſiaſticarum epiſtolarum genere eruditiſſimum opus vulgauit. Collegarum autem lucubrationes mittebantur ad exteros, mandante Federico, atque viciſſim referebantur ad nos alij codices, quos deferendos curauerant Andreas Schottus ex Sodalitate Ieſu, & Hieronymus Gratianus *Literis Antuerpia ſcriptis 6. Cal. Apr.* Carmelita. Madrito Hercules Ramuſius miſerat codicem deſcriptum Arabicè, ſibi ab Alonſo Ramone traditum; *Literis Cal. May.* apud Turcas verò, atque Baſilianos Cœnobitas in monte Atho Georgius Barbatus Epirota libros græco ſermone exaratos, quos Olgiatus Bibliothecæ Præfectus ab eo expetiuerat, ſe inueniſſe nuntiauerat Cardinali; *Literis per Hieronymum Bataleam ſcriptis ſexto Non. Quint.* Epidauri autem Guido Caualcantius rem hanc librariam pro virili curabat. *Literis Nonas Octobres.* Cum eodem Epirota egerat Hieronymus Comes, vt antiqui Græcorum Patrum codices *Anno 1614. Literis 13. Cal. Iunias.* compararentur; quorum aliquos cum iam Romæ Mauritius Bimius, librarius ad rem attentus ſatis, deſcripſiſſet, *Literis vndecimo Cal. Quint.* eos auidè poſtea expectabat à Bartolo Cardinalis. Horum verò ſtudia erga Borromæum præuerterat Athanaſius Miſiæ ſuperioris Antiſtes, *Bulgaria.* miſſo homine, qui vndique græcanici ſermonis libros coemeret, exſcriptos in *Literis Idibus Aprilis.* primis. Quæ exterorum officia cum Ambroſianas opes amplificarent quotidie, vendicauit ſibi interea Religio Federici curas, atque ad alterius molis magnitudinem Aronenſium montium faſtigia ſubmiſit. Videbimur hìc aliquibus fortaſſe ab rerum ſcribendarum ordine declinare, ſi de natali cubiculo Diui Caroli, atque cellulis ad Religionem loci poſitis tradamus; verùm iuuat, varietatibus diſtinguendo opera, legentium tædio obuiam ire, neque enim importuna erunt hæc diuerticula, quan-

do

Diplomate anni 1625. 11. Nouembris.

Lago Maggiore.

do nouam molem Federicus, atque ſubſtructionem totam Ambroſiani Collegij Conſeruatoribus commiſit. Quà Verbanus lacus ſtagnantium latè aquarum deſidiam indignatus lymphas erudire videtur ad curſum, ac paruo locorum interuallo exundans, violentum deinde amnem per medias cautes propellit, lacum vtrinque claudunt duo oppida [a] Arona, & Angleria. Hanc non obſcuri [b] ſcriptores, aut ab Anglo Hectoris filio, aut à nepote Aeneæ conditam ferunt: quamquam alij malint parentes oppidi fuiſſe Anglos Saxones, qui cum Longobardis in Italiam irruperant. Idque oppidum quà magnitudine ſedis, quà opibus, ac imperio finitimarum gentium in vrbem excreuiſſe poſtmodum, regiumque ibi domicilium Regem Belloueſum poſuiſſe. Apud rerum Mediolanenſiũ ſcriptores, immo in tabulis publicis, vrbeculam hanc frequentiùs Stationæ, quàm Angleriæ nomine appellatam legimus, ſiue à ſtatione militum Romanorum, quorum meminit [c] Bonauentura Caſtillionæus, ſiue à ſede Præfecti, qui accolis Verbani ius diceret, ſiue quia ſtatio illa eſſet nauigijs fidiſſima, cum recedentes in ſinum aquæ portum aperiant. Corius autem à Stationo quodam appellatam docet, qui deletum à Gothis oppidum reſtituit, ſuoque nomine inſigniuit.

a Arona, & Angiera.

b Bugatius lib. pr. hiſt. Corius parte pr. & Caſtellus in Mſſ. Alciat. in Inſcript. Mſſ. Caſtillionæus de Gallis Inſubr. Ripamont. lib. 7. hiſt. Eccl. dec. pr. Gualuaneus Flamma, Bergomen. in ſuppl. chron. lib. 12. ad annum 1023. Merula in antiquit. Gall. Ciſalp. lib. pr. c. 8. Puricellus in monum. Baſil. Ambroſ. n. 578. Ingleſium etiã fuiſſe appellatã Angleriam tradit Chalcus lib. 10. hiſt. p. 213.

c Libro de Gallorum Inſubrum antiquis ſedib. Lib. pr.

Hæc propiora veris exiſtimamus, quàm vt eius oppidi originem ad filium, aut nepotem Aeneæ authorem referamus: vrbis autem eius veſtigia ſe nunquam reperiſſe Carolus à Baſilica Petri profitetur. Cæterùm Angleria, cum Longobardis ceſſiſſent cuncta, venerat in poteſtatem Athonis Vercellaſum Epiſcopi, qui regiò genere prognatus, cum palatium, & pomœrium legaſſet Archiepiſcopis Mediolanenſium, Pontificales diuitias auxit in maius. Delectatus poſtea loci ingenio, ac montis faſtigio, munitiſſimam arcem ſubſtruxit Ioannes

In libro, cui titulus Nouaria ſacra lib. pr.

Ex tabulis ſupremæ voluntatis.

Idem Caſtillionæus.

nes

nes Vicecomes inſulà, ac dominatu Inſubrum potens; cuius tamen antea conditorem fuiſſe Othonem Vicecomitem Bugatus, Rolandum verò Regem Angleriæ tradit Caſtellus, atque altiſſimum in penitioribus cautium viſceribus puteum effodiſſe, quem etiamnum incolæ, adulterino nomine, Orlandi appellent. Vicecomitum quidem magnificentiam, atque adeò authores fuiſſe arcis eius, probant parietes Othone plurimo picturati; tanti autem moratos fuiſſe Mediolanenſium Duces oppidum Angleriæ legimus, vt ſe Anglos, atque Comarchos eius oppidi vocitarent, rati ſe nimirum ornatos eorum nomine, ac poſſeſſione, qui regnum Italiæ obtinuiſſent, atque Imperatoribus, antequam inaugurarentur, *Liturgiæ* librum ad ſacramenti ſanctitatem proponerent, & Crucem paulò pòſt eorundem oſculo offerrent ad eam columnam, quæ adhuc vetuſtatis ingratijs ſtat ad valuas Ambroſianæ Baſilicæ. Sed, vt mos eſt rerum humanarum alternis ſemper vicibus fluctuantium, inuaſit Angleriam, ſublato Archiepiſcoporum dominatu, Matthæus Vicecomes, cuius flagitij causà communione ſacrorum eſt prohibitus à Caſſono Turriano, qui eo tempore Pontificatum Mediolanenſem obibat. Noſtrà ætate Angleriam tenet inclyta Borromæorum Familia, quemadmodum reliqua Verbani ora eidem genti paret. Ex aduerſo in lacus litore Arona vrbis ſpeciem mentitur, incluſa mœnibus, & portu, emporioque commoda finitimis. Huic oppido arx imminet munitiſſima, in imperio quondam Archiepiſcopali contenta, nunc Martis opibus tuta prouinciæ Mediolanenſis fines tuetur. Ergo cum in arce Aronenſi Diuum Carolum parens Margarita Medicæa eſſet enixa, neque illuc ob militis præſidiarij ſtationem, ad colendum Borromeæ ſanctimoniæ domicilium euadere peregrini homines

Lib. 4. in hiſt., compendio Mſſ. vita Principũ, ac Ducum Med.

De Comitibus Angleriæ conſule Georgium Merulam lib. p. Chronic. Mediol. Caſtillionæum in Mſſ. Puricell. in diſſertatione Nazariana c. 135. n. 6.

Corius parte 2., & Ripamontius dec. 3. lib. pr. Ripamontius de orig, & Pontif. D. Caroli lib. pr. De oppido Aronæ vide Merulã lib. 2. cap. 15. Bonauent. Caſtillionæum, Erycium Puteanum ep. ad Lud. Septalium in ferculis 2. epiſtolar. Vicecomitem de Miſſa ritib. lib. 2. c. 14. Carolum à Baſilica Petri lib. pr. Nouaria Sacra, & Alciatum in inſcript. Mſſ. Puricellum nu. 308. Triſtanum Chalcum.

mines poſſent, in proxima montium iuga euulſum ſedibus ſuis natale cubiculum tranſtulit Federicus. Excitatum deinde templum ſumptuoſi operis Diuo eſt, adiecto in ſpeciem Lauretanæ Aedis cubiculo, cui circumfusâ iterum luce ſidera alluſerunt, quemadmodum ex tabulis teſtata res eſt. Lapidem primum ſalutari ſigno, atque cæremonijs ritè expiauit Federicus: aderantque ſpectaculo Philippus Archintus Nouocomenſium, & Petrus Georgius Odeſcalcus Viglebanenſium Antiſtes, clara item, atque obſcura capita affinium agrorum, & Verbani. Monti impoſitum Caroli nomen, ædiculis per certa interualla diſpoſitis: vt fictili opere ſubijciant oculis res geſtas Diui, cuiuſmodi ſacella ſpectamus in Variſiano monte Magnæ Matris. Ijs autem ædiculis ſubſtruendis ingenti ſumptu contulere Dux Allobrogum, Cardinalis Ferdinandus Taberna, Sodalitas Oblatorum, Ciuitas Brixienſis, Familia Borromæorum, Vicecomitum, & Littarum, ac nobiliora Collegia artificum etiam tranſalpinorum. Inædificauit etiam in eo monte Federicus Seminarium, cuius moderatorem præfecit operi toti ſacellorum. Acceſſit poſtea ingens ſimulachrum Diui ex cupro (quale Detrianus architectus, ſi viueret, ſuo longè maius exiſtimaret) cubitis tribus ſupra triginta in mirandam altitudinem procerum, latum ſexdecim; fortaſſe etiam cum factum eſt, fieri minimè poſſe credidimus: attamen minor coloſſus magnitudinem Diui non æquaſſet. Maximi eius ſimulachri partes nondum coiuere, ſiue artis deſperatione molem ſuam extimeſcentis, ſiue magnitudine ſumptus. Coloſſum ære ſuo faciundum curauit Borromæus, ingentibus tantùm operibus architectandis natus: graphide deſcripſit Ioannes Baptiſta Ceranus pictor eximius. Nos vix Bibliothecam Ambroſianam attigeramus, cum explicandæ ſaltem gra-

Ripamontius li. 2. p. 3. hiſt. Mediol. Vicecom. lecto ante monſtrato, & Riuola li. 4. cap. 26.

Ex quæſt. de hàc luce habita anno 1616., quæ ſeruatur in Tabul. Bibl. Ambr.

Riuola lib. 4. c. 26., Grattarola in libello de montis Aronenſis dedicatione.

De ſacellis Mõtis Aronenſis cõſule Manmũ.

Vide Aelium Spartianum in Adriano.

graphidis eius ſubijt cogitatio. Tentata non ſemel res, nunquam tamen proceſſit; conclauia enim noſtra anguſta ſenſimus, atque in ſedes præter modum amplas induci poſſe cenſuimus. Suo iterum volumine intorſimus graphidem, ac intulimus in muſeum artis ſtatuariæ, vno pollice contenti, quem fictilem proponimus oculis ciuium, atque exterorum ad æſtimandam molem. Iam ſecundùm Collegij Ambroſiani leges (erat enim in exitu olympias) iubebantur abire magiſtratu Conſeruatores, cum eis quinquennem prouinciam prorogauit Borromæus. Alius iniuit annus inglorius ferè. Ioſeph Vice- *1615.*
comes eccleſiaſticę eruditionis ſcientiſſimus primum volumen obſeruationum ſuarum typis commiſit. Liber eſt læui cupreſſo ſeruandus; inquiritur in ritùs, ac cæremonias veteres *Baptiſmatis*, & ex veterum Patrum, ac doctiſſimorum ſcriptorum oraculis ſingula depromuntur. Sacram hanc Vicecomitis eruditionem placuiſſe cordatis viris argumento eſt, quòd exteri codicem eum quærant ambitioſè; tanta vis eſt doctrinæ, præſertim cum demorſos vngues ſapit. Certauit etiam cum Collegis noſtris Georgius Longus Bibliothecæ cuſtos; teruntur adhuc legentium manibus illius lucubrationes de annulis ſignatorijs antiquorum: quas profectò ſubſeciuis horis natas conijcimus, cum tempus ſolidum exſcribendis indicibus Bibliothecæ impenderit, eoſque Olgiato Præfecto nuncuparit. Paulò maiora molitus eſt annus ſe- *1616.*
quens; nam proſpexit literis Federicus, ne deſiderarent linguarum cultores, ſi quando funeſtum eſſet alicuius interitu Collegium. Igitur peregrini ſermonis ſtudia in Seminarienſes ſcholas induxit Borromæus: & commendauit conſilium Paulus Pontifex Maximus, ſcriptis bre- *Nono Cal. Apr.*
uibus literis. Pontificias, inquit, partes eſſe, vt eæ exercitationes, ac ſtudia foueantur maximè, quæ ſunt è re-

publicà: probatam iam omnibus eſſe Collegij Ambroſiani operam propter linguarum variarum diſciplinam, quæ nobis exoticarum facultatum arcana aperiunt; ne caſu, aut temporum inuidià intereant ea ſtudia, mandare ſe, vt duo, quatuorue adoleſcentes ijs exercitationibus ſubigantur in Seminario Mediolanenſi, eiuſdemque ſedis quadrà viuant: quam ſi rationes Seminarij negent, eandem dimidià tantùm penſione æris, quod reliqui conuictores exſoluunt, redimere poſſint. Hæc Pontifex; tanta ſcilicet eius exercitationis cura permouerat Federicum, vt quæreret etiam apud exteros hominem, quem ſtudioſis linguarum ducem præponeret, Arabici præſertim ſermonis. Nec erant; qui Perſicam interea, & Abyſſinam linguam traderent, quamquam id expetijſſet Borromæus à Paruta ſuo; immo eius ſpem deluſerat Arabs patrij ſermonis interpres, nam Antonius Caracciolus profectum eum cum Neapolitanorum Prorege in Hiſpaniam ſignificauit, paremque fore huic oneri Florentinum ciuem, cognomento Cinum, Maioris Templi *Canonicum*, & ſeruitio Hetruſcorum Ducis addictum. Expeditius viſum Borromæo: vt quoniam Gigæus iam elementa ſermonis Perſici, atque inſtitutiones eius callebat, ad Hetruſcos proficiſceretur. Fauit homini ſingularis humanitas Principum Medicæorum; nam inſtituto huic Ambroſiani Collegij, & Bibliothecæ ſtuduerunt magnopere, propenſiori quàdam voluntate erga Borromæam gentem propinquam ſibi, cultu certè, ac fœdere perpetuo literarum. Sanè Magna Dux humaniſſimè Gigæum excepit, cuius auſpicio ſe Piſas, atque Liburnum contulit, vbi collocutus cum ſeruo eſt Arabici, ac Turcici ſermonis peritiſſimo; nec loco humili natum mancipium officia, ac mores prodebant. Hunc dignũ eſſe pileo ſeruum ſignificabat

Ex literis Archiepiſcopi Heſronitæ 4. Idus Ianuarij.

Literis 4. Idus Martij.

Literis nono Cal. Febr.

Ex literis decimo ſexto Cal. Decembres. Liuorno.

bat Gigæus Cardinali, percupidum eius diſciplinæ tradendæ, iamque accinctum ad miniſterium, ſi Gigæus docentem vellet audire. Memorauit quoque ſe iturum cum eodẽ mancipio Piſas; illuc enim Magnus Dux miſerat ſeruũ Arabem, Abdalam nomine: vt ſine arbitris, atq; opportuniùs inter ipſum, & Gigæum diſciplina linguarum ageretur. In hac Gigæi mora mittebantur ſubinde ad Cardinalem ab exteris codices ſermonis Turcici, operâ Fabij Quæſitoris Melitenſis: & inter Collegas Sociacus excitauit iterum Muſas edito epigrammatum, atque *odarum* libello. Paulò ſeriùs viſi ſunt Collegij legibus paruiſſe Ripamontius, & Collius; nam octauus prope annus à Bibliothecæ inſtitutione fluxerat, cum nondum lucubrationes eorum viderant officinæ. Rerum quidem agendarum magnitudo vtrumque ſcriptorem videtur deſidiæ notâ abſoluiſſe. Ripamontius inquirere in Mediolanenſis Eccleſiæ primordia, & Apoſtoli Barnabæ aduentum debuit, tum ſequentia ſcrutari, librare ſcriptorum ſententias ob antiquitatis caliginem vix nobis intermicantes. Hoc labore ſtetit prior *Decas* Pontificalium monumentorum, tantâ vbique caſtimoniâ latini ſermonis, vt in veteri Latio, non inter Inſubres, Ripamontius natus facilè videatur. Collio longè grauiora fuerant tractanda, nã de Chriſti Sanguine agendum erat, quod opus non ſatis eſt expeditum ingenijs; difficilem tamen illam ſcribendi materiam eximiâ cum laude tractauit, atque eius viri nomen Cardinalis Ioannes de Lugo Theologicis effatis, & Ioannes Ferrandus ſuis lucubrationibus impreſſit. Eadem exhauriendi laboris improbitas traxit in hunc annum lucubrationes Salmatij; prodierunt autem orationes Paſchales Diui Cyrilli Alexandrini, quas omnes latinè vertit, profeſſus initio operis gratum animum erga Andream Schottum mo-

Ex literis quinto Cal. Decemb., & ex epiſtola eiuſdem Ducis quarto Nonas Nouemb.

Anno 1617.

In tractatu de Incarnat. diſp. 4. ſect. 1.

In libro, cui titulus diſquiſitio Reliquiaria.

Anno 1618.

modeſtum hominem, & Ambroſianis Collegis, doctrinæ causà, deferentem cuncta. Acceſſit nouum opus Ioſephi Vicecomitis; indicauit in eo veteres Confirmationis cæremonias, tum egit de *Liturgiæ* ritibus, explicando originem, nomina, ac diluendo impia *hæreticorum* dicta diuinis inſtitutionibus, ac ſacris obloquentium. Ita externis lucubrationibus, atque domeſticis Bibliothecæ ſcrinia diteſcebant.

DE ORIGINE, ET STATV
BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ
LIBER TERTIVS.

ALijs ornamentis inſigniuit Romanus Pontifex Bibliothecæ Collegas, ſacris videlicet amictibus, quibus velati Ambroſianæ Baſilicæ *Canonici*, aut *pſalmodiam* peragunt, aut ſupplicatum eunt. Et quia indumenta eiuſmodi Collegium vtrumque cum templi Ambroſiani, tum Bibliothecæ inter cæteros Eccleſiaſtici cœtus ordines ampliſſimè decorant, nos minimè abs re facturos opinamur, ſi de Ambroſiana Baſilica, atque *Canonicorum* dignitate tradamus; quippe facilè hæc ornamenta Collegarum noſtrorum eminebunt, quos Paulus Quintus eiſdem velamentis, & cœtu nobilitauit. Baſilicam Anno 1619.

eam

eam ab Ambroſio ædificatam ſcriptores omnes tradunt: atque ob eius nomen, & tumulum appellant Ambroſianam. Coluit hoc fanum impenſiùs Simplicianus Antiſtes ſuffectus Ambroſio, edicens præterea, vt Mediolanenſis Prouinciæ Epiſcopi ſinguli, eunte in orbem hebdomadà, in eius ara maiori ſacra facerent. Eam poſtmodũ aram aureis laminis, immo laminas propè ipſas vnionibus, ac gemmis texit Angilbertus Puſterla Archiepiſcopus tanto ſumptu, quanto olim Reges pubeſcentis Eccleſiæ Baſilicas exornarunt. Huc cæteri Antiſtites Ambroſiani tumuli causà conuenire, cum cœtum Prouinciæ indiceret Archiepiſcopus: cuius rei argumento monſtrat adhuc odeum ſellas veteres Patrum inſcriptas nominibus vrbium, quibus ſinguli præſiderent; ipſius autem odei caput occupat ſedes marmorea index cæremoniæ illius, cum Mediolanenſium Antiſtes Concilio præeſſet. Eàdem in Aede ſacra Imperatorum tempora ferreo diademate vinciri mos erat; & quamquam alibi redimitos interdum Cæſares tradant monumenta, coronamque ſacram Modoetienſi templo Ioannis Baptiſtæ donatam, extra ordinem id factum putandum eſt, atque munere illo ferrei diadematis oneratos potiùs, quàm ornatos municipes Moguncíacos affirmat Merula, cum illa inaugurandorum Cæſarum cæremonia vrbi ſemper cederet inauſpicatò. Porrò de *Canonicis* Ambroſianis varia prodidere ſcriptores, vt quiſque aut ex vetuſtis tabulis hauſit, aut veris propiora exiſtimauit. Puricellus, vir cæteroquin doctiſſimus, tradidit à myſtis quibuſdam, quos Thado Archiepiſcopus in Ambroſianam Aedem induxerat famulaturos cœnobitis, prodijſſe *Canonicos*; quam certè originem cum indecoram nobilitati Collegij, tum veris minùs conſonam arbitramur. Et quamquam Puricelli ſententia placuit ſcribenti Vghello, nos tamen ſupra Tha-

Puricellus in Ambroſ. Baſil. Monum. n. 1.

Flamma nu. 404., & Puricellus in Ambr. Baſil. monum. n. 392., & in diſſert. Nazar. c. 55 Ripam. dec. pr. hiſt. Eccl. l. 6.

Num. 44. in Ambroſ. Baſil. monum., & in diſſert. Naz. c. 80. Flamma nu. 628., & alij ſcriptores rerum Mediolan. liber Gallici ſermonis cui titulus les eſtats *&c.*

Flamma nu. 356., & n. 504.

Pflaumern in Mercurio Italico, & liber Gallici ſermonis, cui titulus les eſtats, empires, royaumes, & principautez du Monde *p. 174.*

Sanſouinus in elogio vrbis Mediolani, cum deſcribit nobiliores Italiæ vrbes, & alij ſcript. Merula lib. 2. antiq. Galleæ Ciſalp. cap. 9.

Num. 119. in monum. Ambr. Baſil.

Tom. 4. Ital. Sacræ ad vitam Thadonis Arch. Mediol.

Thadonem rem altiùs repetentes, ad ipſius conditoris Ambroſij, ac Simpliciani tempora reuocamus; profectos enim Ambroſianos Collegas opinamur ex *Ordinarijs Canonicis*, quorum aliqui (diſcedentibus cæteris ad alterius Baſilicæ cultum) maluerint ad tumulum Ambroſij pſallere, vt obirent Epiſcoporum vices; nam adhuc Ambroſianæ Baſilicæ *Canonici* priſcæ maieſtatis memores in ipſius *Metropolitani* templi odeo æqui ſedent Mediolanenſis Eccleſiæ Purpuratis. Primùm omnium conſtat, quo tempore Ambroſius Mediolanenſi Eccleſiæ præſideret, *liturgos* fuiſſe addictos fanis: immo antè multò, quàm Ambroſius[a] Pontificatum teneret, legimus Fauſtiniano templo minimè defuiſſe cultores, atq; in illius Aedis Collegium Calimerium fuiſſe cooptatum. Quòd ſi alicubi eiuſmodi myſtæ verſarentur *pſalmodiæ*, ac templorum commodis ſeruientes, Ambroſiana profectò Baſilica, cum cęteris emineret, debuit etiam inſigniri Sacerdotibus: ne vacua tanti nominis Aedes, &[b] primaria quondam vrbis, nunquam eccleſiaſtico carmine vocalis, infrequentiam vbique hominum, viduaſque ſacrificulis aras deploraret.[c] Quorſum enim attinuit, cum prouinciæ Mediolanenſis Epiſcopis graue eſſet ſingulis hebdomadis ad aram Ambroſianam operari, certo ære hanc faciendi moleſtiam depelli, niſi vt *liturgi* vicariam illis operam præbentes in Ambroſij Baſilicâ *pſalmodiæ* & ſacris vacarent? Sin autem vnum cuſtodem Ambroſianæ Baſilicæ præficimus, inanem illam ſacrificulis complures annos fuiſſe oſtendimus, donec nonageſimo ſupra ſeptingenteſimum Petrus Oldradus Archiepiſcopus Caſſinenſem familiam, conſtructo *cœnobio*, vocauit. Credant hoc inueſtes pueri, vt taciti ſemper Ambroſiani parietes ſacro nunquam cantu reſonarent, ſed vnus Præfectus cellæ, iſque *Leuita* præſideret templo, cui Sim-

L pli-

a Experitur die feſto S. Calimerij in horarijs precibus ex Ripam. lib. pr. dec. pr. hiſt. Eccl., & cæteris ſcriptoribus. Villa de ſeptem Baſilicis Vrbis Mediolanen.

b Chalcus initio lib. 3. hiſt. pat. Arlunnus ſect. 9. hiſt. Med. Triparti. hiſt. trip. lib. 2. cap. 26., in tabulis Tetzonis de Badagio in Obizonem de Concoretio anno 1134. (quæ ſeruantur in tabul. Can. Ambr.) appellat. Archiep. Baſilica, & auctor libri Gallice les eſtats empires &c. pag. 174., & Schottus in itinerario Italiæ in elogio vrbis Mediol.

c Gualuan. n. 405. ex Gualuaneo Placidus Pucinellus in vita D. Simpliciani, & cap. 74. Zodiaci Mediol. Eccl., & Ripamontius dec. pr. hiſt. Eccleſ. l. 6.

pliciānus, Ambroſij causà, omnia detulerat. Immo cum Aunemondus, & Fortis tuerentur cellam, minimè præſidebant templo longè auguſtiori:[a] vnde cellam eandem facilè fuerat donare *Monachis*, præſertim cum Archiepiſcopi preces (quemadmodum procerum ſolent) vim animis inferrent. Itaque minimè proximum vero putamus, vt quatuor ferè ſecula odeum, atque ara Ambroſij ſacros cultores deſideraret, nullo *Canonicorum* Collegio frequens; cum tamen ante Petrum Oldradum Diuus[b] Ioannes Bonus Archiepiſcopus Collegium eiuſmodi inſtituens, ipſas etiam *Canonicorum* Aedes excitaſſet Decij (oppido id nomen eſt, quod decimo ab vrbe lapide diſtat),[c] & in Modoetienſem Baſilicam Theodolinda Longobardorum Regina, & in vrbanam Aedem Georgij Diuus[d] Natalis Archiepiſcopus myſtas *pſalmodiæ*, & rei diuinæ causà induxiſſet. Scilicet Ambroſianum templum, infulatorum Patrum, & Cæſarum ſedes, *Martyrum Polyandrium*, minimè par eſſet Decianæ Aedi, Modoetienſi, aut Georgianæ: cum Diuus Maternus Decij, Ioannes[e] Modoetiæ, Natalis in Georgij fano *liturgiam*, ac preces exaudiret, Ambroſius autem in *Martyrum* delubro tacitam ſolitudinem, & elingue odeum ab aſtris ſpectaret? Ipſe verò Ambroſius cæterà ſapientiſſimus,[f] cum Euſtorgianam Baſilicam *Canonicorum* Collegio decoraſſet, adeò ne caruit corde, vt cum Aedem alienam exornaret, negligeret ſuam? Eos autem cultores Ambroſianæ Baſilicæ, ſiue appelles *Canonicos*, ſiue honeſtà alià appellatione inſignias, nihil moramur, modò ne vacuam tot annos ſacrificulis Aedem fuiſſe fateamur, antequā Caſſinenſes aduenirent.[g] Huic ſententiæ ſuffragatur Triſtanus Chalcus (atque eidem conſentiunt Ripamontius, & Villa); nam à Petro Archiepiſcopo Ambroſianæ Aedi adiectos fuiſſe *cœnobitas* ſcribit

a Ripam. dec. pr. hiſt. Eccleſ. lib. 5. pag. 351., & lib. 9. pag. 583.

b Ex hiſt. Med. ex tab. Archiep. Mediol. Donatus Boſsius Vghellus Ital. ſacr. tom. 4. ad vitam D. Ioannis Boni ex Cron. Archiepiſ. Mediol. Mſſ. in Bibl. Ambroſ.

c In chron. Abbas Vrſpergenſis ex Mediol. hiſt. præſertim Ripam. hiſt. Eccl. dec. pr. lib. 8., & ex Mathæo Radero in libro Bau. Săčt. Pauli Diacono lib. 4. de Long. ca. 7., & lib. 5. cap. 4.

d De D. Natali Gualuaneus nu. 209.

d Puricellus in diſſertat. Nazar. cap. 47., & Ripamontius li. 9. pr. dec. hiſt. Eccleſ. Vghel. Ital. ſacr tom. 4. ad vitam D. Natalis.

e Monza.

f Ripamont. hiſt. Eccl. dec. pr. lib. 2. pag. 132.

g Lib. 5. hiſt. pat. pag. 100. Lib. .., & 9. hiſt. Eccl. dec. p. Io. Baptiſta Villa in libro, qui inſcribitur le ſette Chieſe.

ſcribit, cum vno tantùm *Canonicorum* ordine inſigniretur; quam ſententiam ne quis mendacem, & commentitiam cenſeret, contulimus cum *autographo*, atque ſimilia ſingula, fideliterque tradita inuenimus. Quæ omnia potiùs veris conſentire putamus, quàm vt Petrus Oldradus Archiepiſcopus, ac maioris templi myſtæ traderent Baſilicam hanc Ordini Benedictino æquis adeò animis, vt non ſe magno Parentis Ambroſij domicilio abdicare, ſed plebeiam ædem aliquam, ac vitioſo pariete fatiſcentem deſerere viderentur; deſerebant autem propterea quòd impatientes laboris frequentare Baſilicam eam nollent: cum tamen Prouincialibus Epiſcopis minimè laborioſum eſſet à Nuceto vſque templum adire Ambroſij ob rem ſacram peragendam, immo profectos è ſuis ſedibus incommoda, ac longa itinera ſuſcipere, vt in eodem fano ſuas vices implerent. Quòd verò ad ſacrificulos attinet, quos Thado Archiepiſcopus reliquis Sacerdotibus aſcribit, iam (vt liquet ex ipſius diplomate) colebant fanum Vitalis, & Agricolæ prope valetudinarium; idque egit Thado, vt in conciues cooptaret, emanciparet illos *cœnobitis* ad communem *pſalmodiam*, atque Caſſinenſium aris addiceret; ex his autem *liturgis* nemo vnus Collegas ampliſſimos prodijſſe affirmabit; nam ij famulabantur *Monachis*, affectabantur *Abbatem*, cum obuius venienti Archiepiſcopo procederet; iure autem ſuo colebant templum *Canonici*, atque dum Antiſtes Inſubrum cum *Abbate*, & *cœnobitis pſalmodiæ* intererat, Ambroſiani aberant: ne vulgaribus ſacrificis immiſti auguſtam loci, dignitatiſque ſuæ maieſtatem nimis æquarent. Si quis demum inficiabitur literas eas à Thadone Archiepiſcopo conſcriptas, ſubductis veluti columnis ruet hæc moles. Negat diſertè Ripamontius, appellando ſuſpectas, atque adulterinas; cui

Autographum ſeruatur in Bibl. Ambroſ.

In Monum. nu. 22.

Nocetam appellat Chalcus hiſt. pat. lib. 9. pag. 184.

In monu. Ambr. Baſ. n. 115., & 145.

In Monum. nu. 641., & n. 619. fit mentio Sacellanorum.

Dec. pr. hiſtor. Eccl. pag. 595. lib. 9.

cui ſi aſſentimur, iniecta ſecuris eſt toti diſputationi. Verùm nolumus digredi longiùs ab inſtituto; refellemus enim Puricelli, atque Vghelli ſententiam vberiùs, ſi opus erit, non quidem reprehendendi ſtudio, ſed veritatis aperiendæ causà, ne gregarijs hominibus cooptaſſe Bibliothecæ Collegas credatur inconſultò Federicus, quos Pontifex Maximus Romanis honoribus decorauerat.

Cæterùm Ambroſianos *Canonicos* exornauit Ludouicus ſecundus Rex Galliarum: Sigiſmundus verò Imperator ea ornamenta auxit in maius; cum enim *Canonici* Cæſaris inaugurandi cęremonias obirent, eos contubernales, conuiuas, & Imperatorij ſacelli myſtas creauit. Quem honorem impertiuit Collegio etiam Leopoldus Auſtriacus Imperator, firmando ea decora, quibus Sigiſmundus honeſtauerat *Canonicos*. Scripſit Leopoldus humaniſſimè literas ad Philippum Corium Præſulem, & *Canonicos* Ambroſiani templi anno ſexageſimo nono ſupra milleſimum ſexcenteſimum, profeſſus, quando in Ambroſij Baſilicà Cæſares olim ferreo diademate coronarentur, ac ſani Collegæ adeſſent ad cæremoniam Imperatori, miniſtri decoris, & duces pompæ, ſe Præfectum eiuſdem templi, & Collegas contubernio Cęſarum decorare, cõmunicare menſà, imperatorio ſacello myſtas addicere, ijs deniq; omnibus ornamentis extollere, quę olim ampliſſima, & honorificentiſſima eiſdem Collegis fuerint conſtituta. Iam verò ante Sigiſmundum ornauerat Collegas Ambroſiani templi Berengarius, & Conradus Tertius Imperator ferreà coronà redimitus in hoc fano, ædes ipſas Cæſaris, atque atrium donando *Canonicis*; ſimulque certauere cum magnificentia Imperatorum. Summi Pontifices Vrbanus II. Calixtus II. Eugenius III. Alexander, & Clemens III. Innocentius V. atque Mediolanenſium Duces Ioannes Galeatius, & Phi-

Auguſtinus de Nonis.

Ex Dipl. Sigiſmundi an. 1431. ſept. Cal. Dec., idque ſeruat. in Ambr. Templi tabul. Ripam. dec. 4. lib. 4., ex Villa in libro, qui inſcribitur, le ſette Chieſe.

Quinto Idus Nouemb. 1669. diploma Cæſareum in Tabul. Canc. Ambr. Baſilicę ſeruatur.

Ex diplom. anni 894. 4. Non. Decemb.

Ex diplomate anni 1129.

Ex diplom. in Tabul. Ambr. Alex. 3. ob fidem Canonicorum in ſchiſmate Aenobarbi.

Vide Priuileg. in Tabul. anni 1181. 14. Cal. Septembres.

lippus Maria, cum cætera decora Collegij confirmando, tum datà prædijs immunitate. Et quidem Alexander Tertius mentem ſolidam, ac fidem *Canonicorum* incorruptam verbis ampliſſimis commendauit, ac pluribus ornamentis in conſeſſu Romanorum Patrum inſigniuit; nam quo tempore *Abbas* Ambroſianus, & *cœnobitæ* ad Victorem Pſeudopontificem defecerant, Præſul, & *Canonici* verterant ſolum: ne Aenorbabo fœdè Eccleſiam, vrbemque vaſtanti conſentientes ab eodem Alexandro ſacrorum Principe deſciſcerent. Cæterùm floruit Collegium cum amplitudine, tum frequentià *Canonicorum*; ditauere ornatiſſimum cœtum Lanterius de Quinqueuijs, & Guida coniuges duodecim myſtis alimenta præbendo. Alios præterea aſcripſerunt Collegio huic Cardinalis [a] Albertus Summa, & Cardinalis Federicus Borromæus Archiepiſcopus, cuius facti mentio redibit in tempore. Ex nobiliſſimo autem Ambroſiani templi cœtu prodiere Purpurati Patres Romanæ Eccleſiæ Guido Oſtienſis, [b] Albertus Summa, Ioannes Antonius de Sancto Georgio Præpoſitus apud leguleios clariſſimus, & Præſules Ardicus [c] Codenſis, qui cum Othone Vicecomite ad expeditionem Hieroſolymitanam eſt profectus, Landulphus Badagienſis, Traianus Alicornus, Lanfrancus Reina, & Hieronymus Corius Epiſcopus Parmenſium, cui deinde Philippus frater ſufficitur ſecutus Caſtorem Pollux. [d] Othonem etiam Vicecomitem inter Collegas Ambroſianos numeratum teſtantur, qui res geſtas ipſius tradiderunt monumentis, tum verò Mediolanenſi infulà inſignitum. Bonauentura Caſtillionæus vir literis, & antiqua probitate nobilis, Collega primùm Scalenſis, præfuit deinde Ambroſianis: iſque Diuum Carolum Borromæum adhuc puerum fore Mediolanenſis Eccleſiæ columen, & reſtitutorem vates minimè falſus præuidit.

Anno 1293. 1396. 1412, vt in Tab. Amb.

Puricellus in monumentis n.n. 449., & 45 .

Chalcus lib. 6. hiſt. patriæ & Puricellus in monum. nu. 255.

a *Ex ipſius Teſt. anni 1188. 16. Cal. Nouembres.*

b *Ex teſtamento Cardinalis Summæ; multi Præſules huius Baſilicæ recenſent. in monum. n. 450., & 844.*

De Ioanne à S. Georgio conſule Sanſouinum in elogijs nobiliorũ vrbium Italiæ in laudibus vrbis Mediol.

c *Baſs. in chron. ad annum 1096*

d *Beſut. in hiſt. Pontif. Mediol., & Vghellus pag. 282. tom. 4. It. Sacræ in calce vitæ Leonis Peregi.*

De Caſtillionæo Sanſouinus in vrbibus nobilioribus Italiæ, & Glusſianus lib. pr. vitæ Diui Caroli. cap. 2.

dit. Alios item Præſules, & Collegas non obſcuri nominis indicant paſſim *cenotaphia*; debuit enim ampliſſimus quiſque aſcribi, futurus pręcipuè miniſter, & conuiua Cæſarum; indeque acceſſerunt ſupra reliquos ordines nobilitas, ac ornamenta ſingulária Collegio. Superioribus quidem ſeculis Præſul Collegij infulatus ſacros adoleſcentes *tonſurà* inſignire, augere Sacerdotijs, iuſdicere: *Canonici* ſuum Præſulem creare, *tuniculà*, *ac dalmaticà* amicti maioribus ordinibus initiari, tum rem diuinam *Leuita*, atque *Hypodiacono* comitati facere;[a] cum tamen indumenta eiuſmodi, & ſacrificandi pompa ſingularis eſſet *Canonicorum* templi maximi.[b] Alijs item honorificis veſtibus Pius Quartus Pontifex Maximus Diui Caroli auunculus exornauit *Canonicos* Ambroſianæ Baſilicæ, templi videlicet dignitate ſpectatà, & Collegij ipſius amplitudine. Multiplex quidem veſtis Mediolanenſes ſacrificos honeſtat: vt facilè putemus extra Romanam vrbem non alios fortaſſe tam vario amictu *Liturgos* exornari. Curiones linteati procedunt, humeris roſtrato capitio tectis: Præpoſiti Collegijs agreſtibus breuiori lineà velati amictum nigri coloris oblongum ſyrmate, cæterà holoſerico panno ſubſutum ferunt. Vrbani *Canonici*, agreſtes item nonnulli, crocotam induunt, læuà pelliceum amictum, eumque cucullatum geſtantes, quem non obſcuri Grammatiſtę ab amiciendo *aumuciam* appellatam cenſent (quamquam eruditiſſimus vir Octauius Ferrarius ab armis nominatam putat, quibus huiuſmodi pelles olim inijciebantur); eam verò velaſſe quondam humeros myſtarum reliquæ imagines teſtantur, ac Ticinenſes adhuc tergo imponunt. *Ordinarios* Aedis primariæ (hoc enim nomine etiam ab Innocentio Tertio decorantur) inſignit conchyliata veſtis; purpuratos autem prodijſſe eo tempore tradit Morigius,

quo

Præfectos complures clari nominis vide apud Puricellum in monum. n. 450. & alibi.

Puricellus in monum. num. 644. de Infula Villa de Baſ. Ambr. in lib. ſupramem.

De iuriſdict. conſtat ex ſententia Raynerij Boſſæ an. 1271. Cal. Iunij.

a *Secundùm Privil. Alex., & Clementis 3. ac Innocentij 4. PP.*

a *Puricellus in monum. n. 647. & 512., & in diſſertat. Naz. cap. 112.*

b *Ex dipl. anni 1563. 15. Cal. Iunias, & Villa in libro ſeptem Baſilicarum pag. 56.*

De Veſtib. Cler. Mediol. Ferdin. Vghellus to. 4. Ital. Sacræ, & Villa libro ſupramemorato.

De crocota Oct. Ferrarius de re veſtiaria lib. 3. cap. 5., & Vicecomes obſeru. eccleſ. vol. 4. cap. 10. lib. 5.

De almutia Molanus lib. 3. de Can. c. 5. & 6.

De almutia Ferrarius, & capitio vulgò Beca in analectis de re veſtiaria cap. 16.

Epiſt. decretal. pr. in literis ad Abbatem de Cerreto ſcript.

quo Aribertus Antimianus Mediolanenſi Eccleſiæ præſideret; nos tamen antiquiorem vſum illum purpuræ cenſemus; ſic enim reperimus ab authore Ordinis Ambroſio exornatos murice: neque indumenti ſyrma conuolutum in multiplices ſinùs comiſiſſe læuæ, verùm traxiſſe longiùs, quod ſuſpenderent miniſtri cognomento *obedientiarij*; immo purpuraſcentis alutæ ſoleas induxiſſe pedibus, fulſiſſe etiam illis caput oſtrino pileolo monſtrat adhuc imago Gothardi Pratæ in Aede Virginis ad *Paſſarenam*. Indumentis eiuſmodi cum ſemper vterentur *Ordinarij*, Diuus Carolus ab auunculo ſuo Pontifice amictus alios hyacinthinos exorauit, queis velarent corpora eſurialibus ferijs, parentalibus, & cum in luctu verſatur Eccleſia, referente ſic Ordine Romanorum Cardinalium maieſtatem conchyliatis veſtibus, ac ianthinis. Hyacinthinas induunt item Præpoſiti Collegijs vrbanis, & agreſtibus nonnullis: quemadmodum talaris alia ianthina, & aliquando purpurea manuleata velat Præfectum cæremoniarum *Metropolitanæ* ſedis. Amethyſtinatus item eſt *Vicarius* Archiepiſcopi, eique indumento ad imos talos defluente ſuperadditur palliolum. Ferularij autem ſiue Clauigeri (*Maceconios* appellat Dulcinius) & *Phonaſcus* atratà veſte amiciuntur penulæ in morem, in ſertà præterea capitio ceruice, oramque totam amictus, ac partem aduerſam cuculli holoſericum viridis coloris tegit; eo capitis tegumento includunt ora, cum exequias demortuo Antiſtiti exequuntur. Cæterùm Ambroſiani myſtæ non vnà veſtium pompà decorantur; nam hyberno tempore breuiorem lineam velat amictus coloris amethyſtini candidà pelle ſuffultus, iſque impoſitus humeris defluens ſyrma retorquet ad latus, micante ad limbum purpurà. Hàc veſte honeſtari tradunt primos *Apoſtolicæ* ſedis tabelliones, mitior pars anni detrahit

pellitos

In libro, cui titulus il Duomo di Milano.

Salvator Vitalis in Theatro triumphali tamento 12.

In Mſſ. Bibl. Metrop.

Villa in libro ſupramem. pag. 368., & 369.

Villa lib. ſupramem. pag. 368.

Villa lib. ſupramem. pag. 85 ex priuileg. Gregorij Tertijdecimi.

Dulcinius in deſcript. Templi Maximi Mediol., quòd ferant clauam, ſiue virgam, Mazeconici, hoc eſt Canonici della Mazza.

Ripamontius hiſt. Eccl. dec. pr. lib. V.

pellitos amictùs dorſo, atque lineæ crocotam ſuperinijcit: huiuſmodi indumentis Vaticanæ Aedis *Canonici* obuelantur. Minores *Liturgi* pelliceos amictùs læuà ferunt, crocotà tecti; vt tam decoras veſtes Ambroſiano templo Aedes primariæ complures inuidere poſſint. Enimuerò Lanfrancus Reina Præſul Collegij, votis Borromæi ſatisfacturus, qui eiuſmodi veſtibus Bibliothecæ Ambroſianæ Collegas exornatos vellet, iam antea ſingularibus Romanæ vrbis honoribus decoratos, *Canonicis*, ac reliquis etiam ſacrificis aſſentientibus, poteſtatem fecit, vt eodem amictu hyacinthino, cum riget bruma, ac æſtate ſupra breuiorem lineam velati crocotà procederent. Hæc Præſulis Reinæ, tum *Canonicorum*, ac myſtarum ſuffragia rata habuit Paulus Pontifex Maximus, ſcriptis in hanc ferè ſententiam breuibus literis: Federici in Eccleſiam merita, fidem, & obſeruantiam arctiùs ſibi Pontificalem animum demereri, ne ipſius fraudet optata; & nunc quidem Diuini cultus incrementa ſpectare Borromæum: ac proinde, ne cæteri Ordines odiſſe Bibliothecæ Collegas veluti profanum vulgus cenſerentur, cum nunquam ſacris agminibus immiſti procederent, enixè petere, vt templi Ambroſiani *liturgos* ſequi, atque eiſdem *Canonicorum* velaminibus liceat inſigniri. Itaque implere ſe libenter Federici vota, cum Bibliothecæ Doctores ſingularibus ornamentis decorari gratum ſit, atque Præfectus, & ſacrifici omnes Ambroſiani templi æquo animo hoc auctarium, ac decus ſuarum veſtium cum Bibliothecæ Collegis communicatum ferant: eadem propterea Eccleſiaſtici honoris inſignia tributa velle Doctoribus, quibus ornati *ſynodales* conuentùs adeant, & ſupplicatum eo ordine incedant, vt ſigna ſequantur ſacrifici minores, immedià acie Bibliothecæ Doctores collocentur, agmen *Canonici*,

Vt ex tabulis anno 1611. confectis 13. Cal. Maias.

Vt ex tabulario Bib. Amb. in quo literæ ſeruantur ſcriptæ apud Sanctam Mariam Maiorem 8. Cal. Martias.

ac Præfectus Baſilicæ claudant. Hæc Pontificis largitas honeſtauit maximè Bibliothecam, & Collegium, fulgente ſic cœtu inter reliquos, atque Ambroſiani nominis decus augente. Cum autem cæteri doctores miſſionem iamdiu à laboribus impetraſſent, atque ego, vnus hæc ſtudiorum curricula ingreſſus legibus Federici obtemperare debuiſſem, quæ ſacram eiuſmodi aciem nos ſequi iubent, ſingularis beneuolentiæ fructum cepi; nam ab Aedis Ambroſianæ *Canonicis* poteſtas data eſt, vt pari gradu cum iuniore Collega ſani ſupplicatum irem; quem ſanè honorem non modò his monumentis traditum volumus, ſed etiam præ nobis feremus perenni commemoratione decoris, quod humaniſſimè detulerunt. Per eos ferme dies refectæ *Humilitatis*, quas vocant, ædes, nouos cultores admiſerunt. Sedē eam alendæ paupertatis ad *quinquiutum* in vico Fulconis poſuiſſe fertur Vitalianus Borromęus anno MCDXLIV. Frons ipſa domus inſcripta multiplici nomine *Humilitatis* præfert adhuc effigiem conditoris Vitaliani, eo corporis habitu, vt ante Virginem poſuerit genua rutilanti ſago velatus. Diuinam quidem prolem ad parentis ſuæ pedes iacentem alloqui videtur Deipara, ſeque Vitaliano authori ædium pro fouendæ paupertatis beneficio redditurам æternæ beatitatis præmia pollicetur. Hanc enim ſedem excitauerat Borromæus ad erogandam egeſtati vrbanæ ſtipem, ſextarios videlicet tritici bis mille quotannis, & locandis coniugio puellis quatuor, tum vt totidem myſtæ in delubro Pedonis rem diuinam facerent quotidie. Eapropter præ foribus ædium incidunt in oculos miniſtri leuandæ paupertatis, quorum alij defundunt in amphoras vina, alij offerenti numiſmata multitudini præbent annonam. Aliam quoque domum in eàdem Vercellenſi regione vrbis exædificaſſe Vitalianum eundem author eſt Sere-nius,

Ripamontius de Orig., & Pontif. Diui Caroli lib. pr., & Serenius lib. 7. libri, cui titulus ethicus ſtylobates coloſſi D. Caroli, ſiue Elogium Borromææ Familiæ.

Libro, & loco ſupramemorato.

nius, cumque locum à diuidundis in pauperes panibus appellationem duxiſſe. Effigiem autem illam Virginis ſuam ſobolem colentis placuiſſe Borromæo ſedis eius parenti, ex eo conijcit Serenius, quòd, cum ipſius frater Baſilius (qui Beatorum numero ob vitæ optimè traductæ ſanctimoniam eſt aſcriptus) in *cœnobio* Caloreti vitam degeret, in cuius Aede celebris eſt imago, iconem Diuinæ Matris perſimilem in ſuarum ædium fronte locandam curauit. A demiſſione certè animi nominatam *Humilitatis* domum certò ſcimus; nam exemplo fratris Baſilij cuncta deſpiciens, alienam mendicitatem locupletare eſt aggreſſus, ac ſedem eam, prætento Borromæorum nomine, modeſtiæ domicilium eſſe iuſſit. Has ædes emptas à Carolo Mauro redemit Federicus, ne apud exteras familias ea monumenta gentis perirent; refectas deinde, & exornatas (nam antea rudes erant, atque ob piſtoriæ officinæ fuliginem nigreſcentes) donauit hoc anno Collegis, diuiſis in vnumquemque ædiculis. Memor ornamenti fornix venientibus in ædes annum indicat reſtitutorem. Expoliuit itidem Federicus Seminarienſes literas iam ferè conſeneſcentes, inſtituendo cœtum Academiæ ad ſcientiarum incrementa. Appellauit adoleſcentes aſcriptos *Hermathenaicos*, ſiue titulo veteris Hermathenæ, quæ maximè placuit Ciceroni, ſiue molitus recentem Hermathenam coniunctà ſapientià, & eloquentià, cum priſca Mercurium, & Palladem copularet. Religioſè habitus eſt adoleſcentum delectus à Borromæo, ne poſtremi ſubſellij homines ad *Hermathenaicum* culmen obreperent, atque vileſceret decus iuuenile, quod magnopere alit ſtudia facultatum. Præerat tunc ſcholis Seminarienſibus Io. Petrus Puricellus, vir literatiſſimus, acer inſpector ingeniorum, cuius calculis facilè ſummi adoleſcentum ſecerni poterant. Condita

Eum Beatum prædicant Ripamontius, Serenius, Creſcentius in Amphiteatro Romano, eiuſque effigies ſpectatur in Bibl. Ambroſiana.

Ex tabulario Bibl. Ambr.

ita-

que Academia eſt, dicata Ambroſio diſertiſſimo Antiſti-
ti, quòd eloquentiæ cura futura ibi eſſet antiquior: ſcrip-
tæ leges, delati honores, ſublatum Academicorum in-
ſigne, Hermathenæ veteris ſcilicet, ac nouæ, adiecto
græcanicarum literularum ſymbolo ΑΜΦΟΙΝ ΕΝΕΚΑ. Ac
quemadmodum vrbes ſuis facilè Magiſtratibus admini-
ſtrantur, ſi vnus præſit (cum diuiſa in optimates, vel gre-
garios homines Reſpublica, aut horum perſæpe diſſiden-
tium turbis, aut illorum ambitu, & auaritiâ pereat) ita
in regenda Academia res commiſſa vni eſt, iſque præſi-
det: tum verò proceres reliqui, ac minores Magiſtratus
rem literariam moderantur, honore tamen ſemeſtri.
Exeunte hebdomadâ indicitur conuentus, conciliantur
primùm Superi, tum Theologorum, aut Philoſophorum
effata librantur: iubetur quiſque ponere, de quo diſpu-
tare velit: afferuntur nodi, vt emineat Dauus ſis, an
Oedipus: traduntur denique argumenta ſcribendi lati-
nè, ſolutâ, an adſtrictâ matris oratione. Si qui verò can-
didati honorem *Hermathenaicum* petunt, ſcriptioni rec-
tæ decus tribuitur, recitatur, ſcribitur plus vice ſimplici,
atque punctis res peragitur. Interdum Academicorum
omnium lucubrationes graphicè pictæ proponuntur
cunctorum oculis: inſigniuntur ſtemmate Hermathenæ
ſcholarum dicta, cæteri autem adoleſcentes candidam
parmam ferunt. Hæc viſum de Academiâ Seminarienſi
referre; & quia etiam nos illos Magiſtratus obiuimus,
& quia vberrimam deinde ſegetem Collegio peperit
Ambroſiano. Anno poſtmodū vigeſimo primo *Herma-
thenaici* adoleſcentes monumenta collocauere Federico
conditori, appellando reſtitutorem virtutis, parentem
patriæ ſapientiſſimum, atque optimum. Sedes ea cœ-
tus anguſta cum eſſet, poſteà, cum reliqua Seminarij
moles ſuperioribus annis abſolueretur, longum receſſit

Riuola in vita Federici lib. 4 cap. 36.

nius, eumque locum à diuidundis in pauperes panibus appellationem duxiſſe. Effigiem autem illam Virginis ſuam ſobolem colentis placuiſſe Borromæo ſedis eius parenti, ex eo conijcit Serenius, quòd, cum ipſius frater Baſilius (qui Beatorum numero ob vitæ optimè traductæ ſanctimoniam eſt aſcriptus) in *cœnobio* Caloreti vitam degeret, in cuius Aede celebris eſt imago, iconem Diuinæ Matris perſimilem in ſuarum ædium fronte locandam curauit. A demiſſione certè animi nominatam *Humilitatis* domum certò ſcimus; nam exemplo fratris Baſilij cuncta deſpiciens, alienam mendicitatem locupletare eſt aggreſſus, ac ſedem eam, prætерito Borromæorum nomine, modeſtiæ domicilium eſſe iuſſit. Has ædes emptas à Carolo Mauro redemit Federicus, ne apud exteras familias ea monumenta gentis perirent; refectas deinde, & exornatas (nam antea rudes erant, atque ob piſtoriæ officinæ fuliginem nigreſcentes) donauit hoc anno Collegis, diuiſis in vnumquemque ædiculis. Memor ornamenti fornix venientibus in ædes annum indicat reſtitutorem. Expoliuit itidem Federicus Seminarienſes literas iam ferè conſeneſcentes, inſtituendo cœtum Academiæ ad ſcientiarum incrementa. Appellauit adoleſcentes aſcriptos *Hermathenaicos*, ſiue titulo veteris Hermathenæ, quæ maximè placuit Ciceroni, ſiue molitus recentem Hermathenam coniunctâ ſapientiâ, & eloquentiâ, cum priſca Mercurium, & Palladem copularet. Religioſè habitus eſt adoleſcentum delectus à Borromæo, ne poſtremi ſubſellij homines ad *Hermathenaicum* culmen obreperent, atque vileſceret decus iuuenile, quòd magnoperе alit ſtudia facultatum. Præerat tunc ſcholis Seminarienſibus Io. Petrus Puricellus, vir literatiſſimus, acer inſpector ingeniorum, cuius calculis facilè ſummi adoleſcentum ſecerni poterant. Condita

Eum Beatum prædicant Ripamontius, Serenius, Creſcentius in Amphiteatro Romano, eiuſque effigies ſpectatur in Bibl. Ambroſiana.

Ex tabulario Bibl. Ambr.

ita-

que Academia eſt, dicata Ambroſio diſertiſſimo Antiſti- *Rivola in vita*
ti, quòd eloquentiæ cura futura ibi eſſet antiquior: ſcrip- *Federici lib. 4. cap. 36.*
tæ leges, delati honores, ſublatum Academicorum inſigne, Hermathenæ veteris ſcilicet, ac nouæ, adiecto græcanicarum literularum ſymbolo ΑΜΦΟΙΝ ΕΝΕΚΑ. Ac quemadmodum vrbes ſuis facilè Magiſtratibus adminiſtrantur, ſi vnus præſit (cum diuiſa in optimates, vel gregarios homines Reſpublica, aut horum perſæpe diſſidentium turbis, aut illorum ambitu, & auaritià pereat) ita in regenda Academia res commiſſa vni eſt, iſque præſidet: tum verò proceres reliqui, ac minores Magiſtratus rem literariam moderantur, honore tamen ſemeſtri. Exeunte hebdomadà indicitur conuentus, conciliantur primùm Superi, tum Theologorum, aut Philoſophorum effata librantur: iubetur quiſque ponere, de quo diſputare velit: afferuntur nodi, vt emineat Dauus ſis, an Oedipus: traduntur denique argumenta ſcribendi latinè, ſolutà, an adſtrictà matris oratione. Si qui verò candidati honorem *Hermathenaicum* petunt, ſcriptioni rectæ decus tribuitur, recitatur, ſcribitur plus vice ſimplici, atque punctis res peragitur. Interdum Academicorum omnium lucubrationes graphicè pictæ proponuntur cunctorum oculis: inſigniuntur ſtemmate Hermathenæ ſcholarum dicta, cæteri autem adoleſcentes candidam parmam ferunt: Hæc viſum de Academià Seminarienſi referre, & quia etiam nos illos Magiſtratus obiuimus, & quia vberrimam deinde ſegetem Collegio peperit Ambroſiano. Anno poſtmodũ vigeſimo primo *Hermathenaici* adoleſcentes monumenta collocauere Federico conditori, appellando reſtitutorem virtutis, parentem patriæ ſapientiſſimum, atque optimum. Sedes ea cœtus anguſta cum eſſet, poſteà, cum reliqua Seminarij moles ſuperioribus annis abſolueretur, longum receſſit

in

in latus. Inſequens annus Collegarum laborem prouocauit. Vicecomes inſtituit in antiquos Miſſarum ritus inquirere, explorando miniſtrorum munia, rerum nomina, panis ipſius diuini ſpeciem, & formam, cætera deinde exequendo, quæ ad ſacrificandi morem, ac ſtatos *Liturgiæ* dies pertinent. Prouerbia Salomonis, Regum, hominumque ſapientiſſimi, Gigæus illuſtrauit, interpretans abdita ſententiarum, & latinè redditis trium Rabbinorum commentarijs, nimirum Salomonis Iſacidis, Abrahami Aben Ezræ, & Leui Ben Gherſomites, caſtigando præterea mendas operis. Et quia paraphraſis Chaldaica, & Syra interpretatio diſſidebat ab explicatione peruulgatà, eum etiam laborem exhauſit Gigæus, vt verſus omnes, ac loca ſecundùm fidem vetuſtiſſimi codicis Ambroſianæ Bibliothecæ conuerteret. De ritu ſacrarum Eccleſiæ Catholicæ concionum egit Ferrarius, ſecto bifariam opere, explicatà interpretatione nominis, concionatoris partibus, ſede, tempore, permiſtis interea Hebræorum, atque Ethnicorum in dicendo ritibus. Placuit literatis hominibus eruditio Ferrarij, Gallis præſertim, qui, ne perirent exemplaria, Pariſienſibus typis vulganda iterum curauerunt. Sequenti anno Antonius Ruſ- *16: p.*
ca caligantes damnatorum manium ſedes coegit ſubire inuiſam lucem, diſputans de Inferno, & ſtatu damnatorum; quod Ruſcæ opus feliciter emerſit, atque ſine aureo ramo ſcribentem impunè deduxit ad Orcum. Aliæ *Sociacus hanc iacturam dolet oda pr. lib. pr. carminum.* quidem ipſius authoris lucubrationes iam ſpongiæ ereptæ, & prælum cogitantes corripiuntur flammâ; in ijs diſſerebat ſcriptor de voluntate numinis; quæ res cum ad aures Federici perueniſſet, ferunt ab eo dictum, abnuiſſe diuinam voluntatem, ne quidquam de voluntate arcana numinis ederetur. In hunc ferè modum cum diteſceret Collegium, cœpit etiam alijs locupletari opi-

bus,

bus, quas ſublata in Carnuti oppido ſacerdotia inuexerunt. Sanè hæc omnia, quæ ſcripturi ſumus, in annum vndecimum fuerant conferenda; cum eo tempore breues literas acceperit *Vicarius Generalis* de tollendis eiuſmodi ſacerdotijs: verùm ne res nimium ſtipatæ legentibus eſſent faſtidio, extractæ prudenter ſunt in hunc annum, quo, conſtitutis opibus Baſilicæ, & Bibliothecæ Ambroſianæ, oppidanorum querelæ obmutuerunt. Facturus tamen operæ pretium videor, ſi rem totam à ſuis natalibus exordiar, agendo primùm de translatis à Caſtro Seueri ſacerdotijs, tum de conſilio tollendi eadem, & cœtus omnino abrogandi. De authore oppidi variant ſcriptores; [a] Alciatus Seuerum parentem eius ſedis fuiſſe affirmat: negant [b] alij, neque tamen conditorem indicant. A Thuſcis, cum in agro Inſubrum morarentur, excitatum fuiſſe caſtrum illud author eſt [c] Marinonus, neque tamen ab Inſubribus nomen accepiſſe, vt Caſtrum Subrium appellaretur, ſed ab iure dicundo, & circumiacentium latè camporum venuſtate. Nos, cum tot ſententijs varietur, ea, quæ vera ſunt, difficilè conſectari poſſumus. Pulchritudo certè agri eius elegantiſſima eſt; nam alibi planities fertilis frugum æquat ſolum, alibi tellus tumeſcit in cliuos, eadem rurſus dehiſcit in valles, placido etiam alueo ferentes aquam. Frequentiſſima vbique oppida, aut ſuſpenſa collibus, aut ſita in camporum patentium æquore, cultorum nobilitate etiam & monumentis clara; iuris autem eius dictio adeò ampla, vt ſuburbanis prope hominibus Seprienſis Prætor dicam impingat. Quòd autem Inſubres caſtrum illud vel excitauerint, vel communiuerint, neutrum veriſimile; quorſum enim eam ſedem conderent Inſubres, aut munimentis firmarent, cùm vrbs totius agri domina iam eſſet terrori finitimis, atque ciuibus frequen-

Carnago.

Pridie nonas Octobres.

Caſtel Seprio.

[a] *Hiſt. pat. l. 3.*
[b] *Merula de Gallorum Ciſalpinorum antiquit. lib. pr. cap. 6., & Caſtillioneus de antiquis ſedibus Gall. Inſub. pag. 15.*
[c] *In Mſſ. de Mediol. ſam hys.* Sephrion, *hoc eſt ius, y locus, vel* Sepher *à pulchritudine.*

Chalcus hiſt. pat. lib. 9., & Caſtillioneus, Puricellus in monum. nu. 587.

Lib. pr. hiſt. quentiſſima? Sin verò eam ſedem ante Mediolani natales ponimus, immo vrbem facimus cum Bugato, adeò ne eius rei monumenta perierunt, vt nihil Liuius, atque ſcriptores alij fuerint odorati? A Gallis quidem, cum in *Liu. dec. pr. l. 5.* Italiam deſcendiſſent, inuenio, haud procul à Ticino flumine, in agro, qui Inſubrum appellaretur, Mediolanum conditum: neque tamen ab eo oppido putauerim nomen accepiſſe. Cum enim debellatum eſſet cum Thuſcis, ijque iam acie fuſi, impetus certè primum faciendus fuiſſet in ſedem hoſtium adeò validam, principem agri, cognominẽ Inſubribus pago Heduorum, deinde excitanda per otium vrbs: ne inſtauratà acie Hetruſcus palantes opprimeret, ac ſedes antiquas repetens nouitiam vrbem rideret. Quòd ſi ager, in quo natiſumus, ab eo caſtro nomen obtinuit, quid Liuius exordia Mediolani accuratè tradens non meminit, præſertim ſi vrbs illa Inſubrum fuit? Ego, cum mihi ſæpiſſimè Modoetiam, Angleriam, Seueri caſtrum, Forum Licinij, & Canturium, aliaque oppida Mediolanenſis agri vrbes quondam fuiſſe narrant ſcriptores, gratulor quidem patriæ hanc meſſem vrbium, dolet tamen mihi, quòd hiſce commentis quæratur fides. Eapropter crediderim Straboni, & Corio integræ fidei ſcriptoribus, Inſubrum agrum nuncupatum à villà Subriæ, quam poſitam à Subre Noemi propinquo affirmant plerique, atq; eum deinde agrum cum Inſubribus pago Heduorum cognominem Bellouefus copiarum ductor comperiſſet, amplificaſſe nouis ſubſtructionibus pagum, vertiſſe in vrbem, ab omine loci Mediolanum appellatam. Tabulæ verò ſupremæ voluntatis, quas Manicunda Longobardorum Regina in pago Cariatis condidit, cum Inſubrum Caſtri meminerunt, adulatio illa eſt morientis matronæ; ſiquidem illud oppidum muniuerat Theodolinda gentis eius prin-

Renſuerus li. 2. de Ital. affirmat forum Licinij vulgò Incino, & Canturium quondam vrbes fuiſſe.

Parte pr. Corius Strabo lib. 5.

Cairate.

Gualuaneus Flamma n. 499.

princeps, atque inde à voce vulgari Longobardorum putamus cognomentum caſtri Inſubrum emanaſſe. Cæterùm Corius paſſim caſtrum Seueri appellat; neque tamen cæteros ſatis ſcriptores reuincit Bonauentura Caſtillionæus; nam ſi illud caſtrum à Subribus cognomentum accepiſſe contendit, quòd Seuriùm vulgò dicatur, proximi contra Vici appellationem obijcimus, quem conterranei Vicum Seueri appellant. Caſtrum autem, non ab Imperatore Seuero (nam longè vetuſtius eſt oppidum) ſed à gente eius nominis nuncupatũ fortaſſe ex eo credimus, quòd [a] Alciatus, & [b] Gruterus veterem Seueri cuiuſdam *epigraphem* ex vicino oppido Gallareato depromunt. Triſtanus nihil ſuper ea re certi ſtatuit; tanta rerum humanarum caligo eſt, vt cum aliena quærimus, patria etiam monumenta ignoremus. Sanè in eo Seueri oppido natum Maximianum Herculeum compertum eſt apud omnes, idque æquatum deinde ſolo, cum ſumma imperij inter Turrianos, & Vicecomites ageretur. Siue enim quidam iura hoſpitij violantes, oppidum eiecto Guidone Caſtillionæo ceperint, ſiue Prætoris Mediolanenſis edicto, vt excederet eius mœnibus intra triduum municeps omnis, atque incola, iamque ingentibus copijs Mediolanenſes adeſſent, præferente ſignum Gaſpare Garbaniatenſi, ac duce prope agminis Bonifacio Puſterla Celſiani *Cœnobij Abbate*, certè vt parerent edicto, nudatum cultoribus oppidum eſt, & ab hoſte direptum, exciſumque, neq; tamen in ſacras Aedes ſæuitum. Excedebat interea miſerabile agmen, viri fœminis immiſti, onuſti ſarcinis, paruiſque liberis, ac retorquebant ſępenumero oculos ad ſuas ædes, fragore tectorum ruentium reuocati. Exanimes ſedis eius reliquiæ ſuperſunt adhuc cladi murorum, pinnæ videlicet, ſemirutæ turres, ciſterna, & cuniculi, cum ad præterfluentem

Viſmero.

[a] *Ex inſcript. Mſſ. eiuſd. Alciati*

[b] *In inſcriptionib. totius terrarum orbis.*

Gallarato lib. 9.

Corius par. 2. Chalcus lib. 17.

Bugatus lib. pr. & Caſtillionæus

Olonæ

Olonæ amnem irent aquatum oppidani. Lugubrem hanc faciem loci, teſqua inhoſpita, ac parietinas vepribus, & virgultis veſtitas curioſè ſpectaui, cum in abſciſſam vndiq;, ac præruptam rupem euaſiſſem, comitatus ſuauiſſimis, ac ornatiſſimis fratribus Antonio Maria, Ioſepho, & Placido Puſterla, apud quos Lunati Ceppini ruſticabar. Cæterùm cum Prætores Mediolanenſium, & Gallareati ſuum honorem capeſſunt, ſanctè iurant, ſe omni ope curaturos, ne quis reſtituat ſedem illam inquietæ rebellionis, cultoribuſque inducendis ſubſtructionem vllam aggrediatur. Quæ loci infrequentia, ac deformis inæquali maceria vertex, ſqualorque perpetuus, cum occurriſſet Diuo Carolo luſtranti Diœceſim, Collegas, & ſacrificulos omnes, qui fanum Ioannis tuebantur, induxit in ædem Carnuti (oppidum id eſt à Carnutibus Gallis nominatum): ſuſtulit poſtea Collegium illud Federicus propter anguſtias profanarum ædium, & ſacræ. Tres Collegæ aſcripti ſunt Ambroſiani templi *Canonicis*, & ſex minores ſacrifici ad *pſalmodiam*: acceſſere item prouentus, ac dos ſacerdotij; reliqua, quæ viritim diuidebantur, ceſſere Bibliothecæ Ambroſianæ. Decedit interea Paulus Quintus, cum tot beneficijs Ambroſianos Collegas cumulaſſet, atque in vacua ſede Gregorius Decimus quintus collocatur. Vitam pariter abſoluit Ioannes Petrus Gluſſianus ex Conſeruatoribus Collegij, Ordinis Patricij vir, ex ſodalitio Oblatorum; fuerat hic contubernalis Diui Caroli, eiuſdemque ſanctimoniç ſtudioſiſſimus, nec tamen inuiſus literis politioribus, quas in ſinu fouiſſe argumento eſt ſuauitas characteris, quo res geſtas à Sanctiſſimo Antiſtite Borromæo perſecutus eſt diligenter. Sanè teritur omnium manibus liber, non modò ob Diui Caroli facta, quæ deſcribuntur, verùm dictionis ipſius dulcedine, & perſpicuitate, nunquam ani-

Gluſsianus in vita D. Caroli lib. 2. cap. 11., & Rinola in vita Cardinalis Federici lib. 5. cap. 7.

De Carnuto vide Caſtell. de Gallorum Inſubr. antiquis ſedib.

Rinola loco ſupramemor.

Picinellus in Athenae.

I.

animo, oculiſque faſtidium creantis. Sparguntur iam, & diſſeminantur in terrarum omnium memoriam res Caroli immortales, ſingulari etiam erga ipſum numinis ſtudio, vt diſertiſſimum tantæ virtutis præconem inueniret. Gluſſiano ſubrogauit Federicus Gulielmum Vidonum maioris templi *Canonicum*. Interea dum Franciſcus Collius diſputationes ſuas de animabus Paganorum vulgi oculis proponit, in quibus celeberrimos promiſcui ſexus homines, aut ignibus æternis addictos, aut ſideribus illatos docet, vt ſinguli numen nouerant, & coluerant, nouiſſimam hanc Gluſſiani iacturã alia conſecuta eſt. Mortem obijt Benedictus Sociacus, atq; ipſe omniũ primus funeſtauit Collegium, vir certè Poetis gratiſſimus, promptus ingenio, verſiculos perſæpe fundens ex tempore, qui genitus à Muſarum vna videri potuiſſet, niſi illæ Venerem ſemper ignoraſſe crederentur. Hæc carminis felicitas conciliauerat maximè hominem viris doctiſſimis, Federico præſertim, qui ſæpius illum menſæ adhibuit, auxitq; pluribus ſacerdotijs. Heroici characteris necdum politum carmen ſeruamus in tabulario, nam Oloris ritu canentem oppreſſerant fata. Cothurnatus etiam prodijſſet in ſcenam Sociacus, Iepthеam Virginem acturus: verùm ignis abſumpſit carmen, ac funeri ſcriptoris ferè prælusit. Parentarunt Sociaco ſuo Muſæ; has verò præficas illacrymantes funeri excitauit Auguſtinus Terzagus, eiſdem Pindi ſacris initiatus: multòque pòſt viſus eſt è tumulo reuocaſſe hominem Philippus Picinellus, vir infulà ſui Ordinis, & dicendi copiâ clariſſimus; extulit enim Collegam noſtrum ſummis laudibus, donatâ ſic nominis immortalitate. Alter iam annus inierat, cum poſitæ prope extra ſolis vias regiones rem augent Ambroſianam. Ex vrbe Machao miſerat Celſus Confanonerius, Mediolanenſis Patritius, ex Sodalitate

Anno 1611.

Anno 1613.

Ex literis nuncupatorijs ſuorum carminum ad Conſeruat. Bibl. Ambroſ.

In athenæo Scriptor. Med.

1624.

Machao.

Ieſu, libros Iaponenſibus literis ſcriptos, quemadmodum gens illa humanitatis neſcia, prompta tamen ingenijs, confecerat. Acceſſerat epiſtola ipſius Celſi ad Federicum, cuius hæc ſententia: diſcedere ex Iaponenſi Prouincia Sebaſtianum Vieram eiuſdem Societatis hominem, vt Romæ rem Iaponenſem curet: eum locuturum cum Federico non ſine Celſi inuidià, qui ſe non antè viſurum ora Borromæi ſperet, quàm vità defunctus, metuendæ æternitatis die, ſpectet Cardinalem inter cæli proceres geſtientem vnà cum Carolo iam aſtris recepto: ſe minimè verſari in Iaponià incommodæ valetudinis causà, animũ tamen reſidere adhuc apud barbaros illos, ad quos remeandi ſpes ſit. Precari enixè Borromæi pietatem, vt quando Iaponenſes exquiſitiſſimis cruciatibus Catholicæ Fidei aſſeclas torquent, commendet Confanonerium numini, quò alacriorem animum ad carnificinæ patientiam afferat, ne vultus debacchantis tyranni, aut cruentæ manus tortorum mentis conſtantiam exarment. A moderatore, qui prouinciam illam obiret, factam poteſtatem mittendorum ad Inſubres codicum, quos latinè, italicèq; vertiſſent nonnulli: paucos admodum repertos in Machaenſi Collegio, eoſque non alio nomine gratos fore Antiſtiti, quàm quòd Iaponenſibus literis ſint exarati. Daturum præterea dono Patrem Sebaſtianum arculam ad recondendas diuini panis hoſtias, ne inter ſacrificandum Federico Celſus poſſit excidere: ſe facilè impolitę dictionis veniam à Borromæo impetraturum, quando Italicam linguam penè oblitus iam quadraginta annos peregrino ſermone loqueretur. Alias autem literas, quas Celſus pro neceſſitudine Borromææ familiæ, ac Confanoneriæ ſubinde ſcripſit ad Federicum, fuiſſe redditas argumento eſt fragmentum epiſtolæ, quod proponit Auguſtinus Maſcardus, cum ſcribenda-

Decimo quinto Cal. Martias.

Daniel Bartolus lib. 4. pag. 197. ſecundæ partis Aſiæ.

Giapone.

In libro artis hiſtoricæ tract. pr. cap. pr.

darum hiſtoriarum initia, non ad Moſem authorem, ſed ad Abrahami vſque ætatem reuocat. Porrò eam epiſtolam miſerat Celſus ad Borromæum, cum in Regno Sinarum moraretur; nam inſederat Federici animo voluptas cognoſcendi mores hominum, quos natura in vltimas terrarum regiones deportauit, & naſcentem inibi Religionem amplificandi. Reddidit autem Viera literas Confanonerij Borromæo, quas nos ex reliquis ideò delegimus, quòd Sebaſtianus ille epiſtolæ curator ſæuos deinde cruciatùs Religionis Catholicæ gratiâ ſuſtinuit, quemadmodum fusè hominis necem perſequitur eruditiſſimus noſtrâ memoriâ ſcriptor Daniel Bartolus. Hæc foris: domi Patritius alter Ambroſianas thecas præclaro munere inſigniuit. Tradidit dono Comes Franciſcus Siccus Borella commentarios rerum geſtarum Franciſci I. Sfortiæ Ducis Mediolanenſium deſcriptos membranâ. Codex quidem pretio & elegantiâ nobilis amplitudinem hanc domicilij expoſcere viſus eſt, non modò ob memoriam gentis Siccæ, quæ etiam in præſens ornatiſſimi Equitis Ioannis Baptiſtæ latoclauo, & ſapientiâ eminet, verùm ob teſtimonium inſignium virorum, quos Inſubrum Ducibus ea familia aſtrinxit. Scripſerat illos commentarios Ioannes Simonetta ſcriba intimus Ducis Galeatij, vir literatiſſimus, & in grauioribus aulæ, ſuique honoris occupationibus nunquam intermittens ea ſcribendi ſtudia, parens Iacobi doctiſſimi pariter hominis, quem Apoſtolici Senatus purpura, Paulo IV. imperante, decorauit. Quamquam (vt Principum beneuolentia eſt inconſtans) infelicia rerum humanarum euenta expertus Vercellis exul moritur, nihilò interea mitiùs arridente fortunâ fratri Franciſco, qui antea rem Inſubrum arbitratu ſuo moderatus, poſtmodum in arce Ticinenſi incluſus interimitur. Itaq; hunc codicem Galeatius Ma-

Parte 2. Aſiæ lib. 5. Imper. Toxonguno pag. 422. deco etiam Alegambe in Indice Martyr. Societ. Ieſu.

Ex Athenæo Abb. Picinelli, Ciaconio.

Arlunus ſect. pr. hiſtoriæ.

ria Sfortia, ac filius Ioannes Duces Inſubrum dono dederunt Ioanni Antonio Sicco Borellæ; nam is genitus ab Antonio Ducum aulico pueritiam omnem apud Franciſcum Sfortiam regià penè educatione inſtitutus cum traduxiſſet, Galeatium Mariam Ducem ſibi demeruit, qui prætextatum Ioannem Antonium dilexit vnicè, tum grandem natu ſingulari virtute, ac fide præditum ſummis honoribus exornauit. Præficitur quidem primùm prætoriano militi, tum Ducis ſtabulo, inſignitus præterea Comitatu Vici Martis, quod oppidum eſt *Metrocomia* Brianteorum collium, & regionis, quam à veteri Martis cultu appellamus Martiſanam. Cum autem militaris diſciplinæ ſcientiam teneret in primis, populos non modò tranſpadanos, verùm etiam Vallis Clauenæ, Vulturenæ, ac fines Larij rexit, præpoſitus etiam Foroliuienſi militiæ, vt Catharinam Ducis ſororem, eamque prouinciam ſeruaret incolumem: præfectus item Placentiæ, ſecundùm Papiæ; qua Ciuitate donatus à ſecretiori Ducum conſilio fuit, repoſita mox regiæ educationis gratià, cum Ducis Maximiliani Sfortiæ pueritiam educandam ſuſcepiſſet. Hæc referre attinuit ob munificentiæ monumentum, ac familiæ decus ſempiternum. Reperio eductos hoc anno ad noſtra ſtudia adoleſcẽtes Collegij trilinguis decimo calendas Quintiles; nam illud quoque Collegium fouendis literis inſtituit Cardinalis. Et quidem debueram in annum ſequentem hanc rei memoriam reijcere, tunc enim conditum fuiſſe Collegium tradunt monumenta: verùm quia candidatos latinæ linguæ vocauit hoc anno Olgiatus ad conuentum, proſpecturum me legentium voluptati opinor, ſi narrationem præcipiam, cum annum venientem ſibi totum ferè afferant Academia Graphidis, & pretioſa opificia tabularum. Cum igitur fructùs vberes ex Ambroſianis ſeminibus

Vimercato, de quo Gaudentius Merula.

Forlì.

nibus colligi intelligeret Federicus, facturum ſe è republica cenſuit, ſi alia ſubinde ſemina in eodem agro ſoboleſcerent, cultorum ritu, ne mendaces poſtea fundi, aut egentes, ſeminis colentium incuriam accuſarent. Itaque Collegium inſtituit adoleſcentum, quos Alumnos appellauit, mandando præterea Conſeruatoribus, & Doctoribus Bibliothecæ, vt ſpectarent, ſi qui ingenijs prompti, aut in Collegijs vrbanis morarentur, aut alibi indolem ſuam proderent, modò ne deſultorijs eſſent animis. Aſcripſit verò Borromeus Alumnorum albo Hieronymum Aliſerum, Franciſcum Riuolam, Petrum Antonium Brugnolum, Mauritium Bimium, Ioannem Petrum Puricellum, Franciſcum Bernardinum Ramponum, Fortunatum Rauſium, Iacobum Philippum Butium, Ioannem Donatum Ferrarium, & Nicolaum Pellizarium. Porrò vt graſſarentur ad nobilium linguarum ſcientiam, alterius item Collegij author fuit Cardinalis, quod à Latini, Græci, atq; Hetruſci ſermonis ſcientiâ trilingue nominauit. Suas deinde in claſſes cooptauit ſingulos adoleſcentes, prout natos eis facultatibus nouerat, conditis quoque legibus, quæ ſtatos conueniendi dies indicerent Collegis, ac ſcribendi penſum imponerent; annumerabantur autem à Federico, non vt elementa, præceptaque earum linguarum diſcerent, verùm vt intima, atque occulta ſcrutarentur. Quos linguæ Græcanicæ addixit Cardinalis, reperimus hos ferè, Donatum Ferrarium, Ioſephum Raſium, Carolum Antonium Dauerium, Octauium Ferrarium, Ioannem Baptiſtam Argentum, Bonettum Arrigonum: quibus adoptauit etiam alios, videlicet Ioannem Baptiſtam Roueram, Alexandrum Perlaſcam, Ioannem Baptiſtam Coſſam, Carolum Carcanum, Carolum Dardanonum, Carolum Franciſcum Bonſignorium, Franciſcum Hyacinthum Arrigonum,

Anto-

Antonium Mozzonium, quorum ſcriptiones ſeruamus adhuc, cum in Mediolanenſi Seminario audirent Quirinum Doctorem eius linguæ. Qui Latini ſermonis decus ab interitu vindicarent, vocati fuerant à Borromæo Carolus Albricius, Iulius Cæſar Moneta, Franciſcus de Domis, Marcus Aurelius Sampſonius, Ioannes Baptiſta Cantonus, Oliuerius Mazuchellus, Fortunatus Raulius, Ioannes Baptiſta Naua, Horatius Landus, Hieronymus Bonſalius, Ioannes Antonius Caſtillionæus, Bartholomæus Argentus; hos deinde anteſignanos habuimus eius linguæ, eoſque primùm Olgiatus Bibliothecæ Præfectus, atque Princeps huius agminis conuenire iuſſit hoc anno ſcriptionibus compluribus delatis, quemadmodum argumenta earum tradiderat Olgiatus. Alios ſibi vendicauit lingua Hetruſca, maiores tamen natu, Franciſcum Riuolam, & Carolum Villam *Canonicos* Aedis Diui Thomæ in Terra amara (remanet ſedi id nomen, quòd ſontes in illius area laqueo punirentur) Ioannem Baptiſtam Villam *Canonicum* fani Diui Babylæ, Ioſephum Aliferum *Canonicum* Baſilicæ Protomartyris, Franciſcum Bernardinum Ramponum, Archangelum Braſcam. Si quis autem attentè Collegij trilinguis inſtitutionem, atque Alumnorum delectum expendet, mirabitur primùm ingenium, mentemque Borromæi conſulentis ſic eruditioni, ac ſcientijs, tum verò hoc agmen hominum commendabit, quos editis poſtea lucubrationibus, & geſtis honoribus ſummis ire per ora ciuium audimus elatos laudibus, etiam cum eorum aliqui luce fruuntur, aut virtutis immortalitate rediuiuos, quos dira neceſſitas nobis inuidit. Et quidem reliquæ adhuc tabulæ indicant nobis propoſita fuiſſe aliquibus Alumnis ſcribendi argumenta, atq; adiectos Cenſores ad explorandas lucubrationes, collatoſque inter ſe animaduertendi cer-

Puricellius in diſſert. Nazar. cap. 54. nu. 14., & Villa in libro ſeptem Baſilicarum.

certamine, ne cenſuræ ſeueritas malè ſanas ſcriptiones admitteret Hieronymus Aliſer acceptiſſimus Federico, quemadmodum nos ex literis Borromæi ad ipſum frequentiùs miſſitatis coniecimus, ſcribere debuerat de Mediolanenſi Baſilica Apoſtolorum Petri, & Pauli, non eà quidem, quam in Regione Tonſa vrbis *cœnobitæ* Benedictini colunt, verùm nobiliore aliâ, quam ſiue Monas Archiepiſcopus, ſiue Ambroſius excitarit (nam ea fama in ambiguo eſt) celeberrimam fuiſſe conſtat ob exuuias Apoſtolorum, & Nazarij Martyris ibi reconditas, ac Serenæ potentiſsimæ fœminæ largitatē, quæ marmore libyco ſtrauit templum, cum Mediolani vnà cum viro Stilicone conſideret. Tradunt inde ſcriptores Apoſtolorum primùm, Nazarij deinde appellatam Aedem: quamuis Ambroſius illam eandem Baſilicam vocauerit Romanam, propterea quòd in ea regione vrbis ſita ſit, quæ Romam ducit. Claruit etiam delubrum illatis in aras complurium Diuorum corporibus, & adiecto myſtarum Collegio diuite copiarum, quas putamus à Gulielmo Bocardo ciue donatas, cum ille agens feras Matroniani corpus diu inter ſiluas deliteſcens reperiſſet; nam ager poſtmodum, in quo effodit mortales eremicolæ exuuias, fundique affines ſunt in poteſtate *Canonicorum*. Collegij iſtius ædes illic priùs ſteterant, quà Franciſcus Sfortia magno ſumptu *Noſocomium* extruxit anno MCD LVI.; verùm in ſedes Virginum migrare iuſſit *Canonicos*, quæ proximum Agathæ fanum tuebantur, *Monialibus* in alias ſedes eiuſdē Diuæ prope *cœnobium* Auguſtini in Regione Nouâ inductis. Hoc altero poſtea ſublato Veſtaliū domicilio ſuperfuit Auguſtini nomen, atq; ara in eiuſdem Aede poſita eſt Agathæ ad *cœnobij* veteris monumentum. Franciſco Riuolæ mandauerat Cardinalis, vt Grammaticæ Abyſſinæ operam ſuam impenderet; an obſecutus

fuerit

Ripamontius lib. 2. dec. pr. hiſt. eccl. Puricellus in diſſert. Nazar. cap. 37. Villa de ſeptem Baſilicis, Innocent. ab Eccl. in vita Caroli à Baſilicapetri cap. pr. lib. pr. Puricell. in diſſert. Naz. cap. 58. Vide in Martyrol. Rom. 6. Id. Maias.

Epiſt. 54 ad Marcellinam ſororem.

Bonauenturæ Caſtilionæus in vita Mſſ. S. Calimerij, & Caſtellus in libro, in quo agit de Ducibus, & Princip. Med.

fuerit Federico, non ſatis ſcio; illud quidem compertum mihi eſt Armeni ſermonis doctum fuiſſe Riuolam, ac poſtquam voces omnes illius linguæ intuliſſet Latio, Grammaticas inſtitutiones abſoluiſſe: quæ omnia denique prodierunt in publicum. Mauritio Bimio contigerat Conciliorum cura, quæ in Italia ſunt habita, colligendo nimirum ſingulorum monumenta, ac in vnum veluti corpus rerum omnium partes, & membra conferendo; quæ autem vera, ac legitima Concilia, quæ adulterina, ſignificabat Franciſcus Bernardinus Ramponus. De origine, & incrementis Bibliothecæ, Collegijque Ambroſiani Fortunatus Raulius, vir diſertus, cuius memini initio operis, ſcribere aggreſſus fuerat; mors præpropera eripuit nobis hominem, triſti literatorum hominum fato, quos rarò ſenectus expectat. Arabicum codicem Alpharabij, manu deſcriptum, tradiderat Borromæus Iacobo Philippo Butio, vt donaret Latio: agebatur in eo de legibus, ac elementis muſices; hæc autem ſtudiorum auſpicia placuiſſe maximè Cardinali argumento eſt, nam Butium poſtea, & Ioannem Donatum Ferrarium in Collegas noſtros cooptauit, quemadmodum trademus; is verò Ferrarius cum ſermonis Græcanici ſcientiſſimus eſſet, iuſſus à Borromæo lucubrationes Græcorum reddebat latinè. Vt literatorum oculos ſubirent lucubrationes Antonij Georgij Beſutij, curam eam Cardinalis Nicolao Pellizario commiſerat: iſque reſpondit votis Borromæi, caſtigando, & vulgando opus hominis. Porrò Beſutius ille non obſcuro loco ad Lacum Vrbanum natus, cum altus, educatuſque fuiſſet à Diuo Carolo, deceſſit de vita in aula Federici, atque ex conſuetudine herili poſtquam ſingularem prudentiam hauſiſſet, inſtituit ſuis lucubrationibus milites, expendens loca plura Polybij, ac Cæſaris, quæ ingenia ad legendum inuitent. Vnum

præ-

Digitized by Google

præcipuè mirati ſumus, dum illius librum volueremus, etenim Federicum Aenobarbũ ſæuitiæ notà liberat, neque ab illo Mediolanenſiũ vrbem ſuperiniecto ſale dirutam, verùm excisa modò mœnia, ac domos eorum docet, qui Guelphis ſtuderẽt; quę omnia licèt aduerſentur ſcriptoribus noſtratibus, atque exteris, conatur tamen probare coniecturis. Vt ſcriberet de vocibus *radicalibus* Hebraici ſermonis, demandauerat Borromæus prouinciam Brugnolo. Neque poſtrema fuerat propugnandæ religionis cura; Spartam illam tuebatur Ioannes Petrus *Picinellus in Athenæis.* Puricellus, elaborando controuerſias, diſcutiendoque myſteriorum caliginem, quam hæreticorum impudentia mortalibus offuderat. Oſtendit nobis exaratas manu controuerſias illas Auguſtinus Puricellus Laurentianæ Aedis *Archipresbyter*, atque alia doctiſſimi Patrui ſui monumenta nondum à typographis tractata. Porrò ætatem penè omnem tranſegerat ille maiorum diſciplinarum ſtudijs, longà Philoſophiæ, ac Theologiæ conſuetudine auocatus penè à reliquis facultatibus: vt propterea Cardinalis controuerſijs conficiendis prudenter admouerit hominem, volente Mineruà facilè ſcripturum. Reliquam verò ætatem affectam ſenio ad amœniora ſtudia conuertit, monumenta videlicet vrbis vetera tradendo, exoletas iam vetuſtate memorias Diuorum excitando, vindicatis itidem ab iniurià criminis ſanctiſſimis ciuibus Arialdo, & Herlembaldo, agens præterea de templis, vt narrauerant tabulæ, ac conijciendo, diſputandoque aſſequi potuerat, eæque lucubrationes iam prælum ſubiere. Fregerat denique mala ætas hominem maiora etiam molientem; nam animus erat (quemadmodum nõ obſcuram antea dederat ſignificationẽ) non modò fanum Ambroſij, & Laurentij illuſtrare, eiuſq; myſtas, verùm cæremonias, & ritus hoſce Ambroſianos,

quibus facimus ad aras, ac pſallimus. Placuiſſet quidem id operis eruditis hominibus; nam cum Romanorum, ac Græcorum mores teneamus, noſtros plurimi ignorant, ex quibus tamen multa decerpta ſunt, atque illata in Gregorianos modos, ſacra præcipuè carmina, & preces. Plura quidem tradidit Collega noſter Ioſephus Vicecomes, cum *Liturgiæ* ritùs perſequeretur, ſeque ad hoc opus iuſto volumine aggreſſurum eſt pollicitus: promiſſa tamen minimè ſeruauit; eundem quoque laborem iuſſus à Diuo Carolo exhauſit Carolus à Baſilicâ Petri Nouarienſium Antiſtes; nos fortaſſe (modò ne mala corporis cœptis obſiſtant) cuncta tradere inſtituemus.

Vicecomes de Miſſæ ritibus lib. 2. cap. 12.

Lib. 2. de ritib. Miſſæ cap. 13.

Innocentius ab Eccleſia in eius vita lib. 6. c. 7.

Hæc igitur ſtudia præbebant alumnis iter ad Ambroſiani Collegij decus; nam ad eam meſſem ſuboleſcebant. Ex Collegio autem trilingui prodierunt illuſtres doctrinâ viri, Octauius Ferrarius cooptatus poſtea in noſtros Collegas, Bonettus Arrigonus, Franciſcus de Domis, Horatius Landus, Ioannes Baptiſta Rouera, Hieronymus Bonſalius, Ioannes Baptiſta Naua, & Bartholomæus Argentus. Reliquorum par decus; Ioannes Baptiſta Villa maiores vrbis Baſilicas, ac vetuſtiſſimas quaſq; Aedes exornauit, indicatâ ſingularum origine, conditoribus, atque ſacris exuuijs templorum, monſtrando præterea preces ad conciliandos in ſeptenis delubris Diuos, ſtatâ eorundem nomenclaturâ. Comparauit deinde in calce libri Inſubres cum Quiritibus, docens Mediolanenſem vrbem appellatam meritò Romam alteram, quo nomine quondam Conſtantinus Byzantium inſigniuit. Hunc ſanè titulum, ac nomen præferebat olim Mediolanum, propoſitis extra mœnia verſiculis ad commendationem, ac terrorem vrbanæ magnitudinis, qui Thebis, atque Athenis maiorem eſſe vrbem indicarent, & gentibus metuendam; verùm ſiue Galeatij Vicecomitis

Picinellus in Athenæo.

Morigia lib. pr. cap. 2. hiſt.

odium

Digitized by Google

odium fuerit erga Patriam, ſiue adulatio erga Ticinenſes, ne arcis munitiſſimæ ſubſtructionem iniquo animo paterentur, ſiue vtrumque, marmor illud gloriæ Mediolanenſis Papiæ ad caput pontis, qui Ticini ripas iungit, in pariete incluſum eſt, nec prætereuntium oculos adducit. Ordines item religioſorum hominum, & militum recenſuit Villa; perſequitur autem ſingulorum initia, & incrementa, docet quinam fuerint authores inſtituti, quæ ratio, ac leges, quo anno vnuſquiſque Ordo prodierit, aut interierit, deſcribendo præterea veſtium cultum, leucophæatos, tum atratos, candidatoſque, & *lignipedes*, arctoque fune conſtrictos *cœnobitas*, vt Ordinis indumenta, aut monſtrauere Superi, quemadmodum Dominicanæ familiæ, aut conditores cœtus inuenere. Poſtremum hoc opus nondum typographos conuenit Ambroſianæ Bibliothecæ ſcrinijs contentum. Idem ſcribendi genus delectauit Ioannem Antonium Caſtillionæum Curionem Aedis Vincentianę, amantiſſimum perſcrutandæ antiquitatis virum. Scripſit primùm de Aede ſuà, ac vrbanis Curijs, rimatus diligenter ſingula monumenta, quæ Ticinenſis Portæ confinijs circumſcribuntur: præterea ſuperſtitioſæ religionis exuuias, & lapides indices vetuſtatis collocauit in parietibus Vincentianis, ſubſtructà domi quàdam veluti antiquitatis officinà. Aliæ itidem lucubrationes ſatis ſignificant hominis voluptatem in ſcribendo; nam ſiue ea æſtimemus, quæ de templis vrbis, ſiue ea, quæ de Regibus Angleriæ, ac de flagrionibus exarauit, ſingula redolent antiquitatem. Suſtulit Caſtillionæum lues minimè tamen immemorem inſtituti ſui, & Bibliothecæ. Quippe membranas ſuas omnes, aduerſaria, ac quidquid ſcripſerat, forulis Ambroſianis legauit, meditamenta videlicet, atque abſolutam ſtructuram lucubrationum. Politiores literæ

Puricellus in vita S. Laurentij Littæ ca. 33. num. 24.

Caluus in Scena liter. ſcriptor Bergom. par. pr.

tenuerunt Franciſcum Arrigonum acceptum Muſis ob aciem ingenij, quæ in illus lucubrationibus vibrat. Commendauit etiam hominem Græcanicæ linguæ ſcientia, vnde Atticæ vbertatis elegantiam hauſiſſe cenſemus. Maiora ſecutus eſt Oliuerius Mazuchellus, vir literatiſſimus; fuit enim hominis ingenium ad omnes artes, & ſcientias factum: ſiue enim amœniores literas ſpectemus, ſiue Philoſophiæ, ac Theologiæ vtriuſque interiorem notitiam, calluit omnes apprimè, quà dicendi copià, atque habendarum orationum ſuauitate, quà vi quadam arguendi, & facilitate nodos explicandi. Certè ipſius nomen ſæpiſſime in Theologorum ſcholis commendatum audiuimus, cum ij ſua effata nobis adoleſcentibus traderent; quæ res placebat maximè, quòd obæratus eſſem Mazuchello: is enim me, & ſacrà ornauerat togà, & alia antè omnia mente voluentem Seminarienſibus Muſis formandum tradiderat. Concidit ſuperioribus annis: ſecutaque eſt hominem mortuum fama, quam liuor ſuperſtiti negauerat; hoc virtuti contingit, vt nitens multorum oculos perſtringat, eam verò cæcitatem abſtergat, cum ſua lumina moriens condit. Claudit agmen Alexander Perlaſca, cui Latini ſermonis traditos faſces Octauius Ferrarius pater eius linguæ in Patauino Gymnaſio viris doctiſſimis eſt profeſſus. Ego enim ad laudes Alexandri ſcribendas alienam prius fidem implorare debui, quàm meam, ne familiaritas tradenti obeſſet. Si quis tamen lucubrationes ipſius permultas amet euoluere, puram putam vbique Latini ſermonis elegantiam ſuſpiciet, eumque vnum affirmabit aureæ ætatis facundiam poſſe reuocare. Sanè cum luteo hoc ſeculo longè plures barbari caſtimoniam latinæ linguæ violent, quàm olim in Latium irruperint, mirum eſt quoſdam meliori luto fictos fuiſſe, qui intermortuam latinitatem exci-

Picinellus in Athenas.

Picinellus in Athenas.

excitarent ad vitam. Habuit quidem Perlaſca, Latini ſermonis vindex acerrimus, teſtes, ac præcones ſuæ eloquentiæ Gaſparem Scioppium, Octauium Ferrarium, Carolum [a] Mariam Maddium Græcanicæ & Latinæ linguę doctiſſimos viros; neq; ij aliquid magis mirati ſunt in hoc Alexandro, quàm quòd Latium totum ſubegerit. Eadem ſtudia hominem etiam confectum morbo proſecuta ſunt, quæ nouem annos in erudiendà Seminarienſi pube, & ætatem propemodum totam abſumpſerant, eumque ereptum terris adhuc luget eloquentia. Hæc ſunt alumnorum lumina citra reliquorum inuidiam: ne, ſi quem noſtræ laudes præteriuerint, malè ſcribentem ſugillet. Cæterùm cum iam ſecundum annum Romani honoris faſtigium teneret Vrbanus Octauus, Gregorio Pontifice mortuo, ſpes maxima affulſit Muſis, non modò quia placerent ſummopere Vrbano ſtudia, & cogitationes Federici, ſed quia morum ſimilitudo, ac familiaritas ita vtriuſque animum copulauerat, vt ſæpiſſime Vrbanus literas ad Borromæum ſcriptas priuato nomine ſubſignaret. Et quidem Pontifici Maximo æqua res viſa eſt, vt vnus ex nobiliſſimà Borromæorum Familià Conſeruatoribus Bibliothecæ aſcriberetur, ne alieni tantùm molem hanc ſcientiarum regerent, tum verò demerendis hoc pacto ſtudijs, & animis Borromææ gentis erga literatos, quos huic familiæ acceptiſſimos fuiſſe ſatis intelliget, qui in Pontificatum Diui Caroli, ac Federici inquiret. Itaque Vrbanus vnum ex eàdem familià tueri iuſſit Collegium, ſiue is Eccleſiaſticà togà veſtiretur, ſiue aris minimè addictus eſſet. Porrò Federicus inter gentiles Borromæos Comarchum Iulium Cæſarem progenitum à fratre ſuo in Conſeruatorum album retulit, eiuſque ſobolem, nepoteſque, ac poſteros ad tuendam Bibliothecam aduocauit; eos autem ſi infœcunda

[a] *In epiſt. ad orat. Perlaſcæ.*

1625.

Ex diplomate pridie Cal. Feb.

da coniugia negarent, proli, & nepotibus, ac poſteritati toti Comitis Caroli Borromæi, qui eàdem cognatione Cardinalem attingebat, fidem hanc, & tutelam tranſmiſit. Poſthæc inſtituit locupletare Collegium Vrbanus; nam ſacerdotium pingue Bolati (pagus is eſt agri Mediolanenſis) eà lege mandauit petenti, vt quot annis aurei numi quinquaginta penderentur Bibliothecæ, qui tamen reditus duodecim tantùm annis definiretur. Per eos dies prioribus Conſeruatoribus prorogatum imperium eſt; acceſſit cæteris Comarchus Iulius Cæſar Borromæus, atque Gulielmo Vidono ſuffectus eſt Aironus templo Nazarij Præpoſitus. Euulgauit hoc anno duas hiſtoriæ Mediolanenſis partes Ripamontius, atque à Pontificatu Chryſolai ad Diui Caroli tempora rerum geſtarum memoriam trahens Eccleſiaſticam hiſtoriam abſoluit. Deſcribuntur autem accuratè à Ripamontio incrementa, & caſus Mediolanenſis Eccleſiæ, prout res humanæ ſunt mortalibus ſecundæ, aut læuæ. Quæ cum agerentur Mediolani, Hieronymus Foſcarinus Conſul Babylone curam ſuam omnem noſtris temporibus adhibebat. Accepimus ab eo ſermonis Arabici codices, *Ectarim* in primis, deinde monumenta rerum ſacrarum, Diuorum præcipuè, quorum ſanctimonia maximè refulſerat in Oriente. Res vna cogitationes Federici decepit; nam cum Abyſſinum hominem expectaret ad doctrinam eius linguæ, iſque iam naui veheretur ad Inſubres, abducitur in vincula à piratis. Doluit vicem hominis Borromæus, quamquam rurſus operam ſuam promiſerat Foſcarinus, ſiquis ab Hieroſolymà, aut proximis ſedibus Babylonem aduentaret eius ſermonis peritus: ne Collegæ Ambroſiani linguæ Abyſſinæ ſcientiam deſiderarent.

Ex diplomate prid. Cal. Mart.

Ex literis Prid. Nonas Nouemb.

DE

DE ORIGINE, ET STATV BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ

LIBER QVARTVS.

POſtquam Muſarum imperium, atque eius firmamenta conſtituit Federicus, cæteras quoque artes exornare cœpit; quod acre incitamentum eſt ad alendas in vrbanis ingenijs diſciplinas. Cum autem facultates dignæ ingenuis hominibus, pictura in primis, Architectonice, ac ſtatuaria ſint viſæ, artes eas reſtituere, ac fouere eſt adortus. Damnauerat ſæpenumero Cardinalis, cum Diœceſim ſuam obiret, ſimulachra quædam, & pictas imagines neſcias omnino artis eius, quà fiebant, nec habitu modò corporum malè natas, ſed à ſacrarum literarum oraculis abſonas, inductis in agreſtia fana commentis, ac deformationibus pingendi, quæ thure primùm, & facibus culta, ſuperinductum deinde albarium colentium oculis, ac Religioni eripuit. Tum verò conſenuiſſe apud Inſubres credebantur illæ artes: niſi quòd im-

Anno 1625.

immane Templum Magnæ Matris ſculptores ceſſare minimè pateretur. Cum Ludouicus Sfortia, cognomento Maurus, rei Mediolanenſi præſideret, Leonardus Vincius (de quo longè plura ſcribemus, cum rerum narrandarum ordo admonebit) illuſtrem condiderat Academiam, non modò propter ipſius authoris nomen, verùm quia viri nobiles ex ea prodierunt, Bernardinus Louinus, Ioannes Paulus Lomatius, Cæſar Sextius, Marcus Vglonus, alijque complures; quibus poſtea pictura debuit plurimum, quòd famam hanc artis, ac Vincij diſciplinam tabularum ſuarum pretio decorarint. Antiqua ciuium ſtudia reuocauit Borromæus, eò maiore facultatum compendio, quò plures in recenti Academia diſciplinæ tradebantur. Cœtum igitur hunc Pictorum, Statuariorum, atque Architectonices inſtituit in Pontificali Palatio anno vigeſimo altero ſupra milleſimum ſexcenteſimum, eique cæremoniæ interfuere Alexander Mazenta *Archidiaconus*, Iulius Cæſar Vicecomes *Primicerius*, atq; Antonius Olgiatus Præfectus Bibliothecę. Hoc anno vocati in ædes Ambroſianas accepere primùm à Federico authore Academiæ leges, deinde inducti in ſedem certam cogendi cœtus. Qui ſingulis artibus, veluti duces operis, ideoque erudiendæ iuuentuti præeſſent, creati fuere Io. Baptiſta Criſpus, Ioannes Andreas Biſſius, & Fabius Mangonus. Porrò hic Fabius architecturam reſtituiſſe eſt viſus, non modò regiarum ædificationum, atq; excitandæ Aedis maximæ Mediolanenſium (quod fanum miraculo eſt terris omnibus) in Inſubribus curà, verùm quia Carolum Butium Architectum clari nominis ad interiorem ſcientiam Architectonices, tradendo artis eius præcepta, deduxit. Biſſius verò marmoris aſperitatem feliciter vicit, ſimulachris affabre inductis: tantique artificij ſpecimen præbent toreumata, quæ ambiunt Tem-

Raphael Trichet in vita Leonardi Vincij.

Ex tabulis Biblioth.

Templi maximi odeum. Criſpum autem non modò ijs præpoſuit, quos pictura ſibi oppignerauerat, verùm toti Academiæ, ornauitque Principis nomine, & imperio. Sanè Criſpus in oppido Ceredano (quod vulgus Ceranum, Polybius Acerras vocat) Nouarienſis agri natus, à patria ſede cognomento Ceranus, à parente, quòd pingendo vitam toleraret, ad eandem diſciplinam inſtitutus, eminuit Mediolani primùm, tum apud reliquos Inſubres nobilitate artis eius, quam profitebatur; neque tantùm picturæ placuit Criſpus, ſed etiam plaſticen, atque architecturam coluit; quà cum præſtaret, plurima architectatus eſt in ornandà Aede primarià Mediolani, atq; frontem totam excitauit templi Paulini prope delubrum Euphemiæ, ſingulari ingenio operis, quod proximam Aedis Marianæ faciem creditur æmulari. Cerano quidem Principe cum plures cooptati in hunc cœtum fuiſſent, ſe ſe poſtmodum ex vulgarium pictorum grege exemerunt, nimirum Daniel Criſpus, Carolus Franciſcus Nuuolonus vulgò Pamphilus, Ioannes Paulus Blancus, Camillus Alſona, Carolus Blancus, Balthaſſar Todeſchinus, Melchior Gilardinus, Carolus Minoia, Richardus Taurinus, Bernardus Ferrarius, Hercules Procaccinus, & Carolus Cornarus. Cæterùm, cum ſtatis diebus conuenirent, donabantur à Federico munuſculis, qui reliquis graphide anteiſſent; nam iuſſi ſacrorum annalium monumenta nobiliora rudi penicillo deformabant: tum etiam expendebantur tabulę quæ veſpertinum opus referrent, cum propoſito nudi hominis corpore artùs ſingulos conarentur adumbrare. Porrò diurnam operam locabant ſinguli ſuis diſciplinis; & quidem pictores (nam de muſeo ſtatuariorum trademus deinde) inducebantur in pinacothecam, quam beneficio eius facultatis condiderat Borromæus. Quæ autem

Ferrarius in Catal. gener. SS. pag. 232., & lex. Geograph.

De Cerano vide Scanellum lib. 2. cap. 27.

Digitized by Google

tem eminet in præſens moles æqualis Bibliothecæ, ea ſanè aliquantò pòſt ſubſtrui cœpit, atque, vt Federicus de vita deceſſit, coronide impoſitā ſtetit. Cum verò aream illam inſiderent ſcholæ Tabernianæ, alijs coemptis ſedibus ea gymnaſia in vicum Fulconis translata ſunt: ne Stephanus Taberna author erudiendæ inopiæ ſedes ſuas deletas conquereretur. In eam quidem aulam ingentis ſtructuræ inductæ ſunt tabulæ pictæ, quas dono dederat pinacothecæ Borromæus: ac ne quidquam intercideret, Academiæ conſeruandæ præfecerat Alexandrum Mazentam, Iulium Cæſarem Vicecomitem, Ludouicum Barbauariam templi maioris *Canonicos*, ac Olgiatum Bibliothecæ Præfectum. Hìc autem monent nos nobiliores tabulæ, vt eas ferè ſingulas tam ciuibus, quàm exteris ſcribendo indicemus, non modò quia res ea voluptati futura ſit, verùm propter ipſius conditoris magnificentiam, quam peregrini homines veluti ſubiectam oculis mirabuntur. Huius quidem noxæ veniam facilè dabit ſeculi peccantis audacia: ſi, cum Federicus pinacothecam totam tradidit monumentis, nos paulò confidentiùs eandem deſcribere velimus; nam iuuat clariùs nudare ſingula, quæ (vt ſolet optimus quiſq;) modeſtiā texit Borromæus. Titianus Venetorum Apelles primas occupauit ſedes, ac frontem prope totā pinacothecæ ſuo artificio veſtiuit. Tabula longè omnium pulcherrima refert Magos Reges, cum vagientis Dei tugurium conuenere. Sedet parens numinis Virgo, ac ponè ſeneſcens coniux; illa complexa cæleſtem pupulum proponit ſenioris reguli oſculo diuina veſtigia: tum verò expedire alius, miniſtrante puero, arculam thuris, poſtremus oſtentare pyxidem refertam munere ad cultum. Reliqua multitudo ſubſiſtit ad fores, alij quidem ſublimes equis, cæteri autem, qui deſiluere, regunt vectores ſuos. Mira

In libro, cui titulus Muſeū.

verò

Digitized by Google

verò ars eſt pictoris, ſiue inuenientis ingenium ſpectes, ſiue pingentis elegantiam: regia certè tabula; hanc Titianus pinxerat iuſſus à Cardinali Eſtenſe ſeniore, eamq; Eſtenſis dono tradere voluerat Franciſco I. Regi Gallorũ: ſedenim aut rerum, aut animi inconſtantià, minimè ex Italià exportata tabula eſt, ſed coempta à Diuo Carolo, cum in poteſtatem Mediolanenſis *Noſocomij* perueniſſet, redempta à Federico pinacothecam Ambroſianam ditauit. Eam quidem ſtudioſè pinxiſſe Cardinalis Eſtenſis causà Titianum credimus, ac Vaſarius inter cæteras commendat. Porrò illæ minores tabulæ: alia fert *Monachum*, cui propexa eſt in pectore barbà, alia Ioannis Iacobi Medicæi, hæc Titiani ipſius barbati vultum, illa Chriſti Seruatoris imaginem pluribus vibicibus cruentam, redimitam dumis, geſtantem manibus arundinem: tum peregrinantis hominis ora (quamquam id operis nonnulli firmiſſimè tribuant Calixto Laudenſi) atq; ſenioris cuiuſdam hominis, cui nudata calua, & promiſſa barba; qui ſanè irritat vicinos vultus, quos Vincius, atque Durerus pinxit. Hæ tamen minores ſunt, ſi molem æſtimemus; cæterùm pretio longè plures tabulas vincunt. Illæ quidẽ magis pretioſæ; in alterà reſidet Ioſephus altor numinis, ac numen ipſum ferens, iuxtà Virginea parens malum offert infanti. Alludit Seruatoris pedibus paruulus Ioannes, ac Raphael cæleſtis ales Tobiam ægrè ducis veſtigia ſequentem iubet adire Diuinam prolem. Alibi pendet icon Virginis gerentis Ieſum, blandientis Ioannis, & Catharinæ proferentis digitum ad cæleſtes nuptias. Idem rurſus Ioannes in altera tabula, ſed natu grandis, affectatur Deiparam, geſtiente inter vlnas ſobole, cui Cæcilia Virgo citharam offert ſuam. Magdalena, quam maximopere extulit Vaſarius, minimè indignata eſt hoc contubernium. Spec-

In vita Titiani.

Digitized by Google

tat enimuero ſiccis oculis cælum, ac fluentibus licentiùs per lacertos, atque humeros comis nuditatem emaciati corporis tegit. Dianam putaret Actæon, ſi ora, & ſinum lachrymarum fonte perfunderet. Eadem ſanè matrona in aliâ icone lachrymis vbertim indulget. Componunt in tumulo peremptum Seruatorem Ioſephus Arimathæenſis, & Nicodemus: ac Magdalena ſolutis crinibus, & redundante fletu accurrit ad funus. Contra ſpectare Ioannes numinis exequias, atque inſertis mutuò vtriuſq; manus articulis parentare mortuo; Virgo autem genitrix prona in tumulum artùs ſobolis venerari. Supernè diſcedunt nubes, vnde maxima vis luminis intermicat (quamquam lumina omnia in occaſu numinis interierint). Accedit eiuſdem artificis penicillo deſcripta regio, tantà pingendi incuria, vt exornaſſe artem videatur, cum neglexit. Res quidem ſingularis, nam tractùs regionum à Titiano pictos vix alibi inuenies. Decurrit præceps è ſummis montibus torrens, alueumque totum definiunt præruptæ cautes, atque abſciſſæ, iugi ſupercilio altæ, quę caſam ferunt ſecuri pecoris hoſpitium. Titianum ſequitur Georgionus, niſi potiùs antecellit; nam is lumina attuliſſe dicitur Titiano. Geminæ virgines iacentes humi, mundo muliebri ſatis comptæ, canunt fidibus: iuxtà ſenex ſubiecto oculis libello efferre videtur in certa carminis ſpatia vocem, eique proximus aſſidere fiſtulæ modulator.

Vaſarius in ipſius vita.

Cantu delectatum ferunt Georgionum: ideòque paſſim citharedos in ſuas tabulas admiſiſſe, eoſque maximè, qui teſtudinem tractarent; nam ea hominem recreabat. Parem pingendi adoream refert Raphael Vrbinas. Geminæ graphidis tabulæ ex pinacothecæ coronà pendulæ proponunt Athenienſes ſcholas Platonis, &

Actor. Apoſtol. cap. 17.

Stagiritæ, ac diſceptantem Paulum de ignoti numinis cultu: eaq; exemplaria ſunt rerum, quas Raphael Romæ

in

in Vaticanis ædibus pinxit. Eminent vtriuſq; gymnaſij labores, ac ſtudia, micante vbiq; artificis ingenio, cum icon maximè operoſa ſit, atq; in Pontificum conclauibus meritò picta. Eiuſdem artificij pulchritudo pictorem Vrbinatem ſpectatoribus in alia tabula conciliat. Abluit genibus flexis Seruator Petri pedes, & circumfuſum Apoſtolorum agmen idem officij genus expectat. Hiſtoriam illam Vrbinas affabre reddidit, ſacris vbiq; conuiuis ita ſpectantibus numinis modeſtiam, vt alio quiſque oris, corporiſque habitu diuina officia ſuſpiciat, & admiretur. Duo planè Apoſtoli miræ ſunt artis; nam alius ſcitè ſibi detrahit tibialia, alter nudatos iam vngues ſecat, inaratà interim rugis fronte, ac extantibus venis, dum demiſſis oculis, & emiſſitijs pedum digitos interrogat. Alibi idem Raphael rediuiuum è tumulo Seruatorem pinxit, atque ſomniculoſas circùm excubias; ſunt qui hanc tabulam Iulio Romano adiudicent; nos vter pinxerit, non iniquè patiemur. Neque indictus abibit Leonardus Vincius (quamquam eiuſdem mentio rurſus inijcietur); nam iconem Deiparæ ſuam ferentis prolem mirà concinnitate confecit, vultumque Mediolanenſis Ducis tantà elegantià, quantam fortaſſe, cum viueret ſibi illa Dux exoptauerat, deniq; trucis medici ora, qui velatus togà dexteram refert ad capulum pugionis. Oſtendimus item exemplum Vinciani cœnaculi, quod ille pulcherrimum in triclinio Dominicani cœnobij ad Aedem Gratiarum deſcripſerat; cœnæ illius imaginem prouida mens Borromæi pingi iuſſit in tabula, cum ſæuientis Aquilonis afflatus Dominicanæ cœnationi hiſtoriam ferè totam abſtulerit. Vterque autem Baſſanus, Leander nimirum, & Iacobus ſenior, diuerſa licèt ſtudia ſecuti, ſui tamen artificij faciunt fidem. Picta à Leandro tabula monſtrat Virginem reſidentem humi, acclinemque Ioſephum

Laudat Borromæum ob pictas Leonardi tabulas Sociacus li. 4. epigr.

Sanſoninus in elogijs illuſtriũ vrbium Italiæ ad vrbem Med.

ſephum de Aegyptiaco itinere feſſum: ruſticanos item homines duos, alterum procumbentem ante ora cæleſtis pupi, alterum ſeruantem Aſelli ſui lorum. Hæc delectauit vtrumque Baſſanum voluptas immoderata, vt in omnibus tabulis Aſellum, aut Canem confingerent; quo pacto Horatianus pictor cupreſſum vbique ſimulabat. Cæterùm exacta ad amuſſim tabula eſt, nec vſquam ſupremam manum deſideres. At verò ſenior Baſſanus omnia pinxit indiligenter; quę tamen artis negligentia artem prodit. Cæleſtis ales admonet paſtores curando pecori intentos de Seruatoris ortu; cum autem cuncta reddere per incuriam pictor videri vellet, emicuit opificium; paſtoris enim vnius indumenta neglexit, quòd ſubiecta lintea paſtoritias veſtes conſuerent. Vtrique Baſſano concedit facilè Andreas Sclauonus (indidit illi cognomentum natale ſolum in Illyrico); neque tamen caret arte. Alter ex Magis Regibus, iſq; ſenior, poſitis ante Diuinam ſobolē genibus, & regij amictus ſyrmate verrens humum tradit numini vectigales Arabum opes: cum interea reliqui proceres, & famulantium plebes religionem alienam miratur. Vicit Illyricum pictorem Bernardinus Louinus Mediolanenſis; & quamquam plures tabulas huc intulerit & Ioannis agno blandientis, & Hieronymi nudata pectora cędentis ſilice (quamquam hanc iconem à Cæſare Sextio pictam plures affirment) tum Seruatoris ſalutari ſigno luſtrantis orbem, & Magdalenę ante Chriſtum procumbentis, qui ſe illi ſub olitoris ſpecie obtulerat; duæ tamen tabulæ ipſum prope Louinum vicerunt. Geſtiunt Virgo numinis parens, & Eliſabetha, dum ludit cum Ioanne paruo Diuinus infans; mira certè ſuauitas Virginei oris, & ſenilis maieſtas Eliſabethæ, ac labia ipſa loquenti ſimilia, tum vtriuſque infantis membra mollia ferme, ac viuida ſingularem pingendi artem oſten-

oſtendunt. Magdalena verò eiuſdem Louini conuertit in ſe venientium oculos; nam vultus elegantia, frons exporrecta, flagrantes oculi, crines certantes auro ſpectatorem tenent. Etiam Federicus Barocius ſibi aduenientium oculos conciliauit. Virgo genitrix, nixa genibus, natam ſobolem colit vinctam faſcijs, ac propemodum vagientem; tanta eſt venuſtas oris, & tabulæ. Excubat ad tugurij fores Ioſephus paſtores admittens, qui certatim ad miraculum confluxere. Lumina verò pingendi, quæ Barocij iconem illuſtrant, in alia itidem tabula fulgent, quam Petrus Paulus Rubbens Antuerpienſis pinxit, ac Ioannes Bruguel in eàdem vrbe natus floribus redimiuit. Diuina ſoboles blanditur parenti tenerrimis artubus venuſtiſſima: Virgo autem modeſtiſſimi, ac formoſiſſimi oris cæleſtis pupi blanditijs fruitur; eam tabulam coronauit Bruguel collectis vndique floribus, ac vere perpetuo, oberrantibus auiculis perſerti ambitum, atque exilibus vermiculis inſidentibus. Latent in omnibus tabulis Bruguelis huiuſmodi oculorum inſidiæ: nec vnquam prodeunt, niſi cum diligentiſſimè interrogaueris ſingula. Immo quędam exilia admodum colorauit Bruguel, vt niſi oculorum aciem intendas, cernentis oculos fallant. In argenteo quidem vaſculo aquæ luſtralis, quo nocturnam quietem muniuerat Borromæus, paruæ quatuor tabellæ, eæque eburneæ diſtinguunt opus (nam reliquas in cupro, ora ſcilicet Chriſti, ac Virginis, pinxit penicilli acie Iulius Clouius non obſcuri nominis pictor) *De Clouio agit Vaſarius vol. vlt.* tantæ exilitatis, quantà olim natura in Pyrrhi achate Muſas, & Apollinem cælauit. *Plinius lib. 37. hiſt. nat. cap. pr.* Agitant alibi procellæ fluctuantem cymbam, micante inter nubes Virgine, quæ nauim ſoſpitat: alibi Chriſtus fuſo cruore reſperſus crucem defert, obuià complorantium fœminarum multitudine, ac comitatus truculentis tortoribus. Hic pendet

det ex infelici arbore Seruator, ac vterque ſicarius comites necis, ſpectante interim populo, ac militari cohorte numinis lanienam. Propemodum ludit oculos tabella ſupplicationis exigua, quæ tamen admoto vitro, admiratione etiam, nedum aſpectu, maiora omnia proponit oculis. Rigent cuncta gelu, tractuſque regionis horreſcit niuibus, quas inter circumfert ſub vmbellà Sacerdos incluſum *hierothecà*, Diuinum Panem, deducente ſupplicationis pompam agmine cucullatorum faces geſtantium, ac multitudine ad cultum procumbente. Exiguitas quidem imaginum mira eſt; cæterùm molem totam humani corporis ſpectanti ſubijcit, cum vix ſpectari poſſit. Tenuitatem eam picturæ exigua admodum tabella Bruguelis eiuſdem, aut æmulatur, aut vincit. Vermiculus, ac papilio flammarum immemor roſis inſidiatur: proximus verò iacet muſculus nitenti roſtro, micantibus ocellis, villiſque arrectis. Tabellæ huic redimendæ aureos numos quingentos non ſemel oblatos audiuimus, quanti ne in Caſilinenſium quidem fame mures venire potuerunt. Eas tabulas penicilli acie colorauit Bruguel, quas ſequuntur complures aliæ minimè diſparis artificij; alibi enim Virgo florenti ſerto concluſá ſidereã ſobolem complectitur: alibi ſtatuitur ante oculos Templum Anturpiẽſe, cuius licèt formã pinxit Henricus Vanſtumych, atque nomen ſuum inſcripſit in tumulo, humana tamen corpora illuc intulit Bruguel, ſuæ præſertim vxoris, geminæ ſobolis, atque ancillæ. Hìc eremicolæ complures abditi antris, hìc vndantes Auerni flammæ, damnatique manes tantà operis venuſtate picti: vt, cum alibi tartara extimeſcant, hìc ſpectatores metu vacui oculis, & animo requirant. Illic rogum, & faces ſpectat aduſta Pentapolis, illic conſtricto gelu fontes proponit pictor ferentes tamen ludentia corpora, tum Cererem comitatam

Ex literis Bruguel. 8. Idus Martias 1609.

tam

tam genijs elementorum ſpeciem referentibus, denique Danielem obiectum leonibus, quem Rex circumfuſà ad ſpectaculum multitudine deſpicit incolumem. Et quamquam floſculis complures vernent tabulæ, duas tamen collecto vere exornauit. Altera minor oſtentat calicem onuſtum opibus eiuſmodi: alteram verò maiorem miſit Cardinali pictor, eamque vt charius commendaret, gemmam, & numiſmata cum aurea, tum argentea appinxit, ratus optimas tabulas poſſe conferri cum gemmis. Hæc Bruguel non imperitus ſuarum tabularum iudex ſignificauit per literas Borromæo. Sanè vel fuerit hominis auaritia, vel iudicium, Federicus pretium largè perſoluit; nam tantum pecuniæ miſit Brugueli, quanti æſtimauere artifices adamantem cum gemmà, ac multiplex numiſma. Ars deinde omnis aut vicit Bruguelem in cæteris tabulis, aut Bruguel artem. Dederat negotium homini Cardinalis, vt quatuor Elementa pingeret; obſequutus eſt pictor Borromæo tantà venuſtate tabularum, quantam ne Zeuxis quidem optare poſſet, ſi viueret. Terræ elementum deſcripſit propoſitis animantibus, quas alit humus, & in eàdem tabulà, Leones, Tigres, ferasq; cruoris cupidas, ac cicures belluas citra metum ferociæ copulauit: equũ in primis tantà venuſtate pinxit, vt ſuum Nealces non audeat comparare. Tellus vbique ridet floribus, pomiſque luxuriat; in virentium autem camporum receſſu incidit in oculos Deus ſpectator operis, quod finxit ex argillà. Sequuntur terram aquæ, alibi decumanis fluctibus tumidæ, alibi incaneſcentes ſpumis, quòd ex montium iugo delabantur in præceps. Sedet in ſcopulo Neptunus lympharum pater, mouens cuncta ſupercilio, quæ in æquore geſtiunt, ac viuunt, ludentibus circa piſcibus, & conchis, quos aſſultantes fluctibus genij perſequuntur. Suſpenſæ cælo

Ex literis 8. Cal. Septemb. 1606.

Riuola in vita Federici lib. 6. cap. 15.

Digitized by Google

nubes imbrem demittunt, quæ obuijs fulgoribus niteſcẽtes Iridem colorant. Verſant verò infra exundantes vrnas Nereus, & Amphitrite, quam Venerem putares in ſpumis. Circa aues paluſtres nutantem algam videntur quatere, & ſecura naufragij cymba procellas ridet. Accedit aeris tabula; inſident arborum ramis canoræ aues, ac furaces. Aquila verò ſublimis abit deſpiciens volucrum gregem, Olores, Struthiocamelos, ac ſalutandi memorem Pſittacum, caudatumque Pauonem. Agit medijs in nubibus currum Phœbus, nec tamen Noctua, aut Veſpertilio caligat ad Solem. Quà vero chortis aues obſipatam eſcam inuadunt, & cum Gallinaceo Gallus Indicus pugnat, Virgo tenerrimi corporis gerit dexterà volucrem, læuà orbem, ac paſſim genij inſequuntur volatu aues, aut *thelcſcopio* ſummum æthera intuentur, aut circino ſiderum errores, eorumque domicilia metiuntur. Hæ tamen tabulæ (in quibus ne cerdo quidem Apellæus quidquam reprehenderet) ſi cum flammarum icone conferantur, vileſcere videntur. Inuentum tabulæ eximium eſt; nam effecta ignium deſcribuntur. Occurrit oculis medicus labor, *ſtillatorium*, vrcei herbarum florumque ſucco ſaluberrimi, diluta pharmaca, ſales, *elixires*, tum reliqua humanæ ſalutis ſubſidia, quæ opifice flammà ars excogitauit. Iacere enim verò auri, argentique ſignati plurimum, militaris ſupellex promiſcuè, tubi ferrei, thoraces, gladij, phaleræ, miſſiles ignes, ſilex flammarum nutrix, prunæ concluſæ foculo, & ciſta vitreo opere onuſta. Alibi verò rutilare gemmæ, purpuraſcere coralium, ac lapilli omnis generis flammas artifices expectare. Alibi metalla, rude, aut conflatum æs, aut arte elaboratum in tormenta Martis, & ſacrarum turrium æneas voces. Nudata fabrorum corpora chalybem in fornacibus verſant, docent in incudibus

dibus opificium, extergent, poliunt, acuunt. Diceres Vulcani officinam huc illatam, ſi Cyclopes adeſſent. Supernè coruſcat lychnuchus penſilis, graſſantur alibi in ædibus flammæ, Aetna, ac Veſuuius micant ignibus; eaque incendia non Salamandram fouent, ſed Dæmonas fauillis, ac viſu terribiles. Hæc tabula aut commendat, aut accuſat artificem; tanto enim ſtudio elaboratam fuiſſe tulit fama, quòd cum tunicà moleſtà foret puniendus Bruguel, iamque tortor paraſſet faſciculos, ereptus flammis à Federico, flammas apprime reddiderit. Diſſipatus is rumor verus ne ſit, an mendax, ſtatuere non attinet. Ea certè Elementa ſteterunt Cardinali aureis numis bis mille, quæ nunc artifices ſexdecim millibus aureorum æſtimant ob pictoris nomen, ac rerum miram venuſtatem, quas pinxit in cupro. Laceſſebat autem hominis artem munificentia Borromæi (quæ facultates ſingulas fouet magnopere, clangueſcentibus animis, ſi Principum largitas labori deſit) miſſitatis ſupra pretium muneribus.

Ex literis Bruguel. 3. Non. Aprilis 1609., & 4. Idus Martias 1610.

Immo cum Romæ verſaretur Bruguel ab ephebis egreſſus, captauerat ſibi beneuolentiam Federici, qui cum inſpexiſſet indolem, ac ingenium adoleſcentis, vocatum in ſuas ædes benignè aluit, ac ſemper largè ditauit pecunia. Porrò has tabulas curabat vir ornatiſſimus, atq; ſtudioſiſſimus picturæ Hercules Blancus, ac ſubinde tradebat Cardinali, adeò delectatus Bruguele ſuo, vt Zenonianam villam ferme exornauerit eius icunculis.

Ex literis Bruguel ad eundem Herc. Blan.

Quamquam autem iniquus rumor ferat tabulas illas Elementorum in Britannici Regis Muſeo, aut Romæ in optimatum ædibus aſſeruari, nos falſum omnino eum rumorem eſſe affirmamus; nam non modò tabulæ ipſæ inſcriptæ ſunt nomine Bruguelis, atq; titulo anni, quo pictor eiuſmodi opus abſoluit, verùm proferemus literas ipſius artificis, quæ fidē facti firmiſſimè obtinebunt; cæ-

Londra.

tera enim ſunt exempla, quæ Londini, ac Romæ hoſpites admirantur. Aegidius Coninchlous adumbrauit eandem ferè artem; excurrit latè camporum viriditas, ac opacæ interdum arbores diurni ſideris æſtum arcent, iacentibus humi eremicolis, & ſoli cultoribus. Ponè ſequuntur Coninchloum Rathnamerus Pictor Germanus, & Paulus Brillus Belga; ille cæleſtium geniorum agmina, ac myriades alitum exiguà tabulà concluſit; hic regionum tractùs pinxit, atque abditum intra ſiluas Ioannem, profugam cum diuinà ſobole Virginem, delapſum ex equo Paulum, & imagines alias rerum, quas ſacri annales referunt. Tabula tamen ea Brilli, quæ proſpectum maris aperit, longè vincit, quotquot ab eo artifice ſunt profectæ; nec tamen eà viliores æſtimant artifices geminas alias tabulas regionum, quas dilutis aquà coloribus pinxit. Encauſticum opus eſt Lucæ Bataui; ſtolatæ Virgines modulantur lætum Pæana Dauidi abſciſſam Gigantis ceruicem referenti. Alia tabula eiuſdem pictoris obijcit ſpectanti Deiparam ſtipatam virginibus, ſedentem humi, quæ ſanè imagines veterem *parœmiam* caſtigare viſæ ſunt Batauis obloquentem. Albertus Durerus artem ſuam mirè explicuit; præter ipſius graphides plurimas, atque icunculam Magnæ Matris, lepida eſt Euſtachij tabula venerantis flexo poplite oblatam inter Cerui cornua Seruatoris ſpeciē: reliquus venandi apparatus, atq; odori canes pictoris opificium indicant. Refectum Ioannis caput, & in diſco propoſitum viſus eſt Durerus ad vitam excitaſſe: extremum ſpiritum prope retentat ceruix; intermorientes oculi, feralis pallor niſi acceſſiſſent, crederes locuturam. Adeò viuit caput exanime; quæ ars Alberti non vulgaris fuit in membrorum habitu, ac partium ſingularum æquabilitate. Sanè Durerus inter omnes pictores eminet ob facultatum plurimarū ſcientiam, quem-

Ex literis Ioannis Baptiſtæ Creſcentij prid. Idus Ianuarias 1611.

quemadmodum earum diſciplinarum minimè imperiti ſcriptores monumentis tradidere. Affectatur Durerum Iacobus Palma; Deus conditor præfert læuâ terrarum orbem, comitantibus numen genijs elegantiſſimi oris. Alia Palmæ tabula refert Mariam, ac Diuinum Infantem cum Anna Virginis parente. Eadem operum induſtria cæteros pictores inſignit. Benuenutum Garofalum nobilitat Seruatoris præſepe; idque *anathema* eſt Ioannis Baptiſtæ Beſutij, qui olim in Federici familiâ fuerat. Andreas, qui à ſarcinatore patre cognomentum accepit, intulit huc *Canonici* cuiuſdam Piſani ora viuam ad imaginem expreſſa. Ex Bramantini operibus reliquas habemus tabulas Diuini Patris, ac cincinnati cuiuſdam hominis, quem purpureus pileolus tegit; quamquam pictores Vincio magis, quàm Bramantino poſtremum hoc opus, alterum verò Petro Peruſino adiudicent. Marcus Vglonus auditor Vincij præceptorem expreſſit; tabulam pinxit Deiparæ ferentis ſobolem. Eiuſdem Virginis, ac Infantis imaginem Ioannes Petrus abſoluit vir pingendi arte clarus. Pictor cognomento Surdus parentem Dei obortis lachrymis triſtem pinxit, & conuertentem ora in frontem prolis cruentam vepribus. Idem Surdus aliam imaginem oſtendit Seruatoris indecoro murice tecti, & impio fune conſtricti. In alia verò tabula idem Surdus eleganter pinxit Deiparam contrectantem interempti Seruatoris corpus: iuxta lachrymis indulget cæleſtis aliger materni doloris comes. Eam iconem Hieronymus Beccaria Templi Maximi *Canonicus*, & Conſeruator Bibliothecæ dono dedit; quæ largitas viri eſt erga bonas artes. Petrus vberi fletu deplorans ſua periuria eſt Ciuoli; erumpunt ex ſenilibus oculis lachrymæ doloris teſtes, elatæque manus lymphatum prope hominem ob triſtitiæ ſenſũ indicant. Dolorem pinxit Ciuolus, cuius imaginem

Ioannes Paulus Lomatius in Idea Picturæ cap. 4, & alij.

Meminit Vaſarius in vita Andreæ.

ginem

ginem deſperauit Timantes. Aliam pingendi rationem ſecutus eſt Michael Angelus ex oppido Caraca; nam licèt humana corpora deſiderentur, artis tamen abundè eſt. Continet ciſta recentes fructùs, vuas, mala, aliaque id genus naturæ certantia, ac ſpectantium, nedum Tantali, oculis futura ludibrio. Sanè ſi auiculæ viderint, iterum falli poterunt. Fortaſſe pictori æmulari placuit Polydorum conterraneum ſuum primæ celebritatis artificem, indignum planè, quem nocturnum furacis pueri ſcelus dormientem iugularet. Eiuſdem pretij putamus eſſe Iulij Campi tabulam, quà authoris nomine, quà religionis. Seruator in horto, cum proximus funeri ſecum necis atrocitatem reputaret, ſomniculoſis circa ſectatoribus, Angeli ſolatio leuatur. Ars mira corporum eſt, & ſuauitas, quæ vibrat in operibus Campi; cœterùm cum tabula eſſet in poteſtate Diui Caroli, atque is moriens nunquam ab eà aſpectū remouiſſet, conuertit in ſe maximè oculos ſpectatorum. Indicat pretium operis epigramma monſtrans Diuū Carolum conieciſſe in eam tabulam oculos, ac ad Superos aſpectu precantis Seruatoris auolaſſe. Scipionem Caietanum conciliat ſpectantibus picturæ ſuauitas. Deipara venuſtiſſimi oris, virgineo rubore ſuffuſa, flammeo tecta, tam tenui, vt crines prodat, artem expolire videtur; ſi Caietanus circùm aſtra pinxiſſet, credidiſſes Erigonem. Eadem ſuauitas commendat Guidonis Rhenij tabellas, quæ D. Franciſci, & adoleſcentis cuiuſdam ora referunt. Maieſtas eminet in icone Cerani. Ambroſius Inſubrum Antiſtes redimitus infulà, ac reliquis veſtibus amictus, quibus Pontifices ad aras operaturi velantur, vibrat metuendà manu flagellum; quæ ſpecies fulminantis Ambroſij obuerſata eſt oculis hoſtium ſæpe, & cum Theodebertus violatà fide vrbem diripuiſſet, & Parabiagi Luchinus Vicecomes

Carranagio.

Vide Scannellum lib. 2. cap. 20.

Vaſarius in ipſius vita.

Carolus à Baſilica Petri in vita D. Caroli li. 6. pag. 264.

Corius in vita Iuſtini Imperatoris, Arlunus ſect. pr. hiſt. Corius par. 3.

mes cum Leodriſio dimicaret. Auguſta quidem maieſtas, quæ micat in ore Ambroſij, grauem Pontificis illius animum indicat, qualem commendant ſcriptores, cum Theodoſium à templi foribus ſubmouit, & debacchantis Iuſtinæ retudit impudentiam. Pulcherrima etiam eſt harmonia corporis, & Pontificalium veſtium multiplices ſinus, & rugæ mirum in modum redditæ. Adeò etiam Inſubres reſpexit pictura, quibus immeritò Vaſarius maledixit, tamquam veruecum in patriâ, & craſſo ſub aere eſſent nati. Quare plurimum debent noſtrates Scannello, qui conuicio hominis reſpondens ſuſceptam maculam deleuit. Aliam itidem iconem habemus Cerani: offert illa ſpectanti vultum myſtæ ſtrictim attonſi, venuſto ore, vibranti ocello; intulit in pinacothecam Bartholomæus Buſatius, & munificentiâ ſuâ tabulam exornauit. Aequalis Cerani cum eſſet Petrus Franciſcus Mazuchellus, à natali oppido Moræ Azonis Morazonus vocatus, tum par nobile pictorũ apud Inſubres fuiſſe oſtendit. Nos hominis artem monſtramus in diſceptantis Ieſu tabulâ, cum circumfuſus coronâ ſapientum virorum cæleſtis doctrinæ arcana aperiret. Morazoni autem ratio in pingendo grauis fuit, ac neruoſa, ſequentibus vmbris, & eminentiâ maieſtatem rerum, quæ pingebantur. Icones aliquot incluſæ cryſtallo gloriantur authoribus Hieronymo Marcheſino, & Auguſto Decio. Petrum Vecchiam Abbatem *Cœnobij* Iuſtinæ in vrbe Patauij, quem lucubrationes editæ, ac dono miſſæ Ambroſianis thecis commendauere, retulit in tabulâ Franciſcus Zanella Patauinus, inductis eleganter coloribus, ac perpolitâ ſuauitate oris, & corporis. Eam tabulam egregiè pinxit Zanella: pulchriùs ornat ſpecies auguſta Præſulis, qui licèt multiplici dignus infulâ, oblatam tamen Aemonienſis Eccleſiæ

In libro, qui inſcribitur Microcoſmus Picturæ *lib. 2. cap. 19. Franciſcus Scannellus diluit Vaſarij dicta. Pictores Medial. clari nominis recenſet Saluator Vitalis in theatro Triumphali. Morigia hiſt. l. pr. c. 60. Scannellus lib. 2. cap. 27.*

citâ nuno.

tia-

tiaram recuſauit; adeò certatim honores tanti viri ſapientiam inſigniunt. Ioſephi nuptias deſcripſit graphide Gaudentius Ferrarius Nouarienſis: pugnam ferarum, ac Centaurorum Antonius Tempeſta calamo. Seruator pictus in cupro, ac ebano incluſus, cum affixus cruci animam ageret, Petrum Corthonenſem authorem operis fuiſſe docet. Imaginem illam legauit Bartholomæus Faſſius Præpoſitus Collegio Thomæ in terrà amarà; eamque fama eſt traditam à Gregorio XV. Cæſari Cardinali Montio, ad Faſſium deinde, cum è vità ceſſiſſet Cardinalis, perueniſſe, quòd illius conſcientiam moderaretur. Nec icunculas quaſdam iniquè collocauimus in fronte pinacothecæ; ſunt enim perpolito opere abſolutæ, vt penicilli acies conari quidquam nobilius haud poſſit. Subijciunt oculis Deiparæ facta, ſiue cum Eliſabetham conuenit, aut proponit Regum oſculo paruam ſobolem, ſiue cum fugà ſe recipit in Aegyptum, aut aris puerum ſiſtit, aut vlnis diuinum infantem complectitur; aliæ eiuſdem pretij icones referunt Innocentum cædem, delapſum è ſideribus ad paſtores nuntium, redimitum ſpinis, ac demum ſuffixum Cruci Seruatorem. Icunculam Benedicti nudatum corpus abdentis in dumos ad vincendam Venerem Hieronymus Beccaria: auiculas Carduelem videlicet, Parum atrum, & Pauonem Flaminius Paſqualinus dono dedit. Nouam artem fallendi excogitauit Alexius Durie Belga (nam Belgæ artificia ſingula mirà opificij ſubtilitate expoliunt); is enim quernas, ac populeas tabulas apprime reddit ad præſtigias oculorum, qui ſe tum deceptos vident, cum manus iudicant de tabulà. Aſſerem hìc populeum finxit: qui, vt faciliùs aciem oculorum ludat, mentitur ſuſpenſas ſcorteo vinculo literas, calamos, aliaque id genus. Infra pendet icon Clementis X. Pontificis Maximi, tum icun-

Strada lib. pr. dec. pr. laudat artificia Belgarum.

culæ

culæ plures regionum inflexà paginarum orà. Quo mendacio facillimè decipiuntur ſpectatores; nam extremas oras conati attollere, intelligunt ea eſſe ludibria oculorum. Vicit quidem Durie Zeuxidem inuento, quando ille auiculas, hic homines fallit. Neque verò impar eſt conatus muliebris; nam geminæ Matronæ antiquas viragines æmulatæ (quibus placuiſſe picturã ſatis conſtat) huc artis ſuæ decora induxere. Ioanna Cæſia, heroum progenies, ac mater, quæ Comarcho Iulio Cæſari Borromæo nupſit, Sebaſtianum multiplici fune vinctum, atq; traiectum ſagittis pinxit egregiè. Inſignis eſt tabula muliebri penicillo: vt Hirenis quidem pietate, Ioannæ autem artificio ſeruatus iterum Martyr videatur. Cæciliam Virginem lapillis ornatam inſigniuit penicillo Comes Maria Arconata, omnes pingendi Veneres ſecuta, quamquam Virginem coloraret. Muliebris tamen artificij palma Fidei Galliciæ eſt deferenda; nam patriæ artis opificium ſecuta ita præſtitit penicillo, vt Gallicia ſexum viris, elegantiam tabularum viri inuidere poſſint Galliciæ. Publicas, priuataſque ædes plurimas decorauit ſuis tabulis Fides; nos Pauli Morigij hominis ex Ieſuatorum familià, qui res Mediolanenſes conſignauit literis, iconem oſtendimus, quam illa depinxit, cum annum octauum decimum ageret, ſummà venuſtate colorum, atque excellentià artificij. Hanc verò tabulam debemus munificentiæ Ioannis Thomæ Butij, quam, ſublato Ieſuatorum Ordine, pluribus philippæis redemit: cuius largitionem aliam longè magnificentiorem ad calcem operis monſtrabo. Gallicia virgo (nam cælibem vitam duxit) pinxit etiam in tabellà Herodiadem, cum gerit abſciſſam ceruicem Ioannis. Iam verò pinacothecæ totius deſcriptio peruenerat vſque ad vmbilicos, præteritis etiam compluribus tabulis, ne le-

Plinius lib. 35. hiſt. cap. 11.

Digitized by Google

genti eſſent faſtidio, cum lectiſſimorum virorum munificentia irritat ſcribentem, nec manum patitur tolli de tabulà. Cum enim Antonij Allegrij Corrigienſis tabulæ deſiderarentur, Flaminius Paſqualinus Academiæ pictorum Conſeruator, ac aliquando pictor ipſe, eoque nomine picturæ amantiſſimus, deductos nos in ædes ſuas elegantiſſimas ad templum Stephani, cuius Collegio eſt aſcriptus, iubet Corrigienſis iconem, atque duas ſimul tabulas, alteram à Guidone Rhenio, alteram ab Alexandro Tearino elaboratam ad Ambroſianam pinacothecam deferre; tum verò ad largitionis auctarium donat Bibliothecæ carmen autographum Franciſci Petrarchæ ad Lauram ſuam. Refert ea tabula ora Deiparæ, ac manùs eà arte, quà pictor tabulas vniuerſas ad miraculum vſque exornauit. Scannellus Corrigienſem appellat diuinum, ac fusè ipſius laudes perſequitur; certè Franciſcus Cairus Mediolanenſis Parrhaſius in hac icone diuinitatem quandam ineſſe ſæpenumero affirmauit. Hæc largitas Paſqualini benignitatem aliorum inuitauit. Antonius Buſcha pictor eximius, atque author reſtituendæ Academiæ pictorum (quemadmodum trademus poſtea) Equitis Cairi famam propagaturus, eiuſdem pictam tabulam dono dedit. Habet icon geminos vultùs, parentis nimirum filium admonentis, ne rem domeſticam dilapidet in exteras regiones profecturus, prodigus æris accepti; quam *parabolam* nati patria bona abligurientis Biblici referunt faſti. Picturam quidem totam commendat mira ſuauitas colorum, quos Cairus aptè commiſcebat, tum ſpiritus quidam corporum, quo inanima viuere putes. Hæc ars minimè vulgaris, ad quam ſponte tulit hominem pueritia, conciliauit Cairum non modò viris ſpectatiſſimis, verùm Principibus, ac rerum arbitris. Equitem D. Mauritij, & Lazari creauit

Lib. 2. cap. 19., & ſequentibus.

uit Victorius Amedeus Dux Allobrogum delectatus *8. Idus Quinctil. 1634.* maximè artibus ingenuis; & cum Equitum albo inſereret Cairum, equeſtri amictu ſuo decorauit, ornatum prætereà torque aureo, quem plurimus adamas diſtingueret: atque Romanum iter ingredientem annulo donauit permagni pretij, quem digito ſuo Dux Amedeus detraxit. Chriſtiana verò Dux, demortuo coniuge, cum Caroli Emanuelis filij iura, & imperium tueretur, auxit Co- *17. Cal. Octobr. 1646.* mitatu Peliæ Cairum, eiuſque ſobolem causà picturæ, & artis, quæ beneficentiam Principum prouocauit. Nos, & magni facimus Cairi tabulam, & Antonij Buſchæ munificentiam longè pluris, qui pinacothecam Ambroſianam ditare maluit, quàm clari nominis emptorem numos aureos complures minimè auaro homini pollicentem. Idem Buſcha geminas rerum graphides donauit, quibus ſacellum Diui Syri in Ticinenſis Carthuſiæ Templo exornauit. Et quidem altera maior ſubijcit oculis Chriſtum circumfuſum Apoſtolis, cum in locis ſolis eſurientem ſectatorum multitudinem recreare dapibus vellet, paruumque Syrum (quemadmodum Papienſes faſti narrant) offerentem Chriſto quinos panes, & geminos piſces ad ſatietatem famis, & copiam epularum: altera minor Eccleſiæ Principem Petrum, qui ſacris eundem Syrum initiat, cum apparatu, ac miniſtris eius cæremoniæ. Vtramque graphidem collocauimus ad pinacothecæ fores, atque cum illis compoſuimus alteram Camilli Procaccini; in ea verò deſcripſerat Camillus, pictor nobilis, interempti Seruatoris funus, complorantibus circa fœminis, ac diuis pollinctoribus ſuprema exequiarum officia perſoluentibus. Eodem anno MDC LXX. illata in muſeum eſt tabula proponens ſpectatoribus ora conditorum Ordinis Barnabitici (cœtus eſt Religioſorum hominum ad fanum Barnabæ Mediolani *Maurolicus in Oceano Rel.*

 inſti-

Creſcentius lib. 2. Præſid. Rom. Vghell. in Ital Sac. Miræus in libro, cui titulus de Congregationibus Clericorum in comm. viuentium. *Ripamontius in vita D. Caroli lib. 5. & alij.*

inſtitutus). Procumbunt parentes Ordinis ante Paulum patronum cœtus media è nube radiantem, & calicem Diuini Cruoris læuà præferentem, aſſectante Apoſtolum alite, qui Diui gerit inſignia. Ponunt genua ante aram Pauli aſpectu coruſcam, princeps primum inſtituti, atque Virginum Angelicarum, quas Mediolani Paulino *cœnobio* incluſit, Antonius Maria Zaccharia, Cremonæ loco illuſtri ortus: ſequuntur alij conditores Bartholomæus Ferrarius, atque Iacobus Antonius Morigius, Mediolanenſis vterque, & clarus genere. Feruntimmutatos concione Seraphini Firmani animum ad cæleſtia adieciſſe, inſtituendo Ordinem, qui vitæ diſciplinà, & literarum cultu Religionem iuuaret plurimùm. Zaccharíam velat talaris linea, & caſula: cæteros linea breuior amicit, ſtolis è collo ſuſpenſis. Author pictæ tabulæ fuit Auguſtinus à S.Auguſtino, muneris verò ſectatores eius inſtituti, qui cum ſingulorum penè cœtuum parentes ſpectaſſent in tabulis Bibliothecæ, nuſquam autem ſuos, tanti Ordinis conditores addidere cæteris: ne vrbs parens, atque altrix familiæ heroas ſideribus dignos in Federici Muſeo requireret. Plurimas deinde graphides Bonaroti, Vincij, Raphaelis, Pauli Veronenſis, Sebaſtiani, & Baptiſtæ à Plumbo, Titiani, Palmæ, Georgioni, Polydori, Boccacini, Dureri, Pordononi, Iulij Romani, Andreæ à ſarcinatore, Bacij Bandinelli, Louini, Figini, Annibalis Fontanæ, aliorumque artificum nobilium contentas libris eadem pinacotheca oſtendit, collectas vndique Borromæi ære, quod largè in facultates ingenuas effundebatur. Quòd ſi egentiſſimi homines pictam tabulam proponerent pretio, & res anguſta domi picturam minoris venderet, longè maiori pretio redimi iubebat. Immo ſi quæ tabulæ dono offerrentur, excelſo animo repudiauit, ratus indecorum eſſe, ſi munera acciperet Epiſcopus,

Riuola in vita Federici lib. 6. cap. 15.

quem

quem in omnes munificentiſſimum eſſe oporteret. Ob id cum moriens Bruguel, beneficijs plurimis obſtrictus, legaſſet Cardinali ingentis pretij tabulam, Bruguelis hæredibus ille redonauit auctam coronà, quam ebenum ornaret, atq; cælati argenti laminæ nomine Federici inſcriptæ. Adeò ſe largitate vinci nunquam eſt paſſus, dedignatus compendium omne, quod auaritia proponeret. Fertur, cum Præfectus quidam Mediolanenſis Prouinciæ mille aureos obtuliſſet Borromæo, redempturus tabulam, in quà Titianus pinxerat Magdalenam, reſpondiſſe Cardinalis, ſe aureos bis mille erogaturum libentiſſimè, ſi parem tabulam venalem Præfectus habuiſſet. Hoc Capitolium triumphanti picturæ condidit Federicus, certamen pingendi in Inſubribus inſtituens, quale Corinthi, ac Delphis fuiſſe memorant ſcriptores. Hæc de tabulis pictis, earumque authoribus ſenſimus; quòd ſi qui ſecus iudicant, nos ad peritiorum iudicium prouocamus. Spectabilis etiam in eàdem pinacothecà eſt ſella gemina; in alterà ſcorteà Diuus Carolus, cum lectulum etiam ipſum ad quietem datum odiſſet, atque interdum cubaret humi, breuiorem ſomnum capere: in alterà verò laneà ſedere Federicus Bibliothecæ parens, vt literis operam daret; vtraque autem indicat deſpicientiam opum, & domeſtici luxus. Sequentes anni Collegarum lucubrationes protulere. Vicecomes obſeruationes eccleſiaſticas nouiſſimo volumine complexus, ornauit eruditè veſtes ſingulas, & vaſa, quibus vix nata Chriſti religio vtebatur ad aras. Ferrarius egit de veterum acclamationibus, & plauſu; vtriuſque opus multæ eruditionis eſt. Salmatius, quem doctum ſermonis Græcanici fuiſſe tradidimus, ideoque acceptiſſimum Schotto, orationes paſchales Diui Cyrilli latinè reddidit. Longè maior cura exercuit Riuolam; nam poſtquam librum vocum Armenica-

Riuola eodem libro, & cap.

Plin. lib. 3. hiſt. cap. 9., & Alexander ab Alexandro genial. dierum lib. 5. cap. 8.

Grattarola in libro, qui inſcribitur ſucceſſi di S. Carlo pr. par. cap. 3.

1626. 27. 28.

nicarum ſummo ſtudio elaborauit, adiunxit etiam eiuſdem ſermonis Grammaticem, facili ad diſcendam linguam compendio. Ripamontius res geſtas D. Caroli perſecutus, Gentis Borromææ originem, & auorum ſeriem memorauit, initia, atq; incrementa ſingula referendo: egit poſtmodum de Pontificatu illius, ac miraculis ſanctimoniæ teſtibus: vt Diuus Præſes Bibliothecæ, quamquam immortalitate donatus, etiam literarum beneficio perennaret.
1629. Inter hæc cum Ludouicus Beſutius, & Iacobus Terzagus vità eſſent defuncti, atque iam reliquis Conſeruatoribus Magiſtratus quinquennis fuiſſet abrogatus, noui Conſeruatores ſunt creati, *Comarchus* Iulius Cæſar Borromæus ſecundùm, Iulius Cæſar Vicecomes *Primicerius* Aedis Maximæ, Aironus Præfectus Nazarianæ Baſilicæ iterum, Antonius Buſſola Præpoſitus Sacerdotibus Oblatis, Rocchus Sbarainus Curio D. Raphaelis ſuffectus Baſſo, qui viuere deſierat, ac Antonius Blanconus Curio Templi Maioris. Atrox deinde malum ciuitatem inuaſit, rei nimirum frumentariæ difficultas: quo mortales ad inſaniam adacti horrere coguntur aliquando epulas, quibus inhiant, quærendo morticinas carnes, ac fœdiſſimas eſcas ad placandum ventrem. Fames verò, ſiue eam frugum inopiam cæleſtium aquarum vis intulerit ſeminibus noxia, ſiue occultata per auaritiam frumenta, vexare primùm ciues, tũ verò ademptis frugibus necare: ac paſſim in vicis, & compitis mortales fame exanimes iacere; obuiam iuit malo Federicus exhauſtis penè horreis atq; opibus, leuaturus ſqualentem inopiam, & caritatem annonæ. Quod infortunium vix à ciuium capitibus auerterat Borromæus, cum ſæuius aliud malum, vulgaris videlicet morbus, adoritur vrbem: atque adeò noua calamitas ex veteri ſeri cœpit; neque mitiores videbantur Superi, niſi quòd minimè longà tabe perime-
1630. bant.

Tadinus de peſte lib. pr. cap. 2. Ripamontius de peſte.

Riuola in vita ipſius lib. 5. ca. 20., & Ripam. in vita ipſius li. 6. cap. 5.

bant. Mandauit itaque Conſeruatoribus Bibliothecæ Borromæus, ac lege edixit: vt, furente bello, vel *epidemià*, occluderetur Bibliotheca, nec omnino quemquam admitteret, niſi cum vis morbi, aut hoſtium deſæuijſſet. Itaque Muſæ ſuos cultores deſiderauere; nec aliud egit Cardinalis, niſi vt Milanum Canonicum Baſilicæ Stephani Conſeruatoribus aſcriberet: atque, cum Milanus loco fuiſſet motus, Iulium Maſcherum Rectorem Seminarij Conſeruatorem crearet. Itaque curam omnem Borromæi auocauerat à literis ciuium ſalus, non alium quærentis Apollinem, quàm qui morbo graſſanti remedia adhiberet. Porrò vulgabatur morbus, aut quia ſuperiore anno affecta corpora ob rei frumentariæ inopiam, ac noxias mortalibus dapes inuaſiſſet peſtilentia: aut quia Germanus miles in Italiam profectus, ſociam eam luem deduxiſſet: ſiue coemptis veſtibus, ſiue contactu corporum, & contubernio; plurimam certè ſtragem edidit, ac multò maiorem datura fortaſſe, niſi initio bruma vim peſtis retudiſſet, quæ poſtmodum, ineunte vere, latè ſerpere, ac debacchari cœpit. Satam quoque peſtilentiam feralibus vnguentis, ac propagatam tradunt ſcriptores, crinitos item cometas indices mali apparuiſſe, & nocturni, diurnique ſideris defectus plures. Sanè Libitina quæſtum acerbiſſimum fecit; lugubris omnis domus, exhauſtæ cultoribus ædes: & cum agmina mortuorum corporum efferebantur, quamuis illata in tumulum, inſepulta iacebant. Miſeranda prorſus facies vrbis, niſi aſſuetudo ipſa funerum prope miſericordiam conſumpſiſſet. Itaque cum lues vrbem vaſtaret, Federicus pacem Superùm implorare: itumque eſt ad nobiliora Templa, & circumlatum Diui Caroli corpus. Hæc vna videlicet calamitas debebatur nomini Borromæo: vt Carolus, & Federicus ſer-

Tadinus de peſte lib. pr. cap. 23. Ripamontius de peſte; Lampugnanus de peſte partic. 3.

Riuola in vita ipſius lib. 5. ca. 33., & Ripam. dec. 5. lib. 6. cap. 5.

Digitized by Google

ſeruaſſe vrbem dicerentur, cum periret. Porrò adire Cardinalis *Lmocomium* (vulgò Lazaretum) Capitolium videlicet, ac regnum mortis, adeſſe laborantibus, initiare ſacris religioſos homines, largè opes effundere in *Riuola lib. 5. c. 22.* egeſtatem vrbanam, atque agreſtem. Sedatà verò lue, affirmabat ſe diuinitus ereptum periculis, quibus impauidum pectus obtulerat. Quæ cura, ac labor perpetuus bene adminiſtrandi Pontificatus, tum vrbana calamitas ſuis tandem malis, ac funeribus exatiata, cum eneruaſſet *1631.* Cardinalem, ſequenti anno Patriæ eripuit. Antequam ſuprema componeret, cum Aironus, & Sbarainus vitâ eſſent defuncti, alios Conſeruatores demortuis ſuffecit, Hieronymum Aliferum *Canonicum* Aedis Nazarianæ, & Bartholomæum Faſſium Rectorem Collegij Nobilium. *Ex tabulis 3. Idus Septembr.* Donauit quoque Collegio Ioannem Donatum Ferrarium Græcanicæ linguæ doctiſſimum, Octauium Ferrarium, Iacobum Philippum Butium *Canonicum* S. Thomæ, hunc Hebraici, illum Latini ſermonis conſultiſſimum; Collegas verò omnes ſecundo quoque anno, redeunte in orbem vice, tueri Collegium iuſſit, & Conſeruatoribus reliquis Gigæum ante alios aſcripſit. Dum hæc aguntur, cum iam inſidens præcordijs febricula ten-*Senago. Villa di S. Gregorio.* taret Cardinalem, cogitauit primò Senecianam, voluit deinde Gregorianam Villam, quæ tertio diſtat ab vrbe lapide; & laxauerat ſæpius animum Borromæi, cum ſe vrbanis curis eriperet. Verùm cum propter vliginem ſoli, ac manantium vbique aquarum copiam cælum ſit paulò grauius, cœpit eſſe infeſtum corpori Principis, & grauedine primùm torquere, deniq; reuocare ad vrbem vietum, ac elangueſcentibus quandoque viribus repentè exanimatum. Interea cum atrocior in dies febris præcordia adureret, ac ſpes ferè ſalutis decollaret, admonetur à Faſſio, qui erat conſcientiæ arbiter, vt vaſa colligat, ſe-

ſeque ad extremi certaminis aleam obarmet. Accepit ex porrectà fronte Borromæus hominis dicta: ac poſtquam totius vitæ noxas expiauit, Cæleſti Pane recreatus *Canonicos* Aedis Maximæ circa lectulum procumbentes hortari cœpit, vt attentè rem Eccleſiaſticam tuerentur, cum ad interregnum veniſſet. Accedere ſe, inquit, ad litus diutinis tempeſtatibus actum: longam cepiſſe vſuram lucis: nec diutius viuendum eſſe homini, qui inutili pondere terram oneraret: nihil optatius contingere poſſe mortalibus, quàm vt mortales eſſe deſinant; eò grauiores eſſe cruciatùs humanos, quò longiùs corpore incluſus animus cogitur vitam odiſſe, quam amat: ſex annos ſupra triginta ſe Ambroſianum imperium tenuiſſe, quod temporis ſpatium pauci admodum Antiſtites æquauerint: id vnum enixè expetere à Collegio ſuo, quo nihil optari dulcius poſſit, vt inter illos ſemper conueniat, quò Eccleſiam ſeruent incolumem, cum vacua ſedes ſingulorum opem implorabit. Nemo ſiccis oculis audiebat, quæ dicebantur à Federico, fluentibus vberiùs lachrymis, cum ſupremis oſculis, & amplexu Collegas exciperet. Inter hæc ſpes ſalutis affulſit, tamquam collectis viribus morbi ſæuitiam exarmare poſſet; verùm ætas primùm, deinde inſidens morbus partibus ijs, quas perpetuus texerat pudor, nec medicorum curationi vnquam aperuerat, exedit paulatim Borromæum: nec remedijs caruiſſet, niſi ea remedia odiſſet pudor. Itaque gliſcente in dies morbo cum exiguà in ſpe traheret animam, legauit Ambroſianæ Bibliothecæ ruris Gregoriani fundos, vt duo Sacerdotes quotidie ad aram Deiparæ in Templo Maximo ſacra facerent, reliquos autem eius villæ reditùs puellarum connubia abſumerent, quæ in pagis Verbani Lacus eſſent natæ. Hæredes ex aſſe inſtituit Virgines *Roſarij*, quibus ſuperiore anno in regione Orientali

S vrbis

vrbis ædes condiderat: ne pudori paupertas inſidiari auderet, immo ne inopiam paupertas extimeſceret. Cultor videlicet pudicitiæ pudicitiam teſtamento reliquit hæredem. Reliquæ deinde vires obluctari cœpere acriùs morbo; eius impetum cum ferre non poſſet, diem obijt Federicus vndecimo Calendas Octobres, verſans ſemper animo cæleſtia, eaque meditatio morientem eſt proſecuta. Enimuerò comploratio, & luctus ciuium, qualis in rebus perditis eſſe ſolet, tanto funeri comes iuit; nam recens meritum leuatæ egeſtatis, ac auertendæ luis ſedulitas erat in oculis æſtimantium vnius capitis deſiderio iacturam; nec facile lachrymarum obliuiſci poterat dolor, cum tanta calamitas etiam funeri ſupereſſet. Elatus eſt quinto poſtquam deceſſerat die, triſtiori interim Ciuitate, quàm ſi *epidemia* recrudeſceret; ſqualebat ſexus omnis, atque ætas, egentiſſimi hominum præcipuè, quorum inediam aluerat abundè. Iuſta fecere mortuo vniuerſi Ordines: cohoneſtauere exequias Paulus Areſius Dertonæ Epiſcopus, Ioannes Petrus Vulpius Nouarienſium Antiſtes, ac Dux Ferianus Gubernator Inſubrum. Areſius poſtquam ad aram maximam Ambroſiano more eſt operatus, commendauit habitâ oratione Federici virtutes, ac facta, & vt erat vir diſertiſſimus, ac præſtanti eloquentiâ, motùs maximos feciſſe dicitur, & audientium lachrymas elicuiſſe vberiùs, ingemiſcente paſſim coronâ, nec deſiderium ſublati Pontificis iam ferente. Cardinali triduo parentatum eſt; eius laudes commemorauit iterũ latinâ oratione Donatus Ferrarius Collega noſter, perſecutus ſingula, quæ immortalia geſſerat Borromæus, doloris infandi renouatione, cum ciuium auribus virtutes rurſus, atque oculis ereptus Antiſtes obijceretur. Compoſitus demum in tumulo eſt in maiori Aede ad aram Virginis, quam ab Arbore appellant; arborem

Tortona.

Vghellus tom. 4. Ital. Sacra ad Epiſc. Dertonenſes: Craſſus in elogijs virorum illuſtrium: Picinellus in Athenæo laudant Areſium.

enim

enim ex ære ſolido conſtruendam curauerat anno MDLXII. Ioannes Baptiſta Triuultius *Archipresbyter* Fani Maioris ſimillimam Salomonis candelabro, vt fulgore collucerет Templum, atque aduerſam aram illuſtraret; marmor breui *epigraphe* inſcriptum docet, quieſcere inibi Federicum Borromæum Cardinalem, Inſubrum Antiſtitem, Magnæ Matris præſidio tutum. Hæc viſum ſcribere de funere Borromæi; nam viuit adhuc in omnium penè ore, atque oculis, cùm ſinguli ciuium loquantur de moribus, ac vità Cardinalis tantò lubentiùs, quantò acriùs obluctantur dolori ſuo, cum abſentem virtutem inuidi requirunt. Certè ab ipſà pueritià ita fuerat ad virtutes omnes conformatus Federicus, vt meritò D. Caroli beneuolentiam ſibi adiunxerit, qui eum ſacrà togà amiciuit, deinde ſpectatæ probitatis adoleſcentem Collegio, quod nuperrime Ticini excitauerat, addixit, futurum reliquis alumnis exemplo adumbrandæ virtutis. Quamquam adoleſcentem fuiſſe vix meminimus; adeò præuerterat ætatem; cùm annum ageret vigeſimum tertium Romanà purpurà à Sixto Quinto decoratur; auctus poſtea Mediolanenſi Inſulà ita Pontificatum obiuit, vt nunquam humanarum rerum, aut Gentis ſuę commodis flecti poſſet, quominùs Eccleſiaſtici iuris imperia propugnaret, ſolicitus de concordià, quæ maximo ſtetit impendio. Tota autem ratio adminiſtrandi Pontificatus nunquam à labore fuit vacua; nam Borromæus plurimas *Synodos* cogere, vrbanas ædes, atque agreſtes luſtrare ſæpius, ea diligenter tuendo, quibus rem Ambroſianam Carolus fundaſſet. Eccleſiam quidem ſuam etiam Oſtienſi prætulit, quæ Federicum Patrum Purpuratorum principem ſibi vendicauerat; Pontificatum verò Maximum, niſi contempſit, ſaltem fugit: cum mallet dignus videri honoribus, quàm ornari. Eius ædes nunquam vi-

Rugatius hiſt. lib. 8.

Carolus à Baſilicà Petri in vita D. Caroli lib. 7. pag. 317. Gluſsianus in vita eiuſdem Diui lib. 6. ca. 7.

Ripamontius in vita Fed. lib. 6. cap. 2.

Riuola lib. 6. cap. 15.

Idem lib. 5. cap. 10., & lib. 6. cap. 15

dit auaritia, inopia quotidie; literas verò habuit contubernales, nam Latinè, Græcè, atq; Hebraicè doctus ſubſecundarias horas eccleſiaſtico labori cum ſublegeret, meditabatur ſubinde, ac ſcribebat. Neque verò eius lucubrationes, tanquam alienum oleum, & operam olerent, ſugillaſſet Cardinalis Bentiuolus, ſi apparatum ſcribendi ingentem, tum aduerſaria lituris fœda, atque ſingularum ſcriptionum *archetypon* vidiſſet; quæ omnia verſauimus nos, atque in ſanctioribus eiuſdem Bibliothecæ ſcrinijs repoſuimus. Cæterùm Cardinalis animus eximijs virtutibus fuit excultus, quibus oportuit honeſtari Borromæum diſciplina Caroli, ac Philippi Nerij inſtitutum. Neque verò audemus cælitum honoribus Principem conſecrare (nam prohibet Romana Religio); virtutum tamen, ac virginitatis præſertim admiratio ita ciuium, atque exterorum animos tenet: vt pro ſe quiſq; exuuias Federici quærat ad auertenda mala, atque complures præſentiſſimam opem repererint. Sanè cum in Romanum muricem indigna omnia impudenter effutiant Catholicæ Fidei deſertores, Federicum tamen tulere in cælum deoſculati virtutes, quas odiſſent. Ipſe corporis habitus index animi fuit; nam & proceritas magnitudinem pectoris prætulit, & maieſtas ſupercilij regios ineſſe ſpiritus indicauit; modeſtia enim prohibuit, ne Federicus Regibus imperaret: vt cum Regibus conferri poſſet, operũ magnificentia obtinuit. Porrò cum Borromæi funus tetigiſſet ciues, acrius affecit Collegas noſtros, ac deinde ſenſimus Federicum defuiſſe. Itaque propoſita eſt ad leniendum dolorem præ foribus Bibliothecæ imago ænea Cardinalis, quò ciues, atque peregrini eum fuiſſe parentem operis intelligant: tum verò illius lucubrationes plurimæ typis ſunt commiſſæ, adeòut neſcias, plurane ſcripſerit, an legerit: certè legiſſe plurima credi poteſt.

Seremius lib. 5. elogij Borromææ fam. pag. 320.

Guido Cardinalis Bentiuolus in libro, cui titulus memoriæ.

De ſtudijs Card. Fed. Ripamontius dec. 5. lib. 4. cap. pr.

Riuola, Ripam. in ipſius vita, & Velaſquez in comment. ad cap. 2. epiſtolæ Diui Pauli ad Philippen. verſu 6., & alij ſcriptores, tum Latini, tũ Itali.

Riuola de virginitate Federici lib. 6. c. 9. Ripam. dec. 5. lib. 6. cap. 7. Riuola lib. 5. cap. 36.

Ioſeph Scaliger lib. 2. epiſt. 133. ad Caſaubonum, & epiſt. 140. ad eundem.

poteſt, cum tam multa ſcripſerit. Voluuntur eruditorum hominum manibus latinæ ſcriptiones, ac tuſcæ; liber autem is, qui de Principum gratià inſcribitur, adduxit etiam Gallos: quæ natio ſcriptores ſolet quærere cum delectu. *Epicedium*, quo Ferrarius commendauerat Borromæum, typorum beneficio adhuc ſeruamus; neq; contentio illa ſcribendi ſublato conditore occidit. Nam 1632.
Gigæus externarum linguarum peritiſſimus, cum opes vndique ex monumentis Arabum collegiſſet, coegit poſtea in vnum Arabicæ linguæ Theſaurum tanto labore, quanto Euriſtheus viciſſet Herculem, ſi illud opus imperaſſet. Patientiſſimus quidem laboris fuit Gigæus, non modò cum Theſaurum eum ſcriberet, verùm cum cæteras etiam linguas in Italiam vocaret. Supereſt etiam cineribus hominis improbus labor, quem in tradendo Perſarum ſermone exhauſit; inſcripſit volumen Gazæ Perſicæ titulo, æmulatus Alexandrum nationis illius diuitias diripientem, cum Darium domuiſſet. Quamquam inter Alexandrum, & Gigæum hoc maximè intereſt; nam hic Gazà Perſicà terrarum orbem ditare animum induxerat, ille ſe ipſum. Chaldaici quoque ſermonis inſtitutiones tradere aggreſſus enucleauerat prope ſingula illius linguæ, præfatus antea, quantum externi ſermonis diſciplina eſſet compendio, ſi facultatum arcana ſcrutari velles, quæ peregrinis præcipuè linguis occultata latinitatis cultoribus vulgarentur. Porrò his lucubrationibus typographi imminebant, cum mors fefellit conſilium hominis, fruſtrata etiam ſpem Pontificis Maximi; etenim Vrbanus Octauus earum linguarum ſcientiam in Collegium propagandæ Fidei optans inducere, inuitauerat mercede maximà Gigæum iam comparantem ſe ad iter, ac obſequentem Pontificis imperio. Hic fuit exitus viri doctiſſimi, qui ætatem ſuam omnem adduxe-

dixerat ſermonis peregrini ſtudio, ac ſummo labore conſecutus, tradiderat ratione facili ad diſcendum. Sub idem ferè tempus vir clariſſimus deceſſit Dauid Coluillus acceptus humaniſſimè à Collegis Ambroſianis, & in noſtris ædibus vità defunctus. Apud Scotos natus, cum patrium cælum faſtidiret, in alienas terras profectus, gratiam iniuit primùm à Duce Allobrogum, cuius Bibliothecam tractauit, tum verò in Hiſpanià diu moratus eſt muneris ſui causà, cum Arabicum ſermonem interpretaretur, apud Inſubres demum quieſcens deſijt peregrinari. Libros Alchorani atque Alcami ve luti animo eam librorum iacturam præſentiret, quam flamma Eſcuriaco poſtmodum attulit, donauit forulis Ambroſianis, acceptos non modò ipſius causà, verùm quia eos codices
1633. deſcripſit ex Bibliothecà Eſcuriaci. Sequenti anno mors eripuit Ioſephum Vicecomitem, virum illuſtri loco natum, & in perſequendà veterum Patrum eruditione, promptum ingenio. Cornelius à Lapide minimè grauatur ire aliquando in illius ſententiam; immo cum omni genere virtutis floreret Vicecomes, ſingulari etiam pudore ornatus, inde ſibi laudem maximam comparauit, eamque apud omnes teſtatam reliquit Ioannes Stephanus Menochius vir ex Societate Ieſu, cuius ſe in diſciplinam Vicecomes tradiderat. Iam verò Collegæ redigebantur ad paucos, non modò ob frequentiam funerum, verùm quia difficillima erant rei Mediolanenſis tempora, flagrante apud Inſubres bello, quod ne Græci quidem, aut Troes obſtinatis ad mutuam internecionem animis tandiu ſuſtinere potuiſſent. Hæc mala rem Ambroſianam in communem traxere calamitatem, acciſis ſenſim opibus, cum tranſpadanæ regionis prædia hoſtium excurſionibus eſſent obnoxia, atque adeò nudata cultoribus annuos prouentùs Collegio negarent.

Comment. in Ioannem c. 15. verſ. 7. pag. 446. col. pr.

Centuria 3. hiſtor. cap. 42.

Sæ-

Sæuit adhuc pertinax ærumna, graſſante malo, etiam cum ſedatum eſt; ita enim comparatum; vt quæ pertulimus aliquando infortunia, eadem diutiſſime ſentiamus. Ac cum ferales cometæ magnarum calamitatum prænuntij aſtris internitent, noxio quidem ſpiritu afflant aera, cæterùm malè ominati ſideris inclementia ſequentium annorum funeſtat agmen: ita grauiorum calamitatum acerbitas debacchatur ad plures annos; nec ſenſus breuis eſt mali: furit tandiu, quandiu vel patientiam, vel mortalitatem vincit. Ob eam rem nonnulli Collegarum alia vitæ ſtudia ſunt ſecuti. Ioannem Donatum Ferrarium Barberinorum Principum erga literatos viros munificentia vocauit Romam; atque cum Cardinalem Franciſcum ſibi conciliaſſet ob eloquentiæ famam, quam re conſtantem efficiebat, non modò cum ſibi Principem demeruit, verùm etiam Patruum ipſius Vrbanum Sacrorum æquè, ac Muſarum Antiſtitem, qui delectatus Ferrarij ingenio pingue primùm homini ſacerdotium in Larij Lacus pago demandauit, tum eum præfecit Merati Curiæ, quod oppidum à meraci copia dictum ſitum eſt inter Montem Vigiliarum, & Orobios. Tum verò Cardinalis Barberinus, vel ſublato Patruo, obſeruauit amantiſſimè Ferrarium, qui, etiam cum defloreſceret ætas, minimè ſtudiorum ſuorum immemor nuncupauit Antichthona Cardinali munificentiſſimo, enectus poſtmodum labore ſcribendi, commentandique. Eloquentia Octauium Ferrarium ad Patauinos deduxit, atque in ſede artis eius principe collocatum cum nullo Doctorum compoſuit, quo certamine gaudent riuales diſciplinæ; parem Veneta Pallas minime inuenit, qui cum Ferrario conferri poſſet. Hàc eloquentiæ famà vectigales habet Octauius etiam Reges; nam Ludouicus XIV. poſtquam artibus omnibus, ac Muſis hoſpitium

Ferrarium laudat Primellus in Athenæo, & author anonymus libri, cui titulus voyage d'Italie to. pr. pag. 152.

in

in Galliâ aperuit, Ferrarium donauit benignè argento, conſtitutâ in annos ſingulos pecuniâ, quòd regias virtutes omni laude cumulauerit. Eundem Oratorem aureo torque donauit Chriſtina Suecorum Regina ſexu ſuo maior; Venetorum verò Reſpublica tantum tribuit Ferrario, quantum ne fortaſſe quidem Liuio detuliſſet, ſi contribules ſuos Patauinos formaſſet in ſcholis; quippe nemo eorum, quos hactenus celebre illud Antenoris gymnaſium audiuit, opulentius retulit minerual, quàm Ferrarius, & Cæſar Cremoninus. Debet verò Octauius hanc gloriam Mœcenati ſuo Borromæo, qui virum ad Ambroſiani Collegij ſtudia deductum ampliſſimis ornamentis inſigniuit; quæ cum minimè ignorarent Inſubres, mandatum Ferrario eſt, vt res Mediolanenſium traderet monumentis, poſtquam vixerat Ripamontius. Noſtra ſigna nunquam deſeruit Iacobus Philippus Butius externarum linguarum interpres, ac Oedipus arcanorum, quę peregrinæ Sphinges proponunt ingenijs. Antequam rude donaretur, Arabum codicem manu exaratum vertit, ne ijs ornamentis ſcientiarum careret latina dictio: tum labores alios in curandis literis exantlauit, ſingulari planè conſtantiâ ſtudiorum, & inſtituti. Collegæ verò, quos naſcente Bibliothecâ Federicus in honeſtiſſimum hunc cœtum aſciuit, omnes deſiderantur. Franciſcus Collius, cum peſtilentia ſacras ædes viduaſſet cultoribus, à Federico in Templi Maximi myſtas cooptatus, ſummo in ſontium conſcientiam arbitrio eccleſiaſticos faſces habuit: eoque honore, ac vitâ defunctus, ob virtutem eximiam gloriæ laude viuit. Neque tamen cum ampliſſimam eam prouinciam obiret, conſenuit otio: verùm emiſit in publicum partem aliam operis de animabus Paganorum, eminente vbique ſcribentis ingenio, & eruditione. Ripamontium eloquentia minimè fraudauit

ho-

Digitized by Google

honoribus. Aediles, ac Decuriones vrbis homini diſertiſſimo negotium dedere, vt res vrbanas literis conſignaret; tradidit autem ſummâ characteris venuſtate, quam Liuij, & Cæſaris imitatione exornauit: vt hoc ſeculo fortaſſe nemo ſcripſerit magis nitidè, ac iam multi doctores eum veluti optimum authorem latinitatis adoleſcentiæ offerant in ſcholis. Eadem ſcribendi ratio exercuit hominem etiam ſenio affectum, atque cum deſcriberet ea, quæ à Præfectis Mediolanenſis Prouinciæ domi, foriſque gererentur, à Rege Hiſpaniarum Philippo allectus eſt *Canonicis* Templi Scalenſis, quod Sacerdotium ampliſſimum eſt propter claritatem cœtus. Antonij Ruſcæ virtus honores omnes ferè geſſit; cum eſſet Theologiæ doctiſſimus, illum Aedis primariæ *Theologum* creauit Federicus. Vrbanus autem Pontifex Summus ſingulari honore virum auxit, ac *Præpoſitum* Templi Maximi renuntiauit; cum tamen Sacerdotium illud ſit gentilitium familiæ Marchionis Vercellini Mariæ Vicecomitis. *Ripamontius hiſt. vrb. dec. 3. lib. 5.* Mouit verò Vrbanum non modò maieſtas ipſa hominis digna infulis, verùm ſcientia rerum, ac orationis maturitas quædam, & ſenecta, cum ad Apoſtolorum limina profectus exponeret ea, quæ inito Pontificatu Mediolanenſi geſſerat Cæſar Montius Cardinalis. Præfuit etiam Ruſca vitæ integerrimus ſacris Virginibus vrbis, ac Diœceſis: immo Eccleſiam ipſam Inſubrum matrem adminiſtrauit ſæpe, Cardinalis ipſius Montij vices obeundo. Ad ſummam ſenectutem vixere Olgiatus, Salmatius, ac Franciſcus Bernardinus Ferrarius, homines viuaciſſimi, ac fatis obluctati diutiſſimè. Hoc anno Conſeruatores renuntiantur, *Comarchus* Iulius Cæſar 1636.
Borromæus tertiùm, Iulius Cæſar Vicecomes *Primicerius* Aedis Magnæ iterum, Abbas Ioannes Baptiſta Beſutius *Canonicus Ordinarius*, Hieronymus Corius Baſili-

cæ Ambroſianæ Præpoſitus, Parmenſi poſtmodum infulâ inſignitus, Antonius Buſſola Præfectus Sepulchri, Ioannes Paulus Maurus *Canonicus* Aedis Nazarianæ, Dominicus Griffus Curio S. Victoris ad Theatrū, & Olgiatus Bibliothecæ Præfectus. Cum autem Beſutius vitâ, Buſſola magiſtratu ſuo abijſſet, ſuffecti ſunt in eorum locum Paulus Corius *Canonicus Ordinarius*, & Ioannes Petrus Quadrius Præpoſitus Sacerdotibus Oblatis. His Conſeruatoribus res Ambroſiana culta eſt, atque amplificata; nam *Primicerius* Vicecomes, vt omnium oculos ſubirent reliquæ conciones Cardinalis Borromæi, ære ſuo præſtitit, ac typis tradidit; eas verò orationes habuerat Federicus, aut cum primum lapidem luſtraret ad fundamenta ſacrarum ædium, aut cum Virgines ſacro velamine obnuberet, vel patres familias de inſtituendâ prole admoneret. Beneficentiam illam Vicecomitis honorificè prædicare debuimus, non modò quia vir munificus fuit, verùm quia affinitate coniunctus cum Federico authore Bibliothecæ. Hanc verò Iulij Cæſaris Vicecomitis familiam auorum ſanguine clariſſimam nobilitauit ſpectatiſſima virtus Præſulum, quorum honoribus exor-
Vghellus tom. 4. Ital. ſac. natur Patria. Nam Franciſcus poſtquam Alexandrinam tiaram geſſit, Eccleſiæ Cremonenſi præficitur; Franciſci Patrui virtutes feliciter expreſſere Hieronymus, & Federicus; illum Nouarienſium Antiſtitem declarauit primùm Alexander Septimus Pontifex Maximus, deinde Viglebanenſibus præpoſuit, cum ad eam Eccleſiam adminiſtrandam Maria Hiſpaniarum Regina Hieronymum è cœtu plurium petitorum ſecreuiſſet: hunc idem Pontifex Alexander *Auditoribus Romanæ Rotæ* aſcripſit: acceſſitque honos Bibliothecæ, cuius Federicus Vicecomes fuerat Conſeruator.

DE

DE ORIGINE, ET STATV BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ

LIBER QVINTVS.

ERat in hoc ſtatu res Ambroſiana, & quamuis Mars Gallicus exardeſceret, aderant tamen Muſæ huic inſtituto; Collegis enim pluribus, aut fato, aut melioris fortunæ ſpe ereptis, ſubrogatus eſt Ioannes Baptiſta Ruſca latinis, ac græcanicis literis apprimè imbutus, politioris præſertim diſciplinæ amantiſſimus: iſque vnus numeri damnum penſauiſſe eſt viſus. Hinc verò ciues, & exteri amplificauere librarias opes, vt narrando exequar; eam enim ſpem conceperat animo Federicus, vt facultatibus poſtea ſuis Ciuitas hoc præcipuum, ac ſingulare vrbis ornamentum augeret, præſertim vbi captatores teſtamentorum timerentur, quod plerumque accidit, cum nullus hæres gentilium ſuorum fortunas adire poteſt. Eminuit quidem inter cæteros *Comarchus* Galeatius

Digitized by Google

Arconatus, non modò quia libros duodecim *autographos* Leonardi Vincij dono dedit, verùm quia oblatam ad redimendos eos codices largè pecuniam excelſo animo repudiauit. Iam verò ineunte hoc ſeculo vir Patritius, & clariſſimo loco ortus Vidus Mazenta, cum Federicus vix de condendà Bibliothecà cogitaſſet, donauerat Borromæum *autographo* eiuſdem Vincij, in quo de lumine, & vmbrà diſputat: ac perennis tantæ munificentię memoria viget cum titulo nominis ipſius Vidi, quem liber præfert in fronte. Fuerat autem Vidus vir ſtudioſiſſimus bonarum artium, humaniorum præcipuè, atque ornauerat ipſe triumphales arcus carmine, ac plurimà *epigraphe*, cum Margarita ad Hiſpani Regis nuptias Mediolano tranſiret; præfuerat etiam aliquando Patriæ, qui ſummus eſt honos Aedilium, ac Decurionum. Porrò Leonardus Pictorum facilè Princeps (nam de illo attinet multa ſcribere) ex natali pago, quem in Florentinà valle alluit Arnus, Vincius nominatus, vir primùm deſultorij ingenij ſe ad varias artes applicuit: tum verò cum operam nauare pictoribus cœpit, probauit illius graphidem Andreas Verocchius nobilis pictor: cui deinde à parente traditus, ipſum paulò pòſt doctorem pingendi laude præſtitit. Nam cum Andreas expreſſiſſet in pictà tabulà Ioannem Chriſti caput lymphis abluentem, Vincius cæleſtem genium Seruatoris indumenta ferentem tam affabrè pinxit, vt iratus penicillo Andreas damnauerit officinam magiſtram operis. Profectus poſtea ad Inſubres Leonardus Mediolani ſubſtitit, quo tempore Ludouicus cognomento Maurus rem patriam moderabatur: cui cum placuiſſet magnopere Vincius ob cantum fidium, ac extemporalem facultatem carminis, iuſſus ab eo tabulas complures pinxit. Excelluit quoque cælandi, & ſcalpendi arte, tum ſcientià Architectonices; certè Lu-

Raphael Triches Freſnens in vita Leonardi.

Vicinellus in Athenaeo.

Ex Vaſario.

Ludouico Inſubrum Duci ponere equeſtrem ſtatuam ex ære animus erat, cuiuſmodi plures apud Italos ſpectatoribus ſe offerunt; verùm ars *fuſoria* obſtitit conanti Vincio, ac negauit ex vnà, ſolidàque æris laminà fieri poſſe ſimulachrum. Exemplar ſtatuæ finxerat ex argillà Vincius, ac diu apud nos ſtetit; Galli captà vrbe præclarum Leonardi opus perfregerunt. Fertur autem Vincius ad expreſſas rerum imagines deſcribendas humanorum corporum motùs, ac habitum ſpectaſſe attentiùs: & cum aliquando ſolutos riſu homines redditurus eſſet in tabulà, inuitaſſe ad ſaliares epulas paganos quoſdam, quibus inter cœnandum aniles fabulas recenſeret tantà voluptate conuiuarum, vt tantùm non riſu rumperentur; tradunt item ad referendum metum, & cætera ſigna pallentis animi, ſpectatum iuiſſe damnatorum hominum vultùs, ac rigentes formidine genas, cum tortoris feralem manum ex ſcalis trepidi opperiuntur; quæ in mente artificis cum pertinaciter hærerent, inducebantur deinde in tabulas ad artis miraculum. Excogitauit etiam iubente Ludouico Duce rationem, quà foſſam alteram nauigabilem deduceret Mediolanum; cum enim conditores Galli locaſſent Inſubrum ſedes inter Ticinum, & Adduam carentes beneficio aquarum, queis nunc prata, & ſegetes luxuriant, ob longum locorum interuallum: nec niſi Lamber, ac Olona obſcuri amnes, & lympharum perſæpe egentiſſimi aquas inueherent, alium alueum aperiendum ſtatuerat Dux Ludouicus, in quem Adduæ præterfluentis aquas deriuaret: [a] cum florente Turrianæ Gentis imperio ([b] vel potiùs reſtitutà anno MCLXXIX. vrbe) Ticinus aquas in aliam foſſam patientem nauium intuliſſet. Ergo aggreditur molitor Vincius opus, ac prope [c] Tritij arcem Bellonæ hoſpitam ducto ad calcem collium alueo, diremptàque validiſſimo aggere Adduà,

Lomatius in tract. picturæ lib. 1. cap. pr.

Ex Trichet in vita Leonardi.

a *Bugattus l. 4. Lampugnanus in monumentis Turrianorum, in vita Martini terrij, Luſchius pa. pr. compend. hiſt. ad familias Inſubrum Oſias*

b *Chalcus l. 32. hiſt. pat. pag. 248. nauigabilem foſſam à Ticino deductam à ciuibus docet.*

c *Trezzo.*

duà, ne miſtis iterum lymphis ſæuiret in accolas, iuſſit foſſam vſque ad veteres vrbis muros defluere. Sed cum difficillimè aquæ deduci poſſent ob iniquitatem locorum, quòd præcipites nauigia ferre nollent, architectatus eſt Vincius cataractas portas, quæ venientes aquas excluderent, vel admitterent ad nautarum arbitrium: ſicque admiſſæ alueum inferiorem implerent, ac reliquam lympharum altitudinem æquarent. His itaque portis cum aquas ſuſpendiſſet, commeauere deinde nautæ; quamquam minimè deſint ſcriptores, qui laudem hanc foſſæ nauigabilis Franciſco primo Sfortiæ aſcribant. In eàdem vrbe Academiam pictorum inſtituit, quod commemorare rurſus delectat ſcribentem: nam non modò artifices illi, quos antea laudauimus, ex hàc ſcholà ſunt profecti, verùm etiam Antonius Bultrafius, Franciſcus Meltius, atque Andreas Salainus, quos omnes tulit in oculis Leonardus. Suis verò auditoribus inſtituendis ſingula penè humani corporis membra deſcripſerat: quemadmodum ad conſequendam illam artem reliqua præcepta fuerat executus, proponendo luminum, & vmbrarum rationem, ac elegantiam totam pingendi. Porrò cum animis diſſiderent Vincius, & Michael Angelus Bonarotus (nam ſæpe exaſperat animos æmulatio, & quos ingenio vincere non poſſumus, conamur odio) Franciſcus Primus Rex Gallorum, Vincium jam grandem natu, & ſenio penè confectum inuitauit in Gallias. Obtemperauit Regi Leonardus; verùm cum homini Gallicum cælum offeciſſet, complures menſes in regià villà decubuit (vulgò Fontanablò) eumque laborantem cum Rex Franciſcus conueniſſet, atque erigentem ſe in cubitum manibus alleuaſſet, vt ſe à Rege exceptum ſenſit Vincius, linquentem animum dimiſit, dignus planè, vt inter Gallica lilia expiraret. Quonam autem fa-

Morigius lib. pr. hiſt. Mediol.

to tot Leonardi lucubrationes in Comitis Galeatij Arconati poteſtatem peruenerint, fide Tricheti rem trademus, cum eius rei, nec Vaſarius, nec Lomatius meminerit. Narrat enim Trichetus Vinciana eiuſmodi volumina delituiſſe diu Vaprij apud Meltios (etenim in eo pago *Vaprij, vulgò Vauero.* ob amœnitatem loci latè deſpicientis Adduam, ac ſubiectam planitiem cum auditore ſuo Franciſco Meltio ruſticabatur ſæpenumero Vincius, atque ibi animum ſtudijs bonarum artium intendebat) tum verò iactata paulò imprudentiùs, & amiſſa; quæ iactura conſequitur melioris notæ libros. Malo pædagogi cuiuſdàm dolo (vt ferè ſunt id genus, homines plani, & ſimulationis artificio eruditi) perierunt Leonardi codices; furunculus Lælius Gauardus fuit Aſulanus, coniunctus præterea propinquitate cum Aldo Manutio, & præfectus Zenonianæ Aedi in vrbe Ticini. Hic cum Meltios literas humaniores do- *Pauia.* cuiſſet, ac ſæpius ob recens meritum diſciplinæ ventitaret in Vaprianam villam, ſublegerat nihil tale opinanti hero tredecim libros, ac Florentiam detulerat venales, ratus fore, vt Magnus Dux magno pretio compararet. Decedit interea Dux Hetruſcorum, & cum auaritiæ hominis impoſuiſſet Principis funus, Piſas Lælius venit, oblatuſque fortè Ioanni Ambroſio Mazentæ Patritio Mediolanenſi, qui tum in eà vrbe ſtudiorum causà morabatur, vt erat adoleſcens dignus maiorum ſuorum glorià, quam deinde auxit cooptatus in Hieroſolymitanos equites. & contemptà rerum humanarum magnitudine aſcriptus Barnabitis, totique illorum Ordini præpoſitus ſecundùm, religionem iniecit homini profligati pudoris, deiecit de ſententià, exorauitque, vt Mediolanum rediens eas lucubrationes redderet Meltijs. Enimuerò paruit Ambroſio Gauardus; cumque erepta volumina reddidiſſet, Horatius Meltius ignouit primùm flagitio pædagogi, tum

verò

verò miratus Mazentæ fidem, eundem Vincianis lucubrationibus donauit. Cum autem Mazentæ rem ſermonibus iactarent, Pompeius Leonius ſculptor Regis Hiſpaniarum adit Meltios, monſtrat quantò chariores eſſe debeant codices Vincij, atque illorum causâ quæſturas, & faſces obtineri poſſe, ſi à Mazentis redempti Hiſpaniarum Regi tradantur. Porrò Leonius ille patriam artem ſecutus, eà tempeſtate cæteros ferme artifices ſcalpendi laude antecedebat: ipſius verò parens Leo, Aretinus vulgò, ab Imperatore Carolo Quinto donatus ædibus, non ijs, quas Vaſarius in vico Gentis Moronæ collocat, verùm quæ ponè Fidelis Templum vico nomen impoſuerunt, atque alijs ornamentis auctus commendatur adhuc ſimulachris, atque opificio: cuius artis occurrunt ſpectantibus in Aede primariâ ſigna ænea quinque ad tumulum Ioannis Iacobi Medicæi ſecundùm formam Bonaroti ſubſtructum. Cæterùm cum Leonius eà ſpe honorum lactaſſet homines, conuenere Meltij Vidum Mazentam Ioannis Ambroſij fratrem, atque ab eo infimis prope precibus ſeptẽ Leonardi volumina impetrauere; reliqua autem multorũ capſas adiuerunt. Vnum Bibliothecæ Ambroſianæ donauit Vidus: alterum Ambroſius Figinus pictor eximius à Vido accepit, ac deinde Herculi Blanco legauit: Carolus Emanuel Dux Allobrogũ alio codice eſt donatus: reliquos, cum viuere deſijſſet Mazenta, coegit Leonius in vnum volumen, ac hæreditario iure ad Cleodorum Chalcum peruenere, à quo trecentis aureis codicem illum ingentem emit Galeatius Lonatus. Hæc ferè omnia Trichetus; verùm emptoris cognomen ſcribentem fefellit: nam Galeatius Arconatus redemit, ac poſtmodum in Bibliothecam Ambroſianam non modò eum codicem Vincij, verùm alios vndecim eiuſdem ſcriptoris intulit, quemadmodum rem perſequendo referemus.

Vaſarius in vita Leonis Leonij.

Lomatius in Idea pict. cap. vlt.

Vaſ. vlt.

Cum

Cum enim Iacobus Sextus Rex Angliæ (quòd ſe olim Ethicæ, ac Mathematicæ excolendum dediſſet) lucubrationes Vincij maiori illo codice contentas apud Comitem Arconatum ſeruari accepiſſet, egit magnopere per internuntios cum eodem Comite, oblatâ etiam ingenti pecuniâ, aureis nimirum ter mille Hiſpanis, vt vel eblandiretur, vel extorqueret. Sed vt animi verè nobiles nunquam auro flectuntur, aggreſſus eſt Rex Britanniæ Galeatium gratiâ, & ſtudijs: acceſſere etiam preces Ducis Feriani, qui tum Mediolanenſem Prouinciam adminiſtrabat; verùm fruſtra ſpe, & pretio ſolicitauit animum Arconati apertè negantis, fraudari poſſe Patriam Leonardi lucubrationibus, vt in oras toto orbe diſiunctas amandentur. Eas(ait) opes pecuniâ neutiquã redimi: ſe nunquã turpis lucelli cupidum fuiſſe, ſed gloriæ: conſtantiam viri fortis nec auro expugnari, nec ferro: Principum ſtudia facilè interire, perennem verò fore memoriam beneficij apud ciues: ſe quoque non indoctum æſtimatorem Vinciani codicis eſſe, iamque cum animo ſuo ſtatuiſſe, quibus ſcrinijs ſit committendus, vt vrbano commodo ſeruetur. Hàc ratione irritos ſpei internuntios dimiſit Galeatius, & donauit pòſt codicem illum Ambroſianæ Bibliothecæ præferentem aureis literis titulum operis, ac nomen Pompeij Leonij, qui diſperſas, ac diſſipatas Vincianæ eruditionis paginas eo volumine concluſerat, tum eàdem munificentiâ reliquos eiuſdem ſcriptoris libros dono dedit. Porrò deſcripſit in eo codice Leonardus arcanas artes, quales nec Archimedes inuenit, ac machinas veterum catapultis, & baliſtis ſimillimas, tum formas ſuſtollendis lymphis, ac fontibus deriuandis; quæ ſcribendi ſtudia tenuere artificem, cum Martiſanæ foſſam nauigabilem moliretur. Quàm verò falſus eſt author *anonymus* eius libri, qui hoc anno MDCLXXI. è typis Pariſienſibus

Luſcus par. pr. compend. hiſt. ad Reges Scotorum.

Ex tabulis teſtibus largitates, quæ in tabul. Biblioth. ſeruantur.

V ſibus

Digitized by Google

Tomo pr. pag. 144.

ſibus prodiuit cum titulo *voyage d'Italie?* Monſtrat enim Vincianum volumen eſſe *autographum* Alberti Dureri; itaque cum alia quoque menda in eo libro legiſſem(nam mihi fuerat à Gallis quibuſdam oblatus, qui *autographum* Dureri geſtiebant euoluere) ſcriptorem eum reprehendendum putaui, ne hominis fide peregrinantes

pag. 6. lib. pr.

decipiantur; eiuſdemque antea ſententiam refelli (quam didicerat fortaſſe à Beyerlincho) cum Diuo Carolo ædificationem Bibliothecæ Ambroſianæ aſcribit. Hunc librum indicem itineris Italici largitus eſt nuper Ambroſianis nidis Franciſcus Bonfilus Abbas, vir doctrinâ præſtantiſſimus, & ingenio, Sorbonæ Doctor, cum terreſtri per Italiam itinere rediret in Gallias, moratuſque Nouembris initio Mediolani, Bibliothecam hanc inſpexiſſet, ſingula curioſiùs conquirendo: qui mos eſt hominũ literatorum ſtudioſè intuentiũ iſtam ſciẽtiarum officinã. Vincij igitur *autographum* eſt, non Dureri; ſuos autem codices exarauit Leonardus Orientalium populorum ritu à læuâ nimirum orâ paginæ ad dexteram literas ducens: nequis facilè deprehenderet ſcientiarum arcana, aut plagio ſibi vendicaret. Obijcimus paginis ſpeculum, idque fideliter ſingulas voces offert oculis legentium. Imminet in Ambroſiana Pinacotheca arculæ cuſtodi voluminis tabula ingens marmorea, eaque præfert ora Comitis Galeatij, ac docet Arconatum virum clariſſimum, atque ingenuarum facultatum longè ante alios ſtudioſiſſimum dono dediſſe duodecim volumina Leonardi Vincij, atq; infracto, magnoque animo contempſiſſe ingentem pecuniam, quam vnius codicis redimendi gratiâ Rex Anglorum obtuliſſet: memores Bibliothecæ Conſeruatores monumentum poſuiſſe, tum ob beneficentiam tanti viri, tum ob affinitatem Federici conditoris, morumque ſimilitudinem. Et quidem Galeatius Arconatus, quà magni-

Arconatum laudat Sericius lib. 4. epig.

gnitudine animi, quà conſilio adumbrauit Federicum; nam præfuit *Noſocomio*, ac vrbanæ pietatis prouentùs, & domicilia ſeruauit, atque auxit: villam ſuam in pago Caſtellatij exornauit ædibus magnificentiſſimis, marmoreis ſignis, ac fontibus, Pompeij præcipuè ſimulachro, quod ille Romà in patrium ſolum exportauit. Hæc de Arconati munificentià; cæterùm ſequens annus triſtis fuit erepto Comite Iulio Cæſare Borromæo. Obſidebantur ab Hiſpano Vercellæ, cum Borromæus Gentilitiæ virtutis memor, & honoris (nam tribunatu militum fungebatur) ardens in arma magis, minoris tormenti glande ictus occubuit; ſic decuit Iulium Cæſarem dimicantem mori. Fuerat verò Borromæus vir ſtrenuus, ac munificentiſſimus, quo nomine ſibi deuinxerat Cardinalis Federici animum, auerſantis illiberales homines, ac nimiùm parcos. Parentis magnificentiam refert ſoboles, quam ille plurimam ex Ioannà Cæſià Romanæ virtutis, ac vrbis matronà ſuſceperat. Ioannes enim natu maior principes quoque viros magnitudine animi præſtitiſſe eſt viſus; illos vt æquaret, non magnopere laborauit: neque tamen maior videri voluit, vt eſſet, cum vellet. Federicus ad aras vocatus, Eccleſiaſticos honores, quos geſſit, omnes ornauit: nec vnquam præfecturis, aut legationibus eſt perfunctus, quin eas reddiderit ampliores, quàm inuenerit. Semper omnia ſeruauit, præter flagitium, & pecuniam: Romæ Gubernatorum ædes reſtituit: Madriti palatium, quod incolit Romanæ legationis Antiſtites, refecit ingenti ſumptu, ac ſacellum iuxta eaſdem ædes extruxit. Placuit forma Madritenſis ædificationis, & magnificentia Borromæi Clementi Nono; Carpetani verò affirmauere ſtetiſſe ſtructuram illam Federico triginta millibus aureorum numùm. Pari ſumptu Comes Antonius ornauit ædes vrbanas, atque

1638.

Bruſonus in hiſtoria Italiæ lib. 7.

V 2 agre-

agreſtes: palatium, quod in inſula Verbani Lacus maiores inchoauere, abſoluit. Prodit enim ex aquarum latè ſtagnantium æquore inſula, neſcia primùm artis, arti poſtmodum, & genio loci iucundiſſima. Plurima Cedrus ſcopuloſum ſilicem veſtit: aurea vbique rutilant mala: Atlantis pomarium eſſe crederes, ſi Draco excubaret. Multiplex labyrinthus, innocens tamen, viatores ducit, atque alibi Daphnem, alibi Floram, & Bacchum concluſos monſtrat. Aprica tellus, amica Solibus, vere perpetuo floret, etiam cum altis niuibus proximæ alpes rigent. Diceres inſularum reginam, quas Verbanus vehit; adeò lymphis, & montibus coronatur. Paulum Aemilium conciliat ciuibus mira comitas, tum rei equeſtris ſcientia, quæ virum turmæ equitum præpoſuit; reliquam verò maſculam ſobolem Iulij Cæſaris vendicauit ſibi Theatinorum familia: eaq; eſt ornamento Ordini; nam Maximus *Præpoſitus* eſt Antoniano *cœnobio* Mediolani: Andreas verò indignatus patrij, ac Romani ſoli anguſtias, etiam in interiora Aſiæ penetrauit. Cum enim Innocentius X. Pontifex Maximus copiam feciſſet conueniendi efferas gentes, adiuit Borromæus Iberiam, & Colchidem veneficio famoſam: tum ſibi barbari Principis animum demeritus complures Religioni Catholicæ emancipauit: vt non inde abduxiſſe hic Iaſon, ſed aureum Fidei Chriſtianæ vellus intuliſſe credi poſſit. Poſtea cum reueniſſet Romam, & narraſſet Alexandro Pontifici ſuæ expeditionis exitum, noluit ornari infulà, contemptor honorum, ac blandientis fortunæ. Scripſit deinde Andreas de Colchidis cælo, tum ritibus, & moribus incolarum: Carolum autem Oratorem diſertiſſimum puſtularum morbus ſuſtulit: Federicum amplis Theatini Ordinis honoribus virtus ornauit. Patre igitur mortuo Comes Ioannes Borromæus ſeruandæ Bibliothecæ curam

Inſulam hanc laudat Sociacus lib. 3. epig.

Ioſeph Silos hiſtor. Cleric. Regular. par. pr. lib. 15. ad annũ ordinis 61. Seruatoris autem 1584.

Picinellus in Athenæo.

Giorgiana, e Mengrellia.

curam ſuſcepit: poſtmodum verò noui Conſeruatores creati Aurelius Boldonus *Præpoſitus* Aedi Protomartyris, Carolus Rhaudius *Præpoſitus* Sepulchro, Antonius Gattus *Canonicus* Ambroſianę Baſilicę, Balthaſſar Pozzolus Curio D. Raphaelis. Enimuero vertentibus annis ſubrogati alij, prout priores abiuere Magiſtratu, nimirum Carolus Septalius Templi Maximi *Canonicus*, ac multò pòſt Dertonenſi infulà ornatus, Ioſeph Caſtillionæus Curio Diui Andreæ, Ambroſius Baldinus *Canonicus* Aedis Laurentianæ, Federicus Vicecomes *Primicerius*; ſufficiuntur poſtmodum Rhaudio Oliuerius Mazuchellus, Mazuchello Ioannes Petrus Staurengus vterque *Præpoſitus* Oblatis, Caſtillionæo Ioannes Paulus Mazuchellus Curio Aedis primariæ, *Primicerio* Vicecomiti Carolus Ambroſius à Laude *Canonicus Metropolitanæ* Baſilicæ, Baldino Ambroſius Latuada *Canonicus* Ambroſianæ, Boldono Bartholomæus Faſſius iterum, cum *Præpoſitus* fuiſſet fano Thomæ in terrà amarà. Inter hæc decedit 1643.
Romæ Philippus Pirouanus, vir cum genere ampliſſimus, tum doctrinà; reliquit teſtamento multiplex *autographum* Bibliothecæ, quo continentur Iuriſprudentiæ oracula, ac ſcita, cũ ille antecederet muneris antiquitate cæteros *Auditores Rotæ*, nam annos tres ſupra triginta eum iudicandi honorem geſſerat. Paruit extremæ fratris voluntati *Marchio* Ioannes Pirouanus eques Sancti Iacobi, ac Regij Magiſtratus Quæſtor, intulitque in Ambroſianam Bibliothecam ad Patriæ commodum. Scita illa nondum typographos conuenerunt, indicamus autem exteris veluti oracula iudicantis Aſtrææ. Hæc munera Olgiati præfecturam exornauere; nam is receſſit poſtmo- 1647.
dum in otia tuta, confectuſque ſenio naturæ ſatisfecit in patrio Lucani ſolo, vir latini ſermonis obſeruantiſſimus, atque ſeuerus iudex eruditionis. Bibliothecæ præfectu-

ra

ra delata eſt Franciſco Bernardino Ferrario, eamque inſi-
1650. gniuit annus ſecularis. Antequam Cardinalis Cæſar
Montius Mediolanenſium Antiſtites è viuis excederet,
ſui veluti funeris prouidus, geminos Orbes, ſidereum, ac
terreſtrem donauit Bibliothecæ; tanquam maiora tra-
dere minimè poſſet, qui Orbem vtrumque dono daret.
Geminos verſamus globos, ſiue ſuis libratas molibus ter-
ras, ſiue aſtrorum domicilium. Ne periret facti memo-
ria, impoſita eſt ipſius Cardinalis imagini *epigraphe* teſ-
tis munificentiæ; eam verò effigiem intulit in pinacothe-
cam Iulius Montius Comes Vallis Saxinæ. Porrò deceſ-
ſit eodem anno de vità Cęſar Montius, quemadmodum
præceperat animo, mitis ingenij Princeps, Patriæ ſtudio-
ſus, & bonarum artium, ſummis Romanæ Aulæ honori-
bus inſignitus, ſuoſque cineres componi ad pedes Cardi-
nalis Federici iuſſit, laterculo vix vtrumq; tumulum diri-
mente. Eodem ferme tempore ſupremũ vitæ diem obijt
Ioannes Baptiſta Ruſca, cum Ambroſiani inſtituti impa-
tiens aliquot annos præfuiſſet fano Virginis Celſianæ; vir
ſanè charus literis, & Muſis, author carminum, ac ſym-
bolorum, quibus Templum illud, atque atrium feſto
die aſcendentis in cælum Deiparæ exornatur. Inducti
ſunt in Bibliothecam complures libri teſtamento Ruſcæ
legati, ſcriptorum pretio, & largitoris beneficentià nobi-
les. Poſt hæc noui Conſeruatores declarantur Ioannes
Baptiſta Niger *Ordinarius* Templi Maximi, Ioannes Pe-
trus Greggius *Præpoſitus* Sodalitio Oblatorũ, Petrus Pau-
lus Cremona *Præpoſitus* Baſilicæ Georgianæ, Franciſcus
Landrianus Nazarianæ *Canonicus*, Marcus Antonius Ver-
1655. & 1656. giatus Curio S. Matthiæ ad Monetam. Sequenti anno
excedit vità Innocentius X.: Romanum Pontificatum
Alexander Septimus capeſſit. Huic Pontifici nuncupa-
uere Conſeruatores res geſtas Cardinalis Federici, quas
Fran-

Franciſcus Riuola narrauerat, exorſus ab ortu Borromæi, ac proſecutus facta ſingula Principis, ſiue quæ primam, ſiue quæ ſupremam ætatem honeſtauere. Placuit ſcriptoris labor, præcipuè cum Federici virtutibus conſuluerit, ne memoriâ excederent, ſicuti cætera, quæ aut liuor detrectat, aut obliuio delet; illud reprehendere nonnulli, quòd Riuola paulò putidiùs hetruſcas voces fuit perſecutus, ac nonnulla etiam allucinatus. Poſt hæc funeſta iterum eſt Borromæa domus ob ſubitam mortem Comitis Ioannis; cum enim Origij (quæ villa eſt familiæ) repentè in morbum incidiſſet, ſeque vehementiùs opprimi ſentiret, dum vectus rhedâ ad vrbem reuertitur, extremum vitæ ſpiritum edit. Elatus eſt magnifico ſumptu: duxere funus *Canonici Ordinarij*: celebratæ in fano Pedonis exequiæ, atque inibi conditus tumulo; quanquam & gentilitium penſile ſepulchrum atauorum cineres ſeruat in Aede Franciſcanâ, atque adhuc manet ingens monumentum contra ſacellum Ioannis ex lapide alabaſtrite. Illic fertur ſublimis iacere Vitalianus Borromæus, cum molem eam tumulandis Diuæ Iuſtinæ cineribus ſubſtruendam curaſſet, quòd Martyris Borromææ reliquias à Patauinis ſe exoraturum cenſeret. Complorauere ciues exitum Borromæi; nam ornamento fuerat Ciuitati ob magnificentiam, & regium planè animum; ad hæc ornatus fuerat munijs, commiſsâ etiam militaris ſtipendij, atq; hybernorum curâ: quanquam eo ſe honore poſtmodum abdicaſſet. Literarum quoque ſtudioſus conditam in Antoniano *Cænobio* Academiam ſeruauit: eaque cum labore perpetuo exerceri cogeret ingenia, *Faticoſorum* eſt nominata. Stato die, quo iuuentus feriatur à ſcholis, conuenire frequentes Academici, dicere de ſcripto, vnus declamare è roſtris: faſtidium interea ſi quod animis crearetur, leuari carmine,

1660.

Ripamontius lib. pr. de orig. & prog. f. Diui Caroli.

ne, & ſymphoniâ. Clara quæque capita vocabantur ad hunc cœtum: literati viri Lucas Aſſarinus, Alexander Perlaſca, & alij plures nomen dederant. Hetruſci ſermonis nitor exquirebatur, ſiue aſtricta, ſiue ſoluta numeris afferretur oratio ad vincendam regionis barbariem. Et quidem cum cæteræ Italorum ciuitates hiſce ſtudijs delectentur mirificè, par fuerat Inſubres teneri literis, cum alioqui diſcinctos otio homines in ſinum ſuum vocet improbitas. Niſi mors cœptis interueniſſet; erat in animo Borromæi excitare cœtui conclaue ingens, dignum Principatu, quem in eo conuentu obibat, & magnitudine viri maxima quæque mente voluentis. Munus ſeruandę Bibliothecæ delatum eſt Federico Borromæo Alexandrinorum Patriarchæ, quòd honore, & ætate antecederet; verùm cum is apud Heluetios Romanæ legationis causà moraretur, eam curam Comes Antonius frater ſubiuit, tribunatu militum, ac vrbanis honoribus decoratus ſæpe; nam in vrbis Decuriones relatus, Præfectus item *Noſocomio*, & Templo Celſianæ Virginis, rem patriam & ſacram vigilanter, bellicam ſtrenuè adminiſtrauit. Interfuit tamen cœtui Federicus, cum Romam ab Alexandro Pontifice reuocatus Mediolano iter faceret, ſuoque aſpectu reſtituiſſe inſtitutum eſt viſus; adeò res Ambroſiana deinceps ad Muſarum voluntatem fluxit. Alij item Conſeruatores declarantur nimirum Vitalianus Oldradus *Theologus* Templi Maximi, Ioannes Baptiſta Longus Curio D. Michaelis *ad Cluſiam*, ac ſubinde veteribus ſufficiuntur Michael Landrianus *Canonicus* Aedis primariæ, Bartholomæus Faſſius tertiùm, Carolus Ghioldus *Theologus* Nazarianæ Baſilicæ. Inter hæc cum morbo longinquo impeditus Franciſcus Bernardinus Ferrarius, ſenectute ſcilicet, ac iam captus oculis, & capularis tractare Bibliothecam

Quare illa Aedes nominetur ad Cluſiā Cōſule Caſtellionaū in Baſil. Vincent. pag. 2003.

cam minimè poſſet, ſucceſſit vicarius illius muneris Stephanus Antonius Cantianus, iſque Collegio eſt aſcriptus. Verùm paucos annos eum honorem gerit Cantianus, præproperà morte ſublatus, ac paulò pòſt etiam Ferrarius decedit depontanus, & ſenectute ſummà, annum ſextum, & nonageſimum agens. Vterque ornauit hoc inſtitutum: Cantianus deſcripto ad literas Diui Caroli indice, atque ſingularum epiſtolarum ſententià, qui labor plurimùm iuuat interrogantes ea monumenta compluribus voluminibus contenta: Ferrarius autem quà eruditione, quà multiplici ſcientià librorum. Me verò à Seminarienſibus lyceis, poſt decennem facultatis oratoriæ doctrinam, Borromæa Familia, & Conſeruatores vniuerſi ſuis ſtudijs proſecuti euocauerunt ad hunc cœtum, delatà Bibliothecæ curà. Hìc autem ſcribenda minimè eſſent, quæ ad reſtituendam in antiquum ſtatum rem Ambroſianam pro ſe quiſque Conſeruatorum eſt molitus, ne videamur noſtri temporis laudatores; verùm officeret fidei ea modeſtia, ſilentio nouorum operum, ac prætereundo illorum nomina, quorum ope fixus, ac fundatus eſt hic rerum ſtatus. Igitur pace inter Hiſpanum, & Gallum compoſità reſpirare facultates ingenuæ cœperunt, atque auſpicio Federici Borromæi Patriarchæ, quem Clemens IX. ſubrogatus Alexandro Pontifici, iam perfunctum vrbis Præfecturà, Legatum in Hiſpaniam miſerat, Conſeruatoribus autem Comarcho Antonio Borromęo, Comite Io. Raſino *Archidiacono* (cui ſucceſſit Aymus Porrus *Primicerius* Aedis primariæ, cum ille Viglebanenſium Antiſtes eſſet renuntiatus) Carolo Franciſco Ceua, atq; Hieronymo Beccaria *Canonicis* Templi Maximi, Antonio Maria Bonacina Præfecto Nazarianæ Baſilicæ, Io. Petro Greggio Præpoſito Oblatis, Flaminio Paſqualino in Baſilicà Stephani *Canoni-*

1667.

1668., 69. 1670.

co, Ioſepho Valuaſſorio Curione S. Michaelis ad Gallum (nã is ſuffectus fuerat Hieronymo Samarugæ demortuo) ac me inter cæteros Conſeruatores propoſitum non ſegniter vrgente, de reſtituendâ Graphidis Academiâ agi cœptum. Primùm itaque creati ſecundùm leges conditoris Conſeruatores ad tuendum inſtitutum, videlicet Comarchus Antonius Borromæus, Comes Laurentius Salazarius, Hieronymus Beccaria *Canonicus Ordinarius*, Manfredus Septalius delubri Nazariani *Canonicus*, Flaminius Paſqualinus *Canonicus* in Aede Protomartyris, eademque cura conſeruandæ Academiæ mihi eſt demandata. Hi omnes vno animo conniſi vicere inuidiam quorundam propter priuata odia bonas artes negligentium; nam ideò dolebant oculi, quòd illis præteritis antiquæ exercitationes reuocarentur; cum tamen curæ eſſet Academia Conſeruatoribus ſingulis, tum ob vtilitatem facultatum, tum ob ornamentum ſedis, ac Familiæ Borromæorum diſciplinas omnes amplificantis. Accedebat mira dexteritas, & feruidum ingenium Hieronymi Beccariæ, cuius ope, ac ſtudio non Academia tantùm, verùm etiam Bibliotheca reuixit comparatis pluribus libris, quos deſiderabamus; poſtquam enim rem Ambroſianam conſeruare inſtituit, curam omnem adhibuit, vt ingenuarum artium vtilitati ſeruiret, quæ ratio bene gerendarum rerum ſequuta virum eſt, & cum *Noſocomio* præeſſet, & ſacras opes in Ambroſianâ Baſilicâ tueretur. Flaminius Paſqualinus ſuopte ingenio ferebatur ad hæc ſtudia, addictus olim picturæ, ſincero quoque pictarum tabularum iudicio, atque hoſpitio pictorum, ſi qui magno nomine exteri ad eum diuertant; Septalius autem à Ludouico artis medicæ parente procreatus, frater Caroli Dertonenſium Epiſcopi, artem omnem cum in ſuas ædes vocauiſſet, Academiam diſcipl-

plina-

plinarum altricem fouere debuit. Commendant ciues, ac peregrini homines excellentiã Septaliani ingenij: verſat ille in omnes partes artificia ſingula: condit ex chalybe ſpecula, qualia inueniſſe dicitur Archimedes ad incendendas Romanorum naues, cum cingerentur obſidione Syracuſæ, glandes perpetuo curſu, recurſuque commeantes, *theleſcopia*, ac *microſcopia*, gemmas, nouas canendi fiſtulas, ſpectra, & icunculas arcanis greſſibus mobiles; quæ omnia ſuo marte excogitauit, & cum reliquà ſupellectile numiſmatum, tabularum, magnetis, ac barbari amictus domeſtico Muſeo incluſit ad artis miraculum, atque vrbis ornamentum. Septalij comitatem indicantis ſui muſei opes exteris verè commendauit author anonymus libri Gallici, qui inſcribitur *voyage d'Italie*: vt contrà falsò affirmauit libros Bibliothecæ Pinellianæ emptos, poſtquam deceſſit Federicus, atq; eorũ magnam partem fuiſſe à piratis Turcis abreptam, iniectamq; in vndas, tabulas item Elementorum, quas perpoliuit artificio mirabili Bruguel, eſſe earum exempla, quæ ornant regias ædes Ducis Allobrogum vulgò *le Valentin*; quæ menda obuerſata ſunt oculis, cum eum librum perlegiſſem. Hæc profectò, atq; vnà prauum iudicium de tabellis pictis, quæ ambitum Bibliothecæ coronant, non attinet caſtigare; nam de Pinellianorum codicum emptione, & de Elementis Bruguel ſatis ciues, atq; exteros docui; abſolutà tamen Hemidecade fragmentũ eius libri Gallici, in quo de Bibliothecà, & Pinacothecà Ambroſianà agitur, proponam fideliter: vt ſingula in veritatis lucem videar protuliſſe. Fixæ itaque leges Academicis eædem, quas Cardinalis Federicus parens inſtituti condiderat; ſublati modò ſunt tituli Magiſtratuum, fomenta aliquando liuoris, ac ſubinde rixarum, cum quiſque iniquo animo repulſam fe-

De Muſeo Septaliano Paulus Maria Terzagus, & Alexander Perlaſca in fragmentis hiſtoriæ, & Petrus Franciſcus Scarabellius.

pag. 145.

pag. 93.

lib. pr., & 3.

rat. Qui ducerent Academicorum familiam, Antonius Buſcha, & Dionyſius Buſſola ex vniuerſo agmine delecti, hic vt ſtatuariam artem, ille vt picturam curaret, vterque natus, & aptus ad artium negotia, atque hàc tempeſtate facilè coryphæi ſuarum facultatum. Nobilitauit præclarè hoc agmen Dux Vzedæ Ioannes Franciſcus Pacechus, Velaſcus, Gomezius, de Sandoual, atauis longè clariſſimis, inclytiſq; editus, ex Magnis Hiſpaniæ, Gener Gaſparis Tellez [a] Gironij, Ducis [b] Vrſonis, Gubernatoris Mediolanenſis Prouinciæ; picturam enim vnicè diligens nomen ſuum Academicorum cœtui dedit, delectatus veſpertinæ graphidis exercitatione tanto progreſſu: vt, ſi pingere inſtiterit, ſemper picturus ſit æternitati. Ceterùm inſtitutiones pictorum, & ſculptorum hàc ratione diſcriminatæ; hyberno tempore circũfuſa iuuentus ſpectat nudum corpus hominis vario ſtatu, atque habitu, prout ſingulis lubet collocare, impendente *polymixo*, quo clariùs ſpectentur tori, muſculi, *tendones*, venæ, nerui, articuliq;; ea exercitatio, poſtquam dies inclinauit, vocat ſtudioſos artis, primà vigilià exactà dimittit. Ver, & æſtas (nam autumnus iuuentutem iubet feriari) pomeridianum tempus poſcunt: ſtatuitur in pegmate ligneum ſimulachrum, enode, quò flectantur exanimes artus: amicitur veſtibus, vt contemplantes exprimere poſſint ſinùs, & fluentes lacinias indumentorum. Varius delectat veſtium apparatus, aut cum lignea moles *Monachum* agit, aut Imperatorem, vel cum detractà repentè chlamyde togam ſumit, aut pallam. Qui verò in eo cœtu adoleſcentum ceteris longè antecellit, is, vt quiſq; vel picturam, vel ſtatuariam artem colit, ex Pinacothecà, & Muſeo pictas tabulas, aut ſigna deligit ad arbitrium, ſiue adumbrare inſignium artificum malit opera, ſiue deſcribere in tabulà, aut fingere ex argillà. Itaque nobiliſſima om-

[a] *De Familia Gironia vide Gudiel: de Pacecha, Sandoual, item Gironia vide Spenerum in Theatro Nobilitatis Europæ*

[b] *Oſſuna; vide Lexicon Geographicum Ferrary.*

omnium Italicarum Academia eſt, non modò quia patet ciuibus, & peregrinis, verùm ob vtrumq; Muſeum pictorum, & ſculptorum, atq; viciniam Bibliothecæ, ex quà libet depromere ſcriptores, qui in veſpertino cōuētu recitātur: vt animus veterum hiſtorias arripiens, casùs rerū publicarum, aut præcepta artium diſcat, interea dum nudati artus exprimuntur. Statuta ſedes eſt Academicorum conuentui: extructa ante fores porticus, picta genijs, & ſtemmate Borromææ Gentis; impoſita foribus hæc *epigraphe*: FEDERICO CARDINALI BORROMAEO ARCHIEPISCOPO CONDITORI SVO MVNIFICENTISSIMO ACADEMIA PICTORVM, ET SCVLPTORVM. Excitatum item aliud Muſeum ad diſciplinam ſculptorum: ſicque abſoluta eſt tota moles Ambroſiani operis, cuius formam probauerat Cardinalis Federicus, antequam ad Superos abiret. Conclaue ingens capacem ſinum venientibus offert, multiplici toreumate, ac ſigno locuples; quanquam tabulas pictas, & graphides illuc etiam intulimus, ne paries alicubi nudus loci maieſtatem fœdaret. Supernè picta teſtudo referet virtutem inſidentem ſolio, & circa obſequentes ingenuas artes. Vtriuſque autem conclauis, pinacothecæ videlicet, ac muſei artis ſtatuariæ, longitudo æqua eſt, porriguntur enim in longum cubitis viginti ſeptem, latitudo tamen diſpar; muſei latitudinem metimur cubitis denis ternis, pinacothecæ verò ſenis denis; quemadmodum antè in Bibliothecæ *ichnographià* indicauimus. Porrò tabulæ pictæ ſunt exempla rerū, quas aut Raphael Vrbinas Romæ, aut Corrigienſis Parmæ pinxit, easque deſcripſere celeberrimi artifices, Annibal Caraccius in primis. Graphidem vnam Camillus Procaccinus pictor egregius confecit opere certè expolito; ſuſtinet Aeternus Parens ſobolem ſuam mortalibus exu-

uijs.

uijs cruentam, ac ſuffixam cruci, venerantibus vtrinque Ioanne, ac Stephano numinis maieſtatem. Sanè ea deſcriptio longè vincit pictam tabulam, quæ propoſita eſt in Aede Ioannis ad aream Nazarianam. Porrò graphides oblongæ ſunt Peregrini, referentes facta Superûm, quibus pictores inumbrauere Templi Maioris ſpecularia. Graphis alia ab Iulio Romano eſt profecta; in eà pugnam deſcripſit artifex à Conſtantino Imperatore contra Maxentium ad Miluium pontem commiſſam: quo certamine poſtmodum pictor ille princeps artis Vaticanas ædes exornauit. Graphidem, in quà Neptunus curru fertur, perpoliuit Vincius causâ amiciſſimi hominis Antonij Signij; Tritones, & natantia aquarũ portenta comitantur vectum quadriga Regem, ac imminentem equis ferocitate exultantibus. Exornant Muſei ambitum toreumata gypſata, eaque referunt pugnas, quas in Traiana columna ars incidit; quæcunque enim nobiliorum artificum cælo vel Roma debet, vel Hetruria, ea exprimenda gypſo curauit Federicus, ne ad exemplaria longà peregrinatione noſtrates proficiſcerentur, cum Roma, atque Hetruria in Inſubribus ſpectari poſſet. Pendet verò è ſtipite nudatus cute Marſias, quem irà in miraculum versà etiam Apollo coleret; proximus Marſiæ villicus, qui eſt in vineà Medicæorum, cote falcem acuit, flexo poplite, arrectiſque auriculis; gemina ſuccedit ceruix, altera animam agentis Senecæ qualem habet familia Burgheſia in hortis, altera Ioannis Pauli Lomatij Pictoris; huius author fuit Annibal Fontana, de quo narrabimus poſtea. Pulcherrima imago eſt exoculati Lomatij; eam enim iacturam oculorum præmonſtrauerat mens prouida Hieronymi Cardani: nec euentus præmonentem fefellit. Sequitur humanum cadauer, connexà intèr ſe oſſium compage; redimita ceruix Lauro eſt (quanquam

Trichet in vita Vincij.

Lomatium laudat Meregia lib. pr. hiſt. cap. 60. Picinell. Ath.

&

& Laurus ſentit fulmina Libitinæ) dexterà vibrat haſtam; metuendam atque inanem eam molem fert ſtylobata inſcriptus titulo, ac monumento funeris. Auguſtior tumulus nunquam contigit cadaueri, quàm cum defuit. Proxima eſt Veneris ſtatua, Medicææ magnificentiæ teſtis, elegantiſſima admodum, & veneris plena. Hoc verò ſimulachrum cum in oculos Borromæi incurriſſet, vt erat pudoris cuſtos incorruptiſſimus, ad Olgiatum Bibliothecæ Præfectum oculos conuertens rogauit, quiſnam in ſedes illas depoſiti pudoris fœminam inuexiſſet? Et continuò, vt ſignum illud ſecaretur in partes, mandauit. Abſciſſis itaque ceruicibus, demptis brachijs, ſectoque ytero occurrit Venus: vt Deiphobum eſſe putes, non Venerem. Infra effigies trunca hominis inſidet ſtylobatæ: hanc in ædium Vaticanarum impluuio collocauit artifex; Bonarotus iuſſus ab Iulio Secundo Pontifice Maximo, vt ſimulachrum abſolueret, negauit operam ſuam, ratus inchoatas partes æquali artificio perfici haud quaquam poſſe. Commodus, ſiue mauis, Hercules hortorum Vaticanorum, comes Veneri, turpe olim Veneris mancipium. Stat ille giganteo habitu, leoninis exuuijs tectus, truculento ore, læuà deferens infantem, Hylum fortaſſe ſuum. Mediam ſedem occupat ſimulachrum Seruatoris, idque ectypum eſt ſigni, quod Bonarotus in Romano templo Mineruæ fecit ex marmore. Amplectitur ille vtràque manu crucem, eminentibus vbiq; artubus, & commiſſuris corporis, venīſque; qualis ars commendauit in omnibus ſignis artificem. Prope ſuccedere Apollo Vaticani vireti, nudo corpore, exertis brachijs, pendulo amictu, ac ad læuam retorto, ſerpente ad crura colubro ad artis medicæ indicium. Gladiator quoque Burgheſiorum magnificentiam auget; ſtat ille toto corpore conniſus in ictum, coactà in pugnum

Riuola lib. 6. cap. 9.

gnum

Digitized by Google

gnum dexterà, altero pede porrecto, altero in ſiniſtrum latus recedente; pugilem fortè valentiorem Roma non vidit. Infra gladiatorem occurrit ſpectanti ſimulachrum Paſquilli, reciſis naribus, contuſo ore; refert omnino Romanum obloquutorem, hoc vno diſſimilis, quòd ille loquaciſſimus eſt, hic elinguis. Porrò faciem totam Muſei ornant toreumata, & ſimulachra elegantiora. Signum Deiparæ è marmore Cariatenſi ſummo artificio perfecit Marcus Antonius Preſtinarius ſculptor Mediolanenſis, qui non modò odeum Templi Maximi multiplici toreumate ornauit, verùm apud Inſubres pręclara monumenta ſuæ artis reliquit, Adonidis præſertim ſimulachrum Leinati in magnificentiſſimis ædibus Vicecomitum, quem etiam lapideum Venus amare poſſet. Ea Virginis ſtatua conſtitit Borromæo duobus millibus aureorum numùm. Tradunt Preſtinarium, poſtquam in Aede primaria abſoluit aram Praxedis minùs eleganter, quàm cætera ſoleret, leuiori reprehenſione damnatum à Federico (qui in Pontificali Palatio hominem alebat, altumque accipiebat largè) atque illud iudicium, ac verba increpantis Borromæi adeò inſediſſe artificis animo, vt paucos poſt menſes vitam amiſerit. Gemina vtrinque ſigna iacent deiecta in latus, veſperis alterum, alterum auroræ, quæ ſunt in Aede Laurentianà Florentiæ; parens vtriuſque ſimulachri eſt Bonarotus; in veſperis ſigno adhuc rigida ceruix eſt: expolire noluit artifex, ne à reliquo corpore ob membrorum diſcordiam diſſentiret. Eſt etiam elegans Narciſſi ſtatua eo habitu corporis, vt lymphas conſulat ſuæ formæ iudices; à vero nihilum diſtat, niſi quòd ille in florem, hic in lapidem eſt verſus. Supernè prominent è pariete toreumata, duplex quidem fictile, & ectypum eorum, quæ Bacius Bandinellus ſculptor egregius cælauit; medium verò exem-

Statuam Adonidos Leinatenſis laudat Socrocus li. 2. epig.

exemplar eſt elegantiſſimum, mirabili opere factum ex marmore. Eminent ſigilla ſingularis artificij, militaribus inſignibus vbique extantibus; tabula verò tota interior cælata eſt tantà arte, vt Polycleti putes, vel Myronis. Toreuma illud incidit Auguſtinus Buſtus Mediolanenſis; nam hic Pario marmore tumulum ornauerat Gaſtonis Foxij, atque ſaxo inſculpſerat bellica ſpolia, ſigilla, & ſimulachrum Gaſtonis, quod vnum reliquum eſt Mediolani apud Veſtales Marthæ. Cecidit Foxius, dum prælio ad Rauennam dimicaret; cum enim ſecundo marte, atq; iuuenili ferocià elatus, incurrit in profligatam hoſtium aciem, deiectus ex equo confoditur, Scipioni Africano ætate, atque animo ſimilis, fortunà diſpar. Incautiùs fata prouocaſſe dicitur, victurus hoſtem, niſi viciſſet. Porrò cum ea toreumata venalia proſtarent (nam maiori ſumptu reſtituebatur Aedes Marthę, in quà Foxius fuerat tumulatus) emit vnum aureis numis ducentis Cardinalis Flaminius Plattus, atque Cæſar Abbas à Patruo ſuo acceptum donauit Ambroſianæ Bibliothecæ. Cæterùm Buſtus ille ſculptor excellens veteres artifices æquaſſe eſt viſus; ſupereſt in Franciſcanà Aede tumulus Ioannis Marci, & Zenonis Biragi ſignis ipſius, ac toreumate nobilis; quamuis complura ſigilla perfregerit incuria hominum parui æſtimantium artem. Nec deeſt elegantia Antinoi ſimulachro, quod collocatum eſt in hortis Vaticanis; & quidem venuſtiſſimus eſſe debuit, qui deperiret Penelopem. Diui Sebaſtiani ſignum ſcalpſit Chriſtophorus Solarius, cognomento Gobbus, Mediolanenſis, atque impoſitum eſt faſtigio, quod lucem in ſubiectam viam inducit, quà ab Archiepiſcopali Palatio itur in Aedem Maximam; illius ectypum illatum eſt in Ambroſianum Muſeum. Et quidem Solarius æqualis fuit Bonaroti, & artificio æquè nobilis; ferunt cum Vaticanæ

Vaſarius vol. 2. parte 3.

De Gaſtone Iacobus Auguſt. Thuanus lib. pr. hiſt. Iouius lib. 2. vitæ Leonis X. Turſellinus epitome hiſtor. ad Pontif. Iulij 2. lib. 10.

Ripamontius hiſt. eccleſ. dec. 2. lib. 15.

Volaterranus laudat Gibbum in Anthropologia col. 645., & Vaſarius vol. 2. par 3.

Aedis toreuma, in quo Virgo demortuum Seruatorem gerit, Mediolanenſes Chriſtophoro ſuo Gobbo aſcriberent, noctu nomen ſuũ incidiſſe Bonarotum in toreumate; tanti vel æſtimabat ſua, vel Mediolanenſem illum ſculptorem. Poſtrema eſt, eaque proxima Muſei foribus ſtatua Palladis ferentis Aegidem, ac galeam, ſi exemplar Romæ in Capitolio eſt locatum. Horum verò ſimulachrorum ſpatia ornantur, alterno ordine, fictilibus ſignis, quæ pulcherrima fecit Preſtinarius, referentia virtutum ſpeciem, & ſingula ſuſtinentur baſi. Varia ſubinde ceruix pendet, nimirum Laocoontis, Niobes, & Bucephali, tũ lacerti immanes, quales in Romano Moyſe cælauit artifex, hermę, brachia, & pedes ad erudiendos ſculptores. Signa minora impendent foribus, alibi caput humano maius, alibi expreſſam ad imaginẽ D. Caroli ſignũ, quod ab Io. Andrea Biffio factum Horatius Cruceius *Canonicus* Templi Maximi, vir munificus, & liberalium artium ſtudioſus dono dedit. Diſtinguuntur etiam ſimulachra prægrandibus thecis, queis concluſæ opes artis ſtatuariæ, & ferreis reticulis munitæ fugiunt manus contemplantium. Alibi ſigna fictilia plurima Preſtinarij, ac typos maiorum ſtatuarum conſpicimus, Saturnum vorantem liberos, galeatam cum Marte Palladem, nudam Venerem, Bacchum vuas comprimentem manu, Herculem, qui Romanas ædes familiæ Farneſiæ exornat, innixum clauà, humani item pectoris affectiones, quas finxit egregiè Preſtinarius ex argillà. Ibidem nobile marmor ſpectantes tenet; nam ſurgit ſuà ſponte lapis in pinnas, ac muros, varioque naturæ ingenio ædes omnes architectatur; ad hæc conchæ vitro incluſæ, lucernæ ſepulchrales æneæ, & lituus ex orichalco (quem in tumulo quodam ad fanum Ambroſij repertum memorià proditum eſt) index certè Pontificij muneris, atque Pon-

De lucernis ſepulchralibus eruditè Oct. Ferrarius, Paulus Areſius in ſymbolis.

Pontificem eum inciſis literis docet tumulatum fuiſſe anno milleſimo quinto. Aſſeruatur itidem fictilis lychnus ignis æterni; eum effoſsâ vrnâ marmoreâ inuenit Flaminius Paſqualinus, cum Triuultianum Sacellum in Baſilicâ Protomartyris excitaretur, tum argentea numiſmata Romanorum Conſulum nomine, ac ore inſcripta, quę hominem indicant ante annos bis mille tumulo conditum. A Paſqualino lituum, lychnum, eaq; numiſmata dono accepimus. Alibi ſigna fictilia eiuſdem Preſtinarij ſe offerunt oculis, & ſtatua iacentis hominis, cuius artifex Solarius, & Virgo à Leſanio Mediolanenſi ſculptore facta, & magnes ferri tenax: tum typi plures Apoſtolorum, & exempla Seruatoris Crucifixi, ac gemini toreumatis; quæ omnia mira ars Ioannis Bolognæ elaborauit. Altera theca ſeruat fideliter præclara opera, & exemplaria artificiorum Annibalis Fontanæ, quem Inſubrum Praxitelem iure vocaueris. Et quidem ſpectamus *archetypa* toreumata, quæ Fontana in argento incidit, ac frontem aræ in Fano Celſianæ Virginis texit; nam ille non modò marmori, verùm cryſtallo atque auro, opificij ſui pulchritudine, pretium attulit. Elegantiſſimus quoque eſt geminus aliger, atque eorum *prototypi* ſunt, quos Annibal ad Diuini Panis *hierothecam* gerendam fecit ex argento, cùm in arâ Templi Maximi colitur. Alij item nixi altero genu Angeli commendant ſculptoris artificium, tum Seruator affixus cruci, atque exemplaria Angelorum, quibus frons ſumma Marianæ Aedis ad Ludouicam Portam exornatur. Cernere eſt humana membra, fictile Chriſti ſimulachrũ funibus obligati, Vitellij Imperatoris vultum, tum vatis cuiuſdam ſignum, quod finxit Ioannes Baptiſta Volpinus, & vnum toreuma Brambillæ ſculptoris, exemplar nimirum operis eximij, quo fornix Mariani ſacelli

De Fontana conſule Purtcellum in diſſertatione Nazartana cap. 158.

in Aede primariâ eſt inſignitus: tum *prototypum* Helenæ ferentis crucem, quam Ceranus ſacræ columnæ in regione Ludouicâ vrbis impoſuit, ac Græcâ longè venuſtiorem fecit. Hanc Helenam, & Hirenem fictilem Sebaſtiani vulnera ſanantem à Flaminio Paſqualino accepimus; Sebaſtianus autem cum Hirene eſt Leſanij ſculptoris minimè obſcuri. Porrò Fontana ille Mediolanenſium ſculptorũ Princeps conditus eſt in Templo Virginis prope fanum Celſi, immaturâ quidẽ morte ereptus, verùm immortalitatem nominis ob ſingularem opificij excellentiã cõſecutus. Poſtrema theca ſubijcit oculis fictilia ſimulachra Preſtinarij, Fontanæ præſertim gemina ſigna, atque exemplaria ſimulachrorum Deiparæ, queis aram Virginis ac frontem Templi iuxta Celſi Aedem illuſtrauit; inſigne pariter eſt marmoreum ſigillum militis ademptum Gaſtonis tumulo, & ænea commentitiorum Diuùm; reliqua ſunt exempla nobilium ſignorum, quæ procerum Romanorum ædes nobilitant. In eàdem thecà conſecrat membranam vnam religio; ea verò ſubſignata eſt à Diuo Carolo, ac Epiſcopis, qui Concilio Prouinciali Quinto interfuerunt; ſubſcripſere hoc ordine: primùm Carolus Cardinalis, & Inſubrum *Metropolita* ſtatuens, ac rata habens quæcunque in acta totius *Synodi* relata, & aſſentientibus Epiſcopis ſancita ſunt: tum verò cæteri Antiſtites, vt quiſque in gerendo Pontificatu erat antiquior: Cæſar Epiſcopus Dertonæ, Hieronymus Laudæ, Petrus Aquarum, Dominicus Brixiæ, Nicolaus Cremonæ, Hieronymus Bergomi, Dominicus Aſtæ, Guarnerius Alexandriæ Statelliorum, Io. Franciſcus Vercellarum, Vincentius Albæ, Franciſcus Albintimelij, Cæſar Sabatiæ, Alexander Caſalis, Alexander Viglebani, Pomponius Cottà Nouariæ. Inter hos eminuit Nicolaus Sfondratus, non modò ge-

generis, ac virtutum claritate, verùm Romani Pontificatus faſtigio; iuſta quoque perſoluerat Carolo, aderantque tum ſocij feralis pompæ, ac luctus Antiſtites Alexandriæ, Viglebani, & Caſtri. Dominicum Bollanum à Brixienſi Præfecturà ad ſacros faſces, & inſulas vocatum extulit D. Carolus, ac laudatione funebri commendauit; Ioannem Franciſcum Bononium inaugurauerat idem D. Carolus; Cotta verò primus ex Iuriſconſultorum Mediolanenſium Collegio *Romanæ Rotæ Auditoribus* aſcribitur, cum eum honorem Pius Quartus ſuis ciuibus detuliſſet. Ibidem ſpectamus argenteam Seruatoris imaginem, quæ morientis Federici dexteram ad ſupremam pugnam armauit, Franciſci Petrarchæ, & Galeatij Vicecomitis in cupreſſinà tabellà effigiē à Vincio expreſſam, cereum item vultum Iſabellæ, quam duxit Carolus Quintus, ornatum gemmulis, ac margaritis, icunculas à Cerano, & Figino, aut pictas, aut deformatas, tum imaginem fortunæ altero pede prementis orbem (quod opus eſt Annibalis Fontanæ) ora Romanorum Cæſarum, tum vultum Seruatoris ex cera, micante ſubtus Iaſpide, & imaginem largitoris Paſqualini, cui pugionem Sfortianæ necis memorem arculà cupreſſinà conditum debemus; eo Ioannes Andreas Lampugnanus Galeatium Sfortiam Ducem Inſubrum in fano Stephani interemit. Micat in eàdem thecà Amethyſtus ingens, & vultus à Catharinà Cantonà acu pictus; hæc phrygij operis ſingulare inuentum excogitauit, quod ab inuentrice Cantonà nomen obtinuit. Eàdem arte claruit apud Inſubres Peregrina filia architectoris Peregrini; vtraque ſanè vincere potuiſſet Arachnem, & Palladem. Nec pretium deeſt arculæ, quà ſacræ pallæ condebantur ad *Liturgiam* Ioannis Vigeſimi ſecundi Pontificis Maximi; theca enim phrygià arte pulchra eſt, ac rutilat margaritis. Miſit hoc

munus

Gluſſianus in vita D. Caroli lib. 7. cap. 13.

Gluſſianus lib. 6. cap. pr., & Vghellus tom. 4. Italiæ.

Carolus à Baſilica Petri in libro, cui titulus Nouaria Sacra, *& Vghellus tom. 4. Italiæ.*

Arlunus in hiſt. Petrus Crinitus Poematon lib. 2. Iouius lib. 3. elogiorũ, & Scriptores rerum Mediol.

De Cantona Lomatius in Idæa Picturæ c. vlt., & Morigia lib. pr. hiſt. cap. vlt. Sociacus lib. 2. 3., & 6. epig.

Celſus de R ſ ms s n. o pr. l. y- cri lateranenſis lib. 2.

munus Cardinali Baſilius Serenius vir literarum, & diſciplinæ ſeuerioris amantiſſimus, eoque nomine acceptus Federico. Tres verò vultus referentes mortalium animos, cum è corpore profecti, aut numinis aſpectu gaudent, aut expiantur flammis, vel æternis ignibus cruciantur, planè delectant intuentes. Singulorum enim ſtudia artifex mirabiliter expreſſit, ſiue voluptatem inter ſidera geſtientis, ſiue ſpem patientis expiantes flammas, ſiue rabiem exæſtuantis animi, cum perpetuo igne torretur.

De Bezoar vide Paulum Sherlogum vol. 2. in Cant. veſtig. 21. ſect. 2. Pancirolum, Salmuth., & Terzagum in Muſeo Septal. c. 27., & Gualterum Charletonum.

Ex tabul. Bibl. Amb. Alegambe in Bib. Soc. Ieſu.

Lapis verò Bezoar donum eſt Didaci Torres, ex Sodalitate Ieſu: includitur laminis aureis; in ijs titulus munificentiæ eſt inciſus: *munus Didaci Torres ex vltimà Indià Cardinali tranſmiſſum*. Eiuſdem verò lapidis arculas alias miſſitatas ad Federicum, monumento ſunt literæ Didaci; nam hic cum eſſet ſummà virtute prædictus, chariſſimus erat Borromæo, qui in eius auribus ſui animi arcana omnia depoſuerat, cum Mediolani reſtitiſſet, oſculatus etiam diſcedentis manum; immo poſtquam magnis muneribus Didacum abeuntem cumulaſſet, tradidit etiam dono duos & triginta calices argẽteos, inauratoſq; queis vterentur ad aras Myſtæ in Paraquarià Prouincià, in quam ſuæ Societatis viros, mandante Claudio totius Ordinis Antiſtite, inducere debuerat. Eiuſdem fortaſſe Didaci munificentiæ debemus idolum ligneum in eàdem thecà ſuſpenſum; ſcipio autem eſt in ſpeciem pugionis, humano ore, ignarus tamen artificij, ac omnino rudis, niſi quòd ſumma pars eſt picturata. Huic autem Indi excitauerant aras, incendebant thura: tum poſitis genibus venerabundi accipiebant oracula, quæ ad animorum, auriumque ludibria fundebantur. Indicat inſaniam gentium *epigraphe*, & docet idolum illud ex nouo orbe delatum, loquax ibi, hìc penitus elingue ad fraudes *cacodæmonis* detegendas, & coarguendam

Paraguai.

ethni-

Digitized by Google

ethnicorum inſcitiam in eà thecà fuiſſe ſuſpenſum. Porrò hæc omnia ſigna cum in pinacothecà eſſent vnà cum tabulis pictis miſta promiſcuè, ſubſtructo conclaui altero, inferenda in ſculptorum Muſeum curaui, ac ordine diſtributa collocaui ſingula in baſi, argentea tantùm, atque ęnea numiſmata in thecis alterius muſei à me ſunt ritè digeſta, eæque titulis inſcriptæ. Hæc fama renaſcentis inſtituti nobis exterorum beneuolentiam captauit. Vix Bibliothecam tractare cœperam, cum Ferdinandus II. Magnus Hetruriæ Dux dono codicem dedit, cui titulus, de periculis rerum naturalium, quæ Florentinorum fecit Academia. Nidos Ambroſianos beauit ea Principis munificentia, non modò ob Academiæ ipſius dignitatem, verùm quia Medicæi Duces, aut reſtituere, aut occupaſſe regna facultatum videntur, atque hàc vna literarum republicà gloriari. Purpurà certè ſuà velare creditur Muſas Cardinalis Leopoldus, & Romani muricis fulgore lumina Phœbo deferre, vt in dominà Hetruſcorum vrbe florere diſcant etiam diſciplinæ. Coſimus verò III., quem literatorum omnium bono ſapientia procreauit, Federici Cardinalis Borromæi inſtitutum æmulari pergit: quippe ſcientiarum cultores, & viros linguarum omnium doctos ab exteris quoque prouincijs Florentiam euocat, longè plures iam ſapientes habiturus, quàm ciues, atque Bibliothecam ingentem cognatam Ambroſianæ adornat ad alenda hæc ſtudia ſcientiarum. Sanè, cum Mediolani ſubſtitit Magnus Dux Coſimus, commendauit maximè magnificentiſſimum hoc domicilium literarum, quà ædificatione molis, quà Collegiatum noſtrorum exercitationibus, ac poſtea ſummopere in hanc curam, & cogitationem rei librariæ incubuit, collegitque vndique vim magnam lectiſſimorum codicum ad vltimam propè Thulem profectus, interiore literarum

terarum, & ſcriptorum omnium notitiâ. Quod Principis conſilium adiumento erit exulantibus diſciplinis, & Magni Ducis imperium, inuidente Româ, in veteri Latio, totâque Græciâ propagabit. Per idem ferme tempus profanæ ædes, ac ſacra Gregorianæ villæ ſunt reſtitutæ; & quidem Aedicula, quæ D. Gregorio Pontifici Maximo poſita eſt in ſepulchreto, iamdiu clauſa deſiderabat cultores, obnoxia imbribus, ac vocalis auium loquacibus nidis. Reddidit religionem ſedi Carolus Ambroſius à Laude *Canonicus* Templi Maximi, vocato ad rem diuinam quotidie peragendam myſta: Aediculam reſtituit Hieronymus Beccaria eiuſdem Templi *Canonicus*, vt deinceps religioſè coleretur, ac precibus leuarentur eorum manes, quorum corpora ſæuiente peſtilentiâ illata fuerunt in illud ſepulchretum, quod à Diuo Carolo luſtratum ferunt. Cæterùm dum parentale factum curatur manibus, è viuis excedit Petrus Maria Bizozerus paulò antè ſuffectus in locum Ferrarij. Expectationem ſanè Muſarum decepit; nam cum in Collegio Heluetiorum, ac in Seminario adoleſcentiam politiorum literarum doctrinâ formaſſet, magni ingenij ſpecimen dederat. Interea dum fata Collegas Bibliothecæ ſubducunt, ditauit ſcrinia Ioſeph Annonus à Secretis Aedilium, & Decurionum vrbis, vir amabiliſſimâ ſuauitate morum, atque pluribus ornamentis decoratus; intulit autem in forulos Ambroſianos *autographum* Vrbani Montij, quod nondum tractauit typographia. Acceſſere ingentes tabulæ, quibus Vrbanus incluſit terras omnes, ac maria: quemadmodum deſcripſerat regiones ſingulas in *autographo*, propoſitâ terrarum imagine, perſequendo Cæli, ſolique virtutes & vitia, tum incolarum ingenia; quæ ratio ſtudiorum Vrbanum Montium delectauit. Hæc rerum forma, & ſtatus manet in præſens, reuiuiſcen-

Picinellus in Athenæ.

ſcentibus in dies literis, quæ crebris Collegarum funeribus intermortuæ videbantur. Artes ingenuas, iniecto ſtudiorum certamine, excitauit Ioannes Thomas Butius Iuriſconſultus, facultatum optimarum patronus, vir auri æquè inimicus, ac ſceleris. Dedit ille in Romano Sapientiæ Gymnaſio operam Franciſco Angelucio Verulanorum Epiſcopo, cum ad Iuriſprudentiam animum appuliſſet; ornatus eius diſciplinæ laureà rem Ambroſianam, cum ſe retuliſſet in Patriam, defendit, atque nomina tarda vrgendo amplificauit. Suo autem ære artes ad certamen accendit; nam ingentes tabulas ab Academicis Ambroſianæ graphidis pingendas curauit, queis facta immortalia Federici Conditoris exprimerentur. Primam tabulã Antonius Buſcha anteſignanus inſtituti elegantiſſimè abſoluit; in eà Federicus cæleſte viaticũ defert D. Philippo Nerio ægrotanti. Enimuerò offert ſe oculis ſtructura ingens: innititur columnis ædificiũ; quemadmodum facilè inuenit ars pingendi, & excitat nullo negotio mirificas moles. Cubiculum Philippi cæleſti lumine coruſcat; expectat ille erectus in cubitum à Federici dexterà Angelicas dapes. Cardinalis Auguſtinus Cuſanus (namque affectatus fuerat Federicum, atque ambo appellabantur vulgò Diui Philippi ſpiritus, & animus) nixus genibus, ac reliqui ſectatores linteati cæremoniam honeſtant. Subſiſtit ad fores pars ferens vmbellam, & ignes venerationis indices: pars ad imos ſcalarum gradùs redeuntem Federicum opperitur, effusà interim benignè in egenos pecunià. Tabula vbique nitida eſt, læta, colluſtrata. Alteram tabulam exornauit labor Cæſaris de Floribus, & Ambroſij Beſutij; deſcribitur pompa inaugurandi Cardinalis, quæ cæremoniam eam ſequitur, cum à Romano Pontifice peragitur. Sedet ad aram Clemens Octauus (nam is Federicum inaugurauit) Pontifi-

Veroli.

Baccius in vita D. Philippi lib. 4. cap. pr., & Gallonius pag. 399. in eiuſdem vita.

Baccius lib. 5. cap. 10. pag. 216.

Digitized by Google

cijs veſtibus amictus, imponit tiaram ceruicibus Borromæi procumbentis: decorant cæremoniam velati infulà Cardinales, & circunfuſi multitudine, cum illa in Vrbe ſit infrequens, atque Romani Pontifices in tam longo Mediolanenſium Antiſtitum agmine paucos admodum initiauerint. Elegans tabula eſt, non modò apparatu ædis, ſtructurà, ac varietate rerum, ſed etiam pingendi opificio. Sequitur paſſibus æquis cæteros Academiæ proceres Andreas Lanzanus, ſummà expectatione iuuenis; circumfert ſub vmbellà per vrbem Federicus reliquos cineres Sancti Calimerij Archiepiſcopi, & complurium Diuorum ſucollantibus Epiſcopis, ac per interualla Superùm exuuias geſtantibus, poſtquam Prouincialem *ſynodum* abſoluerant. Occurrit ſpectanti pompa tota ſupplicationis, velati ſacris amictibus, linteatique myſtæ, ſublata ſpectacula ad multitudinem ferendam; alij poſitis genibus onuſta Diuorum cineribus fercula colere, alij ſubmouere confertam turbam; quæ omnia Lanzanus pinxit egregiè, ac bellè excogitauit ad imaginem rerum deformandam. Poſtrema tabula eſt Aloyſij Scaramuciæ à patrià vrbe cognomento Peruſini; tanta eſt elegantia picturæ, vt etiam *epidemiam* oculis, & animo conciliauerit. Deſcripſit Federicum, cum graſſante lue *Limocomium* adiuit, ac laborantium egeſtatem largè accepit; ſubit primùm in receſſu contemplantium oculos vrbs, tum verò *Limocomij* ipſius interior moles, ac amplæ porticus, quæ molem totam circumeunt. Alibi iam exanimatà iacent, ſanie, taboque fluentia corpora, alibi nuda, & toſta ferali igne, alibi ſublata in lacertos mulier Libitinæ circumferre ſpeciem videtur; humeros demum hominis expectantis ſtipem, ac iacentis in plauſtro ita pinxit Peruſinus, vt fortaſſe Prometheus humana corpora non elegantiùs finxerit. Peſtilentia hæc ſi vulgetur,

vitam

Digitized by Google

vitam feret tabulis: nec quiſquam extimeſcet tam ele-gans malum. Interea dum artes optimæ excoluntur, Clemens X Pontifex Maximus Federicum Borromæum, *Bruſonius l. 38. hiſt. belli Italici ad annum 1670.* quem ab Hiſpanâ legatione reuocatum à ſecretis Status eſſe iuſſerat, Romano murice exornat. Triumphauit gaudio Ciuitas, non modò quià Borromæorum Familiam iamdiu commendauit ciuibus pietas, ac magnificẽtia operum, quibus vrbs Romanarum ſubſtructionum miracula exæquat, verùm propter Federici ipſius ſpectatam tot annorum curriculo virtutem, cognominem, & conſanguineam alterius Federici Cardinalis. Itaque accenſæ circa domos faces, miſſilibus flammis rutilare cælum, lætuſque tubarum, atque ſacrati æris cantus aures animoſque ciuilis lætitiæ admonere, clara atque obſcura capita purpuram Federico gratulari. Aedes quidem Comitis Antonij quamlibèt amplæ populum, plebemque minimè capiebant, cum ſinguli prope ciues irent gratulatum. Data ſunt confluenti popello per triduum congiaria, ac (quod mandauerat Federicus, cum de accepto murice fratres ſuos faceret certiores) egeſtas vrbana, ſacrarum Virginum præſertim, liberaliter leuata eſt. In fanis Diuùm gratiæ Superis actæ; Comites Antonius, & Paulus Aemilius Borromæus in Antoniano Templo eadem officia perſoluerunt; quà multiplici ſimphoniâ, quà æris bellici tonitru: vt religioſus Mars, & Martia religio videretur. Certè res ſacra maximâ pompâ peracta eſt; nec impares ſtudijs nobiliores Baſilicæ Ambroſiana, Nazariana, & Laurentiana, quòd Federico Cardinali Archiepiſcopo eſſent obæratæ, myſtas ſuos gratulantes ad aras operari iuſſerunt; veluti fana ſingula Federicus ſuo murice decoraſſet. Cæterùm lætitijs omnibus inceſſere Conſeruatores, & Ambroſiani Collegæ; nam Fe- *1671.* dericos ſuos, parentem alterum, alterum Conſeruato-

rem inſtituti publicà gratulatione coluerunt. Itaq; nocturnis ignibus circa Bibliothecam, atq; Sepulchri Aedem propoſitis expugnauimus tenebras: impeditæ facibus feneſtræ, ac ſpeculæ domorum intermicabant, quæ Templi, ac Bibliothecæ foro circuniacent. Septimo Idus Ianuarias in Sepulchri delubro gratias egimus Superis ſolenni carmine, & re diuinà; Federicum commendauit Panegyrico Ioannes Baptiſta Butius *Theologiæ moralis* Doctor in Seminario, quod à Dionyſiani Collegij Canonicà nomen traxit, & citra religionis negligentiam veneres omnes induxit in Templum, ſed dicendi; ego verò gaudebam in ſinu, nam Butium initiaueram Muſarum Sacris, cum facultatis Oratoriæ inſtitutiones Seminarienſi adoleſcentiæ traderem. Cætera ſubinde ſunt executi Conſeruatores, quæ gaudium profiterentur; nam Sepulchri aræ argento, atque attalicis veſtibus radiabant: tecti verò aulæis parietes, pictiſque tabulis, quas impendentes lemniſci, ſericæque tæniæ redimirent, veterem pompam reuocare in memoriam ciuium videbantur, cum in eodem Templo Federicus Cardinalis Archiepiſcopus Collegium condidit. Sanè delubrum nec ſuffecit multitudini, nec gaudijs animi. Federici effigies iuxta aram maximam propoſita: Clementis verò Pontificis Maximi expreſſa imago, quòd eſſet author honoris, ſe ſe offerebat venientibus in Aedem, holoſericis vittis pictam tabulam ferentibus. Aedis frontem Belgicis aulæis veſtiuimus; imminebat foribus Præſes Collegij, & Bibliothecæ Diuus Ambroſius; illius verò tabulam ſtipabant vtrinque Diuus Carolus, & Cardinalis Federicus, alter patronus operis, alter parens; mediam Templi faciem ornauerat gentilitium ſtemma Borromææ Familiæ, cui ſubiecta *epigraphe* indicabat gratulationis authores, & lætitiæ argumentum; erat autem hæc ſententia:

Col-

Collegium Ambroſianum
In hac Aede inſtitutum
A Federico Cardinali Borromæo Archiepiſcopo,
Quòd Clemens Decimus
Federicum Borromæum Alexandrinæ Eccleſiæ Patriarcham
Romanâ Purpurâ decorauerit,
Gratias immortales Superis agit,
Et ſuo Conſeruatori delatum muricem gratulatur.
Ergo huc ciuis, atque Hoſpes
Pedem infer, & animos hilares;
In hoc Sepulchro ferale nihil, læta omnia.

Hac ego *epigraphe* incolas, ac peregrinos ad rei diuinæ ſpectaculum inuitaueram; frontem verò Bibliothecæ, veſtibulum, & porticùs Belgicum, ſericumque periſtroma tegebat, recluſæq; fores multitudinem totam exundantem admiſere ſtudio ſpectandæ molis. Impendebat foribus ingens tabula Alterianis ſideribus nitida, cui ferendæ ſubijcere humeros videbantur Camelus, ac Monoceros Gentis Borromææ: indicabat elogio laudes Federici, quas ego in hanc ſententiam fueram complexus.

Gentilitijs tandem Frænis
Fortunam cohibuit Federicus Cardinalis Borromæus.
Ab Iulio Cæſare genitus,
Fortunam, & muricem Cæſaris ferre debuit.
Vt Patrui Magni virtutes referret,
Gentis nobilitas iuſſit, nomen coegit.
Pluribus honoribus inſignitus,
Omnibus egregiè eſt perfunctus.
Quæſturam Melitenſem cum gereret,
Europeæ nobilitatis flore domeſtica decora rediminit.

Diu-

Diuturnà in Heluetijs legatione beauit populos,
Quos adiuit;
Niſi ea mora interueniſſet,
Volaſſe videretur ad culmen, non euaſiſſe.
Præfecit Romæ Federicum Alexander;
Nempe Bonos Romæos placuit vrbem regere,
Qui ſeruaſſent.
Profectus ad Hiſpanum Iouem
Iberico Cœlo placuit;
Nec difficile fuit à Carolo amari Borromæum.
Reuocatur Federicus à Clemente Romam,
Ad Lauream videlicet, vel ad triumphum.
Gentilitius Monoceros aſſuetus lumini
Spectauit propiùs Alteriana ſidera;
Nec mirum, exeunte anno, feliciter affulſiſſe,
Quando aſtra diem Chriſti natalem comitantur.
Macte animis Federice;
Pontificis Alterij ſtellæ diem ferent:
Et olim Gentilium tuorum annulis
Piſcatoris annulum Roma coniunget.

Creat. Cardinalis 1670. vndecimo Cal. Ianuarias.

Etiam Nouaria vrbs Inſubrum gratulata eſt Federico purpuram; nam nocturnæ faces reuocaſſe diem ſunt viſæ: & in maiori Templo Ioſeph Maria Mirabilia Epiſcopus, tiaræ, doctrinæque lumine clariſſimus, numen precibus, actiſque gratijs eſt veneratus, cum eminerent inter hæc ſtudia ciuium, præſertim Sorinæ familiæ, & *Canonici* Bartholomæi Sorini, qui ſectatus Federicum, iuridicundo in Heluetijs præfuerat, ſeque hoc gaudio cumulatum profitebatur, quo ciues cæteri perfundebantur. Porrò ager Mediolanenſis, cuius plura oppida continentur in poteſtate Borromææ Familiæ, prope gaudio exiliuit; exauditus paſſim martij æris fragor, micuere flam-

mæ

mæ teſtes gaudij; adeòut Verbanus Lacus aquas ignibus ad triumphum maritaſſe putaretur. Exundauit ea Verbani lætitia in Heluetios; nam Lucernenſes, qui Federicum, causà bene geſtæ legationis, Ciuitate ſuà donauerant, ex Senatus conſulto egere gratias Superis ob delatum conciui ſuo muricem; quo nullus antea Lucernenſium fuit ornatus. Interfuit cæremoniæ Senatus frequentiſſimus, propoſitum ſub vmbellà ſimulachrum Cardinalis Federici: concinuit ſolenne gratiarum agendarum carmen Legatus Pontificis Maximi, tum verò bellica tormenta micuerunt lætis ignibus: quo item gaudio exultauere plura Heluetiorum oppida, Curia in primis, Lucanum, & oppidum Bilintionis. Hæc fuerant omnino tradenda ad perennis lætitiæ monumentum; ea verò ne vana luxuriaret inter cæteras imagines, quæ ambitum Bibliothecę inſigniunt, iconem Cardinalis Federici Conſeruatoris à Cæſare de Floribus egregiè elaboratam è regione alterius Cardinalis Federici Conditoris collocaui, pictæq; tabulæ carmen ſubieci, quod propitio Apolline ſcripſeram: *Suizzeri.* *Coira, Lugano, Belinzona.*

Murice quæ tyrio Federici vibrat imago;
Non vna eſt: ſenior nam Federicus ineſt.
Ore quidem diſtat Federicus vterque: ſenili
Iunior aſt eadem pectore corda gerit.

FINIS.

Deo Optimo Maximo,
Deiparæ,
ac SS. Ambroſio, & Carolo
L. H. G.

Frag-

Digitized by Google

Fragmentum depromptum ex volumine primo pagina 143., *&* 144. *libri Gallici, qui inſcribitur* Voyage d'Italie.

LA Bibliotheque Ambroſienne eſt vne des plus belles de toute l'Italie, & il n'eſt pas ſi difficile de la voir que les autres d'Italie: on y entre ſans peine car elle eſt ouverte à tous venans, on y peut lire tels livres que l'on veut. Saint Charles la commença, & ſon neveu le Cardinal Frederic Borromée la continua; mais depuis leur mort on l'a fort augmentée par les livres que l'on y a mis de Vincent Pinelli, leſquels ſes heritiers ayant chargez dans vn vaiſſeau pour les porter à Naples, ils furent pris par les corſaires Turcs qui en jetterent vne bonne partie dans la mer pour n'avoir pas rencontré les marchandiſes qu'ils cherchoient. On en recouvra neantmoins la pluſpart à prix d'argent, & on les mit dans cette Bibliotheque. On void tout autour ſur le haut des tablettes les portraits des hommes ſçavans, choſe fort inutile & de grande dépenſe; car on auroit eu beaucoup de bons livres de l'argent que ces tableaux ont coûté & on auroit mieux connu les Doctes par leurs écrits & dans leurs Livres que par leurs peintures: Loquere vt te videam.

Il y a à coſté de cette Bibliotheque vne gallerie des peintures, où il y a pluſieurs merveilleux originaux des plus grands Peintres, & quelques rares copies, comme celle des quatre Elemens, dont je vous ay parlé en vous rapportant les raretez que je vis en Piedmont dans la Maiſon de la Ducheſſe de Savoye, appellée la Valteline; (*reponenda omnino eſt hac vox*, le Valentin, *quod magnificentiſſimum domicilium deſcripſerat author pag.* 93. *eiuſdem voluminis, cum vrbem Taurini commendaret*) mais la plus rare piece de cette Bibliotheque, & peut-eſtre de toute l'Italie, eſt le rare Manuſcrit d'Alberto Dureo, que l'on conſerve fort ſoigneuſement, & duquel on a refuſé trois cens livres ſterlings.

IN-

Digitized by Google

INDEX SCRIPTORVM,
Quorum teſtimonio vſi ſumus ad hæc monumenta ſcribenda.

A

Abbas Vrſpergenſis.
Abrahamus Ortellius.
Aelius Spartianus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Perlaſca.
Alexander Tadinus.
Alphonſus Ciacconius.
Alphonſus Luſcus.
Diuus Ambroſius.
Andreas Alciatus.
Andreas Schottus.
Andreas Scotus.
Antonius Franciſcus Columbus.
Antonius Gallonius.
Aubertus Miræus.
Auguſtinus Florentinus.
Auguſtinus Lampugnanus.
Auguſtinus Maſcardus.
Auguſtinus de Nouis.
Auguſtinus Card. Valerius.

B

Bartholomæus Maninus.
Baſilius Serenius.
Benedictus Sociacus.
Bernardinus Arlunus.
Bernardinus Corius.
Bonauentura Caſtillionæus.

C

Caeſar Card. Baronius.
Cæſar Parona.
Carolus Auguſtus Saleſius.
Carolus à Baſilica Petri.
Carolus Sigonius.
Celſus de Roſinis.
Chronicum Archiep. Mediol.
Chronicum Mſſ.
Claudius Robertus.
Conradus Geſnerus.
Cornelius à Lapide.

D

Daniel Bartolus.
Diamans Marinonus Mſſ.
Donatus Boſſius.
Donatus Caluus.

E

Erycius Puteanus.

F

Famianus Strada.
Federicus Card. Borromæus Archiep. Mediol.
Ferdinandus Vghellus.
Franciſcus Caſtellus Mſ.

Franciſcus Riuola.
Franciſcus Sanſouinus.
Franciſcus Scanellus.

G

GAbriel Pennottus.
Gaſpar Aluerus.
Gaſpar Bugattus.
Gaudentius Merula.
Gennadius.
Georgius Merula.
Georgius Vaſarius.
Gualterus Charletonus.
Gualuaneus Flamma Mſs.
Guido Card. Bentiuolus.
Guido Pancirolus.

H

HEnricus Salmuth.
Henricus Spondanus.
Hieronymus Borſierius.
Hieronymus Bruſonus.
Hieronymus Ghilinus.
Hieronymus Gudiel.
Honorius.
Horatius Turſellinus.

I

IAcobus Auguſtus Thuanus.
Iacobus Merchantius.
Iacobus Middendorpius.
Iacobus Philippus Bergomenſis.
Iacobus Philippus Opicellus.
Ianus Gruterus.
Ianus Nicius.
Innocentius ab Eccleſia.
Innocentius PP. Tertius.
Io. Antonius Caſtillionæus.
Io. Antonius Velaſquez.
Io. Baptiſta Aelianus Mſſ.
Io. Baptiſta Spadius.
Io. Baptiſta Villa.
Io. Ferrandus.
Io. Franciſcus Beſutius.
Io. Henricus à Pflaumern.
Io. Card. de Lugo.
Io. Molanus.
Io. de Monte Mſ.
Io. Paulus Lomatius.
Io. Petrus Creſcentius.
Io. Petrus Gluſſianus.
Io. Petrus Puricellus.
Io. Stephanus Menochius.
Ioſeph Ripamontius.
Ioſeph Scaliger.
Ioſeph Silos.
Ioſeph Vicecomes.
Iuſtus Lipſius.

L

LAurentius Beyerlinch.
Laurentius Craſſus.
Leander Albertus.
Leo Allatius.
Liber Gallici ſermonis, cui titulus les eſtats empires *&c.*

Alter

Alter eiuſdem ſermonis, qui inſcribitur Voyage d'Italie.
Lucilius Terzagus.

M

Marcus Aurelius Grattarola.
Marſilius Cagnatus.
Mſſ. Bibliotheca Metropolitanæ.
Matthæus Raderus.
Michael Pizolpaſſus Mſs.

N

Nicolaus Reuſnerus.

O

Octauius Ferrarius.
Octauius Guaſtauinus.

P

Paulus Areſius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Maria Terzagus.
Paulus Morigius.
Paulus Sherlogus.
Pax Iordanus.
Petrus Crinitus.
Petrus Franciſcus Petruccius.
Petrus Franciſcus Scarabellus.
Petrus Iacobus Baccius.
Petrus Maria Campus.
Philippus Alegambe.
Philippus Ferrarius.
Philippus Iacobus Spenerus.
Philippus Picinellus.
Philippus Vuanemacherus.
Placidus Pucinellus.
Plinius.

R

Raphael Trichet Freſneus.

S

Saluator Vitalis.
Silueſter Maurolicus.
Status Eccleſiæ Mediol. Mſſ.
Stephanus Dulcinius.

T

Thomas Raggius Mſſ.
Triſtanus Chalcus.

V

Vitruuius.
Vopiſcus.

INDEX RERVM.

A

Abdala magiſter Perſici ſermonis. pag. 16
Academia Graphidis exercitationes. 113
Academia reſtituitur. 162
Conſeruatores Academiæ creantur. 114. 162.
Academia Faticoſorum inſtituta Med. 159
Academia Hermathenaicorum. 90., & ſeq.
Aedem D. Agathæ olim tuebantur Moniales pag. 103
Aedes D. Thomæ in terra amara vnde dicta. pag. 102
Alexandri Perlaſcæ laus. 108
Gaſparis Scioppij, Octauij Ferrarij, & Caroli Mariæ Maddij de eo iudicium. 109
Alexander Turrianus Epiſcopus Hierapytnæ ſtudioſus Bibl. Ambr. 26., & 69
Aloyſius Boſſius habet orationem de inſtitutione Coll. Ambr. 51., & ſequ.
Andreæ Borromæi elogium. 156
Andreæ Schotti Ieſuitæ Elogium. 22
Angilbertus Puſterla Archiep. ornat auro aram maximam Templi Ambroſiani. 80
Angleria à quo condita. 72
Eiuſdem arcem ſubſtruxit Io. Vicecomes. 72
Fuit in poteſtate Archiep. Mediol. 73
Eam inuaſit Matthæus Vicecomes. ibidem
Eſt in poteſtate Familiæ Borromææ. ibidem
Annibalis Fontanæ laus. 172
Antonij Borromæi Comitis elogiũ. 155., & ſeq.
Antonius Buſcha munificus erga Bibl. 130., & ſequ.
Præficitur Academiæ Graphidis. 164
Antonij Georgij Beſutij elogium. 104
Antonius Gigæus mittitur in Hetruriam ad diſcendum ſermonem Arabicum. 76., & ſeq.
Eiuſdem lucubrationes. 92., 141
Mors & Elogium. 141., & ſeq.
Antonius Olgiatus laudatur. 20., & 187
Præficitur Bibliothecæ primò. 20
Mittitur in Germaniam & Galliam. 20
Mittitur Venetias. 25
Mors. 157
Antonius Ruſca tuetur theſes Theol. coram Patribus Prouincialis Synodi ſeptimæ. 45
Eiuſdem lucubrationes. 92
Elogium. 145
Antonius Salmatius mittitur Byzantium & in Orientem. 25., & ſeq.
Eiuſdem Elogium. ibid.
Verſatur in diſcrimine capitis. 36
Eius peregrinationis exitus. 37
Lucubrationes. 71., 72., 133
Antonius Seneca Epiſcopus Anagniæ intereſt Concilio Prouinc. VII. 42
Commendat magnificentiam Federici in apotheoſi D. Caroli. 61
Apulia deſcribitur. 32
Ara Deiparæ ab arbore in Aede primaria Mediol. vnde dicta. 138., & ſeq.
Arona deſcriptiuncula. 73
In eius monte poſitæ ædiculæ D. Carolo ſacræ. 73., & ſequ.
Attila defert Aquileiâ Mediol. autographum Ruffini. 10
Auditores Vincij. 112., 150
Auguſta Vindelicorum laudatur. 21
Auguſtini Buſti toreuma. 169
Eiuſdem laus. ibidem
Aumutia Canonicorum vnde appellata. 86
Autographum Alberti Dureri falsò dicitur volumen Vincianum. 153

B

Baiazetis Imperatoris Turcarum literæ. 6
Barcinonis laus. 62
Barnabitæ munifici erga Bibl. 130., & ſeq.
Bartholomæus Abbagarus præceptor Armeni ſermonis laudatur. 18
Bartholomæi Buſatij munificentia. 127

Bar-

Bartholomæus Faſſius munificus erga Bibliothecam. 128
Baſilica Ambroſianæ origo & nobilitas. 80
Baſilica Apoſtolorum, ſiue Nazarianæ origo & nobilitas. 103
B. Baſilius Borromæus. 90
Baſilius Serenius munificus erga Bibliothecam. pag. 174
Benedictus Sociacus inſignit carmine arcus triumphales, cum Diuorum exuuiæ transferrentur. 45
Carmina. 70. 77
Mors & Elogium. 97
Beyerlinchi ſententia de Conditore Bibliothecæ refellitur. 6
Bibliotheca Ambroſ. deſcribitur. 47., & ſeq.
Vnde appellatur Ambroſiana. 47
Vetus alia huius nominis erat Mediolani Bibliotheca. 46
Dicatur Deiparæ, ac Diuis Ambroſio, & Carolo. 53
Quà ratione dici poſſit maior Vaticanâ. 56
Bibliotheca D. Caroli. 46
Bibliotheca Eſcuriaci. 64
Bibliotheca Eſternathiæ emitur. 33
Bibliotheca Franciſci Pizolpaſſi Archiepiſc. Mediol. 46
Bibliotheca publica Mediol., cum D. Monas fungeretur Archiepiſcopatu. 6
Bibliotheca Virginis Coronatæ Mediol. 56
Bobienſes Benedictini, & Cucullati munifici erga Biblioth. 11
Bonauentura Caſtillionæus præuidet Sanctitatem D. Caroli. 85
Brambillà toreuma. 171

C

Cæſar Abbas Plattus munificus erga Bibliothecam. 169
Cæſaris Cardin. Montij munificentia erga Biblioth. 157
Eius iconem donat Biblioth. Comes Iulius Montius. 158
Eiuſdem Cardin. Elogium. ibid.
Camillus Boſius libros mittit Card. 9
Studioſus Bibliothecæ. 29
Canonici Aedis Metropolitanæ Mediol. olim appellabantur Cardinales. 14
Dignitas eorundem. 57., & ſeq.
Quare Canonici Ordinarij appellentur ibid., & pag. 86
Eorum amictus facer purpureus & hyacinthinus. 86., & ſequ.
Canonicorum Templi Ambroſiani origo & nobilitas. 80., & ſequ.
Sententiæ aduerſæ refelluntur. 80., & ſequ.
Creantur conuiuæ, myſtæ ſacelli, & contubernales Imperator. 84
Alexander Tertius laudat illorum fidem erga Eccleſiam. 85
Decorantur amictu ſingulari à Pio Quarto Pontif. Max. 86., & ſeq.
Caritas annonæ Mediolani. 134
Carmelitæ excalceati ſubſeruiunt voluntati Federici in conuertendis ad Cath. Fidem Perſis. 70
Caroli Ambroſij à Laude religio erga Aedem Gregorianæ villæ. 176
Caroli Butij architecti laus. 112
D. Carolus legat Bibliothecam ſuam Canonicis Templi Maximi. 46
Eiuſdem conciones. 54., & ſeq.
Eiuſdem literæ autographæ. 55
Apotheoſis magnificentia. 60., & ſeq.
Caroli Labbæi laus. 24
Caſtrũ Seueri, vulgò Seprij, vnde appellatum. pag. 93
Eius nominis variæ notationes referuntur. ibidem.
Regio Seprienſis deſcribitur. ibidem
De eodem Caſtro ſententia nonnullæ refutantur. 93., & ſeq.
Eiuſdem excidium. 95
Catharinæ Cantonæ laus. 173
Celſi Confanonerij ex Societate Ieſu literæ ad Federicum. 98
Idem Celſus mittit ad Federicum libros Iaponenſium. ibid.
Chriſtina Suecorum Regina donat Octauio Ferrario torquem aureum. 144
Chriſtophori Gobbi ſculptoris laus. 169., & ſequ.

Ci-

Ciſtercienſes Cænobitæ munifici erga Bibliothecam. 10
Cœtus Ambroſianus quare Collegij nomine ornatus à Federico. 12
Collegium Ambroſianum in Templo Sepulchri inſtituitur à Federico. 51., & ſequ.
Coloſſus D. Caroli. 74., & 75
Columna propter fores Ambr. Baſilicæ. 73
Compluti laus. 62
Conſeruatores Coll. Ambroſ. ex quibus Ordinibus vrbis eligendi. 39
Qui primò creati. 57
Eorum munus. 58
Corcyræ laus, & deſcriptiuncula. 26., & ſeq.
Corona ferrea, quâ coronabantur olim Imperatores, quare Modoetiam tranſlata. 80
Coſimi Tertij Magni Hetruriæ Ducis iudicium de Bibl. Ambr. 175
Biblioth. Ambr. ſimilē inſtruit. ibid., & ſeq.
Critici Collegij Ambroſiani. 58

D

Dauid Coluillus decedit Mediol. 142
Legat autographa ſua Biblioth. Ambroſ. ibidem
Didacus Torres ex Societ. Ieſu donat Federicum magno lapide Bezoar. 174
Eiuſdem Elogium, & munificentia Feder. erga eundem. ibidem
Dionyſius Buſſola commendatur. 49., & 164
Præponitur Academiæ Graphidis. 164
Diplomatis Pontificij ſumma de condenda Biblioth. Ambr. & Collegio. 37., & ſequ.
Doctores primùm vocati à Federico in Ambroſ. cœtum. 13
Donantur Ciuitate Romana. 40
Aſcribuntur Comitibus, & militibus Palatij & Aulæ Lateranenſis. 40
Donantur aureo numiſmate. 52
Renuntiati deoſculantur manus Patrum Conſcriptorum. 53
Ornantur amictu ſacro Canonicorum Baſilicæ Ambroſianæ. 79., 88., & ſequ.
Dominicus Bollanus Epiſcopus Brixiæ. 173
Dominicus Hieroſolymitanus præceptor linguarum Orientalium. 15
Dux Allobrogum commendat conſilium Federici de condenda Bibl. 9
Duces Mediol. donant immunitate prædia Canonicorum Templi Ambr. 85

E

Evſtorgianam Baſilicam D. Ambroſius inſignit Collegio Sacerdotum. 82
Exercitationes Doctorum Collegij Ambroſiani. 18., & ſequ.

F

Fabius Mangonus architectatus eſt Bibl. Ambroſ.
Eiuſdem commendatio. 47
Fanuſij Campani liber. 112
Federicus Borromæus Cardin. recuſat Archiepiſcopatum Mediol. 69
Inauguratur à Clemente Octauo. 3
Eremum Camaldulenſium erigendam ſtatuit. 4
Inducit Orientales linguas in gymnaſia. 15., & ſequ. 5
Cupidus amplificandæ Fidei Catholicæ. 16
Conatur abducere ab hæreſi Iſaacum Caſaubonum.
Eiuſdem aulici commendantur. 24
Excitat Bibliothecam Ambroſianam. 6., & ſequ. 28
Eius Bibliothecæ author falsò dicitur D. Carolus. 6
Eiuſdem modeſtia.
Peragit aperiendæ Bibliothecæ & Collegij inſtituendi ceremoniam. 50., & ſequ. 47
Curat magnificè apotheoſim D. Caroli Patruelis ſui. 60
Cupidus ſermonis Perſici inducendi in Coll. Ambroſ.
Quare eum vellet inducere ſermonem. ibid. 70
Ponit Templum D. Carolo in monte Aronæ.
Excitat coloſſum D. Carolo ex cupro. ibid. 74
Inducit in Seminarium ſtudia peregrini ſermonis. 75
Donat ædes Humilitatis Doctoribus Collegij Ambroſ. 90
Condit Academiam Hermathenaicorum in Se-

Seminario. ibid., & ſequ.
Auget numerum Myſtarum Templi Ambroſiani. 85., & 96
Eſt cupidus amplificandæ Religionis Cathol. 70., 99
Inſtituit Collegium trilingue, 100., & ſeq.
Condit Academiã Graphidis. 111., & ſeq.
Quâ re permotus id conſilij ſuſceperit, vt Academiam Graphidis inſtitueret. 111
Lucri minimè cupidus. 132., & ſeq.
Leuat vrbanam famem. 134
Graſſante lue adeſt ciuibus. 135., & ſeq.
Corripitur febri. 136
Obarmat ſe ad mortem. 136., & ſequ.
Eius hortatio ad Can. Templi Max. 137
Relinquit hæredes Virgines Roſarij. 137., & ſequ.
Eiuſdem mors. 138
Ciuium dolor amiſſo Federico. ibidem
Tumulatur in Aede Metropolitana. 138
Eiuſdem Elogium. 139
Lucubrationes. 140
Card. Bentiuoli ſententia de eius lucubrationibus diluitur. ibidem
Virginitatis cultor incorruptus. ibidem
Imago illius ænea impoſita foribus Bibl. ib.
Federicus Borromæus Patriarcha Alexandriæ commendatur ob honores Eccleſiæ bene geſtos. 155
Eiuſdem magnificentia probatur Clementi Nono. ibidem
Poſt Romanam præfecturam mittitur in Hiſpanias Legatus à Clemente Nono. 161
Creatur Cardinalis à Clemente Decimo. 179
Mediolanenſium ciuium lætitia ob delatam purpuram Federico. ibidem
Eius Fratres Comites gratias agunt Superis in Antoniano Templo. ibidem
Idem peractum à Conſeruatoribus Bibliothecæ in Æde Sepulchri. 179., & ſequ.
Lætitia vrbis Nouariæ. 182
Verbani lacus, & Heluetiorum lætitia. 182., & ſequ.
Eiuſdem effigies collocatur in Ambr. Bibliotheca. 183
Federicus Vicecomes Romanæ Rotæ Auditor. 146.
Ferdinandus II. Magnus Hetruriæ Dux munificus erga Bibl. 175
Ferdinandi Vghelli ſententia de origine Canonicorum Baſilicæ Ambroſianæ diluitur. 80., & ſequen.
Flaminij Paſqualini munificentia erga Bibl. Ambroſ. 128., 130., 171., & ſeq. 173
Eiuſdem commendatio. 162
Fragmentum libri Gallici de Bibl. Ambr. 184
Franciſci Arrigoni laus. 108
Franciſcus Barberinus Cardinalis diligit vnicè Donatum Ferrarium. 143
Franciſcus Bernardinus Ferrarius mittitur in Hiſpanias. 61
Eiuſdem Elogium. ibidem, & 161
Morbo afficitur in Hiſpania. 64
Lucubrationes. 71., 92., 133
Præficitur ſecundò Biblioth. Ambroſ. 157
Eiuſdem mors. 160
Franciſcus Bonfilus Abbas munificus erga Bibliothecam. 154
Franciſci Cairi equitis laus. 130., & ſequ.
Franciſcus Collius tuetur Theologicas theſes plus mille coram Patribus Prouinc. Conc. Septimi. 44
Eiuſdem lucubrationes. 77., 97
Mors & laus. 144
Franciſci Petrarchæ Virgilius. 55
Eiuſdem autographum ad Lauram ſuã. 130
Franciſci Riuolæ lucubrationes. 103., & ſeq. 133., & ſequ. 158., & ſeq.
D. Franciſcus Saleſius cupidus ſpectandæ Synodi Prouincialis Septimæ. 42., & ſequ.
Gratias agit Cardin. Federico ob exuuias D. Caroli dono miſſas. 43
Opinio de ipſius ſanctimonia & doctrina. 43
Quam rectè opinaretur de Federico Borromæo. 43., & ſequ.
Franciſcus Siccus Borella Comes Vicomercati munificus erga Bibliothecam. 99., & ſeq.
Franciſci Simonetæ infelix obitus. 99
Frontonis Ducæi Elogium. 24

G

Gabrielis Soræ ex Societ. Ieſu laus. 64
Galeatius Vicecomes excitat arcem Ticinen-

cinenſem. 107
Galeatius Arconatus Comes donat autographa Vincij Bibliotheca Ambroſianæ. 148
Eiuſdem magnanimitas. 153
Conſeruatorum gratus animus erga eundem. pag. 154
Eiuſdem Galeatij elogium. ibidem
Caſtonis Foxij tumulus. 169
Georgius Longus ſcribit de annulis. 75
Græcia Magna deſcribitur & laudatur. 34
Graphides Andreæ à Sarcinatore. 132
Bacij Bandinelli. } ibid.
Bernardini Louini. } ibid.
Bocaccini. } ibid.
Bonaroti. } ibid.
Buſchæ. 131
Camilli Procaccini. ibid.
Dureri. 124., 132
Figini. 132
Fontanæ. ibid.
Gaudentij. 128
Georgioni. } 132
Io. Baptiſtæ à Plumbo. } 132
Iulij Romani. } 132
Palmæ. } 132
Pauli Veronenſis. } 132
Polydori Carauagienſis. } 132
Pordononi. } 132
Raphaelis. } 132
Sebaſtiani à Plumbo. } 132
Tempeſtæ. 128
Titiani. 132
Vincij. ibid.
Gratius mittitur in Magnam Græciam. 28
Eiuſdem laus. ibid.
Eiuſdem iter deſcribitur. ibid., & ſeq.
Reuertitur in Patriam. 28
Guido Cardinalis Bentiuolus quid opinetur de Bibliotheca Ambr. 57
Eius iudicium de ſcriptis Card. Federici refellitur. 140
Guidus Caualcantius it comes itineris in Magnam Græciam. 29

H

Hercules Blancus curat tabulas pictas Bruguelis. 123
Hieronymi Beccariæ munificentia erga Bibl. Ambr. 125., 128
Reſtituit Gregorianam Aedem. 176
Eiuſdem commendatio. 162
Hieronymus Caſtanus defert vnam ex Coſtis D. Caroli Philippo Tertio Regi Hiſpaniarum. 64
Hieronymus Foſcarinus ſtudioſus Biblioth. 110
Hiſpaniæ laus. 61. & ſequ.
Hiſtorici omnes arguuntur mendacij. 2
Horatius Cruceius munificus erga Bibliothecam. 170
Humilitatis ædes inſtituit Vitalianus Borromæus. 89
Eiuſdem Elogium. ibidem, & ſeq.

I

Iacobi Auguſti Thuani laus. 24
Iacobus Luccarus amplificandæ Bibliothecæ Ambr. ſtudioſus. 59
Iacobi Philippi Butij lucubrationes. 104
Aſcribitur Doctoribus Collegij Ambroſ. 136., 144.
Eiuſdem commendatio. 144
Idola plura aſſeruantur in Muſeo Ambr. 174
Imperatores olim coronabantur in Templo Ambroſ. Med. 80
Ornant Canonicos Baſilicæ Ambr. 84
Inſubria vnde appellata. 94
Inſula Comitis Antonij Borromæi in lacu Verbano deſcribitur. 155., & ſequ.
Ioanna Cæſia Borromæa Dux picturæ amantiſſima. 129
Parens plurimæ ſobolis Borromæorum. 155
Io. Ambroſius Mazenta commendatur. 151
Io. Andreæ Biffij Sculptoris laus. 112
Io. Antonij Caſtillionæi lucubrationes. 107
Eiuſdem munificentia erga Bibliothecam Ambr. 107
Io. Baptiſta Butius laudat Panegyrico in Æde Sepulchri Federicum Borromaeum Patriarcham, cum illi Romana Purpura fuiſſet delata. 180
Io. Baptiſta Criſpus, vulgò Ceranus, Princeps Academiæ Graphidis. 113
Eiuſdem laus. ibid.
Io. Baptiſta Portæ ſtudioſa voluntas erga Bibl. Am-

Digitized by Google

Ambroſ. 30., & *ſeq.*
Io. Baptiſta Triultius ponit æneam arborem in Templo Max. 139
Io. Baptiſta Ruſca aſcribitur Doctoribus Amb. Coll. 147
Eiuſdem mors & laus. 158
Io. Baptiſta Villa lucubrationes. 106., & *ſeq.*
D. Ioannes Bonus Archiep. inſtituit Coll. Myſtarum in oppido Decij. 82
Ioannes Borromæus Comes laudatur ob magnificentiam. 155
Mors ſubita. 159
Laudatur ob virtutes, & literarum ſtudia. pag. *ibidem*, & *ſequ.*
Io. Bruguel pinxit Elementa. 121., & *ſeq.*
Aduerſa ſententia de his Elementis refelluntur. 123., & 163
Io. Donatus Ferrarius aſcribitur Doctoribus Coll. Ambr. 136
Habet latinam orationem in funere Card. Federici. 138
Eiuſdem lucubrationes & mors. 143
Io. Franciſcus Pacechus Dux Vzedæ aſcribitur Academicis Graphidis Ambroſ. 164
Io. Petri Gluſſiani mors & elogium. 96
Io. Petri Puricelli ſententia de origine Canonicorũ Templi Ambr. refellitur. 80., & *ſeq.*
Idem Puricellus præeſt ſtudijs in Seminario Mediol. 90
Eiuſdem lucubrationes & cõmendatio. 105
Ioannis Simonetæ laus & mors. 99
Io. Thomæ Butij munificentia erga Bibliothecam Ambroſ. 129., 177
Eiuſdem commendatio. 177
Io. Vincentij Pinellij laus. 29
Bibliotheca. *ibidem.*
Emitur. 35
Ioſephi Annoni munificentia erga Bibliothecam Ambr. 176
Ioſephi Ripamontij lucubrationes. 77., 134
Eiuſdem munditia in latina ſcriptione. 77. 145.
Elogium. 144., & *ſequ.*
Ioſephus Vicecomes habet latinam orationem ad Patres Synodi Prouinc. Septimæ. 44
Eiuſdem lucubrationes. 75., 78., 92. 133
Mors. 142
Elogium. *ibid.*
Iſaacus Caſaubonus deducitur ad Pontificis Maximi Legatum, vt Fidem Catholicam amplectatur. 24
Iulius Cæſar Borromæus Comes concidit in obſidione Vercellarum. 155
Eiuſdem elogium. *ibid.*
Iulij Cæſaris Vicecomitis munificentia. 146
Iulij Campi tabula picta. 126
In eam D. Carolus moriens coniecit oculos. *ibid.*
Iulius Montius Comes donat imaginem Cardinalis Montij Bibliothecæ. 158
Iuſtus Lipſius laudat conſilium Card. Federici de condenda Bibl. Ambroſ. 9

L

Lacus Lucanenſis. 20
Lancea Chriſti donatur Innocentio Octauo à Baiazete Imper. Turcarum. 7
Leges Coll. Ambr. 58
Leonardus Vincius condit Academiam Pictorum Mediol. 112., 150
Ex eadem Academia Pictores clari prodierunt. 112., 150
Eius natale ſolum. 148
Vincit pingendi arte præceptorem Verocchium. *ibidem*
Eiuſdem multiplex ſcientia. 148., & *ſeq.*
Architectatur foſſam nauigabilem Martiſanæ. 149
Decedit in amplexu Franciſci Regis Galliarum. 150
Fruebatur villa Vaprij in ædibus Meltiorum. 151
Pædagogus Gauardus furatur libros Vincij pag. *id.*
Eos reddit Gauardus Meltijs. *ibid.*
Veniunt libri in poteſtatem Vidi Mazentæ. pag. 152
Emuntur à Comite Galeatio Arconato. *ibid.*
Refellitur ſententia, quæ à Galeatio Lonato empta docet volumina Vincij. *ibid.*
Iacobus Sextus Rex Angliæ offert aureos ter mille Hiſpanicos Galeatio Arconato re-

dem-

dempturus vnũ volumen Vincij. 152.& ſeq.
Quale eſſet hoc volumen Vincij. 153
Sententia de hoc autographo falſa diluitur. 153.,& ſequ.
Leonis Aretini Elogium. 152
Leopoldus Auſtriacus Imperator confirmat ornamenta Canonicorum Templi Ambr. 84
Leopoldi Medicæi Cardin. laus. 175
Literæ autographæ D. Caroli, Pij V., Pauli Iouij, vtriuſq; Manutij. 55
Lucernæ ſepulchrales. 170.,& ſeq.
Ludouicus Decimus Quartus Rex Galliarum donat largè pecuniâ Octauium Ferrarium. 143.,& ſequ.
Lugduni laus. 24
Lutetia Pariſiorũ deſcribitur, & laudatur. 23

M

MAceconij Eccleſiæ Mediol. 87
Madriti laus & deſcriptio. 63
Magni Duces Hetruſcorum ſtudioſi Bibl. Amb. 76.,& 175.
Gratij reditum exorant à Federico. 28
Manfredi Septalij Elogium. 162.,& ſequ.
Eiuſdem Muſeum. ibidem
Manutij vtriuſque literæ autographæ. 55
Marci Antonij Preſtinarij ſculptoris mors. 168
Marcus Aurelius Grattarola curat apotheoſim D. Caroli. 60
Marci Velſeri laus. 21
Maronitæ vnde appellati. 65
Mediolanum à Gallis conditum. 94
Appellatur Roma altera. 106
Membrana ſubſignata à D. Carolo & cæteris Patribus Concilij Prouinc. Quinti. 172
Metropolis Mediolanenſis magnitudo. 41.,& ſequen.
Michael Angelus Bonarotus architectatus eſt tumulum Io. Iacobi Medicæi in Templo Maximo Mediolani. 152
Michael Maronita laudatur. 17. 65.,& 68
Mittitur in Orientem. 65.,& ſeq.
Byzantij plures libros comparat. 67
Moritur Hierapoli. ibidem
Triſte id nuntium Cardinali Federico. 68
Quam gratus erga propinquos Michaelis fuerit Cardinalis. 68
Montis Libani Patriarcha quantùm reſponderit munificentiæ Federici. 66.,& ſeq.

N

D. NAtalis Archiep. inſtituit Collegium Myſtarum in Aede Georgij. 82
Natale cubiculum D. Caroli in monte Arona. 73.,& ſeq.
Nicolaus Sfondratus creatur Pontifex Maximus. 173
Iuſta perſoluit D. Carolo. 173
Numiſma Collegij Ambroſiani deſcribitur. pag. 53
Numiſmata plura argentea, & ænea ſeruantur in Bibliotheca Ambr. 175
Nundinæ Francofurtenſes. 22

O

OBlati Sacerdotes S. Ambroſij. 14
Octauius Boldonus munificus erga Bibl. Ambroſ. 6
Octauius Ferrarius aſcribitur Doctoribus Coll. Ambroſ. 106.,136
Eiuſdem laus. 108.,143
Oliuerij Mazuchelli Elogium. 108
Otho Vicecomes Archiep. Mediol. fuit olim Canonicus Ambr. Baſilicæ. 85

P

PAedagogus Gauardus furto eripit Meltijs libros Vincij. 151
Patritij Fattorij laus. 64.,& ſeq.
Pauli Aemilij Borromæi Comitis laus. pag. 156
Paulus Areſius Epiſcopus Terdonæ habuit orationem funebrem in exequijs Card. Federici. 138
Paulus Garexius munificus erga Bibliothecam Ambr. 8
Pauli Iouij literæ autographæ. 55
Peregrinus nobilis Architectus. 63
Peſtilentia inuadit vrbem. 134.,& ſeqq.
Petri Vecchiæ Abbatis Caſſinenſis munificentia erga Bibliothecam Ambroſ., & laus. 127.,& ſeq.

Pe-

Petrus Maria Bizozerus aſcribitur Doctoribus Ambr. Coll. 176
Eiuſdem mors & laus. ibid.
Petrus Martyr Locarnus Bibliopola donatur aureo torque à Federico ob nauatam egregiè operam Bibliothecæ Ambroſ. 21
Petrus Oldradus Archiep. author Cœnobij Ambroſ. 81
Petrus Paulus Boſcha aſcribitur Doctoribus Coll. Ambr., & præficitur tertiò Bibl. 161
Philippi Picinelli Abbatis laus. 97
Philippus Pirouanus legat autographa ſua Bibliothecæ. 157
Pij Quinti literæ autographæ. 55
Pinacothecæ v. Tabulæ pictæ.
Placidus Marra Epiſcopus Melphię commendatur. 31
Polydori Carauagienſis infelix exitus. 126
Pompeius Leonius ſculptor Philippi Secundi Regis Hiſpaniarum. 152
Eiuſdem laus. ibidem
Pompeij Simulachrū in villa Caſtellatij. 155
Pontifices Maximi decorant ſummis ornamentis Canonicos Templi Amb. 84., & ſeq.
Porta Noua Mediolani à cuius nomine dicta. pag. 70
Pugio, quo Io. Andreas Lampugnanus occidit Ducem Galeatium Sfortiam, ſeruatur in Muſeo Ambroſ. 173

R

Rabinus Dominicus Comes peregrinationis Salmatij. 26
Deſerit Salmatium. 27
Raphael Epiſcopus Zacynthi munificus erga Bibl. 9
Recitationes in Ambroſ. Collegio quando inſtituta. 18
D. Romualdus author Camaldulenſis inſtituti. 4
Ruffini Aquileienſis autographum ex philyra ſeruatur in Bibliotheca Ambroſ. 10

S

Sebaſtiani Vieræ ex Societate Ieſu laus & martyrium. 99
Sella D. Caroli, & Federici Cardinalis. 133
Seminaria Mediolanenſis Eccleſiæ inſtituit D. Carolus. 12
Seminarium Portæ Orientalis laudatur, & deſcribitur. 12., & ſequ.
Senatus Mediol. & Magiſtratus omnes interſunt cæremoniæ aperiendæ Bibl. Ambr. 51
Excipit ad oſculum dexteræ Doctores Amb. Coll. 53
Inducitur in Bibliothecam à Card. Federico. pag. 54
S. Sepulchri Aedes, eiuſque dedicatio. 14
Deſcribitur idem Templum. 50
In eadem Aede agunt gratias Conſeruatores numini ob delatam purpuram Federico Borromæo Patriarchæ Alex. 179., & ſeq.
Sepulchrum Gentis Borromææ in Ædibus Pedonis, & Franciſci. 159
Simon Arabiei ſermonis præceptor. 16
Simulachra nobiliſſima Romæ ectypa ſeruantur in Muſeo Ambroſ. 166
Simulachra Bolognæ. 171
Biffij. 170
Buſſolæ. 49
Cerani. 172
Fontanæ. 171., & ſeq. 173
Gobbi. 169., 171
Leſanij. 171., & ſeq.
Preſtinarij. 170., & ſeq.
Volpini. 171
Stephanus Antonius Cantianus aſcribitur Doctoribus Bibl. 160
Eius mors, & laus. 160., & ſequ.
Stephanus Taberna author gymnaſij Taberniani. 114

T

Tabulæ pictæ Pinacothecæ Ambroſ.
Aegidij Coninchloi. 124
Alberti Dureri. 115. 124
Alexandri Tearini. 130
Alexij Durie. 128., & ſequ.
Aloyſij Scaramuciæ vulgò Peruſini. 178
Ambroſij Beſutij. 177
Ambroſij Figini. 173
Andreæ Lanzani. 178
Andreæ à Sarcinatore. 125

An-

Andreæ Sclauoni . 118
Annibalis Caracij . 165
Antonij Buſcha . 177
Auguſti Decij . 127
Benuenuti Garofali . 125
Bernardini Louini . 118., & ſeq.
Bramantini . 125
Calixti Laudenſis . 115
Cæſaris de Floribus . 177
Cæſaris Sextij , 118
Ciuoli . 125
Corigienſis . 130
Federici Barocij . 119
Fidei Galliciæ . 129
Franciſci Cairi Equitis . 130
Franciſci Zanellæ . 127
Georgioni . 116
Guidonis Rhenij . 126
Henrici Vanſtumych . 120
Hieronymi Marcheſini . 127
Iacobi Baſſani ſenioris . 117., & ſeq.
Iacobi Palmæ . 125
Io. Baptiſtæ Cerani . 126., & ſeq. 173
Io. Bruguelis . 119., & ſeq.
Ioannæ Cæſiæ Borromææ Ducis . 129
Io. Petri . 125
Iulij Campi . 126
Iulij Clouij . 119
Iulij Romani . 117
Leandri Baſſani . 117., & ſeq.
Leonardi Vincij . 115., 117., & ſeq. 125. 173.
Lucæ Batani . 124
Marci Vgloni . 125
Mariæ Arconatæ Comitis . 129
Michaelis Angeli Carauagienſis . 126
Pauli Brilli . 124
Petri Berettini Cortonenſis . 128
Petri Franciſci Mazuchelli vulgò Morazoni . 127
Petri Pauli Rubbens . 119
Petri Peruſini . 125
Raphaelis Vrbinatis . 116., & ſeq.
Rathuameri . 124
Scipionis Caietani . 126
Surdi . 125
Titiani . 114., & ſeq.
Tarentū deſcribitur, & cōmendatur. 33. & ſeq.
Theatino Ordini aſcribuntur Andreas, Carolus, Maximus, & Federicus fratres Borromæi . pag. 156
Theodolinda Regina Longobardorum inſtituit Collegium Myſtarum in Baſilica Modoetienſi . 82
D. Thomæ Aquinatis autographum . 8

V

Vaſarij maledictum contra Inſubres reprehenditur. 127
Veſtes Sacra Cleri Mediolanenſis multiplices . pag. 86., & ſeq.
Vidus Mazenta donat autographum Vincij Bibl. Ambr. 148
Eiuſdem commendatio. ibidem
Villa Gregoriana donatur à Federico Collegio Ambr. 137
Eiuſdem ædes ſacra & profana reſtituuntur. pag. 176
Vitalianus Borromæus inſtituit ædes Humilitatis. pag. 89., & ſeq.
Author etiam alterius domus ad fouendam inopiam. 89., & ſeq.
Vrbani Montij Elogium. 176
Vrbanus Octauus diligit vnicè Card. Feder. 109
Aſcribit vnum ex Familia Borromæorum Conſeruatoribus Bibl. Ambr. 109., & ſeq.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google